EUROOPA
KOMISJON

Strasbourg, 5.7.2016
COM(2016) 444 final

ANNEX 1

**LISA**

***järgmise dokumendi juurde:***

**Ettepanek: Nõukogu otsus**

**ühelt poolt Kanada ning teiselt poolt Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide vahelise laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu Euroopa Liidu nimel allkirjastamise kohta**

# LAIAULATUSLIK MAJANDUS- JA KAUBANDUSLEPING (CETA)
# ÜHELT POOLT KANADA
# NING TEISELT POOLT EUROOPA LIIDU
# JA SELLE LIIKMESRIIKIDE

BELGIA KUNINGRIIGI,

BULGAARIA VABARIIGI,

TŠEHHI VABARIIGI,

TAANI KUNINGRIIGI,

SAKSAMAA LIITVABARIIGI,

EESTI VABARIIGI,

IIRIMAA,

KREEKA VABARIIGI,

HISPAANIA KUNINGRIIGI,

PRANTSUSMAA VABARIIGI,

HORVAATIA VABARIIGI,

ITAALIA VABARIIGI,

KÜPROSE VABARIIGI,

LÄTI VABARIIGI,

LEEDU VABARIIGI,

LUKSEMBURGI SUURHERTSOGIRIIGI,

UNGARI,

MALTA VABARIIGI,

MADALMAADE KUNINGRIIGI,

AUSTRIA VABARIIGI,

POOLA VABARIIGI,

PORTUGALI VABARIIGI,

RUMEENIA,

SLOVEENIA VABARIIGI,

SLOVAKI VABARIIGI,

SOOME VABARIIGI,

ROOTSI KUNINGRIIGI,

SUURBRITANNIA JA PÕHJA-IIRI ÜHENDKUNINGRIIGI

VAHEL,

keda edaspidi koos nimetatakse „lepinguosalised“,

kes, otsustades

VEELGI tugevdada oma tihedaid majandussuhteid ning tugineda oma õigustele ja kohustustele, mis tulenevad 15. aprillil 1994. aastal sõlmitud Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) asutamist käsitlevast Marrakechi lepingust ning muudest mitme- ja kahepoolsetest koostöövahenditest,

LUUA kaubandus- ja investeerimistõkete vähendamise või kaotamisega oma kaupadele ja teenustele laiendatud ja turvalise turu,

KEHTESTADA selged, läbipaistvad, prognoositavad ja vastastikku kasulikud eeskirjad, et reguleerida oma kaubandust ja investeeringuid,

NING

KINNITADES VEEL KORD oma kindlat tahet järgida demokraatia põhimõtteid ja põhiõigusi, mis on sätestatud 10. detsembril 1948 Pariisis vastu võetud inimõiguste ülddeklaratsioonis, ning jagades arvamust, et massihävitusrelvade levik kujutab endast suurt ohtu rahvusvahelisele julgeolekule,

TUNNISTADES rahvusvahelise julgeoleku, demokraatia, inimõiguste ja õigusriigi põhimõtte tähtsust rahvusvahelise kaubanduse ja majanduskoostöö arendamisel,

TUNNISTADES, et käesoleva lepingu sätetega säilib lepinguosaliste õigus kehtestada oma territooriumil õigusnorme ning lepinguosaliste paindlikkus selliste õiguspäraste poliitikaeesmärkide saavutamisel nagu rahvatervis, ohutus, keskkond, avalik kõlblus ning kultuurilise mitmekesisuse edendamine ja kaitse,

KINNITADES oma kohustusi 20. oktoobril 2005 Pariisis vastu võetud UNESCO kultuuri väljendusvormide mitmekesisuse ja kaitse edendamise konventsiooni osalistena ning tunnistades, et riikidel on õigus hoida, arendada ja ellu viia oma kultuuripoliitikat, toetada kultuuri väljendusvormide mitmekesisuse suurendamiseks oma kultuurimajandust ning säilitada oma kultuuriline identiteet, sealhulgas reguleerivate meetmete ja rahalise abi kasutamise kaudu,

TUNNISTADES, et käesoleva lepingu sätted kaitsevad investeeringuid ja investoreid seoses nende investeeringutega ning on ette nähtud selleks, et elavdada vastastikku kasulikku äritegevust, kahjustamata sealjuures lepinguosaliste õigust kehtestada oma territooriumil avalikkuse huvides õigusnorme,

KINNITADES VEEL KORD oma tahet edendada säästvat arengut ja arendada rahvusvahelist kaubandust viisil, mis aitaks kaasa säästvale arengule majandus-, sotsiaal- ja keskkonnavaldkonnas,

INNUSTADES oma territooriumil või oma jurisdiktsiooni all tegutsevaid ettevõtjaid kinni pidama ettevõtja sotsiaalset vastutust käsitlevatest rahvusvaheliselt tunnustatud suunistest ja põhimõtetest, sealhulgas OECD suunistest hargmaistele ettevõtetele, ning järgima vastutustundliku ettevõtluse parimaid tavasid,

RAKENDADES käesolevat lepingut viisil, mis on kooskõlas lepinguosaliste töö- ja keskkonnaalaste õigusnormide täitmise tagamisega ning tõstab nende töö- ja keskkonnakaitse taset, ning lähtudes oma töö- ja keskkonnaküsimustega seotud rahvusvahelistest kohustustest,

TUNNISTADES tugevat seost innovatsiooni ja kaubanduse vahel ning innovatsiooni tähtsust tulevase majanduskasvu seisukohast ning kinnitades oma tahet soodustada koostöö laiendamist innovatsiooni valdkonnas, nagu ka sellega seotud teadus- ja arendustegevuse ning teaduse ja tehnoloogia valdkonnas, ning edendada asjakohaste avaliku ja erasektori üksuste kaasamist,

ON KOKKU LEPPINUD JÄRGMISES:

ESIMENE PEATÜKK

ÜLDMÕISTED JA ALGUSSÄTTED

A JAGU

Üldmõisted

ARTIKKEL 1.1

Üldkohaldatavad mõisted

Kui ei ole sätestatud teisiti, kasutatakse käesolevas lepingus järgmisi mõisteid:

„**üldkohaldatav haldusotsus“** – haldusotsus või tõlgendus, mida kohaldatakse kõigi üldjuhul selle kohaldamisalasse kuuluvate isikute ja tegelike olukordade suhtes, ning millega luuakse käitumisnorm, kuid mis ei hõlma järgmist:

a) haldusmenetluses või kohtulaadse asutuse menetluses tehtud määrus või otsus, mida kohaldatakse teise lepinguosalise konkreetse isiku, kauba või teenuse suhtes konkreetsel juhul, või

b) otsus, mis võetakse vastu seoses konkreetse teo või tavaga;

**„põllumajandusleping“** – WTO asutamislepingu 1A lisas esitatud põllumajandusleping;

**„põllumajandustoode“** – põllumajanduslepingu 1. lisas loetletud toode;

**„dumpinguvastane leping“** – WTO asutamislepingu 1A lisas esitatud *1994. aasta üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe VI artikli rakendamise leping*;

**„laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu kontaktpunktid“** – artikli 26.5 kohaselt loodud kontaktpunktid (edaspidi „laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu kontaktpunktid“);

**„laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee“** – artikli 26.1 kohaselt loodud laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee (edaspidi „laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee“);

**„ÜRO ühtne tooteklassifikaator“** – ajutine ühtne tooteklassifikaator (CPC), mille on kehtestanud ÜRO Statistikaamet, Statistical Papers, Series M, nr 77, *CPC prov*, 1991;

**„kultuurimajandus“** – isikud, kes on tegevad järgmistes valdkondades:

a) raamatute, ajakirjade, perioodikaväljaannete või ajalehtede avaldamine, levitamine või müük trükitud või masinloetaval kujul, välja arvatud juhul, kui mis tahes eespool nimetatud toote trükkimine või ladumine on nende ainus tegevus;

b) filmi- või videosalvestiste tootmine, levitamine, müük või esitamine;

c) muusikaliste heli- või videosalvestiste tootmine, levitamine, müük või esitamine;

d) muusika avaldamine, levitamine või müük trükitud või masinloetaval kujul või

e) raadioside, mille puhul ülekanded on mõeldud otsevastuvõtuks avalikkusele, ja kõik raadio-, televisiooni- ja kaabelringhäälingu ettevõtjad ning kõik satelliitprogrammeerimise ja eetri võrguteenused;

**„tollimaks“** – mis tahes liiki maks või lõiv, mis on kehtestatud kauba impordile või on sellega seotud, sealhulgas lisamaksuna või lisatasuna, mis on kehtestatud impordile või seoses impordiga, kuid ei hõlma järgmist:

a) lõiv, mis on samaväärne artikli 2.3 („Võrdne kohtlemine“) kohaselt kehtestatud siseriikliku maksuga;

b) meede, mida rakendatakse kooskõlas GATT 1994 VI või XIX artikli, dumpinguvastase lepingu, üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe VI, XVI ja XXIII artikli tõlgendamise ja kohaldamise kokkuleppe, kaitsemeetmete lepingu või vaidluste lahendamist reguleerivate eeskirjade ja protseduuride käsitusleppe artikli 22 kohaselt, või

c) tasu või muu lõiv, mis on kehtestatud kooskõlas GATT 1994 VIII artikliga;

**„tolliväärtuse määramise leping“** – WTO asutamislepingu 1A lisas esitatud *1994. aasta üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe VII artikli rakendamise leping*;

**„päevad“** – kalendripäevad, sealhulgas nädalavahetused ja pühad;

**„vaidluste lahendamist reguleerivate eeskirjade ja protseduuride käituslepe“** – WTO asutamislepingu 2. lisas esitatud vaidluste lahendamist reguleerivate eeskirjade ja protseduuride käituslepe;

**„ettevõte“** – kohaldatava õiguse alusel kas kasumi saamiseks või muuks otstarbeks asutatud või muul viisil korraldatud üksus, mis on kas era- või riigi omandis või kontrolli all, sealhulgas äriühing, usaldusühing, täisühing, ainuomandis ettevõte, ühisettevõte või muu ühistu;

**„olemasolev“** – käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval kehtiv;

**„teenustekaubanduse üldleping“** – WTO asutamislepingu 1B lisas esitatud *teenustekaubanduse üldleping*;

**„GATT 1994“** – WTO asutamislepingu 1A lisas esitatud *1994. aasta üldine tolli- ja kaubanduskokkulepe*;

**„lepinguosalise kaubad“** – kodumaised tooted, nagu neid käsitatakse 1994. aasta üldises tolli- ja kaubanduskokkuleppes (GATT 1994), või kaubad, nagu lepinguosalised võivad otsustada, ja mille hulka kuuluvad selle lepinguosalise päritolustaatusega kaubad;

**„harmoneeritud süsteem“** – *kaupade kirjeldamise ja kodeerimise harmoneeritud süsteem*, sealhulgas selle tõlgendamise üldeeskirjad, jaotiste, gruppide ja alamrubriikide märkused;

**„rubriik“** – neljakohaline arv või neli esimest numbrit arvust, mida kasutatakse harmoneeritud süsteemi nomenklatuuris;

**„meede“** – lepinguosalise seadus, määrus, eeskiri, menetlus, otsus, haldustegevus, nõue, tava või mis tahes muus vormis meede;

**„kodanik“** – füüsiline isik, kes on kodanik artikli 1.2 määratluse kohaselt või kes on lepinguosalise alaline elanik;

**„pärit“** – toode vastab päritolureegleid ja -menetlusi käsitlevas protokollis sätestatud päritolureeglitele;

**„lepinguosalised“** – ühelt poolt Euroopa Liit või selle liikmesriigid või Euroopa Liit ja selle liikmesriigid Euroopa Liidu lepingust ja Euroopa Liidu toimimise lepingust tuleneva vastava pädevuse piires (edaspidi „ELi lepinguosaline“) ning teiselt poolt Kanada;

**„isik“** – füüsiline isik või ettevõte;

**„lepinguosalise isik“** – lepinguosalise kodanik või ettevõte;

**„tariifne sooduskohtlemine“** – käesoleva lepingu kohase tollimaksumäära kohaldamine päritolustaatusega kauba suhtes kooskõlas tariifide kaotamise tabeliga;

**„kaitsemeetmete leping“** – WTO asutamislepingu 1A lisas esitatud *kaitsemeetmete leping*;

**„sanitaar- ja fütosanitaarmeede“** – WTO sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete rakendamise lepingu A lisa punktis 1 nimetatud meede;

**„subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete leping“** – WTO asutamislepingu 1A lisas esitatud *subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete leping*;

**„teenuse osutaja“** – isik, kes osutab või soovib osutada teenust;

**„sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete leping“** – WTO asutamislepingu 1A lisas esitatud *sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete rakendamise leping*;

**„riigiettevõte“** – ettevõte, mida omab või kontrollib lepinguosaline;

**„alamrubriik“** – kuuekohaline arv või kuus esimest numbrit arvust, mida kasutatakse harmoneeritud süsteemi nomenklatuuris;

**„tariifne klassifitseerimine“** – kauba või materjali klassifitseerimine harmoneeritud süsteemi gruppi, rubriiki või alamrubriiki;

**„tariifide kaotamise tabel“** –2-A lisa („Tollitariifide kaotamine“);

**„tehniliste kaubandustõkete leping“** – WTO asutamislepingu 1A lisas esitatud *tehniliste kaubandustõkete leping*;

**„territoorium“** – territoorium, kus kohaldatakse käesolevat lepingut, nagu on sätestatud artiklis 1.3;

**„kolmas riik“** – riik või territoorium väljaspool käesoleva lepingu geograafilist kohaldamisala;

**„intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping“** – WTO asutamislepingu 1C lisas esitatud *intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping*;

**„rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon“** – *rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon*, mis koostati 23. mail 1969 Viinis;

**„WTO“** – Maailma Kaubandusorganisatsioon ning

**„WTO asutamisleping“** – *Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamisleping (Marrakechi leping)*, mis sõlmiti 15. aprillil 1994.

ARTIKKEL 1.2

Lepinguosalisega seotud mõisted

Kui ei ole sätestatud teisiti, kasutatakse käesolevas lepingus järgmisi mõisteid:

**„kodanik“** –

a) Kanada puhul füüsiline isik, kes on Kanada õigusaktide kohaselt Kanada kodanik;

b) ELi lepinguosalise puhul füüsiline isik, kes on liikmesriigi kodanik, ning

**„keskvalitsus“** –

a) Kanada puhul Kanada valitsus ning

b) ELi lepinguosalise puhul Euroopa Liit või selle liikmesriikide valitsused.

ARTIKKEL 1.3

Geograafiline kohaldamisala

Kui ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse käesolevat lepingut

a) Kanada suhtes:

   i) Kanada maismaaterritooriumil, õhuruumis, siseveekogudel ja territoriaalmerel;

   ii) Kanada majandusvööndis, nagu on kindlaks määratud tema siseriiklikes õigusaktides kooskõlas *Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni* (koostatud 10. detsembril 1982 Montego Bays) V osaga, ning

   iii) Kanada mandrilaval, nagu on kindlaks määratud tema siseriiklikes õigusaktides kooskõlas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooni VI osaga;

b) Euroopa Liidu suhtes territooriumidel, mille suhtes kohaldatakse Euroopa Liidu lepingut ja Euroopa Liidu toimimise lepingut, ning nimetatud lepingutes sätestatud tingimustel. Kaupade tariifset sooduskohtlemist käsitlevate sätete suhtes kohaldatakse käesolevat lepingut ka Euroopa Liidu tolliterritooriumi piirkondades, mida käesoleva punkti esimene lause ei hõlma.

## B JAGU

## Algussätted

### ARTIKKEL 1.4

### Vabakaubanduspiirkonna loomine

Lepinguosalised loovad vabakaubanduspiirkonna kooskõlas GATT 1994 XXIV artikli ja teenustekaubanduse üldlepingu V artikliga.

### ARTIKKEL 1.5

### Seos WTO asutamislepingu ja muude lepingutega

Lepinguosalised kinnitavad üksteise ees oma õigusi ja kohustusi, mis tulenevad WTO asutamislepingust ja muudest lepingutest, mille osalised nad on.

ARTIKKEL 1.6

Viide muudele lepingutele

Kui käesolevas lepingus viidatakse muudele lepingutele või õigusaktidele tervikuna või osaliselt või need on esitatud viitena, hõlmavad need viited järgmist:

a) seotud lisad, protokollid, joonealused märkused, tõlgendavad märkused ja selgitavad märkused ning

b) järgnevad lepingud, mille osalised lepinguosalised on, või muudatused, mis on lepinguosalistele siduvad, välja arvatud juhul, kui viide kinnitab kehtivaid õigusi.

ARTIKKEL 1.7

Viide õigusaktidele

Kui käesolevas lepingus viidatakse õigusaktidele kas üldiselt või viitega konkreetsele põhikirjale, määrusele või direktiivile, osutab viide õigusaktidele koos nende võimalike muudatustega, kui ei ole märgitud teisiti.

ARTIKKEL 1.8

Kohustuste ulatus

1. Lepinguosaline vastutab täiel määral kõigi käesoleva lepingu sätete järgimise eest.

2. Lepinguosaline tagab, et käesoleva lepingu sätete jõustamiseks võetakse kõik vajalikud meetmed, sealhulgas järgides neid kõigil valitsemistasanditel.

ARTIKKEL 1.9

Veega seotud õigused ja kohustused

1. Lepinguosalised tunnistavad, et vesi oma loomulikus olekus, kaasa arvatud järvede, jõgede, veehoidlate, põhjaveekihtide ja vesikondade vesi, ei ole kaup ega toode. Seetõttu kohaldatakse sellise vee suhtes ainult kahekümne teist peatükki („Kaubandus ja säästev areng“) ja kahekümne neljandat peatükki („Kaubandus ja keskkond“).

2. Lepinguosalisel on õigus kaitsta ja säilitada oma looduslikke veevarusid. Käesolevas lepingus ei kohusta miski lepinguosalist lubama vee kaubanduslikku kasutamist mis tahes eesmärgil, sealhulgas veevõtt, vee ammutamine või suunamine mahtlastina ekspordiks.

3. Kui lepinguosaline lubab konkreetset veeallikat kaubanduslikult kasutada, teeb ta seda viisil, mis on kooskõlas käesoleva lepinguga.

ARTIKKEL 1.10

Isikud, kes täidavad delegeeritud valitsemisfunktsioone

Kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti, tagab lepinguosaline, et isik, kellele lepinguosaline on delegeerinud mis tahes valitsustasandil seadusandlikud, haldus- ja muud valitsemisfunktsioonid, tegutseb nende funktsioonide täitmisel kooskõlas lepinguosalise kohustustega, mis on sätestatud käesolevas lepingus.

TEINE PEATÜKK

VÕRDNE KOHTLEMINE JA KAUPADE TURULEPÄÄS

ARTIKKEL 2.1

Eesmärk

Lepinguosalised liberaliseerivad järk-järgult kaubavahetuse kooskõlas käesoleva lepingu sätetega alates käesoleva lepingu jõustumisest algava üleminekuperioodi jooksul.

ARTIKKEL 2.2

Kohaldamisala

Käesolevat peatükki kohaldatakse esimeses peatükis („Üldmõisted ja algussätted“) määratletud lepinguosalise kaupadega kauplemise suhtes, välja arvatud juhul, kui käesolevas lepingus on sätestatud teisiti.

ARTIKKEL 2.3

Võrdne kohtlemine

1. Lepinguosalised tagavad teise lepinguosalise kaupade võrdse kohtlemise kooskõlas GATT 1994 III artikliga. Selleks inkorporeeritakse GATT 1994 III artikkel käesolevasse lepingusse ja muudetakse selle osaks.

2. Lõige 1 tähendab, et Kanada muu kui föderaaltasandi valitsus või Euroopa Liidu liikmesriigi keskvalitsus või kohaliku tasandi valitsus kohtleb kaupu vähemalt sama soodsalt kohtlemist, nagu ta kohtleb vastavalt kas Kanada või liikmesriigi otseselt konkureerivaid või asendatavaid kaupu.

3. Käesolevat artiklit ei kohaldata sellise meetme suhtes, sealhulgas meetme jätkuvus, kiire uuendamine või muutmine, mis on võetud seoses Kanada aktsiisimaksudega absoluutsele alkoholile, nagu loetletud Kanada kontsessioonide loendis (tariifiartikkel nr 2207.10.90, V loend), mis on lisatud 15. aprillil 1994 sõlmitud *1994. aasta üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe Marrakechi protokollile* (edaspidi „Marrakechi protokoll“), mida kasutatakse tootmises 2001. aasta aktsiisiseaduse (*Excise Act*, 2001, S.C. 2002, c. 22) sätete kohaselt.

ARTIKKEL 2.4

Imporditollimaksude vähendamine ja kaotamine

1. Lepinguosalised vähendavad teise lepinguosalise territooriumilt pärit kaupadelt võetavaid tollimakse või kaotavad need vastavalt 2-A lisas esitatud tariifide kaotamise tabelitele. Käesoleva peatüki kohaldamisel tähendab „pärit“ pärinemist kummagi lepinguosalise territooriumilt päritolureegleid ja -menetlusi käsitleva protokolli kohaselt.

2. Iga kauba puhul on tollimaksu baasmäär, mille suhtes kohaldatakse lõike 1 kohaseid järjestikuseid vähendamisi, 2-A lisas märgitud määr.

3. Kaupade puhul, mille suhtes kohaldatakse 2-A lisa tariifide kaotamise tabelis loetletud tariifseid soodustusi, kohaldab lepinguosaline teise lepinguosalise päritolustaatusega kaupade suhtes selle lepinguosalise tariifitabeli kohaselt arvutatud määra ja lepinguosalise kohaldatava enamsoodustusrežiimi määra võrdluses kindlaks määratud väiksemat tollimaksu.

4. Lepinguosalise taotluse korral võivad lepinguosalised konsulteerida, et kaaluda lepinguosalistevahelise impordi suhtes kehtivate tollimaksude kaotamise kiirendamist ja selle ulatuse laiendamist. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee otsus kauba tollimaksu kaotamise kiirendamise või tollimaksu kaotamise kohta asendab kõik tollimaksumäärad või astmekategooriad, mis on määratud sellele kaubale 2-A lisa lepinguosaliste tariifitabelite kohaselt, kui lepinguosaline kiidab selle heaks kooskõlas oma kohaldatava õiguslike menetlustega.

## ARTIKKEL 2.5

### Tollimaksu tagastamise, tollimaksu edasilükkamise ja tollimaksu peatamise programmide piirangud

1. Kui lõigetest 2 ja 3 ei tulene teisiti, siis lepinguosaline ei tagasta, lükka edasi ega peata tollimaksu, mis on makstud või kuulub maksmisele tema territooriumile imporditava päritolustaatuseta kauba pealt selgelt väljendatud tingimusel, et seda kaupa või selle identset, samaväärset või sarnast asendajat kasutatakse materjalina sellise muu kauba tootmisel, mis eksporditakse hiljem teise lepinguosalise territooriumile käesoleva lepingu kohase tariifse sooduskohtlemise alusel.

2. Lõiget 1 ei kohaldata lepinguosalise tollimaksu vähendamise, peatamise või tollimaksust vabastamise alalise või ajutise režiimi suhtes, kui vähendamine, peatamine või vabastus ei ole kauba eksportimise sõnaselge tingimus.

3. Lõiget 1 ei kohaldata enne, kui käesoleva lepingu jõustumise kuupäevast on möödunud kolm aastat.

ARTIKKEL 2.6

Ekspordi suhtes kohaldatavad tollimaksud, maksud või muud tasud ja lõivud

Lepinguosaline ei või kehtestada ega säilitada mis tahes tollimakse, makse või muid tasusid ja lõive, mis on kehtestatud või seotud kauba eksportimisega teisele lepinguosalisele, või mis tahes selliseid riiklikke makse ja tasusid teisele lepinguosalisele eksporditud kaubale, mis on suuremad kui need, mis oleks kehtestatud nimetatud kaupadele, kui need oleksid ette nähtud riigisiseseks müügiks.

ARTIKKEL 2.7

Praeguse olukorra säilitamine

1. Käesoleva lepingu jõustumise korral ei või lepinguosaline suurendada lepinguosalistelt pärit kauba olemasolevat tollimaksu ega kehtestada uut tollimaksu.

2. Olenemata lõikest 1 võib lepinguosaline:

a) muuta väljaspool käesolevat lepingut sellisele kaubale kehtivat tariifi, mille suhtes ei taotleta käesoleva lepingu kohaselt soodustariifi;

b) suurendada tollimaksu pärast ühepoolset vähendamist 2-A lisa tariifitabelis kehtestatud tasemele või

c) säilitada või suurendada tollimaksu, nagu lubatakse käesoleva lepinguga või mis tahes WTO asutamislepingu kohase kokkuleppega.

3. Olenemata lõigetest 1 ja 2 võib ainult Kanada kohaldada eraldi kaitsemeetmeid vastavalt WTO põllumajanduslepingu artiklile 5. Spetsiaalseid kaitsemeetmeid võib kohaldada üksnes seoses kaupadega, mis on klassifitseeritud 2-A lisas esitatud Kanada tariifitabelis. Kõnealuse spetsiaalse kaitsemeetme kasutamine piirdub impordiga, mille suhtes ei kohaldata soodustariifi, ja juhul, kui impordi suhtes on kehtestatud tariifikvoot, impordiga, mis ületab kvoodivälist tariifi.

## ARTIKKEL 2.8

### Tariifse sooduskohtlemise ajutine peatamine

1. Kooskõlas lõigetega 2–5 võib lepinguosaline käesoleva lepingu kohase tariifse sooduskohtlemise ajutiselt peatada seoses teise lepinguosalise isiku eksporditud või toodetud kaubaga, kui lepinguosaline

a) teeb objektiivsel, kaalukal ja kontrollitaval teabel põhineva uurimise tulemusena järelduse, et teise lepinguosalise isik on süstemaatiliselt rikkunud tollialaseid õigusakte, et saada käesoleva lepingu kohast sooduskohtlemist, või

b) teeb järelduse, et teine lepinguosaline keeldub süstemaatiliselt ja põhjendamatult koostööst seoses artikli 6.13 („Koostöö“) lõike 4 kohaste tollialaste õigusaktide rikkumiste uurimisega, ja koostööd taotleval lepinguosalisel on objektiivse, kaaluka ja kontrollitava teabe alusel mõistlik põhjus järeldada, et teise lepinguosalise isik on rikkunud süstemaatiliselt tollialaseid õigusakte, et saada käesoleva lepingu kohast tariifset sooduskohtlemist.

2. Lepinguosaline, kes teeb lõikes 1 nimetatud järelduse, peab tegema järgmist:

a) teavitama teise lepinguosalise tolliasutust ning esitama teabe ja tõendid, millel järeldus põhineb;

b) osalema konsultatsioonides teise lepinguosalise ametiasutustega eesmärgiga jõuda vastastikku vastuvõetava lahenduseni, mis käsitleb probleeme, mille alusel järeldus on tehtud, ning

c) esitama teise lepinguosalise isikule kirjaliku teatise, mis sisaldab teavet, millel järeldus põhineb.

3. Kui asutused ei ole jõudnud 30 päeva jooksul vastastikku vastuvõetava lahenduseni, edastab järelduse teinud lepinguosaline küsimuse ühise tollikoostöö komiteele.

4. Kui ühise tollikoostöö komitee ei ole küsimust 60 päeva jooksul lahendanud, võib järelduse teinud lepinguosaline ajutiselt peatada käesoleva lepingu kohase tariifse sooduskohtlemise teise lepinguosalise kõnealuse isiku kõnealuse kauba suhtes. Ajutist peatamist ei rakendata kauba suhtes, mis on päeval, mil ajutine peatamine jõustub, juba lepinguosaliste vahel teel.

5. Lõike 1 kohaselt ajutist peatamist rakendav lepinguosaline teeb seda üksnes perioodil, mis on kooskõlas selle lepinguosalise finantshuvidele avalduva mõjuga, mis tuleneb lõike 1 kohaselt tehtud järelduseni viinud olukorrast, ja maksimaalselt kuni 90 päeva. Kui lepinguosalisel on objektiivse, kaaluka ja kontrollitava teabe alusel mõistlik põhjus arvata, et tingimused, mis põhjustasid esialgse peatamise, ei ole 90päevase perioodi möödumisel muutunud, võib see lepinguosaline uuendada peatamist järgmiseks kuni 90 päeva pikkuseks perioodiks. Algse peatamise ja kõigi uuendatud peatamiste üle peetakse korrapäraseid konsultatsioone ühise tollikoostöö komitees.

## ARTIKKEL 2.9

### Tasud ja muud lõivud

1. Kooskõlas GATT 1994 VIII artikliga ei või lepinguosaline kehtestada ega säilitada lepinguosalise kaubaga või kauba impordi või ekspordiga seotud tasu või lõivu, mis ei ole vastavuses osutatud teenuste maksumusega või mis kujutab endast kodumaiste kaupade kaudset kaitset või impordi või ekspordi maksustamist fiskaalsel eesmärgil.

2. Suurema kindluse huvides ei takista lõige 1 lepinguosalisel kehtestamast tollimaksu või lõivu, mis on sätestatud artikli 1.1 („Üldkohaldatavad mõisted“) mõiste „tollimaks“ punktides a–c.

## ARTIKKEL 2.10

### Pärast remonti või muutmist uuesti sisenevad kaubad

1. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendab remont või muutmine toote mis tahes töötlemist, et parandada töödefekte või olulisi kahjustusi, millega kaasneb toodete algse funktsiooni taastamine, või tagada nende vastavus nende kasutamise tehnilistele nõuetele, milleta toodet ei saaks enam tavapärasel viisil kasutada sel eesmärgil, milleks see oli ette nähtud. Toodete remont või muutmine hõlmab restaureerimist ja hooldust, kuid ei hõlma toimingut või protsessi,

a) mis hävitab toote põhiomadused või loob uue või kaubanduslikult erineva toote;

b) mis muudab lõpetamata toote valmistooteks või

c) mida kasutatakse toote funktsiooni oluliseks muutmiseks.

2. Sõltumata kauba päritolust ei kohalda lepinguosaline tollimaksu kaubale, mis siseneb uuesti tema territooriumile pärast seda, kui kaup on ajutiselt tema territooriumilt eksporditud teise lepinguosalise territooriumile remondiks või muutmiseks, olenemata sellest, kas sellist remonti või muutmist saaks teha selle lepinguosalise territooriumil, kust kaup remondiks või muutmiseks eksporditi, välja arvatud joonealuses märkuses 1 sätestatud juhtumid[12].

3. Lõiget 2 ei kohaldata tollilattu, vabakaubanduspiirkondadesse või sarnase staatusega piirkondadesse imporditud kauba suhtes, mis eksporditakse seejärel remondiks, kuid mida ei reimpordita tollilattu, vabakaubanduspiirkondadesse või sarnase staatusega piirkondadesse.

4. Sõltumata kauba päritolust ei kohalda lepinguosaline tollimaksu kaubale, mis imporditakse ajutiselt teise lepinguosalise territooriumilt remondi või ümbertegemise eesmärgil[3].

ARTIKKEL 2.11

Impordi- ja ekspordipiirangud

1. Välja arvatud juhul, kui käesolevas lepingus on sätestatud teisiti, ei tohi lepinguosaline kehtestada ega säilitada teise lepinguosalise mis tahes kauba impordile ega teise lepinguosalise territooriumile saadetava kauba ekspordile või ekspordiks müügile ühtegi keeldu ega piirangut, välja arvatud juhul, kui see on kooskõlas GATT 1994 XI artikliga. Selleks inkorporeeritakse GATT 1994 XI artikkel käesolevasse lepingusse ja muudetakse selle osaks.

---

**1** Harmoneeritud süsteemi grupi 89 järgmiste kaupade suhtes, mis sisenevad uuesti Kanada territooriumile Euroopa Liidu territooriumilt ja registreeritakse Kanada kaubandusseaduse (*Canada Shipping Act*) kohaselt, võib Kanada kohaldada sõltumata nende kaupade päritolust selliste kaupade remondi või muutmise väärtusele selliste kaupade tollimaksu määra kooskõlas oma 2-A lisas esitatud tabeliga („Tollitariifide kaotamine“): 8901.10.10, 8901.10.90, 8901.30.00, 8901.90.10, 8901.90.91, 8901.90.99, 8904.00.00, 8905.20.19, 8905.20.20, 8905.90.19, 8905.90.90, 8906.90.19, 8906.90.91, 8906.90.99.

**2** Euroopa Liit rakendab käesolevat lõiget määruses (EL) nr 952/2013 sätestatud välistöötlemisprotseduuri kaudu viisil, mis on kooskõlas käesoleva lõikega.

**3** Euroopa Liit rakendab käesolevat lõiget määruses (EL) nr 952/2013 sätestatud välistöötlemisprotseduuri kaudu viisil, mis on kooskõlas käesoleva lõikega.

2. Kui lepinguosaline kehtestab või säilitab keelu või piirangu kauba impordile kolmandast riigist või kauba ekspordile kolmandasse riiki, võib see lepinguosaline:

a) piirata kõnealuse kolmanda riigi kauba importi teise lepinguosalise territooriumilt või keelata selle või

b) piirata kauba eksporti kõnealuse kolmanda riigi territooriumile teise lepinguosalise territooriumi kaudu või keelata selle.

3. Kui lepinguosaline kehtestab või säilitab keelu või piirangu kauba impordile kolmandast riigist, alustavad lepinguosalised teise lepinguosalise taotlusel arutelu eesmärgiga vältida põhjendamatut sekkumist või teise lepinguosalise hinnakujunduse, turustamis- või levitamiskorra kahjustamist.

4. Käesolevat artiklit ei kohaldata meetme, sealhulgas selle meetme jätkuvuse, viivitamatu pikendamise või muutmise suhtes seoses järgmisega:

a) kõigi puuliikide palkide eksport. Kui lepinguosaline ei nõua enam kolmandasse riiki saadetavatele palkidele ekspordilube, peatab see lepinguosaline lõplikult teisele lepinguosalisele suunatud palkidele ekspordilubade nõudmise;

b) kolme aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist töötlemata kala eksport Newfoundlandi ja Labradori kohaldatavate õigusaktide alusel;

c) Kanada aktsiisimaksud absoluutsele alkoholile, nagu loetletud Marrakechi protokollile lisatud Kanada kontsessioonide loendis (V loend, tariifiartikkel nr 2207.10.90) ning mida kasutatakse tootmises aktsiisiseaduse (Excise Act, 2001, S.C. 2002, c. 22) sätete kohaselt, ning

d) selliste kasutatud sõidukite import Kanadasse, mis ei vasta Kanada ohutus- ja keskkonnanõuetele.

ARTIKKEL 2.12

Muud kaubavahetusega seotud sätted

Lepinguosaline püüab tagada, et teise lepinguosalise kaupa, mis on imporditud ükskõik millisesse paika importiva lepinguosalise territooriumil ja mida seal seaduslikult müüakse või müügiks pakutakse, võib müüa või müügiks pakkuda ka kogu importiva lepinguosalise territooriumil.

ARTIKKEL 2.13

Kaubavahetuskomitee

1. Artikli 26.2 („Erikomiteed“) lõike 1 punkti a alusel loodud kaubavahetuskomitee ülesanded hõlmavad järgmist:

a) edendada kaubavahetust lepinguosaliste vahel, sealhulgas konsultatsioonide kaudu tollimaksude kaotamise kiirendamiseks käesoleva lepingu alusel ja vajaduse korral muudes küsimustes;

b) soovitada laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele käesoleva lepingu mis tahes harmoneeritud süsteemi käsitleva sätte muutmist või täiendamist ning

c) tegeleda kiiresti küsimustega, mis on seotud kaupade liikumisega läbi lepinguosaliste saabumissadamate.

2. Kaubavahetuskomitee võib esitada laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele otsuste eelnõusid, mis käsitlevad kauba tollimaksu kaotamise kiirendamist.

3. Artikli 26.2 („Erikomiteed“) lõike 1 punkti a alusel loodud põllumajanduskomitee ülesanded hõlmavad järgmist:

a) tulla kokku 90 päeva jooksul alates lepinguosalise taotlusest;

b) pakkuda lepinguosalistele foorumit käesoleva lepinguga hõlmatud põllumajandustoodetega seotud küsimuste arutamiseks ning

c) pöörduda kaubavahetuskomitee poole kõikide punkti b kohaste lahendamata küsimustega.

4. Lepinguosalised võtavad teadmiseks koostöö ja teabevahetuse põlumajandusküsimustes iga-aastase Kanada ja Euroopa Liidu põllumajandusdialoogi raames, mis algatati kirjavahetuse teel 14. juulil 2008. Vajaduse korral võib põllumajandusdialoogi kasutada lõike 3 kohaldamisel.

KOLMAS PEATÜKK

KAUBANDUSE KAITSEMEETMED

A JAGU

Dumpinguvastased ja tasakaalustusmeetmed

ARTIKKEL 3.1

Dumpinguvastaseid ja tasakaalustusmeetmeid käsitlevad üldsätted

1. Lepinguosalised kinnitavad veel kord oma õigusi ja kohustusi, mis tulenevad GATT 1994 VI artiklist, dumpinguvastasest lepingust ning subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingust.

2. Päritolureegleid ja -menetlusi käsitlevat protokolli dumpinguvastaste ja tasakaalustusmeetmete suhtes ei kohaldata.

ARTIKKEL 3.2

Läbipaistvus

1. Lepinguosaline kohaldab dumpinguvastaseid ja tasakaalustusmeetmeid kooskõlas asjakohaste WTO nõuetega, järgides õiglast ja läbipaistvat menetlust.

2. Lepinguosaline tagab, et kõik lõplike meetmete kohaldamise otsustamisel kaalutavad olulised asjaolud avaldatakse täielikult ja arusaadaval kujul kohe pärast ajutiste meetmete kehtestamist ja igal juhul enne lõpliku otsuse tegemist. See ei piira dumpinguvastase lepingu artikli 6.5 ning subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artikli 12.4 kohaldamist.

3. Igale huvitatud isikule antakse võimalus kaitsta dumpinguvastaste ja tasakaalustusmeetmete uurimise[4] ajal igati oma huve, tingimusel et see ei põhjusta uurimises põhjendamatuid viivitusi.

ARTIKKEL 3.3

Avaliku huvi arvessevõtmine ja väiksem tollimaks

1. Lepinguosalise ametiasutused analüüsivad lepinguosalise õigusnormide kohaselt esitatud teavet, et teha kindlaks juhud, kus dumpinguvastase või tasakaalustava tollimaksu kehtestamine ei vasta avalikule huvile.

[4] Käesoleva artikli kohaldamisel on **huvitatud isikute** mõiste määratletud dumpinguvastase lepingu artiklis 6.11 ning subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artiklis 12.9.

2. Pärast lõikes 1 nimetatud teabe analüüsimist võivad lepinguosalise ametiasutused kooskõlas asjaomase lepinguosalise õigusnormidega otsustada, kas kehtestatava dumpinguvastase või tasakaalustava tollimaksu summa vastab kogu dumpingumarginaalile või subsiidiumi kogusummale või on sellest väiksem.

## B JAGU

### Üleilmsed kaitsemeetmed

## ARTIKKEL 3.4

### Üleilmseid kaitsemeetmeid käsitlevad üldsätted

1. Lepinguosalised kinnitavad veel kord oma üleilmsete kaitsemeetmetega seotud õigusi ja kohustusi, mis tulenevad GATT 1994 XIX artiklist ja kaitsemeetmete lepingust.

2. Üleilmsete kaitsemeetmete suhtes ei kohaldata päritolureegleid ja -menetlusi käsitlevat protokolli.

ARTIKKEL 3.5

Läbipaistvus

1. Eksportiva lepinguosalise taotluse korral esitab lepinguosaline, kes on algatanud kaitsemeetmeid käsitleva uurimise või kes kavatseb võtta ajutisi või lõplikke üleilmseid kaitsemeetmeid, viivitamata:

a) kaitsemeemete lepingu artiklis 12.2 osutatud teabe WTO kaitsemeetmete komitee kindlaks määratud vormis;

b) kui see on asjakohane, siis omamaise tootmisharu esitatud kaebuse avaliku versiooni, ning

c) avaliku aruande, kus on esitatud kaitsemeetmeid käsitleva uurimise käigus vaadeldud kõikide asjakohaste faktiliste ja õiguslike asjaoludega seotud leiud ja põhjendatud järeldused. Avalikus aruandes analüüsitakse uurimise kaasa toonud tegureid ja kirjeldatakse üldiste kaitsemeemete kindlaksmääramisel kasutatud meetodit.

2. Kui teavet esitatakse käesoleva artikli kohaselt, teeb importiv lepinguosaline ettepaneku pidada eksportiva lepinguosalisega esitatud teabe läbivaatamiseks konsultatsioone.

ARTIKKEL 3.6

Lõplike meetmete kehtestamine

1. Lepinguosaline, kes võtab vastu üleilmsed kaitsemeetmed, püüab kehtestada need viisil, mis kahjustab kahepoolset kaubandust kõige vähem.

2. Importiv lepinguosaline teeb ettepaneku pidada eksportiva lepinguosalisega lõikes 1 nimetatud küsimuse läbivaatamiseks konsultatsioone. Importiv lepinguosaline ei võta meetmeid vastu enne, kui päevast, mil tehti ettepanek pidada konsultatsioone, on möödunud 30 päeva.

C JAGU

Üldsätted

ARTIKKEL 3.7

Vaidluste lahendamise korra kohaldamise erand

Käesoleva peatüki suhtes ei kohaldata kahekümne üheksandat peatükki („Vaidluste lahendamine“).

NELJAS PEATÜKK

TEHNILISED KAUBANDUSTÕKKED

ARTIKKEL 4.1

Kohaldamisala ja mõisted

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse lepinguosaliste vahelist kaubavahetust mõjutada võivate tehniliste normide, standardite ja vastavushindamismenetluste väljatöötamise, vastuvõtmise ja kohaldamise suhtes.

2. Käesolevat peatükki ei kohaldata:

a) ostuspetsifikatsioonide suhtes, mille valitsusorganid on koostanud valitsusorganite tootmis- või tarbimisnõuete kohta, või

b) sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete lepingu A lisas määratletud sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete suhtes.

3. Standardimise ja vastavushindamismenetlustega seotud üldmõisteid kasutatakse üldjuhul Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni süsteemi raames vastu võetud määratluses kindlaks määratud ja rahvusvaheliste standardimisasutuste antud tähenduses, võttes arvesse nende konteksti ning pidades silmas käesoleva peatüki eesmärki, välja arvatud juhul, kui mõiste on määratletud või sellele on antud tähendus käesolevas lepingus, sealhulgas artikli 4.2 kohaselt käesolevasse lepingusse inkorporeeritud tehniliste kaubandustõkete lepingu sätetes.

4. Käesolevas peatükis esitatud viited tehnilistele normidele, standarditele ja vastavushindamismenetlustele sisaldavad neisse tehtud muudatusi ja nende eeskirjadesse või nendega hõlmatud toodete loetellu tehtud täiendusi, välja arvatud ebaolulised muudatused ja täiendused.

5. Artikli 1.8 („Kohustuste ulatus“) lõiget 2 ei kohaldata käesolevasse lepingusse inkorporeeritud tehniliste kaubandustõkete lepingu artiklite 3, 4, 7, 8 ja 9 suhtes.

## ARTIKKEL 4.2

### Tehniliste kaubandustõkete lepingu inkorporeerimine käesolevasse lepingusse

1. Käesolevasse lepingusse inkorporeeritakse ja selle osaks muudetakse järgmised tehniliste kaubandustõkete lepingu sätted:

a) artikkel 2 („Tehniliste eeskirjade koostamine, vastuvõtmine ja kohaldamine keskvalitsusorganite poolt“);

b) artikkel 3 („Tehniliste eeskirjade koostamine, vastuvõtmine ja kohaldamine kohalike omavalitsusorganite ja valitsusväliste organite poolt“);

c) artikkel 4 („Standardite koostamine, vastuvõtmine ja kohaldamine“);

d) artikkel 5 („Keskvalitsusorganite kohaldatavad vastavushindamisprotseduurid“);

e) artikkel 6 („Vastavushinnangu tunnustamine keskvalitsusorganite poolt“), piiramata lepinguosaliste õigusi ja kohustusi, mis tulenevad vastavushindamise tulemuste vastastikuse tunnustamise protokollist ning ravimite heade tootmistavadega seotud nõuete järgimise ja täitmise tagamise programmi vastastikuse tunnustamise protokollist;

f) artikkel 7 („Kohalike omavalitsusorganite kohaldatavad vastavushindamisprotseduurid“);

g) artikkel 8 („Valitsusväliste organite kohaldatavad vastavushindamisprotseduurid“);

h) artikkel 9 („Rahvusvahelised ja piirkondlikud süsteemid“);

i) 1. lisa („Käesoleva lepingu mõisted ja nende määratlused“) ning

j) 3. lisa („Standardite koostamise, vastuvõtmise ja kohaldamise tegevusnormistik“).

2. Käesolevasse lepingusse inkorporeeritud sätetes kasutataval mõistel „liikmed“ on käesolevas lepingus sama tähendus kui tehniliste kaubandustõkete lepingus.

3. Tehniliste kaubandustõkete lepingu artiklite 3, 4, 7, 8 ja 9 puhul võidakse tugineda käesoleva lepingu kahekümne üheksandale peatükile („Vaidluste lahendamine“) juhul, kui üks lepinguosaline leiab, et teine lepinguosaline ei ole nende artiklite alusel saavutanud rahuldavaid tulemusi ja et see on märkimisväärselt kahjustanud tema kaubandushuve. Sellised tulemused peavad olema samaväärsed tulemustega, mille saavutamist eeldatakse juhul, kui kõnealuse organ oleks lepinguosaline.

ARTIKKEL 4.3

Koostöö

Lepinguosalised tugevdavad oma koostööd tehniliste normide, standardite, metroloogia, vastavushindamismenetluste, turujärelevalve või -kontrolli ning täitemeetmete valdkonnas, et lihtsustada lepinguosaliste vahelist kaubandust, nagu on sätestatud kahekümne esimeses peatükis („Regulatiivne koostöö“). Selle raames võidakse edendada ja elavdada koostööd lepinguosaliste selliste avaliku või erasektori organisatsioonide vahel, kes vastutavad metroloogia, standardimise, katsetamise, sertifitseerimise ja akrediteerimise, turujärelevalve või -kontrolli ning täitemeetmete eest, ning eelkõige ärgitada lepinguosaliste akrediteerimise ja vastavushindamisega tegelevaid asutusi osalema koostöös, millega edendatakse vastavushindamise tulemuste heakskiitmist.

ARTIKKEL 4.4

Tehnilised normid

1. Lepinguosalised kohustuvad tegema võimalikult suures ulatuses koostööd tagamaks, et nende tehnilised normid oleksid üksteisega kooskõlas. Kui üks lepinguosaline näitab üles huvi sellise tehnilise normi väljatöötamise vastu, mis on oma ulatuse poolest samaväärne või sarnane juba olemas oleva või teise lepinguosalise poolt välja töötatava normiga, peab kõnealune teine lepinguosaline nimetatud eesmärgi saavutamiseks esitama taotluse korral lepinguosalisele võimaluste piires asjakohase teabe, uuringud ja andmed, millele ta on oma juba vastu võetud või alles välja töötatava tehnilise normi kavandamisel tuginenud. Lepinguosalised tunnistavad, et võib osutuda vajalikuks selgitada konkreetse taotluse ulatust ja selles kokku leppida ning et konfidentsiaalse teabe võib esitamata jätta.

2. Lepinguosaline, kes on kavandanud tehnilise normi, mida ta peab samaväärseks teise lepinguosalise tehnilise normiga, kuna sellel on kokkusobiv eesmärk ja seda kohaldatakse samade toodete suhtes, võib taotleda teiselt lepinguosaliselt selle tehnilise normi samaväärsuse tunnustamist. Lepinguosaline esitab taotluse kirjalikult ja kirjeldab üksikasjalikult põhjusi, miks asjaomast tehnilist normi tuleks pidada samaväärseks, sealhulgas põhjusi, mis on seotud toodetega, mille suhtes normi kohaldatakse. Lepinguosaline, kes ei nõustu tehnilise normi samaväärsusega, esitab teisele lepinguosalisele taotluse korral oma otsuse põhjused.

## ARTIKKEL 4.5

## Vastavushindamine

Lepinguosalised järgivad vastavushindamise tulemuste vastastikuse tunnustamise protokolli ning ravimite heade tootmistavadega seotud nõuete järgimise ja täitmise tagamise programmi vastastikuse tunnustamise protokolli.

ARTIKKEL 4.6

Läbipaistvus

1. Lepinguosaline tagab, et tehniliste normide ja vastavushindamismenetluste väljatöötamisega seotud läbipaistvuse tagamise menetlused võimaldavad lepinguosalise huvitatud isikutel osaleda asjakohases varajases menetlusetapis, mil on veel võimalik teha muudatusi ja võtta arvesse märkusi, välja arvatud juhul, kui tekivad või võivad tekkida ohutuse, tervise, keskkonnakaitse või riigi julgeolekuga seotud kiireloomulised probleemid. Kui tehniliste normide või vastavushindamismenetluste väljatöötamisega seotud konsultatsiooniprotsess on üldsusele avatud, lubab lepinguosaline teise lepinguosalise isikutel osaleda selles vähemalt sama soodsatel tingimustel, mida ta pakub enda isikutele.

2. Lepinguosalised soodustavad tihedamat koostööd oma territooriumil asuvate standardimisasutuste vahel, et hõlbustada muu hulgas teabe vahetamist oma vastava tegevuse kohta, ning vastastikusele huvile ja vastastikkuse põhimõttele tuginevate standardite ühtlustamist asjaomaste standardimisasutuste kokku lepitavas korras.

3. Lepinguosaline püüab jätta teisele lepinguosalisele pärast kavandatud tehniliste normide ja vastavushindamismenetluste edastamist WTO teadete keskregistrile vähemalt 60 päeva kirjalike märkuste esitamiseks, välja arvatud juhul, kui tekivad või võivad tekkida ohutuse, tervise, keskkonnakaitse või riigi julgeolekuga seotud kiireloomulised probleemid. Kui märkuste esitamise tähtaja pikendamiseks esitatakse mõistlikult põhjendatud taotlus, suhtub lepinguosaline sellesse vastutulelikult.

4. Kui üks lepinguosaline saab teiselt lepinguosaliselt oma kavandatava tehnilise normi või vastavushindamismenetluse kohta märkusi, vastab ta nendele kirjalikult enne tehnilise normi või vastavushindamismenetluse vastuvõtmist.

5. Lepinguosaline avaldab või teeb muul viisil trükitud kujul või elektrooniliselt avalikkusele kättesaadavaks oma vastused või kokkuvõtte vastustest, mille ta andis olulistele laekunud märkustele, hiljemalt päeval, mil ta avaldab vastu võetud tehnilise normi või vastavushindamismenetluse.

6. Lepinguosaline annab teise lepinguosalise taotluse korral teavet vastu võetud või vastu võetava tehnilise normi või vastavushindamismenetluse eesmärkide, õigusliku aluse ja põhjenduste kohta.

7. Lepinguosaline suhtub vastutulelikult teise lepinguosalise mõistlikult põhjendatud taotlusse, mille ta on edastanud enne kavandatava tehnilise normi edastamise järgse märkuste esitamise tähtaja lõppu ning milles ta palub jätta tehnilise normi vastuvõtmise ja selle kohaldatavaks muutumise vahele teatav aeg või seda pikendada, välja arvatud juhul, kui see viivitus ei oleks seatud õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks tõhus.

8. Lepinguosaline tagab, et tema vastu võetud tehnilised normid ja vastavushindamismenetlused on ametlikel veebisaitidel avalikkusele kättesaadavad.

9. Kui üks lepinguosaline peab sisenemissadamas kinni teise lepinguosalise territooriumilt imporditud kauba põhjendusega, et kaup ei vasta tehnilisele normile, teatab ta importijale viivitamata kauba kinnipidamise põhjused.

ARTIKKEL 4.7

Peatüki haldamine

1. Lepinguosalised teevad käesolevas peatükis sisalduvates küsimustes koostööd. Lepinguosalised lepivad kokku, et artikli 26.2 lõike 1 punkti a alusel loodud kaubavahetuskomitee:

a) haldab käesoleva peatüki rakendamist;

b) tegeleb viivitamata küsimusega, mille lepinguosaline tõstatab standardite, tehniliste normide või vastavushindamismenetluste väljatöötamise, vastuvõtmise või kohaldamise kohta;

c) hõlbustab ühe lepinguosalise taotluse korral arutelusid teise lepinguosalise korraldatava riski- või ohuhindamise teemal;

d) soodustab lepinguosaliste standardimis- ja vastavushindamisasutuste koostööd;

e) vahetab teavet standardite, tehniliste normide või vastavushindamismenetluste kohta, sealhulgas kolmandate isikute või rahvusvaheliste organite standardite, normide ja menetluste kohta, kui selleks on vastastikune huvi;

f) arvesse võttes arengut WTO tehniliste kaubandustõkete komitees või tehniliste kaubandustõkete lepingu kohaselt, vaatab käesoleva peatüki läbi ning koostab vajaduse korral laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele kaalumiseks soovitused käesoleva peatüki muutmiseks;

g) astub muid samme, mis aitavad lepinguosaliste arvates neil käesolevat peatükki ja tehniliste kaubandustõkete lepingut rakendada ning lepinguosalistevahelist kaubandust lihtsustada, ning

h) annab laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele vajaduse korral aru käesoleva peatüki rakendamisest.

2. Kui lepinguosalised ei suuda mõnda käesoleva peatükiga seotud küsimust kaubavahetuskomitee kaudu lahendada, võib laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee luua lepinguosalise taotluse korral ajutise tehniliste küsimuste töörühma, et teha kindlaks kaubandust lihtsustavad lahendused. Kui lepinguosaline ei ole nõus teise lepinguosalise taotlusega luua tehniliste küsimuste töörühm, selgitab ta taotluse korral oma otsuse põhjuseid. Tehniliste küsimuste töörühma juhivad lepinguosalised.

3. Kui lepinguosaline on palunud teavet, esitab teine lepinguosaline teabe kooskõlas käesoleva peatüki sätetega mõistliku aja jooksul kas trükitud kujul või elektrooniliselt. Lepinguosaline püüab vastata igale teabenõudele 60 päeva jooksul.

VIIES PEATÜKK

SANITAAR- JA FÜTOSANITAARMEETMED

ARTIKKEL 5.1

Mõisted

1. Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

a) sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete lepingu A lisas esitatud mõisted;

b) *codex alimentarius*'e komisjoni egiidi all vastu võetud mõisted;

c) Maailma Loomatervise Organisatsiooni (OIE) egiidi all vastu võetud mõisted;

d) *rahvusvahelise taimekaitsekonventsiooni* egiidi all vastu võetud mõisted;

e) **„kaitstav ala“** – Euroopa Liidus paiknev ametlikult määratletud geograafiline piirkond, mis on vaba kindlaksmääratud reguleeritud kahjulikust organismist, hoolimata sellest, et tingimused on tema jaoks soodsad ja et teda leidub muudes Euroopa Liidu osades, ning

f) **„lepinguosalise pädev asutus“** –5-A lisas nimetatud asutus.

2. Lisaks lõikele 1 tuleb arvestada, et kui *codex alimentarius*’e, OIE ja rahvusvahelise taimekaitsekonventsiooni egiidi all vastu võetud mõistete ning sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete lepingu kohaste mõistete vahel esineb vastuolu, on ülimuslikud sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete lepingu mõisted.

ARTIKKEL 5.2

Eesmärgid

Käesoleva peatüki eesmärk on:

a) kaitsta inimeste, loomade ja taimede elu ja tervist, soodustades samal ajal kaubandust;

b) kanda hoolt selle eest, et lepinguosaliste sanitaar- ja fütosanitaarmeetmed ei too kaasa põhjendamatuid kaubandustõkkeid, ning

c) edendada sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete lepingu rakendamist.

ARTIKKEL 5.3

Kohaldamisala

Käesolevat peatükki kohaldatakse sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete suhtes, mis võivad otseselt või kaudselt mõjutada lepinguosaliste vahelist kaubandust.

ARTIKKEL 5.4

Õigused ja kohustused

Lepinguosalised kinnitavad oma sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete lepingust tulenevaid õigusi ja kohustusi.

ARTIKKEL 5.5

Piirkondlike tingimustega kohandamine

1. Loomade, loomsete saaduste ja loomsete kõrvalsaaduste kohta kehtib järgmine:

a) lepinguosalised tunnistavad piirkondadeks jagamise põhimõtet ja on otsustanud kohaldada seda 5-B lisas loetletud taudide suhtes;

b) kui lepinguosalised määravad kindlaks piirkondlike tingimuste tunnustamise põhimõtted ja suunised, lisavad nad need 5-C lisasse;

c) punkti a kohaldamisel võtab importiv lepinguosaline oma sanitaarmeetmete puhul, mida kohaldatakse eksportiva lepinguosalise suhtes, kelle territooriumi kahjustab 5-B lisas nimetatud taud, aluseks eksportiva lepinguosalise tehtud piirkondadeks jagamise otsuse, tingimusel et importiv lepinguosaline on veendunud, et eksportiva lepinguosalise piirkondadeks jagamise otsus on kooskõlas põhimõtete ja suunistega, mille lepinguosalised on sätestanud 5-C lisas, ning põhineb asjakohastel rahvusvahelistel standarditel, suunistel ja soovitustel. Importiv lepinguosaline võib kohalda mis tahes lisameetmeid, et saavutada oma asjakohane sanitaarkaitse tase;

d) kui lepinguosaline leiab, et tal on seoses mõne 5-B lisas nimetamata taudiga eristaatus, võib ta taotleda selle staatuse tunnustamist. Importiv lepinguosaline võib nõuda elusloomade, loomsete saaduste ja loomsete kõrvalsaaduste importimisel lisatagatisi, mis on kooskõlas importiva lepinguosalise tunnustatud staatusega, sealhulgas 5-E lisas kindlaks määratud eritingimustega, ning

e) lepinguosalised tunnistavad piirkondadesse jaotamise põhimõtet ja lepivad kokku, et teevad selles küsimuses koostööd.

2. Taimede ja taimsete saaduste kohta kehtib järgmine:

a) kui importiv lepinguosaline kehtestab või jätab kehtima fütosanitaarmeetme, tuleb tal võtta muu hulgas arvesse piirkonna kahjuristaatust, milleks võib olla kahjurivaba piirkond, kahjurivaba tootmiskoht, kahjurivaba tootmisrajatis, vähese kahjurilevikuga ala ja kaitstav ala, mille eksportiv lepinguosaline on kindlaks määranud, ning

b) kui lepinguosalised määravad kindlaks piirkondlike tingimuste tunnustamise põhimõtted ja suunised, lisavad nad need 5-C lisasse.

ARTIKKEL 5.6

Samaväärsus

1. Importiv lepinguosaline tunnistab eksportiva lepinguosalise sanitaar- ja fütosanitaarmeetmed enda meetmetega samaväärseteks, kui eksportiv lepinguosaline tõendab importivale lepinguosalisele objektiivselt, et tema meetmega saavutatakse importiva lepinguosalise asjakohane sanitaar- ja fütosanitaarkaitse tase.

2. 5-D lisas on sätestatud samaväärsuse kindlaksmääramise, tunnustamise ja säilitamise põhimõtted ja suunised.

3. 5-E lisas on kindlaks määratud järgmine:

a) piirkond, mille puhul importiv lepinguosaline tunnistab eksportiva lepinguosalise sanitaar- ja fütosanitaarmeetme enda meetmega samaväärseks, ning

b) piirkond, mille puhul importiv lepinguosaline tunnistab, et kindlaksmääratud eritingimuste täitmine koos eksportiva lepinguosalise sanitaar- ja fütosanitaarmeetmetega võimaldab saavutada importiva lepinguosalise asjakohase sanitaar- ja fütosanitaarkaitse taseme.

4. Käesoleva peatüki kohaldamisel kohaldatakse artiklit 1.7 („Viide õigusaktidele“) vastavalt käesolevale artiklile, 5-D lisale ja 5-E lisa üldistele märkustele.

ARTIKKEL 5.7

Kaubandustingimused

1. Importiv lepinguosaline teeb oma üldised impordile kehtestatud sanitaar- ja fütosanitaarnõuded kõikide kaupade puhul kättesaadavaks. Kui lepinguosalised tunnistavad ühiselt mõne kauba esmatähtsaks, kehtestab importiv lepinguosaline selle kauba impordile spetsiaalsed sanitaar- ja fütosanitaarnõuded, kui lepinguosalised ei otsusta teisiti. Kauba esmatähtsuse kindlaksmääramisel teevad lepinguosalised koostööd, et tagada oma olemasolevate ressursside tõhus haldamine. Neid spetsiaalseid impordinõudeid tuleks kohaldada eksportiva lepinguosalise kogu territooriumil.

2. Vastavalt lõikele 1 algatab importiv lepinguosaline põhjendamatu viivituseta vajaliku menetluse, et kehtestada esmatähtsaks tunnistatud kauba jaoks spetsiaalsed sanitaar- ja fütosanitaarnõuded. Pärast spetsiaalsete impordinõuete kehtestamist võtab importiv lepinguosaline põhjendamatu viivituseta vajalikud meetmed, et võimaldada kaubandust nende impordinõuete alusel.

3. Impordi suhtes spetsiaalsete sanitaar- ja fütosanitaarnõuete kehtestamiseks astub eksportiv lepinguosaline importiva lepinguosalise taotluse korral järgmised sammud:

a) esitab kogu importiva lepinguosalise nõutava asjakohase teabe ning

b) tagab importivale lepinguosalisele mõistliku juurdepääsu kontrolliks, katseteks ja audititeks ning muudeks asjakohasteks menetlusteks.

4. Kui importival lepinguosalisel on nimekiri ettevõtetest või rajatistest, kes on saanud importimiseks loa, kiidab ta eksportiva lepinguosalise territooriumil asuva ettevõtte või rajatise ilma asjaomase ettevõtte või rajatise eelneva kontrollimiseta heaks, kui:

a) eksportiv lepinguosaline on taotlenud asjaomasele ettevõttele või rajatisele sellist heakskiitu, esitades asjakohased tagatised, ning

b) 5-F lisas sätestatud tingimused on täidetud ja menetlused teostatud.

5. Lisaks lõikele 4 teeb importiv lepinguosaline loa saanud ettevõtete või rajatiste nimekirjad avalikkusele kättesaadavaks.

6. Lepinguosaline võtab reguleeritud kauba saadetise tavaliselt vastu ilma selle eelneva saadetisepõhise tollivormistuseta, kui lepinguosalised ei ole otsustanud teisiti.

7. Importiv lepinguosaline võib nõuda, et eksportiva lepinguosalise asjakohane pädev astutus tõendaks importivale lepinguosalisele objektiivselt, et impordinõuded võidakse täita või on täidetud.

8. Lepinguosalised peaksid järgima 5-G lisas ette nähtud menetlust impordi suhtes kohaldatavate spetsiaalsete taimetervishoiunõuete kohta.

ARTIKKEL 5.8

Audit ja kontroll

1. Et säilitada kindlustunne käesoleva peatüki rakendamise suhtes, võib lepinguosaline auditeerida ja/või kontrollida tervikuna või osaliselt teise lepinguosalise pädeva asutuse kontrolliprogrammi. Lepinguosaline kannab auditi või kontrolliga seotud kulud ise.

2. Kui lepinguosalised määravad kindlaks auditi või kontrolli tegemise põhimõtted ja suunised, lisatakse need 5-H lisasse. Kui lepinguosaline teostab Auditi või kontrolli, teeb ta seda vastavalt 5-H lisas esitatud põhimõtetele ja suunistele.

ARTIKKEL 5.9

Ekspordi sertifitseerimine

1. Kui elusloomade või loomsete saaduste saadetise importimisel nõutakse ametlikku veterinaarsertifikaati ja kui importiv lepinguosaline on tunnistanud eksportiva lepinguosalise sanitaar- ja fütosanitaarmeetme samaväärseks enda meetmega, mida kohaldatakse selliste loomade või loomsete saaduste suhtes, kasutavad lepinguosalised 5-I lisas ette nähtud terviseohutuse kinnituse vormi, kui lepinguosalised ei otsusta teisiti. Lepinguosalised võivad kasutada kinnituse vormi ka teiste toodete jaoks, kui nad nii otsustavad.

2. 5-I lisas on sätestatud põhimõtted ja suunised, mis käsitlevad ekspordi sertifitseerimist, sealhulgas elektroonilist sertifitseerimist, sertifikaatide tühistamist või asendamist, keelte kasutamise korda ja kinnituse vormi.

ARTIKKEL 5.10

Impordikontroll ja tasud

1. 5-J lisas on sätestatud impordikontrolli ja tasusid käsitlevad põhimõtted ja suunised, sealhulgas kontrollide sagedus.

2. Kui impordikontrolli käigus ilmneb mittevastavus olulistele impordinõuetele, peavad importiva lepinguosalise võetavad meetmed põhinema kaasneva riski hindamisel ega tohi piirata kaubandust rohkem, kui on vaja lepinguosalise asjakohase sanitaar- või fütosanitaarkaitse taseme saavutamiseks.

3. Kui vähegi võimalik, teavitab importiv lepinguosaline nõuetele mittevastava saadetise importijat või tema esindajat mittevastavuse põhjustest ning annab võimaluse tehtud otsus läbi vaadata. Importiv lepinguosaline kaalub läbivaatamist hõlbustava asjakohase teabe esitamist.

4. Lepinguosaline võib võtta piirikontrolli tegemisel tekkivate kulude katmiseks tasu, mis ei tohiks ületada kantud kulusid.

ARTIKKEL 5.11

Teavitamine ja teabevahetus

1. Lepinguosaline teavitab põhjendamatu viivituseta teist lepinguosalist järgmisest:

a) olulisest muutusest kahjurite või taudide alases olukorras, näiteks 5-B lisas nimetatud taudi olemasolust ja arengust;

b) 5-B lisas nimetamata loomataudiga või uue taudiga seotud epidemioloogilise tähtsusega leidudest ning

c) olulistest toiduohutuse alastest küsimustest, mis on seotud tootega, millega lepinguosalised omavahel kauplevad.

2. Lepinguosalised püüavad vahetada teavet ka muudes asjakohastes küsimustes, mille hulka kuuluvad järgmised küsimused:

a) ühe lepinguosalise sanitaar- ja fütosanitaarmeetme muutmine;

b) ühe lepinguosalise pädeva asutuse ülesehituse või töökorralduse märkimisväärne muutmine;

c) taotluse korral lepinguosalise ametliku kontrolli tulemused ja aruanne tehtud kontrolli tulemuste kohta;

d) tagasilükatud või nõuetele mittevastava saadetise korral artiklis 5.10 sätestatud impordikontrolli tulemused ning

e) taotluse korral käesoleva peatüki seisukohast asjakohane riskianalüüs või teaduslik arvamus, mille lepinguosaline on koostanud.

3. Kui lõigetes 1 või 2 nimetatud teave on tehtud kooskõlas asjakohaste eeskirjadega kättesaadavaks selle edastamisega WTO teadete keskregistrile või asjakohasele rahvusvahelisele standardimisasutusele, on selle teabe suhtes kohaldatavad lõigete 1 ja 2 nõuded täidetud, kui ühine korralduskomitee ei otsusta teisiti.

## ARTIKKEL 5.12

## Tehnilised konsultatsioonid

Kui üks lepinguosaline on tõsiselt mures toiduohutuse, taime- või loomatervise või teise lepinguosalise kavandatud või rakendatud sanitaar- ja fütosanitaarmeetme pärast, võib ta taotleda teise lepinguosalisega tehniliste konsultatsioonide pidamist. Taotluse saanud lepinguosaline peaks vastama taotlusele põhjendamatu viivituseta. Lepinguosaline püüab esitada teabe, mis on vajalik selleks, et vältida häireid kaubanduses ja vajaduse korral jõuda vastastikku rahuldava lahenduseni.

ARTIKKEL 5.13

Erakorralised sanitaar- ja fütosanitaarmeetmed

1. Üks lepinguosaline teavitab teist lepinguosalist erakorralisest sanitaar- ja fütosanitaarmeetmest 24 tunni jooksul pärast oma otsust meedet rakendada. Kui lepinguosaline taotleb erakorralise sanitaar- ja fütosanitaarmeetme üle tehniliste konsultatsioonide pidamist, peavad need konsultatsioonid toimuma kümne päeva jooksul pärast erakorralisest sanitaar- ja fütosanitaarmeetmest teatamist. Lepinguosalised võtavad arvesse kogu tehniliste konsultatsioonide käigus saadud teavet.

2. Tehes otsust saadetise kohta, mis on erakorralise sanitaar- ja fütosanitaarmeetme vastuvõtmise ajal teel ühe lepinguosalise juurest teise juurde, võtab importiv lepinguosaline arvesse eksportiva lepinguosalise õigel ajal esitatud teavet.

ARTIKKEL 5.14

Ühine sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete korralduskomitee

1. Artikli 26.2 lõike 1 punkti d alusel loodud ühisesse sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete korralduskomiteesse (edaspidi „ühine korralduskomitee“) kuuluvad lepinguosaliste reguleerimis- ja kaubandusvaldkonna esindajad, kes vastutavad sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete eest.

2. Ühisel korralduskomiteel on muu hulgas järgmised ülesanded:

a) jälgida käesoleva peatüki rakendamist, kaaluda käesoleva peatükiga seotud küsimusi ja vaadata läbi kõik küsimused, mis võivad tekkida selle rakendamisel;

b) anda suuniseid probleemide väljaselgitamiseks, tähtsuse järjekorda seadmiseks, haldamiseks ja lahendamiseks;

c) käsitleda lepinguosaliste taotlusi muuta impordikontrolli;

d) vaadata vähemalt kord aastas läbi käesoleva peatüki lisad, eelkõige võttes arvesse käesoleva lepinguga ette nähtud konsultatsioonide käigus tehtud edusamme. Pärast läbivaatamist võib ühine korralduskomitee otsustada käesoleva peatüki lisasid muuta. Lepinguosalised võivad ühise korralduskomitee otsuse heaks kiita oma vastavate menetluste kohaselt, mis on vajalikud muudatuse jõustumiseks. Otsus jõustub lepinguosaliste poolt kokkulepitud kuupäeval;

e) jälgida punktis d nimetatud otsuse rakendamist ja punktis d nimetatud meetmete võtmist;

f) anda võimalus vahetada korrapäraselt teavet seoses lepinguosaliste õigusraamistikuga, sealhulgas sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete puhul aluseks võetud teadusliku ja riskihindamisega, ning

g) koostada dokument, kus on üksikasjalikult kirjeldatud, millises seisus on lepinguosaliste vahelised arutelud, kus käsitletakse konkreetsete sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete samaväärsuse tunnustamiseks tehtavat tööd, ja säilitada seda dokumenti.

3. Ühine korralduskomitee võib muu hulgas:

a) teha kindlaks võimalused kahepoolse kaasatuse suurendamiseks, sealhulgas suhete edendamiseks, mis võib hõlmata ametnike vahetust;

b) arutada kavandatava sanitaar- ja fütosanitaarmeetme muutmist või selle muutmise ettepanekut varajases etapis;

c) aidata lepinguosalistel sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete lepingu rakendamist paremini mõista ning edendada lepinguosalistevahelist koostööd mitmepoolsetel foorumitel, sealhulgas WTO sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete komitees ja vajaduse korral rahvusvahelistes standardimisasutustes, arutusel olevates sanitaar- ja fütosanitaarküsimustes, või

d) selgitada varajases etapis välja ja võtta arutusele algatused, mis on seotud sanitaar- ja fütosanitaarküsimustega ja mille puhul oleks kasu koostööst.

4. Ühine korralduskomitee võib luua konkreetsete sanitaar- ja fütosanitaarküsimuste käsitlemiseks töörühmad, kuhu kuuluvad lepinguosaliste eksperdid.

5. Lepinguosaline võib pöörduda mis tahes sanitaar- ja fütosanitaarküsimusega ühise korralduskomitee poole. Ühine korralduskomitee peaks tegelema küsimusega nii kiiresti kui võimalik.

6. Kui ühine korralduskomitee ei ole suuteline küsimust kiiresti lahendama, annab ta lepinguosalise taotluse korral sellest viivitamata teada laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele.

7. Ühine korralduskomitee tuleb kokku ja kehtestab oma tööprogrammi hiljemalt 180 päeva ning oma töökorra hiljemalt aasta pärast käesoleva lepingu jõustumist, kui lepinguosalised ei otsusta teisiti.

8. Pärast oma avakoosolekut tuleb ühine korralduskomitee kokku vastavalt vajadusele, tavaliselt korra aastas. Ühine korralduskomitee võib otsustada pidada oma koosolekuid video- või telekonverentsi vormis ning käsitleda küsimusi ka väljaspool kohtumisi kirja teel.

9. Ühine korralduskomitee annab igal aastal oma tegevusest ja tööprogrammist aru laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele.

10. Käesoleva lepingu jõustumisel määrab lepinguosaline kontaktpunkti, et kooskõlastada ühise korralduskomitee tegevuskava ning hõlbustada teabevahetust sanitaar- ja fütosanitaarküsimustes, ning teatab sellest kirjalikult teisele lepinguosalisele.

KUUES PEATÜKK

TOLLIMENETLUSE JA KAUBANDUSE LIHTSUSTAMINE

ARTIKKEL 6.1

Eesmärgid ja põhimõtted

1. Lepinguosalised tunnistavad tollimenetluse ja kaubanduse lihtsustamise olulisust arenevas üleilmses kaubanduskeskkonnas.

2. Lepinguosalised teevad võimalikult suures ulatuses koostööd ja vahetavad teavet, sealhulgas parimate tavade kohta, et edendada käesoleva lepinguga ette nähtud kaubandust lihtsustavate meetmete kohaldamist ja järgimist.

3. Kaubandust lihtsustavad meetmed ei tohi kahjustada mehhanisme, millega kaitstakse isikut lepinguosalise õigusnormide täitmise tõhusa tagamise ja järgimise kaudu.

4. Impordi-, ekspordi- ja transiidinõuded ning -menetlused ei tohi olla halduslikult koormavamad või kaubandust piiravamad, kui on vajalik õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks.

5. Impordi-, ekspordi- ja transiidinõuete ja -menetluste aluseks on kehtivad rahvusvahelised kaubandus- ja tollimeetmed ning -standardid, välja arvatud juhul, kui need oleksid seatud õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks sobimatud või ebatõhusad.

## ARTIKKEL 6.2

## Läbipaistvus

1. Lepinguosaline avaldab või teeb muul viisil, sealhulgas elektrooniliselt, kättesaadavaks oma õigusaktid, eeskirjad, kohtuotsused ja haldusstrateegiad, mis on seotud kaupade impordi või ekspordi suhtes kohaldatavate nõuetega.

2. Lepinguosaline püüab avaldada, sealhulgas internetis, tolliküsimustega seotud kavandatavad õigusnormid ja haldusstrateegiad ning anda huvitatud isikutele võimaluse esitada enne nende vastuvõtmist märkusi.

3. Lepinguosaline määrab või säilitab ühe või mitu kontaktpunkti, kes tegelevad huvitatud isikute tolliteemaliste päringutega, ning avaldab internetis selliste päringute tegemise korda käsitleva teabe.

ARTIKKEL 6.3

Kauba vabastamine

1. Lepinguosaline võtab kauba tõhusaks vabastamiseks vastu või säilitab lihtsustatud tollimenetlused, et lihtsustada liikmesriikide vahelist kaubandust ning vähendada importijate ja eksportijate kulusid.

2. Lepinguosaline tagab, et nende lihtsustatud menetlustega:

a) võimaldatakse vabastada kaup ajavahemiku jooksul, mis ei ole pikem kui on vajalik lepinguosalise õigusaktide järgimise tagamiseks;

b) võimaldatakse vabastada kaup ja võimaluste piires ka kontrollitav või reguleeritud kaup esimeses sihtkohas;

c) püütakse võimaldada vabastada kaup erakorralise kontrollimise vajaduse korral viivitamata;

d) võimaldatakse importijal või tema esindajal eemaldada kaup tollikontrollist enne tollimaksude, maksude ja tasude lõplikku kindlaksmääramist ja tasumist. Lepinguosaline võib enne kauba vabastamist nõuda, et importija esitaks piisava tagatise, mis on garantii või rahalise tagatise kujul või mõnes muus asjakohases vormis, ning

e) nähakse kooskõlas tema õigusaktidega ette lihtsustatud dokumenteerimisnõuded, mida kohaldatakse lepinguosalise kindlaksmääratud väikese väärtusega kauba sisenemisel.

3. Vajaduse korral võib lepinguosaline nõuda oma lihtsustatud menetluste raames sisenemisjärgse arvepidamise ja kontrollimise käigus põhjalikuma teabe esitamist.

4. Lepinguosaline võimaldab vabastada kauba kiirkorras ning näeb võimaluse ja vajaduse korral ette

a) teabe elektroonilise esitamise ja töötlemise enne kauba füüsilist kohalejõudmist, et kaup oleks võimalik saabumisel vabastada, kui ei ole kindlaks tehtud ühtki riski või kui ei tule teha ühtki pistelist kontrolli, ning

b) teatavate kaupade tollivormistuse võimalikult väheste dokumentidega.

5. Lepinguosaline tagab võimaluste piires, et tema piiri- ning muu impordi- ja ekspordikontrolliga tegelevad asutused ja ametid teevad kaubanduse lihtsustamiseks koostööd ja kooskõlastavad oma tegevust, ühtlustades muu hulgas impordi- ja ekspordiandmete ja -dokumentide kohta kehtivaid nõudeid ning määrates ühekordseks saadetiste dokumentide ja füüsiliseks kontrollimiseks kindla koha.

6. Lepinguosaline tagab võimaluste piires, et tema kauba suhtes kohaldatavad impordi- ja ekspordinõuded on kaubanduse lihtsustamise huvides kooskõlastatud, olenemata sellest, kas neid nõudeid haldab mõni amet või seda teeb kõnealuse ameti nimel tolliasutus.

ARTIKKEL 6.4

Tolliväärtuse määramine

1. Tolliväärtuse määramise lepinguga reguleeritakse lepinguosaliste vahelise kaubanduse suhtes kohaldatavat tolliväärtuse määramist.

2. Lepinguosalised teevad koostööd, et saavutada tolliväärtuse määramise küsimustes ühine lähenemisviis.

ARTIKKEL 6.5

Kaupade klassifitseerimine

Käesoleva lepingu kohases lepinguosalistevahelises kaubanduses kasutatav kaupade klassifikatsioon on esitatud lepinguosalise tariifinomenklatuuris kooskõlas harmoneeritud süsteemiga.

ARTIKKEL 6.6

Tasud ja lõivud

Lepinguosaline avaldab või teeb muul viisil, sealhulgas elektrooniliselt, kättesaadavaks teabe oma tolliasutuse kehtestatud tasude ja lõivude kohta. See teave hõlmab kohaldatavate tasude ja lõivude suurust, tasu või lõivu nõudmise konkreetset põhjust, vastutava ametiasutuse nime ning makse tegemise aega ja viisi. Lepinguosaline ei kohalda uusi või muudetud tasusid ja lõive enne, kui ta on selle teabe avaldanud või muul viisil kättesaadavaks teinud.

ARTIKKEL 6.7

Riskijuhtimine

1. Lepinguosaline tugineb oma kauba inspekteerimise, vabastamise ja sisenemisjärgse kontrollimise menetlustes riskihindamise põhimõtetele, mitte ei nõua, et iga pakutava saadetise vastavust impordinõuetele tuleb põhjalikult kontrollida.

2. Lepinguosaline võtab kauba suhtes kohaldatavad impordi-, ekspordi- ja transiidinõuded ja -menetlused vastu, kohaldab neid riskijuhtimise põhimõtete alusel ning keskendub nõuetelevastavuse meetmete võtmisel tehingutele, millele tuleb tähelepanu pöörata.

3. Lõiked 1 ja 2 ei takista lepinguosalist tegemast kvaliteedi- ja vastavuskontrolli, mis võib nõuda ulatuslikumat uurimist.

ARTIKKEL 6.8

Automatiseerimine

1. Lepinguosaline kasutab kaubanduse, sealhulgas lepinguosaliste vahelise kaubanduse lihtsustamiseks kauba vabastamise menetlust kiirendavat infotehnoloogiat.

2. Lepinguosaline:

a) püüab teha elektrooniliselt kättesaadavaks kauba importimiseks või eksportimiseks vajalikud tolliblanketid;

b) lubab kooskõlas oma õigusaktidega esitada neid tolliblankette elektroonilisel kujul ning

c) näeb võimaluse korral oma tolliasutuse kaudu ette elektroonilise teabevahetuse oma kaubandusringkonnaga.

3. Lepinguosaline püüab:

a) välja töötada või säilitada omavahel täielikult ühendatud ühtse liidese süsteemid, et hõlbustada tollialaste ja muude õigusaktidega kauba piiriüleseks liikumiseks nõutava teabe ühtset elektroonilist esitamist, ning

b) töötada välja andmeelemendid ja -protsessid kooskõlas Maailma Tolliorganisatsiooni andmemudeliga ning sellega seotud Maailma Tolliorganisatsiooni soovituste ja suunistega.

4. Lepinguosalised püüavad teha koostööd koostalitlevate elektrooniliste süsteemide väljatöötamisel, võttes sealhulgas arvesse Maailma Tolliorganisatsioonis tehtavat tööd, et lihtsustada lepinguosalistevahelist kaubandust.

ARTIKKEL 6.9

Eelotsused

1. Lepinguosaline väljastab kirjaliku taotluse korral kooskõlas oma õigusaktidega eelotsused tariifse klassifitseerimise kohta.

2. Lepinguosaline avaldab kooskõlas oma konfidentsiaalsusnõuetega näiteks internetis tariifse klassifitseerimise eelotsuseid käsitleva teabe, mis on oluline tariifse klassifitseerimise eeskirjade mõistmiseks ja kohaldamiseks.

3. Kaubanduse lihtsustamiseks käsitlevad lepinguosalised oma kahepoolses dialoogis korrapäraselt muudatusi, mida nad on teinud oma vastavates õigusaktides ja rakendusmeetmetes lõigetes 1 ja 2 nimetatud küsimustega seoses.

ARTIKKEL 6.10

Läbivaatamine ja edasikaebamine

1. Lepinguosaline tagab, et kauba impordi suhtes võetud haldusmeede või tehtud ametlik otsus on võimalik viivitamata läbi vaadata kohtus, vahekohtus või haldusvaidluste komisjonis või haldusmenetluse raames.

2. Sellise haldusmenetluse kohaselt tegutsev kohus või ametnik on kõnealuse otsuse väljastanud ametnikust või asutusest sõltumatu ning tal on pädevus otsus kehtima jätta, otsust muuta või see vastavalt lepinguosalise õigusaktidele tühistada.

3. Enne kui isikul palutakse taotleda õiguskaitset ametlikumal või kohtu tasandil, pakuvad lepinguosalised võimalust edasikaebamiseks või läbivaatamiseks haldustasandil, mis on algse meetme või otsuse eest vastutavast ametnikust või asutusest sõltumatu.

4. Lepinguosaline annab artikli 6.9 kohase eelotsuse saanud isikule sisuliselt samasuguse õiguse tolliasutuse tehtud eelotsuste läbivaatamiseks ja nende edasikaebamiseks, kui nad annavad importijatele oma territooriumil.

ARTIKKEL 6.11

Karistused

Lepinguosaline tagab oma tolliõiguses, et selle õiguse rikkumise eest määratavad karistused on proportsionaalsed ja mittediskrimineerivad ning nende kohaldamine ei too kaasa põhjendamatuid viivitusi.

ARTIKKEL 6.12

Konfidentsiaalsus

1. Lepinguosaline käsitleb kooskõlas oma õigusaktidega rangelt konfidentsiaalsena kogu käesoleva peatüki alusel saadud teavet, mis on laadilt konfidentsiaalne või mis on esitatud konfidentsiaalselt, ning kaitseb seda avalikustamise eest, mis võib kahjustada teabe esitanud isiku konkurentsiseisundit.

2. Kui lõikes 1 nimetatud teabe saanud või hankinud lepinguosaline on kohustatud selle oma õigusaktide alusel avalikustama, teavitab ta sellest asjaomase teabe esitanud lepinguosalist või isikut.

3. Lepinguosaline tagab, et käesoleva peatüki alusel kogutud konfidentsiaalset teavet ei kasutata muul otstarbel kui tolliküsimuste haldamiseks ja selles valdkonnas kehtivate õigusnormide täitmise tagamiseks, välja arvatud kõnealuse konfidentsiaalse teabe esitanud lepinguosalise või isiku loal.

4. Lepinguosaline võib lubada kasutada käesoleva peatüki alusel kogutud teavet haldus- või kohtumenetlustes või kohtulaadsete asutuste menetlustes, mis on algatatud sellepärast, et käesoleva peatükki rakendamisega seotud tollialaseid õigusakte ei ole järgitud. Lepinguosaline teatab teabe esitanud lepinguosalisele või isikule teabe sellisest kasutamisest ette.

## ARTIKKEL 6.13

## Koostöö

1. Lepinguosalised jätkavad koostööd rahvusvahelistel foorumitel, nagu Maailma Tolliorganisatsioon, et saavutada vastastikku tunnustatud eesmärgid, sealhulgas need, mis on sätestatud Maailma Tolliorganisatsiooni maailmakaubanduse tagamise ja lihtsustamise standardite raamistikus.

2. Lepinguosalised vaatavad korrapäraselt läbi kaubanduse lihtsustamist käsitlevad asjakohased rahvusvahelised algatused, sealhulgas ÜRO Kaubandus- ja Arengukonverentsi ning ÜRO Euroopa Majanduskomisjoni välja töötatud kaubanduse lihtsustamise soovituste kokkuvõtte, et teha kindlaks valdkonnad, kus edasine ühistegevus lihtsustaks lepinguosaliste vahelist kaubandust ja aitaks saavutada ühised mitmepoolsed eesmärgid.

3. Lepinguosalised teevad koostööd kooskõlas 4. detsembril 1997 Ottawas sõlmitud *Euroopa Ühenduse ja Kanada vahelise tollikoostöö ja tolliküsimustes vastastikuse abistamise lepinguga* (edaspidi „Kanada ja ELi tollikoostööleping“).

4. Lepinguosalised abistavad Kanada ja ELi tollikoostöölepingu kohaselt üksteist tolliküsimustes, sealhulgas küsimustes, mis on seotud lepinguosalise tollialaste õigusaktide arvatava rikkumisega, nagu see on määratletud kõnealuses lepingus, ja käesoleva lepingu rakendamisega.

## ARTIKKEL 6.14

## Ühine tollikoostöö komitee

1. Ühine tollikoostöö komitee, kellele on antud artikli 26.2 („Erikomiteed“) lõike 1 punkti c kohaselt volitused tegutseda laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee egiidi all erikomiteena, tagab käesoleva peatüki, päritolureegleid ja -menetlusi käsitleva protokolli, artikli 20.43 („Piiril võetavate meetmete kohaldamisala“) ja artikli 2.8 („Tariifse sooduskohtlemise ajutine peatamine“) nõuetekohase toimimise. Ühine tollikoostöö komitee uurib nende kohaldamisel tekkivaid küsimusi kooskõlas käesoleva lepingu eesmärkidega.

2. Käesoleva lepinguga hõlmatud küsimuste käsitlemiseks kuuluvad ühisesse tollikoostöö komiteesse tolli-, kaubandus- või muude pädevate asutuste esindajad, nii nagu lepinguosalised seda vajalikuks peavad.

3. Lepinguosaline tagab, et tema ühise tollikoostöö komitee koosolekutel osalevatel esindajatel on koosoleku päevakorrapunktidele vastavad eksperditeadmised. Päritolureeglite ja -menetlustega seotud küsimuste käsitlemiseks võib ühine tollikoostöö komitee kokku tulla erikoosseisus kas päritolureeglitega tegeleva ühise tollikoostöö komiteena või päritolumenetlusega tegeleva ühise tollikoostöö komiteena.

4. Ühine tollikoostöö komitee võib koostada resolutsioone, soovitusi või arvamusi ning esitada laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele otsuse eelnõusid, mida ta peab vajalikuks, et saavutada ühised eesmärgid ning käesoleva peatükiga, päritolureegleid ja -menetlusi käsitleva protokolliga, artikliga 20.43 („Piiril võetavate meetmete kohaldamisala“) ja artikliga 2.8 („Tariifse sooduskohtlemise ajutine peatamine“) loodud mehhanismide korralik toimimine.

## SEITSMES PEATÜKK

## SUBSIIDIUMID

### ARTIKKEL 7.1

### Subsiidiumi mõiste

1. Käesoleva lepingu kohaldamisel tähendab subsiidium kaubavahetusega seotud meedet, mis vastab subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artikli 1 lõikes 1 sätestatud tingimustele.

2. Subsiidium kuulub käesoleva peatüki kohaldamisalasse üksnes juhul, kui see on eripärane subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artikli 2 tähenduses.

ARTIKKEL 7.2

Läbipaistvus

1. Iga kahe aasta järel teatab üks lepinguosaline teisele lepinguosalisele iga oma territooriumil antud või säilitatud subsiidiumi kohta järgmist:

a) subsiidiumi õiguslik alus;

b) subsiidiumi vorm ning

c) subsiidiumi suurus või subsiidiumi jaoks eelarvest eraldatud summa.

2. Subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artikli 25 lõike 1 kohaste teadete esitamisega WTOle loetakse lõikes 1 esitatud nõue täidetuks.

3. Lepinguosaline esitab teise lepinguosalise taotluse korral viivitamata teavet ja vastab küsimustele konkreetsete juhtumite kohta, kus valitsus on andnud toetust, mis on seotud teenustekaubandusega tema territooriumil.

ARTIKKEL 7.3

Subsiidiumide ja valitsuse toetuse teemalised konsultatsioonid
muudes valdkondades kui põllumajandus ja kalandus

1. Kui üks lepinguosaline leiab, et teise lepinguosalise antud subsiidium või konkreetne juhtum, kus valitsus on andnud seoses teenustekaubandusega toetust, kahjustab või võib kahjustada tema huve, võib ta väljendada teisele lepinguosalisele oma muret ja taotleda sel teemal konsultatsioone. Taotlusele vastav lepinguosaline kaalub seda taotlust igakülgselt ja heasoovlikult.

2. Konsultatsioonide käigus võib üks lepinguosaline taotleda lisateavet teise lepinguosalise antud subsiidiumi või konkreetse juhtumi kohta, kus valitsus on andnud seoses teenustekaubandusega toetust, sealhulgas selle poliitikaeesmärgi ja suuruse ning meetmete kohta, mis võeti selleks, et piirata selle võimalikku moonutavat mõju kaubandusele.

3. Konsultatsioonide põhjal püüab taotlusele vastav lepinguosaline kõrvaldada kahjuliku mõju, mida subsiidium või konkreetne juhtum, kus valitsus on andnud seoses teenustekaubandusega toetust, avaldab taotluse esitanud lepinguosalise huvidele, või vähendada seda mõju nii palju kui võimalik.

4. Käesolevat artiklit ei kohaldada põllumajandus- ja kalandustoodete suhtes ning see ei piira artiklite 7.4 ja 7.5 kohaldamist.

ARTIKKEL 7.4

Konsultatsioonid põllumajandus- ja kalandustoodetega seotud subsiidiumide üle

1. Lepinguosalistel on ühine eesmärk teha kokkuleppe saavutamiseks koostööd, et:

a) edendada WTOs veelgi põllumajandustoodetega kauplemisel kohaldatavaid mitmepoolseid põhimõtteid ja eeskirju ning

b) aidata välja töötada üleilmne mitmepoolne lahendus seoses kalandussubsiidiumidega.

2. Kui üks lepinguosaline leiab, et teise lepinguosalise antud subsiidium või valitsuse toetus kahjustab või võib kahjustada tema põllumajandus- või kalandustoodetega seotud huve, võib ta väljendada teisele lepinguosalisele oma muret ja taotleda sel teemal konsultatsioone.

3. Taotlusele vastav lepinguosaline kaalub taotlust igakülgselt ja heasoovlikult ning annab endast parima, et kõrvaldada kahjulik mõju, mida subsiidium või valitsuse toetuse andmine avaldab taotluse esitanud lepinguosalise põllumajandus- ja kalandustoodetega seotud huvidele, või vähendada seda mõju nii palju kui võimalik.

ARTIKKEL 7.5

Põllumajandustoodete ekspordisubsiidiumid

1. Käesolevas artiklis kasutatakse järgmisi mõisteid:

a) **„ekspordisubsiidium“** – põllumajanduslepingu artikli 1 punktis e määratletud ekspordisubsiidium, ning

b) **„tariifi täielik kaotamine“** – tariifikvootide olemasolu korral kas kvoodikohase või kvooti ületava tariifi kaotamine.

2. Lepinguosaline ei kohalda ega jäta kehtima ekspordisubsiidiumi põllumajandustootele, mida eksporditakse või mis sisaldub tootes, mida eksporditakse teise lepinguosalise territooriumile, pärast seda, kui teine lepinguosaline on selle põllumajandustoote suhtes kohaldatava tariifi, sealhulgas oma tariifitabelid, kooskõlas 2-A lisaga („Tollitariifide kaotamine“) kohe või pärast üleminekuperioodi täielikult kaotanud.

ARTIKKEL 7.6

Konfidentsiaalsus

Kui teavet esitatakse käesoleva peatüki alusel, ei ole lepinguosaline kohustatud avaldama konfidentsiaalset teavet.

ARTIKKEL 7.7

Audiovisuaalteenuste ja kultuurimajanduse valdkonna subsiidiumide ja valitsuse toetuse väljajätmine

Ühtki käesoleva lepingu sätet ei kohaldata subsiidiumide või valitsuse toetuse suhtes, mida antakse Euroopa Liidu audiovisuaalteenuste ja Kanada kultuurimajanduse valdkonnas.

ARTIKKEL 7.8

Seos WTO asutamislepinguga

Lepinguosalised kinnitavad veel kord oma õigusi ja kohustusi, mis tulenevad GATT 1994 VI artiklist, subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingust ning põllumajanduslepingust.

ARTIKKEL 7.9

Vaidluste lahendamine

Käesoleva peatüki artiklite 7.3 ja 7.4 suhtes ei kohaldata käesoleva lepingu kohast vaidluste lahendamise korda.

KAHEKSAS PEATÜKK

INVESTEERINGUD

A JAGU

Mõisted ja kohaldamisala

ARTIKKEL 8.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„valitsuse funktsioonide täitmisega seotud tegevus“** – tegevus, mis ei toimu kaubanduslikel alustel ega ühe või mitme ettevõtjaga konkureerides;

**„õhusõidukite remondi- ja hooldusteenused“** – tegevus, mis on seotud õhusõiduki või õhusõiduki osaga, kui õhusõiduk on liiklusest kõrvaldatud ja need ei hõlma niinimetatud liinihooldust;

**„lennujaamateenused“** – lennujaamataristu, sealhulgas terminalide, lennuradade, ruleerimisteede ja perroonide, parkimisrajatiste ning lennujaamasiseste transpordisüsteemide käitamine või haldamine kas tasu eest või lepingu alusel. Suurema kindluse huvides ei sisalda lennujaamateenused lennujaamade või lennujaama maade omandiõigust või nendesse investeerimist ega juhatuse täidetavaid ülesandeid. Lennujaamateenused ei hõlma aeronavigatsiooniteenuseid;

**„arestimine“** – vaidluses osaleva poole vara konfiskeerimine otsuse täitmise kindlustamiseks või tagamiseks;

**„arvutipõhise ettetellimissüsteemi teenused“** – teenuse osutamine selliste arvutisüsteemide abil, mis sisaldavad teavet lennuettevõtjate sõiduplaanide, piletite kättesaadavuse, piletihindade ja hinnareeglite kohta, ja mille kaudu on võimalik teha broneeringuid või väljastada pileteid;

**„konfidentsiaalne või kaitstud teave“** –

a) konfidentsiaalne äriteave või

b) teave, mis on kaitstud üldsusele avalikustamise eest;

i) kostja teabe korral: kostja õiguse kohaselt;

ii) muu teabe korral: õigusaktide või eeskirjade kohaselt, mille kohaldamise sellise teabe avalikustamise suhtes määrab kohus;

**„käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringud“** – lepinguosalise puhul investeering, mis

a) on tehtud tema territooriumil;

b) on tehtud kooskõlas investeeringu tegemise ajal kohaldatava õigusega;

c) on otse või kaudselt teise lepinguosalise investori omandis või kontrolli all ning

d) on olemas käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval või on tehtud või saadud pärast seda;

**„vaidluses osalev pool“** – investor, kes algatab menetluse F jao kohaselt, või kostja. F jao kohaldamisel ja piiramata artikli 8.14 sätteid ei hõlma mõiste „investor“ lepinguosalist;

**„vaidluses osalevad pooled“** – investor ja kostja;

**„ettekirjutus“** – korraldus, millega keelatakse meede või piiratakse seda;

**„ettevõte“** – artiklis 1.1 („Üldkohaldatavad mõisted“) määratletud ettevõte ning ettevõtte esindus või filiaal;

**„maapealne teenindus“** – teenuse osutamine tasu eest või lepingu alusel järgmistes valdkondades: maapealne juhtimine ja järelevalve, sealhulgas lastimise kontroll, sideteenused; reisijate teenindamine, pagasi-, kauba- ja postikäitlus; kütuse- ja õlikäitlus; liinihooldus, lennutegevus ja meeskonna juhtimine; maapealne transport või toitlustusteenused. Maapealse teeninduse hulka ei kuulu turvateenused või tsentraliseeritud lennujaamataristu käitamine või haldamine, nagu pagasi käitlemise süsteemid, jäätõrjerajatised, kütuse jaotussüsteemid või lennujaamasisesed transpordisüsteemid;

**„ICSID“** – Rahvusvaheline Investeeringuvaidluste Lahendamise Keskus;

**„ICSIDi lisavõimaluste eeskirjad“** – *Rahvusvahelise Investeeringuvaidluste Lahendamise Keskuse sekretariaadi menetluste haldamise lisavõimalusi reguleerivad eeskirjad*;

**„ICSIDi konventsioon“** – 18. märtsil 1965 Washingtonis koostatud *riikide ja muude riikide kodanike investeeringuvaidluste lahendamise konventsioon*;

**„intellektuaalomandi õigused“** – autoriõigus ja kaasnevad õigused, kaubamärgiõigused, geograafiliste tähiste õigused, tööstusdisainilahenduste õigused, patendiõigused, mikrolülituste topoloogia õigused, avalikustamata teabe kaitsega seotud õigused ja sordikaitse, ning kui lepinguosalise õiguses nähakse need ette, siis ka kasulike mudelite õigused. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee võib oma otsusega lisada sellele määratlusele muud liiki intellektuaalomandi kategooriaid;

**„investeering“** – igasugune vara, mida investor omab või kontrollib otse või kaudselt, millel on investeeringu tunnused, teatav kestus ja muud omadused, näiteks kapitali või muude ressursside paigutamise kohustus, tulu- või kasumiootus või riski võtmine. Investeering võib esineda näiteks järgmistes vormides:

a) ettevõte;

b) aktsiad, osakud ja muud ettevõtte omakapitalis osaluse vormid;

c) võlakirjad, lihtvõlakirjad ja muud ettevõtte võlainstrumendid;

d) laen ettevõttele;

e) mis tahes muu osalus ettevõttes;

f) osalus, mis tuleneb järgmisest:

i) lepinguosalise õiguse või lepingu alusel antud kontsessioon, sealhulgas loodusvarade otsimiseks, kultiveerimiseks, kaevandamiseks või kasutamiseks,

ii) kasutusvalmis lahenduse, ehituse, tootmise või tulude jagamise leping või

iii) muud sarnased lepingud;

g) intellektuaalomandi õigused;

h) muu vallasvara, materiaalne või immateriaalne, või kinnisvara ja sellega seotud õigused;

i) lepingukohased rahalised nõuded või tegevusega seotud nõuded;

Suurema kindluse huvides ei hõlma **rahalised nõuded** järgmist:

i) rahalised nõuded, mis tulenevad kaubanduslepingutest füüsilise isiku või ettevõtte kaupade või teenuste müümiseks lepinguosalise territooriumil füüsilisele isikule või ettevõttele teise lepinguosalise territooriumil;

ii) selliste lepingute riigisisene rahastamine või

iii) alapunktiga i või ii seotud mis tahes määrus, kohtuotsus või vahekohtuotsus.

Investeeritud tulu käsitatakse investeeringuna. Varade investeerimise või reinvesteerimise vormi muutus ei mõjuta nende investeeringuna kvalifitseerimist;

**„investor“** – lepinguosaline, lepinguosalise füüsiline isik või ettevõte (välja arvatud filiaal või esindus), kelle eesmärk on teha investeering, kes teeb investeeringu või kes on teinud investeeringu teise lepinguosalise territooriumil;

Käesoleva määratluse kohaldamisel on **lepinguosalise ettevõte:**

a) ettevõte, mis on asutatud või korraldatud selle lepinguosalise õiguse alusel ja millel on selle lepinguosalise territooriumil oluline äritegevus, või

b) ettevõte, mis on asutatud või korraldatud selle lepinguosalise õiguse alusel ja mida kas otse või kaudselt omab või kontrollib selle lepinguosalise füüsiline isik või punktis a nimetatud ettevõte;

**„kohapealne ettevõte“** – juriidiline isik, mis on asutatud või korraldatud kostja õiguse alusel ja mida teise lepinguosalise investor omab või kontrollib kas otse või kaudselt;

**„füüsiline isik“** –

a) Kanada puhul füüsiline isik, kes on Kanada kodanik või alaline elanik, ning

b) ELi lepinguosalise puhul füüsiline isik, kellel on ühe Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsus selle vastavate õigusaktide kohaselt, ja Läti puhul ka alaliselt Läti Vabariigis elav füüsiline isik, kes ei ole Läti Vabariigi ega ühegi teise riigi kodanik, kuid kellel on Läti Vabariigi õigusnormide kohaselt õigus saada mittekodaniku pass;

Füüsilist isikut, kes on Kanada kodanik ja kellel on ühe Euroopa Liidu liikmesriigi kodakondsus, peetakse ainult selle lepinguosalise füüsiliseks isikuks, kelle kodakondsus on peamine ja tegelikult kasutatav;

Füüsilist isikut, kes on ühe Euroopa Liidu liikmesriigi kodanik või on Kanada kodanik ja kes on ka teise lepinguosalise alaline elanik, peetakse vajaduse korral ainult selle lepinguosalise füüsiliseks isikuks, kelle kodakondsus tal on;

**„New Yorgi konventsioon“** – 10. juunil 1958 New Yorgis sõlmitud *välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise ÜRO konventsioon*;

**„lepinguosaline, kes vaidluses ei osale“** – Kanada, kui kostja on Euroopa Liit või Euroopa Liidu liikmesriik, või Euroopa Liit, kui kostja on Kanada;

**„kostja“** – Kanada, või Euroopa Liidu puhul kas Euroopa Liidu liikmesriik või Euroopa Liit artikli 8.21 kohaselt;

**„tulu“** – kõik investeeringust või reinvesteeringust saadud summad, sealhulgas kasum, litsentsitasu ja intressid või muud tasud ning loonustasud;

**„õhutranspordi teenuste müük ja turustamine“** – asjaomase lennuettevõtja võimalus vabalt müüa ja turustada oma õhutransporditeenuseid, sealhulgas kõik turustamise aspektid, nagu turu-uuringud, reklaam ja turustamine, kuid see ei sisalda õhutransporditeenuste hinnakujundust ega kohaldatavaid tingimusi;

**„kolmanda isiku poolne rahastamine“** – mis tahes rahastamine füüsilise või juriidilise isiku poolt, kes ei ole vaidluses osalev pool, kuid kes sõlmib vaidluses osalev poolega kokkuleppe, et rahastada osaliselt või täielikult menetluse kulud kas annetuse või toetuse vormis või tasu eest, mis sõltub vaidluse tulemusest;

**„kohus“** – artikli 8.27 kohaselt loodud kohus;

**„UNCITRALi vahekohtumenetluse eeskirjad“** – ÜRO rahvusvahelise kaubandusõiguse komisjoni (UNCITRAL) vastu võetud vahekohtueeskirjad ning

**„UNCITRALi läbipaistvuseeskirjad“** – *ÜRO rahvusvahelise kaubandusõiguse komisjoni (UNCITRAL) vastu võetud läbipaistvuseeskirjad, mida kohaldatakse lepingul põhinevate investori ja riigi vaheliste vahekohtumenetluste suhtes*.

ARTIKKEL 8.2

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse meetme suhtes, mille lepinguosaline on oma territooriumil[5] vastu võtnud seoses järgmisega:

a) teise lepinguosalise investor;

b) käesoleva lepinguga hõlmatud investeering ning

c) seoses artikliga 8.5 mis tahes investeering tema territooriumil.

[5] Suurema kindluse huvides kohaldatakse käesoleva peatüki kohustusi majandusvööndis ja mandrilaval, nagu on sätestatud 10. detsembril 1982 Montego Bays sõlmitud *Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsioonis*:
a) Kanada majandusvööndis ja mandrilaval, nagu on sätestatud artikli 1.3 („Geograafiline kohaldamisala“) punktis a, ning
b) mille suhtes kohaldatakse Euroopa Liidu lepingut ja Euroopa Liidu toimimise lepingut, nagu on sätestatud artikli 1.3 („Geograafiline kohaldamisala“) punktis b.

2. Seoses käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringu[6] tegemise või saamisega ei kohaldata B jagu ja C jagu meetme suhtes, mis on seotud järgmisega:

a) lennuteenused või lennuteenustega seotud tugiteenused ja muud teenused, mida osutatakse lennutranspordi vahenditega,[7] välja arvatud:

   i) õhusõidukite remondi- ja hooldusteenused;

   ii) õhuveoteenuste müük ja turustamine;

   iii) arvutipõhise ettetellimissüsteemi teenused;

   iv) maapealne teenindus;

   v) lennujaamateenused või

b) tegevus, mida tehakse valitsuse funktsioonide täitmisel.

3. ELi lepinguosalise puhul ei kohaldata B jagu ja C jagu audiovisuaalteenustega seotud meetme suhtes. Kanada puhul ei kohaldata B jagu ja C jagu kultuurimajandusega seotud meetme suhtes.

---

**6** Suurema kindluse huvides tuleb märkida, et lepinguosaline võib säilitada käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringu tegemise või saamise suhtes kohaldatavad meetmed ja jätkata selliste meetmete kohaldamist käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringu suhtes pärast selle tegemist või saamist.

**7** Need teenused hõlmavad teenuseid, mille puhul õhusõidukit kasutatakse eritegevuse teostamiseks sektorites, sealhulgas põllumajandus, ehitus, fotograafia, järelevalve, kaardistamine, metsandus, vaatlustegevus ja patrullimine või reklaam, kui eritegevust viib läbi isik, kes vastutab õhusõiduki käitamise eest.

4. Käesoleva peatüki kohaselt võib investor esitada nõudeid ainult kooskõlas artikliga 8.18 ja kooskõlas menetlustega, mis on sätestatud F jaos. B jaos sätestatud kohustusega seotud nõuded jäetakse C jao kohaldamisalast välja. C jao kohased nõuded seoses käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringu tegemise või saamisega jäetakse välja F jao kohaldamisalast. D jagu kohaldatakse ainult käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringu suhtes ja investori suhtes seoses tema käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringuga.

5. Käesolev peatükk ei mõjuta lepinguosaliste 17. detsembril 2009 Brüsselis ja 18. detsembril 2009 Ottawas sõlmitud *Kanada ning Euroopa Ühenduse ja selle liikmesriikide vahelise lennutranspordilepingu* kohaseid õigusi ja kohustusi.

## ARTIKKEL 8.3

### Seos teiste peatükkidega

1. Käesolevat peatükki ei kohaldata lepinguosalise kehtestatud või säilitatavate meetmete suhtes määral, mil meetmeid kohaldatakse kolmeteistkümnenda peatükiga („Finantsteenused“) hõlmatud investorite või nende investeeringute suhtes.

2. Lepinguosalise nõue, et teise lepinguosalise teenuse osutaja peaks tema territooriumil teenuse osutamise tingimusena esitama võlakirja või muud liiki rahalise tagatise, ei muuda iseenesest käesolevat peatükki kohaldatavaks meetmete suhtes, mille lepinguosaline on seoses selle piiriülese teenuse osutamisega kehtestanud või säilitanud. Käesolevat peatükki kohaldatakse meetmete suhtes, mille lepinguosaline on seoses antud võlakirja või finantstagatisega vastu võtnud või säilitanud, määral, milles selline võlakiri või finantstagatis on käesoleva lepinguga hõlmatud investeering.

## B JAGU

## Investeeringute tegemine

### ARTIKKEL 8.4

### Turulepääs

1. Seoses teise lepinguosalise investori turulepääsuga ettevõtete asutamise kaudu ei kehtesta lepinguosaline ega säilita kogu oma territooriumi hõlmavat või riikliku, provintsi, territoriaalse, piirkondliku või kohaliku tasandi haldusmeedet,

a) millega piiratakse

   i) nende ettevõtete arvu, kes võivad teostada konkreetset majandustegevust, kas arvuliste kvootide, monopolide, ainutarnijate või majandusvajaduste testi nõudega;

ii) tehingute või vara üldväärtust arvuliste kvootide või majandusvajaduste testi nõudega;

iii) tehingute koguarvu või üldmahtu, väljendatuna kinnitatud arvuliste ühikutena kvootides või majandusvajaduste testi nõudena[8];

iv) väliskapitali osalust, väljendatuna kas välisaktsiaosaluse maksimaalse protsendimäärana või üksiku välisinvesteeringu või kokkuarvestatud välisinvesteeringute kogusummana, või

v) selliste füüsiliste isikute koguarvu, keda võib rakendada teatavas sektoris või keda ettevõte võib rakendada ja kes on vajalikud ning otseselt seotud konkreetse majandustegevusega, arvuliste kvootide või majandusvajaduste testi nõudega, või

b) mis piirab või nõuab teatud liiki juriidilist isikut või ühisettevõtet, mille kaudu ettevõte võib majandustegevusega tegeleda.

2. Suurema kindluse huvides on lõikega 1 kooskõlas järgmine:

a) meede, mis käsitleb tsoneerimis- ja planeerimisnorme, mis mõjutavad maakasutuse arengut, või muu samalaadne meede;

[8] Lõike 1 punkti a alapunktid i, ii ja iii ei hõlma meetmeid, mis on võetud põllumajandustoote tootmise piiramiseks.

b) meede, mis nõuab taristu omandiõiguse eraldamist selle taristu kaudu pakutavate kaupade või osutatavate teenuste omandiõigusest, et tagada aus konkurents, näiteks energeetika, transpordi ja telekommunikatsiooni valdkonnas;

c) meede, mis piirab ausa konkurentsi tagamiseks omandiõiguse koondumist;

d) meede, mille eesmärk on tagada loodusvarade ja keskkonna kaitse ja säilitamine, sealhulgas antavate kontsessioonide kättesaadavuse, arvu ja ulatuse piirang ning moratooriumi või keelu kehtestamine;

e) meede, mis piirab tehniliste või füüsiliste piirangute tõttu antud lubade arvu, näiteks telekommunikatsiooni spekter ja sagedused, või

f) meede, millega nõutakse, et teatud protsentuaalsel osal ettevõtte aktsionäridest, omanikest, partneritest või direktoritest oleks teatud kutsealane kvalifikatsioon või nad tegutseksid teatud kutsealal, nagu advokaadid või raamatupidajad.

ARTIKKEL 8.5

Tulemuslikkusnõuded

1. Lepinguosaline ei kehtesta ega pööra täitmisele järgmisi nõudeid ega pööra täitmisele kohustust või kokkulepet seoses mis tahes selliste investeeringute tegemise, saamise, laiendamise, suunamise ja juhtimisega oma territooriumil, mille eesmärk on:

a) eksportida kaupa või teenust teatud tasemel või teatava protsendimäära ulatuses;

b) saavutada omamaise sisu teatud tase või protsendimäär;

c) osta ja kasutada oma territooriumil toodetud kaupa või osutatud teenust või anda eelis sellisele kaubale või teenusele või osta kaupa või teenust oma territooriumil asuvatelt füüsilistelt isikutelt või ettevõtetelt;

d) siduda impordi maht või väärtus ekspordi mahu või väärtusega või selle investeeringuga seotud välisvaluuta sissevoolu summaga;

e) piirata sellise kauba või teenuse müüki oma territooriumil, mida investeeringu abil toodetakse või osutatakse, sidudes sellise müügi oma ekspordi mahu või väärtusega või välisvaluuta tuludega;

f) kanda tehnoloogia, tootmisprotsess või muu omandiõigusega kaitstud teave üle füüsilisele isikule või ettevõttele oma territooriumil või

g) tarnida investeeringu abil toodetud kaupa või osutatud teenust ainult lepinguosalise territooriumilt konkreetsele piirkondlikule või maailmaturule.

2. Lepinguosaline ei sea seoses mis tahes investeeringute tegemise, saamise, laiendamise, juhtimise, suunamise või toimimisega oma territooriumil eelise saamise või jätkuva saamise tingimuseks ühegi järgmise nõude täitmist:

a) saavutada omamaise sisu teatud tase või protsendimäär;

b) osta, kasutada või anda eelis oma territooriumil toodetud kaubale või osta kaupa oma territooriumil asuvalt tootjalt;

c) siduda impordi maht või väärtus ekspordi mahu või väärtusega või selle investeeringuga seotud välisvaluuta sissevoolu summaga või

d) piirata sellise kauba või teenuse müüki oma territooriumil, mida investeeringu abil toodetakse või osutatakse, sidudes sellise müügi oma ekspordi mahu või väärtusega või välisvaluuta tuludega;

3. Lõige 2 ei takista lepinguosalisel seoses investeeringuga oma territooriumil seada eelise saamise või jätkuva saamise tingimuseks vastavust nõudele paigutada tootmine oma territooriumile, pakkuda oma territooriumil teenust, koolitada või kasutada töötajaid, ehitada või laiendada teatud rajatisi või viia läbi uurimis- ja arendustegevust.

4. Lõike 1 punkti f ei kohaldata, kui nõude esitab või kohustuse või kokkuleppe pöörab täitmisele kohus, haldusvaidluste komisjon või konkurentsiamet konkurentsiõiguse rikkumise heastamiseks.

5. Järgmisi sätteid ei kohaldata:

a) lõike 1 punkte a, b ja c ning lõike 2 punkte a ja b ei kohaldata kauba või teenuse tingimustele vastavuse nõuete suhtes seoses osalemisega ekspordi edendamises ja välisabi programmides;

b) käesolevat artiklit ei kohaldada lepinguosaliste hangete suhtes, mille eesmärk on osta kaupa või teenust valitsuse funktsioonide täitmiseks, mitte äriotstarbeliseks edasimüügiks või kasutamiseks äriotstarbeliseks müügiks ette nähtud kauba tarnimisel või teenuse osutamisel, olenemata sellest, kas kõnealune hange on „käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ artikli 19.2 („Kohaldamisala“) tähenduses.

6. Suurema kindluse huvides ei kohaldata lõike 2 punkte a ja b importiva lepinguosalise kehtestatud nõuete suhtes, mis on seotud soodustariifidele või sooduskvootidele kvalifitseerumiseks vajaliku kauba sisuga.

7. Käesolev artikkel ei piira lepinguosaliste Maailma Kaubandusorganisatsiooni ees võetud kohustusi.

C JAGU

Mittediskrimineeriv kohtlemine

ARTIKKEL 8.6

Võrdne kohtlemine

1. Lepinguosaline kohtleb teise lepinguosalise investorit ja käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringut vähemalt sama soodsalt, nagu ta kohtleb sarnases olukorras oma investoreid ja nende investeeringuid seoses nende investeeringute tegemise, omandamise, laiendamise, toimimise, juhtimise, hooldamise, kasutamise, nendest kasu saamise ning müügi ja kättesaadavusega oma territooriumil.

2. Lepinguosalise lõike 1 kohaselt võimaldatud kohtlemine tähendab Kanada muu kui föderaaltasandi valitsuse puhul või Euroopa Liidu liikmesriigi valitsuse puhul vähemalt sama soodsat kohtlemist nagu kõige soodsam kohtlemine sarnases olukorras, mida see valitsus on võimaldanud selle lepinguosalise investoritele oma territooriumil ja selliste investorite investeeringutele.

ARTIKKEL 8.7

Enamsoodustusrežiim

1. Lepinguosaline kohtleb teise lepinguosalise investorit ja käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringut vähemalt sama soodsalt, nagu ta kohtleb sarnases olukorras kolmanda riigi investoreid ja nende investeeringuid seoses nende investeeringute tegemise, omandamise, laiendamise, toimimise, juhtimise, hooldamise, kasutamise, nendest kasu saamise ning müügi ja kättesaadavusega oma territooriumil.

2. Suurema kindluse huvides tähendab lepinguosalise lõike 1 kohaselt võimaldatud kohtlemine Kanada muu kui föderaaltasandi valitsuse puhul või Euroopa Liidu liikmesriigi valitsuse puhul kohtlemist, mida nimetatud valitsus võimaldab sarnases olukorras investoritele oma territooriumil ja selliste kolmanda riigi investorite investeeringutele.

3. Lõiget 1 ei kohaldata lepinguosalise võimaldatud kohtlemise suhtes, millega nähakse ette, sealhulgas kolmanda riigiga sõlmitud kokkuleppe või lepingu kaudu, millega tunnustatakse katse- ja analüüsiteenuste ja teenuseosutajate akrediteerimist, remondi- ja hooldusteenuste ja teenuseosutajate akrediteerimise tunnustamine ning nende akrediteeritud teenuste tulemuste või nende teenuseosutajate tehtud töö ja töötulemuste tingimustele vastavuse sertifitseerimine.

4. Suurema kindluse huvides ei hõlma lõigetes 1 ja 2 nimetatud „kohtlemine“ investori ja riigi vaheliste investeeringuvaidluste lahendamise menetlusi, mis on ette nähtud teiste rahvusvaheliste investeerimislepingutega ja teiste kaubanduslepingutega. Teistes rahvusvahelistes investeerimislepingutes ja teistes kaubanduslepingutes sätestatud olulised kohustused ei kujuta endast iseenesest „kohtlemist“ ega saa seega põhjustada käesoleva artikli rikkumist, lepinguosalise nende kohustuste alusel kehtestatud ja säilitatavate meetmete puudumist.

## ARTIKKEL 8.8

## Kõrgem juhtkond ja juhatus

Lepinguosaline ei nõua, et selle lepinguosalise ettevõte, mis on samuti käesoleva lepinguga hõlmatud investeering, nimetaks kõrgemasse juhtkonda või juhatusse füüsilised isikud, kellel on teatav kodakondsus.

D JAGU

Investeeringute kaitse

ARTIKKEL 8.9

Investeeringud ja reguleerivad meetmed

1. Käesoleva peatüki kohaldamiseks kinnitavad lepinguosalised veel kord oma õigust kehtestada oma territooriumil õigusnorme ja tagada nende täitmine, et saavutada sellised õiguspärased poliitikaeesmärgid nagu rahvatervise, ohutuse, keskkonna ja avaliku kõlbluse kaitse, sotsiaal- ja tarbijakaitse ning kultuurilise mitmekesisuse edendamine ja kaitse.

2. Suurema kindluse huvides ei kujuta pelk asjaolu, et lepinguosaline kehtestab õigusnorme, sealhulgas tehes muudatusi oma õigusaktidesse, viisil, mis mõjub investeeringule kahjulikult või on vastuolus investori ootustega, sealhulgas kasumiootustega, käesoleva jao kohase kohustuse rikkumist.

3. Suurema kindluse huvides ei kujuta lepinguosalise otsus mitte kehtestada, uuendada või säilitada subsiidiumi:

a) juhul, kui tal ei ole seadusest või lepingust tulenevat kohustust subsiidiumi kehtestada, uuendada või säilitada, või

b) kooskõlas subsiidiumi kehtestamise, uuendamise või säilitamise suhtes kohaldatavate mis tahes tingimustega

käesoleva jao sätete rikkumist.

4. Suurema kindluse huvides ei tõlgendata ühtki käesoleva jao sätet selliselt, et see takistab lepinguosalisel lõpetada subsiidiumi andmine[9] või nõuda subsiidiumi tagasimaksmist, kui selline meede on vajalik lepinguosalistevahelistest rahvusvahelistest kohustustest kinni pidamiseks või kui sellise korralduse on andnud pädev kohus, haldusvaidluste komisjon või muu pädev asutus,[10] ega tõlgendata ka viisil, mis kohustab lepinguosalist maksma investorile hüvitist.

[9] Euroopa Liidus hõlmab subsiidium riigiabi, nagu on see on määratletud ELi õiguses.

[10] Euroopa Liidus on pädev asutus vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklile 108 Euroopa Komisjon.

ARTIKKEL 8.10

Investorite ja käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringute kohtlemine

1. Lepinguosaline tagab oma territooriumil teise lepinguosalise käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringutele ja investoritele õiglase ja võrdse kohtlemise ning täieliku kaitse ja turvalisuse kooskõlas lõigetega 2–7.

2. Lepinguosaline rikub lõikes 1 nimetatud õiglase ja võrdse kohtlemise kohustust, kui meede või meetmete sari sisaldab:

a) kohtuliku arutamise mittevõimaldamist kriminaal-, tsiviil- või haldusmenetlustes;

b) nõuetekohase menetluse olulist rikkumist, sealhulgas läbipaistvusnõude oluline rikkumine kohtu- ja haldusmenetlustes;

c) ilmset omavoli;

d) sihipärast diskrimineerimist ilmselgelt õigusvastastel alustel, nagu sugu, rass või usulised veendumused;

e) investorite väärkohtlemist, nagu sundimine, mõjutamine ja ahistamine, või

f) lepinguosaliste kooskõlas käesoleva artikli lõikega 3 vastu võetud õiglase ja võrdse kohtlemise kohustuse mis tahes muude aspektide rikkumist.

3. Lepinguosalised vaatavad õiglase ja võrdse kohtlemise kohustuse sisu korrapäraselt või lepinguosalise taotlusel läbi. Artikli 26.2 („Erikomiteed“) lõike 1 punkti b alusel loodud teenuste ja investeeringute komitee võib välja töötada asjaomased soovitused ja esitada need laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele otsuse tegemiseks.

4. Kohaldades eespool nimetatud õiglase ja võrdse kohtlemise kohustust, võib kohus võtta arvesse, kas lepinguosaline esitas eesmärgiga stimuleerida käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringut investorile sellise konkreetse kirjelduse, mis tekitas õiguspärase ootuse ja millele investor tugines otsustamisel, kas teha või säilitada käesoleva lepinguga hõlmatud investeering, kuid millest lepinguosaline hiljem kinni ei pidanud.

5. Suurema kindluse huvides tähendab „täielik kaitse ja turvalisus“ lepinguosalise kohustusi seoses investorite ja käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringute füüsilise turvalisusega.

6. Suurema kindluse huvides ei kujuta käesoleva lepingu või eraldi rahvusvahelise lepingu muu sätte rikkumine käesoleva artikli rikkumist.

7. Suurema kindluse huvides ei tähenda iseenesest asjaolu, et meetmega rikutakse siseriiklikku õigust, käesoleva artikli rikkumist. Et kindlaks teha, kas meetmega on rikutud käesolevat artiklit, peab kohus kaaluma, kas lepinguosaline on tegutsenud vastuolus lõikes 1 sätestatud kohustustega.

ARTIKKEL 8.11

Kahjude hüvitamine

Olenemata artikli 8.15 lõike 5 punktist b võimaldab lepinguosaline teise lepinguosalise investoritele, kelle käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringud kannatavad kahju relvakonflikti, rahvarahutuste, erakorralise seisukorra või loodusõnnetuse tõttu tema territooriumil, vähemalt sama soodsat kohtlemist, nagu ta võimaldab oma investoritele või kolmanda riigi investoritele, vastavalt sellele, mis on asjaomasele investorile soodsam seoses tagastamise, kahju hüvitamise, kompenseerimise või muu lahendusega.

ARTIKKEL 8.12

Sundvõõrandamine

1. Lepinguosaline ei natsionaliseeri ega sundvõõranda käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringuid ei otse ega kaudselt meetmete kaudu, millel on samaväärne toime natsionaliseerimise või sundvõõrandamisega (edaspidi „sundvõõrandamine“), välja arvatud:

a) avalikes huvides;

b) nõuetekohase menetluse kohaselt;

c) mittediskrimineerival viisil ning

d) makstes kiire, piisava ja tõhusa hüvitise.

Suurema kindluse huvides tõlgendatakse käesolevat lõiget kooskõlas 8-A lisaga.

2. Lõikes 1 nimetatud hüvitis võrdub sundvõõrandatud investeeringu õiglase turuväärtusega ajal, mis vahetult eelnes sundvõõrandamise või eelseisva sundvõõrandamise teatavaks tegemisele, vastavalt sellele, kumb toimus enne. Õiglase turuväärtuse määramise hindamiskriteeriumid hõlmavad ettevõtte väärtust tegutseva ettevõttena, vara väärtust, sealhulgas materiaalse vara deklareeritud maksuväärtust, ja muid asjakohaseid kriteeriume.

3. Hüvitis sisaldab ka intressi, mida arvutatakse turupõhise intressimäära alusel alates sundvõõrandamise kuupäevast kuni hüvitise maksmise kuupäevani ning selleks, et see oleks investori jaoks kulutasuv, makstakse see ja kantakse üle viivitamata investori osutatud riiki ja selle riigi vääringus, mille kodanik investor on, või mis tahes vabalt konventeeritavas valuutas, mille investor on heaks kiitnud.

4. Asjaomasel investoril on õigus nõuda, et lepinguosalise kohus või muu pädev ja sõltumatu asutus vaataks sundvõõrandava lepinguosalise õiguse kohaselt tema nõude viivitamata läbi ja hindaks investeeringut kooskõlas käesoleva artikli põhimõtetega.

5. Käesolevat artiklit ei kohaldata intellektuaalomandi õigustega seotud sundlitsentside väljaandmise suhtes määral, mil selline väljaandmine on kooskõlas intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepinguga.

6. Suurema kindluse huvides ei kujuta endast sundvõõrandamist intellektuaalomandi õiguste tühistamine, piiramine või loomine ulatuses, milles need meetmed on kooskõlas intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu ja kahekümnenda peatükiga („Intellektuaalomandi õigused“). Lisaks ei kujuta endast sundvõõrandamist see, kui määratakse kindlaks, et need meetmed ei ole kooskõlas intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu ja kahekümnenda peatükiga („Intellektuaalomandi õigused“).

ARTIKKEL 8.13

Ülekanded

1. Lepinguosaline lubab teha kõiki käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringuga seotud ülekandeid piirangute või viivituseta vabalt konverteeritavas valuutas, kohaldades ülekande tegemise kuupäeval turul kehtivat vahetuskurssi. Sellised ülekanded hõlmavad järgmist:

a) sissemaksed kapitali, näiteks põhi- ja täiendavad vahendid investeeringu säilitamiseks, arendamiseks või suurendamiseks;

b) kasum, dividendid, intressid, kapitalitulu, litsentsitasud, haldustasud, tehnilise abi ja muud tasud või muud liiki tulud või käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringust saadud muud summad;

c) tulud käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringu või selle osa müügist või likvideerimisest;

d) investori sõlmitud lepingu või käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringu alusel tehtud maksed, sealhulgas laenulepingu kohaselt tehtud maksed;

e) artiklite 8.11 ja 8.12 kohaselt tehtud maksed;

f) seoses investeeringuga töötavate välisriigi töötajate töötasu ja muud tasud ning

g) F jao kohase korralduse alusel tehtud kahjumaksed.

2. Lepinguosaline ei nõua oma investoritelt teise lepinguosalise territooriumil tehtud investeeringutest tulenevate või nendega seotud sissetuleku, tulu, kasumi või muude summade ülekandmist ega karista neid, kui nad seda ei tee.

3. Ühtegi käesoleva artikli sätet ei tõlgendata viisil, mis takistab lepinguosalisel kohaldada oma seadusi erapooletul ja mittediskrimineerival viisil, ja mitte viisil, mis oleks ülekannete varjatud piiramine, seoses järgmisega:

a) maksejõuetus või pankrot või võlausaldajate õiguste kaitse;

b) väärtpaberite emiteerimine või nendega kauplemine;

c) kriminaalkuriteod või süüteod;

d) finantsaruandlus või arvepidamine, kui on vaja abistada õiguskaitseorganeid või finantsjärelevalveasutusi ning

e) kohtumenetlustes tehtud kohtuotsuste täitmine.

ARTIKKEL 8.14

Nõudeõiguse üleminek

Kui lepinguosaline või lepinguosalise asutus teeb makse võetud kohustuste, garantii või kindlustuslepingu alusel, mille ta on sõlminud seoses ühe oma investori teise lepinguosalise territooriumil tehtud investeeringuga, tunnistab teine lepinguosaline, et lepinguosalisel või tema asutusel on igas olukorras seoses investeeringuga samad õigused, mis investoril. Neid õigusi võib kasutada lepinguosaline või lepinguosalise asutus või investor, kui tema lepinguosaline või lepinguosalise asutus annab selleks loa.

E JAGU

Reservatsioonid ja erandid

ARTIKKEL 8.15

Reservatsioonid ja erandid

1. Artikleid 8.4–8.8 ei kohaldata järgmise suhtes:

a) olemasolev mittevastav meede, mida lepinguosaline rakendab:

i) Euroopa Liidu tasandil, nagu on sätestatud tema I lisa loendis;

ii) riiklikul tasandil, nagu see lepinguosaline on sätestanud oma I lisa loendis;

iii) provintsi, territoriaalsel või piirkondlikul haldustasandil, nagu see lepinguosaline on sätestanud oma I lisa loendis, või

iv) kohaliku omavalitsuse tasandil;

b) punktis a nimetatud mittevastava meetme jätkamine või kiire uuendamine või

c) punktis a nimetatud mittevastava meetme muutmine sel määral, et muudatus ei vähenda meetme, nagu see oli olemas vahetult enne muutmist, vastavust artiklitele 8.4–8.8.

2. Artikleid 8.4–8.8 ei kohaldata meetme suhtes, mille lepinguosaline kehtestab või säilitab seoses sektori, allsektori või tegevusega, nagu on sätestatud tema II lisa loendis.

3. Ilma et see piiraks artikleid 8.10 ja 8.12, ei võta lepinguosaline pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva vastu tema II lisa loendiga hõlmatud meedet või meetmeid, mis nõuab kas otse või kaudselt, et teise lepinguosalise investor müüks või võõrandaks muul viisil kodakondsuse tõttu investeeringu, mis oli olemas meetme või meetmete jõustumise ajal.

4. Intellektuaalomandi õigustega seoses võib lepinguosaline teha erandi artikli 8.5 lõike 1 punktist f, artiklitest 8.6 ja 8.7, kui see on lubatud intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepinguga, sealhulgas kõik osutatud lepingu muudatused, mis kehtivad mõlema lepinguosalise suhtes, ning intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu erandid, mis on vastu võetud WTO asutamislepingu IX artikli kohaselt.

5. Artikleid 8.4, 8.6, 8.7 ja 8.8 ei kohaldata järgmise suhtes:

a) lepinguosalise hanked, mille eesmärk on osta kaupa või teenust valitsuse ülesannete täitmiseks, mitte äriotstarbeliseks edasimüügiks või kasutamiseks äriotstarbeliseks müügiks ette nähtud kauba tarnimisel või teenuse osutamisel, olenemata sellest, kas kõnealune hange on „käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ artikli 19.2 („Kohaldamisala“) tähenduses, või

b) subsiidiumid või valitsuse toetus, mis on seotud lepinguosalise pakutavate teenuste kaubandusega.

ARTIKKEL 8.16

Eeliste keelamine

Lepinguosaline võib keelata teise lepinguosalise investorile, kes on selle lepinguosalise ettevõte, ja selle investori investeeringutele käesoleva peatüki kohased eelised, kui:

a) ettevõtet omab või kontrollib kolmanda riigi investor ning

b) keelav lepinguosaline võtab vastu kolmanda riigi suhtes meetme või säilitab meedet, mis

i) on seotud rahvusvahelise rahu ja julgeoleku tagamisega ning

ii) millega keelatakse tehingud ettevõttega, või mida rikutaks või millest hiilitaks kõrvale, kui ettevõttele või tema investeeringule antaks käesolevas peatükis sätestatud eelised.

ARTIKKEL 8.17

Ametlikud nõuded

Olenemata artiklitest 8.6 ja 8.7 võib lepinguosaline nõuda, et teise lepinguosalise investor või tema käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringu objekt annaks asjaomase investeeringu kohta rutiinset teavet üksnes teavitamise või statistilistel eesmärkidel, tingimusel et need nõuded on põhjendatud ega ole ülemäära koormavad. Lepinguosaline kaitseb konfidentsiaalset või kaitstud teavet avalikustamise eest, mis kahjustaks investori või käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringu konkurentsivõimet. Käesolev lõige ei takista lepinguosalisel hankida või avalikustada teavet teisiti, kohaldades oma õigusnorme õiglaselt ja heas usus.

F JAGU

Investori ja riigi vaheliste investeeringuvaidluste lahendamine

ARTIKKEL 8.18

Kohaldamisala

1. Ilma et see piiraks lepinguosaliste kahekümne üheksanda peatüki („Vaidluste lahendamine“) kohaseid õigusi ja kohustusi, võib lepinguosalise investor esitada käesoleva jao kohaselt moodustatud kohtule nõude seoses asjaoluga, et teine lepinguosaline on rikkunud kohustust seoses järgmisega:

a) C jagu seoses käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringu laiendamise, suunamise, juhtimise, hooldamise, säilitamise, sellest kasu saamise ning müügi või võõrandamisega või

b) D jagu,

kui investor väidab, et on kandnud väidetava rikkumise tagajärjel kahju.

2. Lõike 1 punkti a kohaseid nõudeid seoses käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringu laiendamisega võib esitada ainult ulatuses, milles meede on seotud käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringu olemasoleva äritegevusega ja mille tagajärjel on investor kandnud seoses käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringuga kahju.

3. Suurema kindluse huvides ei ole investoril õigust esitada nõuet käesoleva jao kohaselt, kui investeering on tehtud valeandmete edastamise, varjamise, korruptsiooni või sellise käitumise kaudu, mis kujutab endast protsessi kuritarvitamist.

4. Lepinguosalise emiteeritud võlakirjade ümberkorraldamisega seotud nõude võib esitada käesoleva jao alusel ainult kooskõlas 8-B lisaga.

5. Käesoleva jao kohaselt moodustatud kohus ei tee otsuseid nõuete kohta, mis ei kuulu käesoleva artikli kohaldamisalasse.

## ARTIKKEL 8.19

## Konsultatsioonid

1. Vaidlus lahendatakse võimaluse korral vastastikuse kokkuleppe teel. Niisuguse lahenduse võib kokku leppida igal ajal, sealhulgas pärast nõude esitamist artikli 8.23 kohaselt. Kui vaidluses osalevad pooled ei ole leppinud kokku pikemat ajavahemikku, peetakse konsultatsioone 60 päeva jooksul alates konsultatsioonitaotluse esitamisest lõike 4 alusel.

2. Kui vaidluses osalevad pooled ei lepi kokku teisiti, on konsultatsioonide toimumise koht

a) Ottawa, kui vaidlustatud meetmed on Kanada meetmed;

b) Brüssel, kui vaidlustatud meetmete hulgas on Euroopa Liidu meede, või

c) Euroopa Liidu liikmesriigi pealinn, kui vaidlustatud meetmed on ainult liikmesriigi meetmed.

3. Vaidluses osalevad pooled võivad pidada konsultatsioone videokonverentsi vahendusel või vajaduse korral muude vahendite abil, näiteks juhul, kui investor on väike või keskmise suurusega ettevõtja.

4. Investor esitab teisele lepinguosalisele konsultatsioonitaotluse, milles märgitakse:

a) investori nimi ja aadress, ja kui selline taotlus esitatakse kohapealse ettevõtte nimel, siis kohapealse ettevõtte nimi, aadress ja registreerimiskoht;

b) kui investoreid on rohkem kui üks, siis iga investori nimi ja aadress, ning kui kohapealseid ettevõtteid on rohkem kui üks, iga kohapealse ettevõtte nimi, aadress ja registreerimiskoht;

c) käesoleva lepingu sätted, mida on väidetavalt rikutud;

d) nõude õiguslik ja faktiline alus, sealhulgas vaidlusalused meetmed, ning

e) esitatud nõudmised ja väidetava kahju hinnanguline suurus.

Konsultatsioonide pidamise taotlus peab sisaldama tõendeid selle kohta, et investor on teise lepinguosalise investor ja ta omab või kontrollib investeeringut, sealhulgas vajaduse korral, et ta omab või kontrollib kohapealset ettevõtet, kelle nimel taotlus esitatakse.

5. Lõikes 4 sätestatud konsultatsioonitaotluse nõuded täidetakse piisava üksikasjalikkusega, et võimaldada kostjal konsultatsioonides tõhusalt osaleda ja oma kaitse ette valmistada.

6. Konsultatsioonitaotlus tuleb esitada järgmise tähtaja jooksul:

a) kolm aastat pärast kuupäeva, mil investor või kohapealne ettevõte sai või oleks pidanud saama esimest korda teada väidetavast rikkumisest, ning sai teada, et investor või kohapealne ettevõte on kandnud selle tõttu kahju, või

b) kaks aastat pärast seda, kui investoril või kohapealsel ettevõttel ei ole enam õigust esitada nõuet või hagi lepinguosalise õiguse alusel, või kui selline menetlus on muul viisil lõppenud, ja igal juhul mitte hiljem kui 10 aasta möödumisel kuupäevast, mil investor või kohapealne ettevõte sai või oleks pidanud saama esimest korda teada väidetavast rikkumisest, ning sai teada, et investor on kandnud selle tõttu kahju.

7. Konsultatsioonitaotlus, mis käsitleb Euroopa Liidu või Euroopa Liidu liikmesriigi väidetavat rikkumist, saadetakse Euroopa Liidule.

8. Kui investor ei ole esitanud artikli 8.23 kohast nõuet kohtumenetluse algatamiseks 18 kuu jooksul alates konsultatsioonitaotluse esitamisest, loetakse, et investor on võtnud tagasi oma konsultatsioonitaotluse ja teate, milles nõutakse kostja otsust, ning ei esita käesoleva jao alusel nõuet seoses samade meetmetega. Seda ajavahemikku võib vaidluses osalevate poolte kokkuleppel pikendada.

ARTIKKEL 8.20

Vahendus

1. Vaidluses osalevad pooled võivad igal ajal kokku leppida, et kasutavad vahendust.

2. Vahenduse kasutamine ei piira kummagi vaidluses osaleva poole õiguslikku seisundit või käesoleva peatüki kohaseid õigusi ning seda reguleerivad vaidluspoolte vahel kokku lepitud eeskirjad, sealhulgas, teenuste ja investeeringute komitee artikli 8.44 lõike 3 punkti c kohaselt vastu võetud vahenduseeskirjad, kui need on olemas.

3. Vahendaja määratakse vaidluses osalevate poolte kokkuleppel. Vaidluses osalevad pooled võivad taotleda ka seda, et vahendaja nimetaks ICSIDi peasekretär.

4. Vaidluses osalevad pooled püüavad jõuda vaidluse lahendamiseni 60 päeva jooksul alates vahendaja määramisest.

5. Kui vaidluses osalevad pooled on nõus kasutama vahendust, ei kohaldata artikli 8.19 lõiget 6 ja artikli 8.19 lõiget 8 alates päevast, mil vaidluses osalevad pooled leppisid kokku vahenduse kasutamises, kuni päevani, mil vaidluses osalev pool otsustab vahenduse lõpetada. Vaidluses osaleva poole otsus vahendamine lõpetada edastatakse kirja teel vahendajale ja teisele vaidluses osalevale poolele.

## ARTIKKEL 8.21

### Kostja määramine vaidluste korral Euroopa Liidu või selle liikmesriikidega

1. Kui vaidlust ei ole võimalik lahendada 90 päeva jooksul alates konsultatsioonitaotluse esitamisest, kui taotlus puudutab käesoleva lepingu väidetavat rikkumist Euroopa Liidu või Euroopa Liidu liikmesriigi poolt ja investor kavatseb esitada kooskõlas artikliga 8.23 nõude, saadab investor Euroopa Liidule teate, milles taotleb kostja määramist.

2. Lõike 1 kohases teates näidatakse ära meetmed, mille suhtes investor kavatseb nõude esitada.

3. Euroopa Liit teavitab pärast otsuse tegemist investorit, kas kostja on Euroopa Liit või Euroopa Liidu liikmesriik.

4. Kui investorit ei ole teavitatud määramisest 50 päeva jooksul alates kõnealuse otsuse taotlust sisaldava teate kättetoimetamist,

a) on kostja liikmesriik, kui teates näidatud meetmed on üksnes Euroopa Liidu liikmesriigi meetmed;

b) on kostja Euroopa Liit, kui teates näidatud meetmed sisaldavad Euroopa Liidu meetmeid.

5. Investor võib esitada artikli 8.23 kohase nõude lõikega 3 tehtud otsuse alusel, ja kui investorile ei ole sellisest otsusest teatatud, lõike 4 kohaldamise alusel.

6. Kui kooskõlas lõikega 3 või 4 on kostja Euroopa Liit või Euroopa Liidu liikmesriik, ei või Euroopa Liit ega Euroopa Liidu liikmesriik väita, et nõue on vastuvõetamatu, kohtul puudub pädevus või muul viisil esitada nõude või otsuse suhtes vastuväiteid põhjendusel, et kostja ei olnud kooskõlas artikliga 3 nõuetekohaselt määratud või kindlaks määratud lõike 4 kohaldamise alusel.

7. Kohtu jaoks on kostja määramine kooskõlas lõikega 3 siduv; kui investorile ei ole sellisest otsusest teatatud, siis kohaldatakse lõiget 4.

ARTIKKEL 8.22

Kohtule nõude esitamise menetluslikud ja muud nõuded

1. Investor võib esitada artikli 8.23 kohase nõude ainult siis, kui ta:

a) edastab kostjale koos nõude esitamisega oma nõusoleku vaidluse lahendamiseks kohtus kooskõlas käesolevas jaos sätestatud menetlustega;

b) ootab vähemalt 180 päeva pärast konsultatsioonitaotluse esitamist ja vajaduse korral vähemalt 90 päeva alates kostja määramist sisaldava teate esitamist;

c) on täitnud kostja määramise taotlust sisaldava teatega seotud nõuded;

d) on täitnud konsultatsioonitaotlusega seotud nõuded;

e) ei määra oma nõudes kindlaks meedet, mida ei olnud määratud kindlaks tema konsultatsioonitaotluses;

f) võtab tagasi nõude või loobub hagist, mis on esitatud siseriikliku või rahvusvahelise õiguse alusel seoses meetmega, mis väidetavalt kujutab endast tema nõudes nimetatud rikkumist, ning

g) loobub oma õigusest esitada nõue või esitada hagi siseriikliku või rahvusvahelise õiguse alusel seoses meetmega, mis väidetavalt kujutab endast tema nõudes nimetatud rikkumist.

2. Kui artikli 8.23 kohane nõue esitatakse kohapealsele ettevõttele tekitatud kahju tõttu või seoses huvidega kohapealses ettevõttes, mida investor omab või kontrollib kas otseselt või kaudselt, kohaldatakse lõike 1 punktide f ja g nõudeid nii investori kui ka kohapealse ettevõte suhtes.

3. Lõike 1 punktide f ja g ning lõike 2 nõudeid ei kohaldata kohapealse ettevõtte suhtes, kui kostja või investori vastuvõttev riik on jätnud investori ilma kohapealse ettevõtte kontrollist või on muul viisil takistanud kohapealsel ettevõttel kõnealuseid nõudeid täita.

4. Kostja taotluse korral loobub kohus pädevusest, kui investor või kohapealne ettevõte ei täida lõigete 1 ja 2 nõudeid.

5. Loobumine kooskõlas lõike 1 punktiga g või lõikega 2, kui see on kohaldatav, kaotab kehtivuse:

a) kui kohus lükkab nõude tagasi, kuna lõike 1 või 2 nõuded ei ole täidetud, või muul menetluslikul või pädevusega seotud põhjusel;

b) kui kohus jätab nõude rahuldamata kooskõlas artikliga 8.32 või 8.33 või

c) kui investor võtab oma nõude tagasi kooskõlas artikli 8.23 lõike 2 alusel kohaldatavate eeskirjadega 12 kuu jooksul alates kohtukoosseisu moodustamisest.

ARTIKKEL 8.23

Nõude esitamine kohtule

1. Kui vaidlust ei ole lahendatud konsultatsioonide teel, võib kooskõlas käesoleva jaoga esitada nõude:

a) lepinguosalise investor enda nimel või

b) lepinguosalise investor selle kohapealse ettevõtte nimel, mida ta omab või kontrollib kas otse või kaudselt.

2. Nõude võib esitada järgmiste eeskirjade kohaselt:

a) ICSIDi konventsioon ja vahekohtumenetluse eeskirjad;

b) ICSIDi lisavõimaluste eeskirjad, kui ei kohaldata punkti a kohaseid menetlustingimusi;

c) UNCITRALi vahekohtueeskirjad või

d) vaidluses osalevate poolte kokkuleppel muud eeskirjad.

3. Kui investor teeb ettepaneku kasutada lõike 2 punkti d kohaseid eeskirju, vastab kostja investori ettepanekule 20 päeva jooksul alates ettepaneku saamisest. Kui vaidluses osalevad pooled ei ole eeskirjades 30 päeva jooksul alates ettepaneku saamisest kokku leppinud, võib investor esitada nõude lõike 2 punktis a, b või c sätestatud eeskirjade alusel.

4. Suurema kindluse huvides peab lõike 1 punkti b kohaselt esitatud nõue vastama ICSIDi konventsiooni artikli 25 lõike 1 tingimustele.

5. Investor võib teha nõude esitamisel ettepaneku, et nõude peaks läbi vaatama üksainus kohtu liige. Kostja kaalub seda taotlust heasoovlikult, eriti siis, kui investor on väike või keskmise suurusega ettevõtja või nõutav hüvitis või kahju on suhteliselt väike.

6. Lõike 2 alusel kohaldatavad eeskirjad on eeskirjad, mis kehtivad päeval, mil nõue või nõuded esitatakse kohtusse kooskõlas käesoleva jaoga, arvestades käesolevas jaos sätestatud konkreetseid eeskirju, mida täiendavad artikli 8.44 lõike 3 punkti b kohaselt vastu võetud eeskirjad.

7. Nõue vaidluse lahendamiseks esitatakse kooskõlas käesoleva jaoga juhul, kui:

a) ICSIDi peasekretär on saanud kätte ICSIDi konventsiooni artikli 36 lõike 1 kohase taotluse;

b) ICSIDi sekretariaat on saanud kätte ICSIDi lisavõimaluste eeskirjade C tariifitabel artikli 2 kohase taotluse;

c) kostja on saanud kätte UNCITRALi vahekohtueeskirjade artikli 3 kohase teate või

d) kostja on saanud kätte taotluse või teate menetluse algatamise kohta kooskõlas lõike 2 punkti d alusel kokku lepitud eeskirjadega.

8. Lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele investori käesoleva jao kohaste teadete ja muude dokumentide kohaletoimetamise koha. Lepinguosaline tagab, et see teave avalikustatakse.

ARTIKKEL 8.24

Muu rahvusvahelise lepingu kohased menetlused

Kui nõue esitatakse kooskõlas käesoleva jao ja muu rahvusvahelise lepinguga ning:

a) kui mitu hüvitist võivad kattuda või

b) teisel rahvusvahelisel nõudel võib olla oluline mõju käesoleva jao kohaselt esitatud nõude lahendusele,

peatab kohus pärast vaidluses osalevate poolte ärakuulamist nii kiiresti kui võimalik oma menetlused või tagab muul viisil, et tema otsuses, korralduses või määruses võetakse arvesse muu rahvusvahelise lepingu alusel algatatud menetlusi.

ARTIKKEL 8.25

Nõusolek vaidluse lahendamiseks kohtus

1. Kostja annab nõusoleku vaidluse lahendamiseks kohtus kooskõlas käesolevas jaos sätestatud menetlustega.

2. Lõike 1 kohane nõusolek ja nõude esitamine kohtule kooskõlas käesoleva jaoga peab vastama tingimustele, mis on esitatud:

a) vaidluses osalevate poolte kirjalikku nõusolekut käsitlevas ICSIDi konventsiooni artiklis 25 ja ICSIDi lisavõimaluste eeskirjade loendi C II peatükis ning

b) New Yorgi konventsiooni II artiklis kirjaliku kokkuleppe kohta.

ARTIKKEL 8.26

Kolmanda isiku poolne rahastamine

1. Kolmanda isiku poolse rahastamise korral avalikustab vaidluses osalev pool, kelle kulusid rahastatakse, teisele osapoolele ja kohtule kolmandast isikust rahastaja nime ja aadressi.

2. Need andmed tuleb avalikustada nõude esitamise ajal või kui rahastamiskokkulepe sõlmitakse, annetus tehakse või toetus antakse pärast nõude esitamist, siis kohe pärast kokkuleppe sõlmimist, annetuse tegemist või toetuse andmist.

ARTIKKEL 8.27

Kohtu moodustamine

1. Käesoleva jao sätete kohaselt moodustatud kohus teeb otsused artikli 8.23 kohaselt esitatud nõuete kohta.

2. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee määrab käesoleva lepingu jõustumisel kohtu viisteist liiget. Viis kohtu liiget peavad olema Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, viis Kanada kodanikud[11] ja viis kolmandate riikide kodanikud.

[11] Selle asemel võib kumbki lepinguosaline teha ettepaneku määrata kuni viis mis tahes kodakondsusega kohtu liiget. Sellisel juhul käsitatakse seesuguseid kohtu liikmeid käesoleva artikli kohaldamisel selle lepinguosalise kodanikena, kes tegi nende määramise ettepaneku.

3. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee võib otsustada suurendada või vähendada kohtu liikmete arvu kuni kolm korda. Lisaliikmed määratakse samadel, lõikes 2 sätestatud alustel.

4. Kohtu liikmed omavad kutseoskusi, mida nõutakse nende asjaomastes riikides määramisel kohtunikuametisse, või on tunnustatud pädevusega juristid. Nad on tõestanud oma rahvusvahelise avaliku õiguse alaseid teadmisi. Soovitatavalt on neil teadmised eelkõige rahvusvahelise investeerimisõiguse, rahvusvahelise kaubandusõiguse ja rahvusvahelistest investeerimis- või rahvusvahelistest kaubanduslepingutest tulenevate vaidluste lahendamise valdkonnas.

5. Käesoleva jao kohaselt määratud kohtu liikmete ametiaeg on viis aastat ja seda ametiaega saab pikendada ühe korra. Vahetult pärast käesoleva lepingu jõustumist määratava 15 isiku hulgast loosi teel välja valitava 7 isiku ametiaeg pikeneb siiski kuue aastani. Vabad ametikohad täidetakse nende tekkides. Isik, kes on määratud asendama kohtu liiget, kelle ametiaeg ei ole lõppenud, on ametis oma eelkäija ülejäänud ametiaja jooksul. Põhimõtteliselt võib kohtukoosseisus tegutsev kohtu liige jätkata oma ametiaja lõppedes kohtukoosseisus oma ülesannete täitmist seni, kuni on tehtud lõplik otsus.

6. Kohus menetleb juhtumeid kohtukoosseisudes, mis koosnevad kolmest kohtu liikmest, kellest üks on Euroopa Liidu liikmesriigi kodanik, üks Kanada kodanik ja üks kolmanda riigi kodanik. Kohtukoosseisu eesistuja on kolmanda riigi kodanikust kohtu liige.

7. 90 päeva jooksul pärast nõude esitamist artikli 8.23 kohaselt määrab kohtu eesistuja kohtu liikmed, kes moodustavad rotatsiooni korras juhtumeid menetleva kohtukoosseisu, kandes hoolt selle eest, et kohtukoosseis on juhuslik ja ettearvamatu ning andes kohtukoosseisus tegutsemiseks võrdsed võimalused kõikidele kohtu liikmetele.

8. Kohtu eesistuja ja ase-eesistuja vastutavad korralduslike küsimuste eest ning määratakse ametisse kaheks aastaks loosi teel kolmandate riikide kodanikest kohtu liikmete seast. Nad täidavad ülesandeid rotatsiooni korras järjestuses, mille määrab loosi teel kindlaks laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee esimees. Kui eesistuja ei ole kättesaadav, asendab teda ase-eesistuja.

9. Olenemata lõikest 6 võivad vaidluses osalevad pooled kokku leppida, et juhtumit menetleb vaid üks kohtu liige, kes määratakse juhuslikkuse alusel kolmandate riikide kodanike seast. Kostja kaalub heasoovlikult hageja taotlust lasta juhtumit menetleda vaid ühel kohtu liikmel, eriti kui hageja on väike või keskmise suurusega ettevõtja või kui nõutav hüvitis või kahjutasu on võrdlemisi väike. Selline taotlus tuleb esitada enne kohtukoosseisu kindlaksmääramist.

10. Kohus võib töötada välja oma töökorra.

11. Kohtu liikmed tagavad, et nad on kättesaadavad ja võimelised täitma käesolevas jaos sätestatud ülesandeid.

12. Et tagada kohtu liikmete kättesaadavus, makstakse neile laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee kindlaks määratavat igakuist käsiraha.

13. Lõikes 12 nimetatud käsiraha maksavad võrdselt mõlemad lepinguosalised ICSIDi sekretariaadi hallatavale kontole. Juhul kui üks lepinguosaline jätab käsiraha maksmata, võib teine lepinguosaline otsustada maksta selle ise. Kõik sellised lepinguosalise võlgnevused kuuluvad tasumisele koos asjakohase intressiga.

14. Välja arvatud juhul kui laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee teeb lõike 15 kohase otsuse, on nõude menetlemiseks moodustatud kohtukoosseisu liikmete tasud ja kulud, välja arvatud lõikes 12 nimetatud tasud, ICSIDi konventsiooni haldus- ja finantseeskirjade 14. eeskirja punkti 1 kohaselt kindlaks määratud ja nõude esitamise kuupäeval kehtivad tasud ja kulud, mille kohus jagab vaidluses osalevate poolte vahel kooskõlas artikli 8.39 lõikega 5.

15. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee võib oma otsusega muuta käsiraha ning muud tasud ja kulud korrapäraseks palgaks ning määrata kindlaks kohaldatava korra ja tingimused.

16. ICSIDi sekretariaat tegutseb kohtu sekretariaadina ja pakub kohtule asjakohast tuge.

17. Kui laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee ei ole määranud lõike 2 kohaselt kohtu liikmeid 90 päeva jooksul alates päevast, mil esitati nõue vaidluse lahendamiseks, määrab ICSIDi peasekretär ükskõik kumma vaidluses osaleva poole taotlusel kohtukoosseisu, mis koosneb kolmest kohtu liikmest, välja arvatud juhul, kui vaidluses osalevad pooled on kokku leppinud, et juhtumit menetleb vaid üks kohtu liige. ICSIDi peasekretär teeb kohtu liikmete seast valiku juhuslikkuse alusel. ICSIDi peasekretär ei tohi määrata kohtukoosseisu eesistujaks Kanada või Euroopa Liidu liikmesriigi kodanikku, välja arvatud juhul, kui vaidluses osalevad pooled on kokku leppinud teisiti.

## ARTIKKEL 8.28

## Apellatsioonikohus

1. Käesolevaga moodustatakse apellatsioonikohus, et vaadata läbi käesoleva jao alusel tehtud otsused.

2. Apellatsioonikohus võib kohtu otsuse kehtima jätta või seda muuta või selle tühistada:

a) kohaldatava õiguse kohaldamisel või tõlgendamisel esinenud vigade korral;

b) asjaolude, sealhulgas asjakohase siseriikliku õiguse hindamisel esinenud ilmsete vigade korral;

c) ICSIDi konventsiooni artikli 52 lõike 1 punktides a–e sätestatud põhjustel, kui need põhjused ei ole hõlmatud käesoleva sätte punktidega a ja b.

3. Apellatsioonikohtu liikmed määratakse laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee otsusega samal ajal lõikes 7 nimetatud otsuse tegemisega.

4. Apellatsioonikohtu liikmed peavad vastama artikli 8.27 lõike 4 nõuetele ja järgima artiklit 8.30.

5. Juhtumi menetlemiseks moodustatud apellatsioonikohtu koosseis koosneb kolmest juhuslikkuse alusel määratud apellatsioonikohtu liikmest.

6. Apellatsioonikohtu menetluste suhtes kohaldatakse artikleid 8.36 ja 8.38.

7. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee võtab viivitamata vastu otsuse, milles on kindlaks määratud järgmised apellatsioonikohtu tegevusega seotud halduslikud ja korralduslikud üksikasjad:

a) haldustoetus;

b) edasikaebuste esitamise ja menetlemise kord ning kord juhtumi saatmiseks tagasi kohtusse, et tehtud otsust vajaduse korral kohandada;

c) kord apellatsioonikohtus ja juhtumi menetlemiseks moodustatud apellatsioonikohtu koosseisus vabanenud ametikoha täitmiseks;

d) apellatsioonikohtu liikmetele makstav tasu;

e) edasikaebuste kuludega seotud sätted;

f) apellatsioonikohtu liikmete arv ning

g) mis tahes muud üksikasjad, mida laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee peab vajalikuks apellatsioonikohtu tõhusaks toimimiseks.

8. Teenuste ja investeeringute komitee kontrollib korrapäraselt apellatsioonikohtu toimimist ning võib esitada laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele soovitusi. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee võib lõikes 7 nimetatud otsuse vajaduse korral läbi vaadata.

9. Lõikes 7 nimetatud otsuse vastuvõtmisel:

a) võib vaidluses osalev pool kaevata käesoleva jao kohaselt tehtud otsuse edasi apellatsioonikohtusse 90 päeva jooksul pärast asjaomase otsuse tegemist;

b) ei tohi vaidluses osalev pool taotleda käesoleva jao kohaselt tehtud otsuse läbivaatamist, tühistamist, muutmist või mis tahes muu sarnase menetluse algatamist;

c) ei käsitata artikli 8.39 kohaselt tehtud otsust lõplikuna ega astuta ühtki sammu otsuse täitmisele pööramiseks enne, kui:

i) kohtuotsuse tegemisest on möödunud 90 päeva ja ühtki edasikaebust ei ole esitatud;

ii) esitatud edasikaebus on tagasi lükatud või tagasi võetud või

iii) apellatsioonikohtu otsuse tegemisest on möödunud 90 päeva ja apellatsioonikohus ei ole saatnud juhtumit tagasi kohtusse;

d) käsitatakse apellatsioonikohtu lõplikku otsust artikli 8.41 kohaldamisel lõpliku otsusena ning

e) ei kohaldata artikli 8.41 lõiget 3.

ARTIKKEL 8.29

Mitmepoolse investeerimiskohtu moodustamine ja apellatsioonimehhanismi loomine

Lepinguosalised astuvad koos teiste kaubanduspartneritega samme investeeringuvaidluste lahendamise eesmärgil mitmepoolse investeerimiskohtu moodustamiseks ja apellatsioonimehhanismi loomiseks. Sellise mitmepoolse mehhanismi loomisel võtab laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee vastu otsuse, milles nähakse ette, et käesoleva jao kohased investeeringuvaidlused lahendatakse kooskõlas mitmepoolse mehhanismiga, ja teeb asjakohased üleminekuga seotud korraldused.

ARTIKKEL 8.30

Eetika

1. Kohtu liikmed on sõltumatud. Nad ole seotud ühegi valitsusega[12]. Nad ei võta vaidlusega seotud küsimustes vastu juhiseid üheltki organisatsioonilt ega valitsuselt. Nad ei osale ühegi sellise vaidluse menetlemisel, mille puhul tekib otsene või kaudne huvide konflikt. Nad peavad täitma Rahvusvahelise Advokaatide Assotsiatsiooni suuniseid huvide konfliktide kohta rahvusvahelises vahekohtumenetluses või artikli 8.44 lõike 2 alusel vastu võetud täiendavaid eeskirju. Lisaks hoiduvad nad enda ametisse nimetamise korral tegutsemisest nõustaja, vaidluses osaleva poole määratud eksperdi või tunnistajana mis tahes pooleliolevas või uues käesoleva lepingu või ükskõik millise muu rahvusvahelise lepingu kohases investeeringuvaidluses.

2. Kui vaidluses osalev pool leiab, et kohtu liikme puhul esineb huvide konflikt, võib ta kutsuda Rahvusvahelise Kohtu presidendi tegema otsust asjaomase liikme ametisse nimetamise vaidlustamise kohta. Vaidlustamisteade esitatakse Rahvusvahelise Kohtu presidendile 15 päeva jooksul alates päevast, mil kohtukoosseis tehti vaidluses osalevale poolele teatavaks, või 15 päeva jooksul alates päevast, mil vaidluses osalev pool sai teada asjaomastest asjaoludest, kui on põhjust arvata, et vaidluses osalev pool ei võinud neist teada kohtukoosseisu moodustamise ajal. Vaidlustamisteates esitatakse vaidlustamise põhjused.

**12** Suurema kindluse huvides tuleb märkida, et asjaolu, et isik saab valitsuselt tasu, ei muuda asjaomast isikut iseenesest sobimatuks.

3. Kui asjaomane kohtu liige ei ole 15 päeva jooksul alates vaidlustamisteatest otsustanud kohtukoosseisu liikme ametist tagasi astuda, võib Rahvusvahelise Kohtu president teha pärast vaidluses osalevate poolte esildiste kättesaamist ja kohtu liikmele märkuste esitamise võimaluse andmist vaidlustamise kohta otsuse. Rahvusvahelise Kohtu president püüab teha otsuse ning teatada selle vaidluses osalevatele pooltele ja teistele kohtukoosseisu liikmetele 45 päeva jooksul alates vaidlustamisteate saamisest. Kohtu liikme diskvalifitseerimise või tagasiastumise tulemusel vabanenud ametikoht täidetakse viivitamata.

4. Kohtu eesistuja põhjendatud soovitusel või oma ühisel algatusel võivad lepinguosalised kõrvaldada laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee otsusega kohtust mõne liikme, kui tema käitumine ei ole kooskõlas lõikes 1 sätestatud kohustustega ja ei võimalda lasta tal jätkata kohtu liikmena.

## ARTIKKEL 8.31

### Kohaldatav õigus ja tõlgendamine

1. Käesoleva jao alusel moodustatud kohus kohaldab oma otsuse tegemisel käesolevat lepingut, nagu on tõlgendatud vastavalt rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioonile ning muudele lepinguosaliste vahel kohaldatavatele rahvusvahelise õiguse eeskirjadele ja põhimõtetele.

2. Kohtul puudub pädevus otsustada lepinguosalise siseriikliku õiguse alusel käesoleva lepinguga väidetavalt vastuolus oleva meetme seaduslikkuse üle. Suurema kindluse huvides tuleb märkida, et kohus võib selle kindlaksmääramisel, kas meede on kooskõlas käesoleva lepinguga, vaadelda vajaduse korral lepinguosalise siseriiklikku õigust muude asjaolude hulgas. Seda tehes lähtub kohus sellest, kuidas on siseriiklikku õigust valdavalt tõlgendanud asjaomase lepinguosalise kohtud või ametiasutused, ning kohtu esitatud siseriikliku õiguse tõlgendused ei ole asjaomase lepinguosalise kohtutele ega ametiasutustele siduvad.

3. Kui seoses tõlgendamise küsimustega tekib tõsiseid probleeme, mis võivad mõjutada investeeringut, soovitab teenuste ja investeeringute komitee kooskõlas artikli 8.44 lõike 3 punktiga a laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele käesoleva lepingu tõlgenduste vastuvõtmist. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee vastu võetud tõlgendus on käesoleva jao alusel moodustatud kohtule siduv. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee võib otsustada, et tõlgendusel on siduv mõju alates konkreetsest kuupäevast.

ARTIKKEL 8.32

Ilmselgelt põhjendamatud nõuded

1. Kostja võib hiljemalt 30 päeva pärast kohtukoosseisu moodustamist ja igal juhul enne selle esimest istungit esitada vastuväite, et tegemist on ilmselgelt põhjendamatu nõudega.

2. Vastuväidet ei esitata lõike 1 alusel, kui kostja on esitanud vastuväite kooskõlas artikliga 8.33.

3. Kostja selgitab vastuväite alust võimalikult täpselt.

4. Käesoleva artikli kohase vastuväite saamise korral peatab kohus sisulise menetlemise ja koostab ajakava, et kaaluda seda vastuväidet kooskõlas oma ajakavaga, et arutada kõiki muid eelküsimusi.

5. Kohus, olles andnud vaidluses osalevatele pooltele võimaluse esitada oma märkused, teeb oma esimesel istungil või kohe selle järel otsuse, esitades selle põhjendused. Seda tehes eeldab kohus, et väidetavad faktid on õiged.

6. Käesolev artikkel ei piira kohtu õigust käsitleda eelküsimusena muid vastuväiteid või kostja õigust esitada menetluse käigus vastuväide, et tegemist on põhjendamatu nõudega.

ARTIKKEL 8.33

Õiguslikult põhjendamatud nõuded

1. Ilma et see piiraks kohtu õigust käsitleda eelküsimusena muid vastuväiteid või kostja õigust esitada sobival ajal mis tahes muid vastuväiteid, käsitleb kohus eelküsimusena kõiki kostja vastuväiteid ja võtab nende suhtes vastu otsuse, kas artikli 8.23 kohaselt esitatud nõue või selle osa on õiguslikus mõttes selline nõue, mille kohta ei saaks kooskõlas käesoleva jaoga teha otsust hageja kasuks, isegi kui väidetavad faktid olid oletatavasti õiged.

2. Lõike 1 kohane vastuväide tuleb esitada kohtule hiljemalt päeval, mille kohus on määranud kostjale vastuse andmiseks.

3. Kui vastuväide on esitatud artikli 8.32 kohaselt, võib kohus keelduda käsitlemast lõike 1 alusel esitatud vastuväidet käesolevas artiklis sätestatud menetluse kohaselt, võttes arvesse nimetatud vastuväite asjaolusid.

4. Lõike 1 kohase vastuväite saamise korral ja vajaduse korral pärast otsuse tegemist kooskõlas artikliga 3 peatab kohus sisulise menetlemise ja koostab ajakava, et kaaluda seda vastuväidet kooskõlas oma ajakavaga, et arutada kõiki muid eelküsimusi, ning teeb vastuväite kohta otsuse või kohtuotsuse, esitades selle põhjendused.

ARTIKKEL 8.34

Ajutised kaitsemeetmed

Kohus võib määrata ajutised kaitsemeetmed vaidluses osaleva poole õiguste kaitsmiseks või kohtu pädevuse täielikuks tagamiseks, sealhulgas määrus säilitada vaidluses osaleva poole valduses või kontrolli all olevaid tõendeid või kaitsta kohtu pädevust. Kohus ei määra arestimist ega kohusta kohaldama meedet, mis väidetavalt kujutab endast artiklis 8.23 nimetatud rikkumist. Käesoleva artikli kohaldamisel sisaldab määrus soovitust.

ARTIKKEL 8.35

Loobumine

Kui pärast nõude esitamist kooskõlas käesoleva jaoga ei astu investor menetluse käigus 180 järjestikuse päeva või ajavahemiku jooksul, mille vaidluses osalevad pooled võivad kokku leppida, mingeid samme, loetakse, et investor on oma nõude tagasi võtnud ja menetlusest loobunud. Kohus võtab kostja taotlusel ja pärast vaidluses osalevate poolte teavitamist vastu määruse, millega võetakse loobumine teadmiseks. Pärast määruse vastuvõtmist lõpevad kohtu volitused.

ARTIKKEL 8.36

Menetluse läbipaistvus

1. Selle jao kohase menetluse suhtes kohaldatakse käesoleva peatükiga muudetud UNCITRALi läbipaistvuseeskirju.

2. Konsultatsioonitaotlus, teade, millega taotletakse kostja määramist, teade kostja määramise kohta, kokkulepe kasutada vahendust, teade kavatsuse kohta kohtu liige taandada, otsus kohtu liikme taandamise kohta ja liitmise taotlus lisatakse nende dokumentide nimekirja, mis tehakse üldsusele kättesaadavaks kooskõlas UNCITRALi läbipaistvuseeskirjade artikli 3 lõikega 1.

3. Asitõendid lisatakse dokumentide nimekirja, mis tehakse üldsusele kättesaadavaks kooskõlas UNCITRALi läbipaistvuseeskirjade artikli 3 lõikega 2.

4. Olenemata UNCITRALi läbipaistvuseeskirjade artiklist 2 teeb Kanada või Euroopa Liit enne kohtu moodustamist üldsusele õigeaegselt kättesaadavaks lõike 2 kohased asjaomased dokumendid, toimetades nõuetekohaselt konfidentsiaalse või kaitstud teabe. Need dokumendid võib teha üldsusele kättesaadavaks, edastades need andmehoidlasse.

5. Istungid on üldsusele avatud. Kohus määrab vaidluses osalevate pooltega konsulteerides asjakohase logistilise korralduse, et hõlbustada üldsuse juurdepääsu sellistele istungitele. Kui kohus otsustab, et on vajadus kaitsta konfidentsiaalset või kaitstud teavet, teeb ta asjakohased korraldused, et pidada sellist kaitset nõudev istungi osa kinnisena.

6. Käesoleva peatükiga ei nõuta kostjalt, et ta varjaks üldsuse eest teavet, mis tuleb tema õigusnormide kohaselt avalikustada. Kostja peaks kohaldama neid õigusnorme tundlikul viisil, et kaitsta avalikustamise eest teavet, mis on määratud kindlaks kui konfidentsiaalne või kaitstud teave.

## ARTIKKEL 8.37

## Teabevahetus

1. Seoses menetlusega võib vaidluses osalev pool avaldada teistele isikutele, sealhulgas tunnistajatele ja ekspertidele, selliseid toimetamata dokumente, mida ta peab vajalikuks käesoleva jao kohase menetluse käigus. Vaidluses osalev pool tagab, et need isikud kaitsevad nendes dokumentides sisalduvat konfidentsiaalset või kaitstud teavet.

2. Käesolev leping ei takista kostjal avalikustada vastavalt vajadusele kas Euroopa Liidu, Euroopa Liidu liikmesriikide või piirkondlike omavalitsuste ametnikele selliseid toimetamata dokumente, mida ta peab vajalikuks käesoleva jao kohase menetluse käigus. Kostja tagab, et need ametnikud kaitsevad nendes dokumentides sisalduvat konfidentsiaalset või kaitstud teavet.

## ARTIKKEL 8.38

### Lepinguosaline, kes vaidluses ei osale

1. Kostja edastab 30 päeva jooksul pärast konfidentsiaalse või kaitstud teabe saamist või kohe pärast sellist teavet käsitleva vaidluse lahendamist lepinguosalisele, kes vaidluses ei osale:

a) artikli 8.23 kohaselt esitatud nõude; liitmistaotluse ja muud dokumendid, mis on lisatud sellistele dokumentidele;

b) taotluse korral:

   i) avaldused, seletuskirjad, resümeed, taotlused ja muud esildised, mille vaidluses osalev pool on esitanud kohtule;

   ii) kohtule kooskõlas UNCITRALi läbipaistvuseeskirjade artikliga 4 tehtud kirjalikud esildised;

iii) kohtu istungite protokollid või ärakirjad, kui need on kättesaadavad, ning

iv) kohtu määrused, korraldused ja otsused ning

c) selle lepinguosalise taotlusel ja kulul, kes vaidluses ei osale, kõik kohtule esitatud tõendid või osa tõenditest, välja arvatud juhul, kui nõutud tõendid on tehtud üldsusele kättesaadavaks.

2. Pärast konsulteerimist vaidluses osalevate pooltega aktsepteerib kohus või võib paluda lepinguosaliselt, kes vaidluses ei osale, suulist või kirjalikku teavet käesoleva lepingu tõlgendamise kohta. Lepinguosaline, kes vaidluses ei osale, võib osaleda käesoleva jao kohaselt toimuval istungil.

3. Kohus ei tee lõike 2 kohase teabe puudumisest mingeid järeldusi.

4. Kohus tagab, et vaidluses osalevatele pooltele antakse mõistlik võimalus oma märkuste esitamiseks sellelt lepinguosaliselt, kes vaidluses ei osale, saadud käesolevat lepingut käsitleva teabe kohta.

ARTIKKEL 8.39

Lõplik otsus

1. Kui kohus teeb kostja vastu lõpliku otsuse, võib kohus määrata kas eraldi või koos üksnes järgmist:

a) rahaline kahjutasu ja kõik kohaldatavad intressid;

b) sel juhul sätestatakse määruses, et kostja võib maksta rahalise kahjutasu, mis võrdub sundvõõrandatud investeeringu õiglase turuväärtusega ajal, mis vahetult eelnes sundvõõrandamise või eelseisva sundvõõrandamise teatavakstegemisele, vastavalt sellele, kumb oli varasem, ja mis tahes kohaldatav intress kuni tagastamiseni, mis määratakse kindlaks kooskõlas artikliga 8.12.

2. Kooskõlas lõigetega 1 ja 5, kui nõue esitatakse artikli 8.23 lõike 1 punkti b kohaselt,

a) sätestatakse rahalise kahjutasu ja kõigi kohaldatavate intresside määramisega, et summa makstakse kohapealsele ettevõttele;

b) sätestatakse vara tagastamise määramisega, et tagastamine tehakse kohapealsele ettevõttele;

c) kulude määramisega investori kasuks sätestatakse, et need makstakse investorile, ning

d) sätestatakse otsusega, et see on tehtud isiku, välja arvatud isiku, kes esitas loobumise avalduse kooskõlas artikliga 8.22, õigusi piiramata; see võib olla rahaline kahjutasu või lepinguosalise õiguse kohaselt antud vara.

3. Rahalised kahjutasud ei ole suuremad kui investori või, kui see on kohaldatav, kohapealse ettevõtte kantud kahju, millest on maha arvutatud kõik juba määratud varasemad kahjutasud või hüvitised. Rahalise kahjutasu arvutamiseks vähendab kohus ka kahjutasusid, et võtta arvesse vara tagastamist või meetme tühistamist või muutmist.

4. Kohus ei määra karistava iseloomuga kahjutasusid.

5. Kohus annab korralduse, et menetluse kulud kannab vaidluse kaotanud pool. Erandkorras võib kohus jagada kulud vaidluses osalevate poolte vahel, kui ta otsustab, et selline jaotamine on antud nõude asjaolusid arvestades asjakohane. Muud mõistlikud kulud, sealhulgas õigusabi ja esindamisega seotud kulud, kannab vaidluse kaotanud pool, välja arvatud juhul, kui kohus otsustab, et selline jaotus on nõude asjaolusid arvestades ebamõistlik. Kui ainult osa väiteid on olnud kohtus edukad, kohandatakse kulud proportsionaalselt nõuete edukate osade arvu või ulatusega.

6. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee kaalub selliste lisaeeskirjade vastuvõtmist, millega vähendada füüsilisest isikust või väikesest ja keskmise suurusega ettevõtjast hagejate finantskoormust. Sellistes lisaeeskirjades võib eeskätt arvesse võtta selliste hagejate rahalisi vahendeid ja taotletud hüvitise suurust.

7. Kohus ja vaidluses osalevad pooled annavad endast kõik, et tagada vaidluse lahendamise menetluse õigeaegne läbiviimine. Kohus teeb oma lõpliku otsuse 24 kuu jooksul alates nõude esitamisest kooskõlas artikliga 8.23. Kui kohus vajab lõpliku otsuse tegemiseks lisaaega, esitab ta vaidluses osalevatele pooltele viivituse põhjused.

## ARTIKKEL 8.40

### Kahjutasu või muu hüvitamine

Kostja ei esita ja kohus ei aktsepteeri vastuväidet, vastunõuet, vastuhagi või tasaarvestamise õigust või sarnast väidet, et investor või kohapealne ettevõte on saanud või saab kahjutasu või muud hüvitist kindlustus- või tagatislepingu alusel seoses kogu käesoleva jao kohaselt algatatud vaidluses nõutava hüvitise või osaga sellest hüvitisest.

ARTIKKEL 8.41

Otsuse täitmisele pööramine

1. Kooskõlas käesoleva jaoga tehtud otsus on vaidluses osalevatele pooltele ja seoses asjaomase juhtumiga siduv.

2. Kooskõlas lõikega 3 tunnustab vaidluses osalev pool otsust viivitamata ja täidab seda.

3. Vaidluses osalev pool ei taotle lõpliku otsuse täitmisele pööramist, kuni:

a) ICSIDi konventsiooni kohaselt tehtud lõpliku otsuse korral:

i) otsuse tegemisest on möödunud 120 päeva ja ükski vaidluses osalev pool ei ole taotlenud otsuse muutmist või tühistamist või

ii) otsuse täitmisele pööramine on peatatud ja muutmis- või tühistamismenetlus on lõpule viidud;

b) ICSIDi lisavõimaluste eeskirjade, UNCITRALi vahekohtueeskirjade või muude artikli 8.23 lõike 2 punkti d alusel kohaldatavate eeskirjade kohase lõpliku otsuse korral:

i) otsuse tegemisest on möödunud 90 päeva ja ükski vaidluses osalev pool ei ole alustanud otsuse muutmise, kehtetuks tunnistamise või tühistamise menetlust või

ii) otsuse täitmisele pööramine on peatatud ja kohus on otsuse muutmise, kehtetuks tunnistamise või tühistamise taotluse tagasi lükanud või vastu võtnud ja edasi ei kaevata.

4. Otsuse täitmist reguleeritakse kohtuotsuste täitmist käsitlevate õigusaktidega, mis kehtivad kohas, kus täitmist taotletakse.

5. Käesoleva jao kohane lõplik otsus on vahekohtuotsus, mida peetakse seotuks nõuetega, mis tulenevad ärisuhtest või -tehingust New Yorgi konventsiooni I artikli kohaldamisel.

6. Suurema kindluse huvides liigitub käesoleva jao kohaselt tehtud lõplik otsus ICSIDi konventsiooni 6. jaoga hõlmatud otsuseks, kui nõue on esitatud artikli 8.23 lõike 2 punkti a kohaselt,.

ARTIKKEL 8.42

Lepinguosaliste roll

1. Lepinguosaline ei esita rahvusvahelist nõuet seoses artikli 8.23 kohaselt esitatud nõudega, välja arvatud juhul, kui teine lepinguosaline ei ole selles vaidluses tehtud otsusest kinni pidanud ja seda täitnud.

2. Lõige 1 ei välista kahekümne üheksanda peatüki („Vaidluste lahendamine“) kohase vaidluse lahendamise võimalust seoses üldkohaldatava meetmega isegi siis, kui selle meetmega on väidetavalt rikutud käesolevat lepingut seoses konkreetse investeeringuga, mille suhtes on esitatud nõue kooskõlas artikliga 8.23, ning see ei piira artikli 8.38 kohaldamist.

3. Lõige 1 ei välista mitteametlikku teabevahetust, mille ainus eesmärk on kergendada vaidluse lahendamist.

ARTIKKEL 8.43

Nõuete liitmine

1. Kui kahel või enamal nõudel, mis on esitatud eraldi vastavalt artiklile 8.23, on ühiseid õiguslikke küsimusi või fakte ning need tulenevad samadest sündmustest või asjaoludest, võib vaidluses osalev pool või võivad vaidluses osalevad pooled ühiselt taotleda eraldi kohtukoosseisu moodustamist kooskõlas käesoleva artikliga ja taotleda, et see kohtukoosseis teeks otsuse liitmise kohta (edaspidi „liitmistaotlus“).

2. Liitmist taotlev vaidluses osalev pool edastab kõigepealt teate vaidluses osalevatele pooltele, keda ta soovib kõnealuse otsusega hõlmata.

3. Kui lõike 2 kohaselt teavitatud vaidluses osalevad pooled on jõudnud kokkuleppele liitmisotsuse taotlemises, võivad nad esitada eraldi kohtukoosseisu moodustamise ja liitmiskorralduse ühistaotluse kooskõlas käesoleva artikliga. Kui lõike 2 kohaselt teavitatud vaidluses osalevad pooled ei ole jõudnud kokkuleppele liitmisotsuse taotlemises 30 päeva jooksul alates teatamisest, võib vaidluses osalev pool esitada eraldi kohtukoosseisu moodustamise ja liitmisotsuse taotluse kooskõlas käesoleva artikliga.

4. Taotlus saadetakse kirjalikult kohtu eesistujale ja kõigile vaidluses osalev pooltele, keda soovitakse otsusega hõlmata, ja selles esitatakse:

a) nende vaidluses osalevate poolte nimed ja aadressid, keda soovitakse otsusega hõlmata;

b) nõuded või nende osad, mida soovitase otsusega hõlmata, ning

c) taotletava otsuse põhjendused.

5. Rohkem kui ühte kostjat hõlmava liitmisotsuse jaoks, on vaja kõigi kostjate nõusolekut.

6. Käesoleva artikli kohase menetluse suhtes kohaldatavad eeskirjad määratakse kindlaks järgmiselt:

a) kui kõik nõuded, mille kohta liitmiskorraldust taotletakse, on esitatud vaidluse lahendamiseks samade eeskirjade kohaselt kooskõlas artikliga 8.23, kohaldatakse neid eeskirju;

b) kui nõuded, mille kohta liitmiskorraldust taotletakse, ei ole esitatud vaidluse lahendamiseks samade eeskirjade alusel:

   i) võivad investorid eeskirjad ühiselt kokku leppida kooskõlas artikli 8.23 lõikega 2 või

   ii) kui investorid ei lepi kohaldatavates eeskirjades kokku 30 päeva jooksul alates päevast, mil kohtu eesistuja sai liitmistaotluse, kohaldatakse UNCITRALi vahekohtueeskirju.

7. Kohtu eesistuja moodustab pärast liitmistaotluse saamist ja kooskõlas artikli 8.27 lõike 7 nõuetega uue kohtukoosseisu (edaspidi „liitmiskoosseis“), kes on pädev menetlema tervikuna või osaliselt teatud või kõiki ühise liitmistaotlusega hõlmatud nõudeid.

8. Kui kohtu liitmiskoosseis on pärast vaidluses osalevate poolte ärakuulamist veendunud, et kohtule artikli 8.23 kohaselt esitatud nõude puhul on tegemist ühise õigusliku küsimuse või faktiga, mis tuleneb samadest sündmustest või asjaoludest, ning liitmine teeniks nõuete õiglase ja tõhusa lahendamise huve kõige paremini, sealhulgas otsuste ühtsuse saavutamine, võib kohtu liitmiskoosseis saada korraldusega pädevuse kas osade või kõigi nõuete suhtes kas tervikuna või osaliselt.

9. Kui kohtu liitmiskoosseis on saanud pädevuse kooskõlas lõikega 8, võib investor, kes esitas nõude artikli 8.23 alusel ja kelle nõuet ei ole liidetud, esitada kohtule kirjaliku taotluse, et see lisataks sellisele korraldusele, tingimusel et taotlus vastab lõikes 4 sätestatud nõuetele. Kohtu liitmiskoosseis väljastab sellise korralduse, kui ta on veendunud, et lõike 8 tingimused on täidetud ja sellise taotluse esitamine ei koorma liigselt ega kahjusta ebaõiglaselt vaidluses osalevaid pooli ega häiri põhjendamatult menetlust. Enne korralduse väljastamist konsulteerib kohtu liitmiskoosseis vaidluses osalevate pooltega.

10. Vaidluses osaleva poole taotlusel võib käesoleva artikli kohaselt moodustatud kohtu liitmiskoosseis kuni oma lõike 8 kohase otsuseni anda korralduse, et artikli 8.27 lõike 7 alusel määratud kohtukoosseisu menetlus peatataks, välja arvatud juhul, kui viimati nimetatud kohus on oma menetluse juba katkestanud.

11. Artikli 8.27 lõike 7 alusel määratud kohtukoosseis loobub pädevusest seoses nõuetega või nende osadega, mille suhtes käesoleva artikli alusel moodustatud kohtu liitmiskoosseis on saanud pädevuse.

12. Käesoleva artikli alusel moodustatud kohtu liitmiskoosseisu otsus seoses selliste nõuetega või nende osadega, mille suhtes ta on saanud pädevuse, on artikli 8.27 lõike 7 alusel määratud kohtukoosseis jaoks siduv seoses selliste nõuete või nende osadega.

13. Investor võib tagasi võtta käesoleva jao kohase nõude, mille suhtes kohaldatakse liitmist, ja sellist nõuet ei tohi esitada teist korda artikli 8.23 alusel. Kui ta teeb seda hiljemalt 15 päeva jooksul pärast liitmisteate saamist, ei takista tema varem esitatud nõue investori vaidluse lahendamist muude kui käesoleva jao sätete kohaselt.

14. Investori taotlusel võib kohtu liitmiskoosseis võtta selliseid meetmeid, mida ta peab vajalikuks, et kaitsta selle investori konfidentsiaalset või kaitstud teavet seoses teiste investoritega. Need meetmed võivad hõlmata konfidentsiaalsetest või kaitstud teavet sisaldavatest dokumentidest toimetatud versioonide esitamist teistele investoritele või kokkuleppeid pidada istungeid osaliselt kinnisena.

## ARTIKKEL 8.44

### Teenuste ja investeeringute komitee

1. Teenuste ja investeeringute komitee annab lepinguosalistele võimaluse konsultatsioonideks käesoleva peatükiga seotud küsimustes, sealhulgas:

a) raskused, mis võivad tekkida käesoleva peatüki rakendamisel;

b) käesoleva peatüki võimalikud parandused, arvestades eelkõige kogemusi ja suundumusi teistes rahvusvahelistes foorumites ning võttes aluseks lepinguosaliste muud lepingud.

2. Teenuste ja investeeringute komitee võtab lepinguosaliste nõusolekul ja pärast oma vastavate sisenõuete ja -menetluste täitmist vastu kohtu liikmete tegevusjuhendi, mida kohaldatakse käesolevast peatükist tulenevates vaidlustes ja mis võivad asendada kohaldatavaid eeskirju või neid täiendada, ning need võivad käsitleda muu hulgas järgmisi teemasid:

a) avalikustamiskohustused;

b) kohtu liikmete sõltumatus ja erapooletus ning

c) konfidentsiaalsus.

Lepinguosalised teevad kõik endast sõltuva tagamaks, et tegevusjuhend võetakse vastu hiljemalt esimesel päeval pärast käesoleva lepingu ajutise kohaldamise algust või jõustumist, ning igal juhul hiljemalt kaks aastat pärast seda kuupäeva.

3. Teenuste ja investeeringute komitee võib lepinguosaliste nõusolekul ja pärast oma vastavate sisenõuete ja -menetluste täitmist teha järgmist:

a) anda laiaulatuslikule majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele soovitus võtta vastu käesoleva lepingu tõlgendused kooskõlas artikli 8.31 lõikega 3;

b) võtta vastu ja muuta eeskirju, millega täiendatakse kohaldatavaid vaidluste lahendamise eeskirju, ja muuta läbipaistvust käsitlevaid kohaldatavaid eeskirju. Need eeskirjad ja muudatused on käesoleva jao alusel moodustatud kohtule siduvad;

c) võtta vastu vahendamise eeskirju, mida saavad kasutada vaidluses osalevad pooled, nagu on osutatud artiklis 8.20;

d) anda laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele soovitus võtta vastu artikli 8.10 lõike 3 kohase õiglase ja võrdse kohtlemise täiendavaid elemente ning

e) esitada laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele soovitusi apellatsioonikohtu toimimise kohta kooskõlas artikli 8.28 lõikega 8.

ARTIKKEL 8.45

Väljajätmine

Käesoleva jao ja kahekümne üheksanda peatüki („Vaidluste lahendamine“) vaidluste lahendamise sätteid ei kohaldata 8-C lisas nimetatud küsimuste suhtes.

ÜHEKSAS PEATÜKK

PIIRIÜLENE TEENUSTEKAUBANDUS

ARTIKKEL 9.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„õhusõidukite remondi- ja hooldusteenused“** – tegevus, mis on seotud õhusõiduki või õhusõiduki osaga, kui õhusõiduk on liiklusest kõrvaldatud ja need ei hõlma niinimetatud liinihooldust;

**„lennujaamateenused“** – lennujaamataristu, sealhulgas terminalide, lennuradade, ruleerimisteede ja perroonide, parkimisrajatiste ning lennujaamasiseste transpordisüsteemide käitamine või haldamine kas tasu eest või lepingu alusel. Suurema kindluse huvides ei sisalda lennujaamateenused lennujaamade või lennujaama maade omandiõigust või nendesse investeerimist ega juhatuse täidetavaid ülesandeid. Lennujaamateenused ei hõlma aeronavigatsiooniteenuseid;

**„arvutipõhise ettetellimissüsteemi teenused“** – teenuse osutamine selliste arvutisüsteemide abil, mis sisaldavad teavet lennuettevõtjate sõiduplaanide, piletite kättesaadavuse, piletihindade ja hinnareeglite kohta, ja mille kaudu on võimalik teha broneeringuid või väljastada pileteid;

**„piiriülene teenustekaubandus“** ehk **„teenuste piiriülene osutamine“** – teenuse osutamine:

a) lepinguosalise territooriumilt teise lepinguosalise territooriumile või

b) lepinguosalise territooriumil teise lepinguosalise teenuse tarbijale,

kuid see ei hõlma teenuse osutamist lepinguosalise territooriumil teise lepinguosalise isiku poolt.

**„maapealne teenindus“** – teenuse osutamine tasu eest või lepingu alusel järgmistes valdkondades: maapealne juhtimine ja järelevalve, sealhulgas lastimise kontroll ja sideteenused; reisijate teenindamine, pagasi-, kauba- ja postikäitlus; kütuse- ja õlikäitlus; liinihooldus, lennutegevus ja meeskonna juhtimine; maapealne transport või toitlustusteenused. Maapealse teeninduse hulka ei kuulu turvateenused või tsentraliseeritud lennujaamataristu käitamine või haldamine, nagu pagasi käitlemise süsteemid, jäätõrjerajatised, kütuse jaotussüsteemid või lennujaamasisesed transpordisüsteemid;

**„õhutranspordi teenuste müük ja turustamine“** – asjaomase lennuettevõtja võimalus vabalt müüa ja turustada oma õhutransporditeenuseid, sealhulgas kõik turustamise aspektid, nagu turu-uuringud, reklaam ja turustamine, kuid see ei sisalda õhutransporditeenuste hinnakujundust ega kohaldatavaid tingimusi, ning

**„teenused, mida osutatakse valitsuse funktsioonide täitmisel“** – kõik teenused, mida ei osutata ärilistel alustel ega ühe või mitme teenuseosutajaga konkureerides.

ARTIKKEL 9.2

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse sellise meetme suhtes, mille lepinguosaline on vastu võtnud või mida ta säilitab ja mis mõjutab teise lepinguosalise teenuseosutaja piiriülest teenustekaubandust, sealhulgas meede, mis mõjutab

a) teenuse tootmist, jaotamist, turustamist, müüki ja kättetoimetamist;

b) teenuse ostmist, kasutamist või selle eest maksmist ning

c) seoses teenuse osutamisega selliste teenuste kättesaadavust ja kasutamist, mida tuleb pakkuda avalikkusele.

2. Käesolevat peatükki ei kohaldata meetme suhtes, mis mõjutab:

a) teenuseid, mida osutatakse valitsuse funktsioonide täitmisel;

b) Euroopa Liidu puhul audiovisuaalseid teenuseid;

c) Kanada puhul kultuurimajandust;

d) artiklis 13.1 („Mõisted“) määratletud finantsteenuseid;

e) lennuteenuseid, lennuteenustega seotud tugiteenuseid ja muid teenuseid, mida osutatakse lennutranspordi vahenditega,[13] välja arvatud:

i) õhusõidukite remondi- ja hooldusteenused;

ii) õhuveoteenuste müük ja turustamine;

iii) arvutipõhise ettetellimissüsteemi teenused;

iv) maapealne teenindus;

v) lennujaamateenused;

f) lepinguosalise hanget, mille eesmärk on osta kaupu või teenuseid valitsuse ülesannete täitmiseks, mitte äriotstarbelise edasimüügi eesmärgil või kasutamiseks äriotstarbeliseks müügiks ette nähtud kaupade tarnimisel või teenuste osutamisel, olenemata sellest, kas kõnealune hange on „käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ artikli 19.2 lõike 2 („Kohaldamisala“) tähenduses, või

g) subsiidiumi või muud valitsuse toetust, mis on seotud lepinguosalise pakutavate teenuste piiriülese kaubandusega.

3. Käesolev peatükk ei mõjuta lepinguosaliste 17. detsembril 2009 Brüsselis ja 18. detsembril 2009 Ottawas sõlmitud *Kanada ning Euroopa Ühenduse ja selle liikmesriikide vahelise lennutranspordilepingu* kohaseid õigusi ja kohustusi.

[13] Need teenused hõlmavad teenuseid, mille puhul õhusõidukit kasutatakse eritegevuse teostamiseks sektorites, sealhulgas põllumajandus, ehitus, fotograafia, järelevalve, kaardistamine, metsandus, vaatlustegevus ja patrullimine või reklaam, kui eritegevust viib läbi isik, kes vastutab õhusõiduki käitamise eest.

4. Käesoleva peatükiga ei panda lepinguosalisele kohustust seoses teise lepinguosalise kodanikuga, kes soovib alalist juurdepääsu tema tööturule või tööhõivele tema territooriumil, ega anta kõnealusele kodanikule õigusi seoses juurdepääsu või tööhõivega.

## ARTIKKEL 9.3

### Võrdne kohtlemine

1. Lepinguosaline tagab teise lepinguosalise teenuseosutajatele ja teenustele vähemalt sama soodsa kohtlemise, nagu ta tagab sarnases olukorras oma teenuseosutajatele ja teenustele.

2. Suurema kindluse huvides tähendab lepinguosalise võimaldatud lõike 1 kohane kohtlemine Kanada muu kui föderaaltasandi valitsuse puhul või Euroopa Liidu liikmesriigi valitsuse puhul vähemalt sama soodsat kohtlemist nagu kõige soodsam kohtlemine sarnases olukorras, mida see valitsus võimaldab oma teenuseosutajatele ja teenustele.

ARTIKKEL 9.4

Ametlikud nõuded

Artikkel 9.3 ei takista lepinguosalisel vastu võtta või säilitada meedet, mis näeb ette ametlikud nõuded seoses teenuse osutamisega, tingimusel et selliseid nõudeid ei rakendata viisil, mis kujutaks endast meelevaldset või õigustamatut diskrimineerimist. Nimetatud meetmed hõlmavad järgmisi nõudeid:

a) saada litsents, registreering, sertifitseerimine või luba, et osutada teenust, või teatud kutseala liikmesuse nõue, näiteks erialaorganisatsiooni liikmeks võtmise taotlemine või osalemine erialaorganisatsioonide liikmete kollektiivses hüvitusfondis;

b) teenuseosutajale kehtestatud nõue omada kohalikku esindajat või kohalikku aadressi;

c) rääkida riigikeet või omada juhiluba või

d) et teenuseosutaja:

   i) annaks võlakirja või muu rahalise tagatise;

   ii) avaks või teeks makseid usalduskontole;

   iii) omaks teatud liiki ja teatud summaga kindlustust;

iv) annaks muid sarnaseid tagatisi või

v) tagaks juurdepääsu andmetele.

ARTIKKEL 9.5

Enamsoodustusrežiim

1. Lepinguosaline tagab teise lepinguosalise teenuseosutajatele ja teenustele vähemalt sama soodsa kohtlemise, nagu on tagatud sarnases olukorras kolmanda riigi teenuseosutajatele ja teenustele.

2. Suurema kindluse huvides tähendab lepinguosalise lõike 1 kohane kohtlemine Kanada muu kui föderaaltasandi valitsuse puhul või Euroopa Liidu liikmesriigi valitsuse puhul kohtlemist, mille nimetatud valitsus tagab sarnases olukorras oma territooriumil kolmanda riigi teenustele või teenuseosutajatele.

3. Lõiget 1 ei kohaldata lepinguosalise olemasolevate või tulevaste selliste meetmete kohase kohtlemise suhtes, millega nähakse ette, sealhulgas kolmanda riigiga sõlmitud kokkuleppe või lepingu kaudu, millega tunnustatakse katse- ja analüüsiteenuste ja teenuseosutajate akrediteerimist, remondi- ja hooldusteenuste ja teenuseosutajate akrediteerimise tunnustamine ning nende akrediteeritud teenuste tulemuste või nende teenuseosutajate tehtud töö ja töötulemuste tingimustele vastavuse sertifitseerimine.

ARTIKKEL 9.6

Turulepääs

Lepinguosaline ei võta vastu ega säilita kogu oma territooriumi hõlmavat või riikliku, provintsi, territoriaalse, piirkondliku või kohaliku tasandi haldusmeedet, millega piiratakse:

a) teenuseosutajate arvu kas arvuliste kvootide, monopolide, teenuse ainuosutajate või majandusvajaduste testi nõude näol;

b) teenustealaste tehingute või vara üldväärtust arvuliste kvootide või majandusvajaduste testi nõude näol või

c) teenustealaste tehingute koguarvu või teenuste üldmahtu, väljendatuna kinnitatud arvuliste ühikutena kvootides või majandusvajaduste testi nõudena.

ARTIKKEL 9.7

Reservatsioonid

1. Artikleid 9.3, 9.5 ja 9.6 ei kohaldata järgmise suhtes:

a) olemasolev mittevastav meede, mida lepinguosaline rakendab:

i) Euroopa Liidu tasandil, nagu on sätestatud tema I lisa loendis;

ii) riiklikul tasandil, nagu see lepinguosaline on sätestanud oma I lisa loendis;

iii) provintsi, territoriaalsel või piirkondlikul haldustasandil, nagu see lepinguosaline on sätestanud oma I lisa loendis, või

iv) kohaliku omavalitsuse tasandil.

b) punktis a nimetatud mittevastava meetme jätkamine või kiire uuendamine või

c) punktis a nimetatud mittevastava meetme muutmine sel määral, et muudatus ei vähenda meetme, nagu see oli olemas vahetult enne muutmist, vastavust artiklitele 9.3, 9.5 ja 9.6.

2. Artikleid 9.3, 9.5 ja 9.6 ei kohaldata meetme suhtes, mille lepinguosaline kehtestab või säilitab seoses sektori, allsektori või tegevusega, nagu on sätestatud tema II lisa loendis.

ARTIKKEL 9.8

Eeliste keelamine

Lepinguosaline võib keelata teise lepinguosalise teenuseosutajale, kes on selle lepinguosalise ettevõte, ja selle teenuseosutaja teenustele käesoleva peatüki kohased eelised, kui:

a) ettevõtet omab või kontrollib kolmanda riigi teenuseosutaja ning

b) keelav lepinguosaline võtab vastu kolmanda riigi suhtes meetme või säilitab meedet, mis:

i) on seotud rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamisega ning

ii) millega keelatakse tehingud ettevõttega, või mida rikutaks või millest hiilitaks kõrvale, kui ettevõttele või tema investeeringule antaks käesolevas peatükis sätestatud eelised.

KÜMNES PEATÜKK

# FÜÜSILISTE ISIKUTE AJUTINE SISENEMINE LEPINGUOSALISE TERRITOORIUMILE JA SEAL VIIBIMINE ÄRILISEL EESMÄRGIL

## ARTIKKEL 10.1

### Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„lepingulised teenuseosutajad“** – füüsilised isikud, kelle on tööle võtnud lepinguosalise ettevõte, kes ei oma tegevuskohta teise lepinguosalise territooriumil ning kes on sõlminud heauskse lepingu (muul viisil kui CPC 872 kohase agentuuri kaudu) teise lepinguosalise tarbijale sellise teenuse osutamiseks, mis eeldab tema töötajate ajutist viibimist viimati nimetatud lepinguosalise territooriumil, et täita teenuse osutamise lepingut;

**„ettevõte“** – artiklis 8.1 („Mõisted“) määratletud ettevõte;

**„sõltumatud spetsialistid“** – teenuste osutamisega tegelevad füüsilised isikud, kes on lepinguosalise territooriumil registreeritud füüsilisest isikust ettevõtjad, kes ei oma tegevuskohta teise lepinguosalise territooriumil ning kes on sõlminud heauskse lepingu (muul viisil kui CPC 872 kohase agentuuri kaudu) teise lepinguosalise tarbijale sellise teenuse osutamiseks, mis eeldab füüsilise isiku ajutist viibimist viimati nimetatud lepinguosalise territooriumil, et täita teenuse osutamise lepingut;

**„võtmeisikud“** – investeerimise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud, investorid või ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad:

a) **„investeerimise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud“** – juhi või spetsialisti ametikohal töötavad füüsilised isikud, kes vastutavad ettevõtte asutamise eest, kuid ei tee tehinguid otse üldsusega ega saa töötasu vastuvõtva lepinguosalise territooriumil asuvast allikast;

b) **„investorid“** – füüsilised isikud, kes teevad oma järelevalve- või täidesaatvate volituste piires investeeringu või arendavad või haldavad investeeringut, mille jaoks asjaomased isikud või asjaomased isikud palganud ettevõte on eraldanud märkimisväärse koguse kapitali või on seda tegemas, ning

c) **„ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad“** – füüsilised isikud, kes on vähemalt ühe aasta olnud lepinguosalise ettevõtte töötajad või osanikud ning kes viiakse ajutiselt üle teise lepinguosalise territooriumil asuvasse ettevõttesse (mis võib olla lepinguosalise ettevõtte tütarettevõte, filiaal või emaettevõte). Kõnealune füüsiline isik peab kuuluma ühte allpool loetletud kategooriasse:

i) **„juhtivtöötajad“** – ettevõttes juhtival kohal töötavad füüsilised isikud, kes:

A) peaasjalikult suunavad ettevõtte haldamist või juhivad ettevõtet, selle osakonda või allüksust ning

B) omavad otsuste tegemisel suurt mänguruumi, mis võib hõlmata õigust töötajaid tööle võtta ja neid töölt vabastada või võtta muid personaliga seotud meetmeid (anda ametikõrgendust või lubada töölt lahkuda), ning

I) kelle tegevust üldiselt jälgivad või juhivad vaid peamiselt äriühingu kõrgema astme juhid, juhatus või aktsionäride nõukogu või samalaadne organ või

II) kes teostavad järelevalvet ja kontrolli teiste järelevalve-, kutse- või juhtimistegevusega seotud töötajate töö üle ning omavad kaalutlusõigust ettevõtte igapäevase tegevusega seotud küsimustes, või

ii) **„spetsialistid“** – ettevõttes töötavad füüsilised isikud, kellel on:

A) harukordsed teadmised ettevõtte toodete või teenuste kohta ja nende kasutamise kohta rahvusvahelistel turgudel või

B) kõrgetasemelised oskused või teadmised seoses ettevõtte tööprotsesside ja -korraldusega, nagu tootmine, uurimisseadmed, töövõtted või juhtimine.

Oskuste või teadmiste hindamisel võtavad lepinguosalised arvesse sellist suutlikkust, mis on ebatavaline ja erineb konkreetses sektoris tavaliselt esinevast suutlikkusest ning mida ei ole lihtne teisele füüsilisele isikule kiiresti üle anda. Selline suutlikkus on omandatud tänu spetsiaalsele akadeemilisele kvalifikatsioonile või ulatuslikele ettevõttes saadud kogemused, või

iii) **„kõrgharidusega praktikandid“** – füüsilised isikud:

A) kellel on kõrgharidus ning

B) kes viiakse karjäärivõimaluste edendamiseks või äritegevuse korralduse ja meetoditega seotud väljaõppe saamiseks ajutiselt üle teise lepinguosalise territooriumil asuvasse ettevõttesse, ning

**„ärilisel eesmärgil riiki sisenevad ja riigis viibivad füüsilised isikud“** – võtmeisikud, lepingulised teenuseosutajad, sõltumatud spetsialistid või lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud, kes on lepinguosalise kodanikud.

ARTIKKEL 10.2

Eesmärk ja kohaldamisala

1. Käesolev peatükk kajastab lepinguosaliste vahelisi sooduskaubandussuhteid ning ühist eesmärki hõlbustada teenustekaubandust ja investeerimist, lubades füüsilistel isikutel siseneda ärilisel eesmärgil ajutiselt lepinguosalise territooriumile ja seal ajutiselt viibida ning tagades protsessi läbipaistvuse.

2. Käesolevat peatükki kohaldatakse meetmete suhtes, mille lepinguosaline on vastu võtnud või kehtima jätnud seoses võtmeisikute, lepinguliste teenuseosutajate, sõltumatute spetsialistide ja lühiajalisel ärivisiidil olevate isikute oma territooriumile ajutise sisenemise ja seal ajutise viibimisega. Käesolevat peatükki ei kohaldata meetmete suhtes, mis mõjutavad füüsilisi isikuid, kes püüavad pääseda lepinguosalise tööturule, ega ka kodakondsuse ning alalise elu- või töökohaga seotud meetmete suhtes.

3. Ükski käesoleva peatüki säte ei takista lepinguosalist kohaldamast meetmeid, millega reguleeritakse füüsiliste isikute ajutist sisenemist tema territooriumile või nende ajutist viibimist tema territooriumil, sealhulgas meetmeid, mida on vaja tema piiride puutumatuse kaitseks ja füüsiliste isikute korrakohase liikumise tagamiseks üle tema piiride, tingimusel et neid meetmeid ei kohaldata viisil, mis muudaks olematuks või vähendaks kasu, mida lepinguosaline saab käesoleva peatüki tingimuste kohaselt. Ainuüksi asjaolu, et mõne riigi füüsilistelt isikutelt nõutakse viisat ja teiste riikide füüsilistelt isikutelt seda ei nõuta, ei tohi pidada käesoleva peatüki kohase kasu olematuks muutmiseks või vähendamiseks.

4. Niivõrd, kuivõrd käesoleva peatüki kohaseid kohustusi ei võeta, kohaldatakse endiselt kõiki muid lepinguosaliste õigusaktides kehtestatud riiki sisenemise ja seal viibimisega seotud nõudeid, sealhulgas neid, mis käsitlevad riigis viibimise kestust.

5. Olenemata käesoleva peatüki sätetest kohaldatakse jätkuvalt kõiki lepinguosaliste õigusaktides kehtestatud tööhõive- ja sotsiaalkindlustusmeetmetega seotud nõudeid, sealhulgas miinimumpalka ja palgaalaseid kollektiivlepinguid käsitlevaid õigusnorme.

6. Käesolevat peatükki ei kohaldata juhul, kui ajutise riiki sisenemise ja ajutise riigis viibimise eesmärk või tagajärg on sekkumine tööturu osapoolte vaidlusse või läbirääkimistesse või sellise vaidluse või selliste läbirääkimiste tulemuse mõjutamine muul moel või sekkumine sellises vaidluses või sellistes läbirääkimistes osalevate füüsiliste isikute töölevõtmisse.

## ARTIKKEL 10.3

## Üldised kohustused

1. Lepinguosaline lubab kooskõlas käesoleva peatükiga ajutiselt siseneda ärilisel eesmärgil oma territooriumile teise lepinguosalise füüsilistel isikutel, kes järgivad lepinguosalise sisserändemeetmeid, mida kohaldatakse ajutise riiki sisenemise suhtes.

2. Lepinguosaline kohaldab oma käesoleva peatüki sätetega seotud meetmeid kooskõlas artikli 10.2 lõikega 1 ning ta kohaldab neid meetmeid eeskätt selleks, et vältida käesoleva lepingu kohase kaupade või teenustega kauplemise või investeerimistegevuse põhjendamatut vähendamist või edasilükkamist.

3. Lepinguosaline tagab, et ajutise riiki sisenemise taotluste menetlemise tasud on mõistlikud ja vastavuses kantud kuludega.

ARTIKKEL 10.4

Teabe esitamine

1. Lisaks kahekümne seitsmendale peatükile („Läbipaistvus“) ja tunnistades, kui oluline on lepinguosaliste jaoks teise lepinguosalise territooriumile ajutist sisenemist käsitleva teabe läbipaistvus, teeb lepinguosaline hiljemalt 180 päeva pärast käesoleva lepingu jõustumist teisele lepinguosalisele kättesaadavaks selgitavad materjalid käesoleva peatüki kohasel teise lepinguosalise territooriumile ajutisel sisenemisel kohaldatavate nõuete kohta, mis võimaldab teise lepinguosalise äritegelastel nende nõuetega tutvuda.

2. Kui lepinguosaline kogub ja säilitab andmeid käesoleva peatüki alusel teise lepinguosalise territooriumile ajutise sisenemise kohta äritegelaste kategooriate kaupa, teeb lepinguosaline selle teabe taotluse korral kättesaadavaks teisele lepinguosalisele kooskõlas eraelu puutumatust ja isikuandmete kaitset käsitlevate õigusaktidega.

ARTIKKEL 10.5

Kontaktpunktid

1. Lepinguosalised määravad kindlaks järgmised kontaktpunktid:

a) Kanadas:

direktor
ajutisi elanikke käsitlev poliitika
sisserände haru
Kanada kodakondsus- ja sisserändeministeerium

b) Euroopa Liidus:

peadirektor
kaubanduse peadirektoraat
Euroopa Komisjon

c) Euroopa Liidu liikmesriikides 10-A lisas loetletud kontaktpunktid või nende vastavad õigusjärglased.

2. Kanada ja Euroopa Liidu kontaktpunktid ning vajaduse korral Euroopa Liidu liikmesriikide kontaktpunktid vahetavad kooskõlas artikliga 10.4 teavet ning nende esindajad kohtuvad ettenähtud korras, et arutada käesoleva peatükiga seotud küsimusi, nagu:

a) käesoleva peatüki rakendamine ja haldamine, sealhulgas lepinguosaliste tavad teise lepinguosalise territooriumile ajutise sisenemise lubamisel;

b) ühiste kriteeriumide väljatöötamine ja vastuvõtmine ning tõlgendused käesoleva peatüki rakendamiseks;

c) meetmete väljatöötamine, et hõlbustada veelgi äritegelaste ajutist sisenemist teise lepinguosalise territooriumile, ning

d) laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee soovitused käesoleva peatüki kohta.

ARTIKKEL 10.6

Teistes peatükkides sätestatud kohustused

1. Käesoleva lepinguga ei kehtestata lepinguosalisele mingeid kohustusi seoses lepinguosalise sisserändemeetmetega, välja arvatud juhul, kui see on eraldi sätestatud käesolevas peatükis ja kahekümne seitsmendas peatükis („Läbipaistvus“).

2. Piiramata mis tahes otsust lubada teise lepinguosalise füüsilistel isikutel ajutiselt siseneda teise lepinguosalise territooriumile käesoleva peatüki tingimustel, sealhulgas sellise loa alusel ette nähtud viibimise kestust:

a) inkorporeeritakse artikkel 9.3 („Võrdne kohtlemine“) ja artikkel 9.6 („Turulepääs“) kooskõlas artikliga 9.4 („Ametlikud nõuded“) ja artikliga 9.2 („Kohaldamisala“), kuid mitte artikli 9.2 lõike 2 punktiga d, käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning neid kohaldatakse järgmistesse kategooriatesse kuuluvate teise lepinguosalise territooriumil ärilisel eesmärgil viibivate füüsiliste isikute kohtlemisel:

   i) võtmeisikud ning

   ii) lepingulised teenuseosutajad ja sõltumatud spetsialistid kõikides 10-E lisas loetletud sektorites, ning

b) inkorporeeritakse artikkel 9.5 („Enamsoodustusrežiim“) kooskõlas artikliga 9.4 („Ametlikud nõuded“) ja artikliga 9.2 („Kohaldamisala“), kuid mitte artikli 9.2 lõike 2 punktiga d, käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning seda kohaldatakse järgmistesse kategooriatesse kuuluvate teise lepinguosalise territooriumil ärilisel eesmärgil viibivate füüsiliste isikute kohtlemisel:

i) võtmeisikud, lepingulised teenuseosutajad ja sõltumatud spetsialistid ning

ii) artiklis 10.9 nimetatud lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud.

3. Suurema kindluse huvides kohaldatakse lõiget 2 selliste asjakohastesse kategooriatesse kuuluvate teise lepinguosalise territooriumil ärilisel eesmärgil viibivate füüsiliste isikute kohtlemisel, kes osutavad kolmeteistkümnenda peatüki („Finantsteenused“) artiklis 13.1 („Mõisted“) määratletud teenuseid. Lõiget 2 ei kohaldata meetmete suhtes, mis on seotud lepinguosalise või kolmanda riigi füüsilistele isikutele ajutise sisenemise loa andmisega.

4. Kui lepinguosaline on sätestanud I, II või III lisas esitatud kohustuste tariifitabelis reservatsiooni, kohaldatakse asjaomast reservatsiooni ka lõike 2 suhtes niivõrd, kuivõrd reservatsiooniga ette nähtud või lubatud meede mõjutab teise liikmesriigi territooriumil ärilisel eesmärgil viibivate füüsiliste isikute kohtlemist.

ARTIKKEL 10.7

Võtmeisikud

1. Lepinguosaline lubab kooskõlas 10–B lisas loetletud reservatsioonide ja eranditega teise lepinguosalise võtmeisikutel siseneda ajutiselt oma territooriumile ja seal ajutiselt viibida.

2. Lepinguosaline ei võta vastu ega säilita piiranguid oma territooriumile ajutiselt siseneda lubatavate teise lepinguosalise võtmeisikute hulgale ei arvuliselt ega majandusvajaduste testi nõudena.

3. Lepinguosaline lubab investeerimise eesmärgil ärivisiidil olevatel isikutel ajutiselt siseneda oma territooriumile, nõudmata tööluba või muud sarnase otstarbega eelneva heakskiidu menetlust.

4. Lepinguosaline lubab ajutiselt töötada oma territooriumil teise lepinguosalise ettevõtjasiseselt üleviidud töötajatel ja investoritel.

5. Võtmeisikute lubatav viibimise kestus on järgmine:

a) ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad (spetsialistid ja juhtival kohal töötavad isikud): kolm aastat või lepingu kestus (olenevalt sellest, kumb on lühem), mida võib oma territooriumile ajutist sisenemist ja seal viibimist lubava lepinguosalise äranägemisel pikendada kuni 18 kuud[14];

b) ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad (kõrgharidusega praktikandid): üks aasta või lepingu kestus (olenevalt sellest, kumb on lühem);

[14] Selle peatüki alusel lubatud viibimise kestust ei võeta arvesse kodakondsuse taotlemisel Euroopa Liidu liikmesriigis.

c) investorid: üks aasta, mida võib oma territooriumile ajutist sisenemist ja seal viibimist lubava lepinguosalise äranägemisel pikendada;

d) investeerimise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud: 90 päeva iga kuuekuulise ajavahemiku jooksul[15].

ARTIKKEL 10.8

Lepingulised teenuseosutajad ja sõltumatud spetsialistid

1. Lepinguosaline lubab kooskõlas 10-E lisaga teise lepinguosalise lepingulistel teenuseosutajatel ajutiselt siseneda oma territooriumile ja seal viibida järgmistel tingimustel:

a) füüsilised isikud peavad tegelema teenuse pakkumisega ajutiselt, olles sellise ettevõtte töötaja, mis on sõlminud teenuslepingu mitte rohkem kui 12 kuuks. Kui teenuslepingu kestus on üle 12 kuu, kehtivad käesolevas peatükis sätestatud kohustused üksnes lepingu esimese 12 kuu jooksul;

b) teise lepinguosalise territooriumile sisenevad füüsilised isikud peavad olema pakkunud neid teenuseid asjaomaseid teenuseid pakkuva ettevõtte töötajana vähemalt teise lepinguosalise territooriumile sisenemise taotluse esitamisele vahetult eelnenud aasta jooksul ning neil peab olema kõnealuse taotluse esitamise seisuga vähemalt kolmeaastane erialane töökogemus[16] lepinguga hõlmatud sektoris;

[15] See ei piira õigusi, mille Euroopa Liidu liikmesriigid on andnud Kanadale kahepoolse viisanõudest loobumise raames.

[16] Erialane töökogemus peab olema omandatud pärast täisealiseks saamist.

c) teise lepinguosalise territooriumile sisenevatel füüsilistel isikutel peab olema:

i) kõrgharidus või kvalifikatsioon, mis näitab samaväärsel tasemel teadmisi[17] ning

ii) kutsekvalifikatsioon, kui seda nõutakse teatud tegevusalal tegutsemiseks vastavalt selle lepinguosalise õigusnormidele või nõuetele, kus teenust osutatakse;

d) füüsilised isikud ei tohi teise lepinguosalise territooriumil viibimise ajal saada teenuste osutamise eest muud tasu kui see töötasu, mida maksab ettevõte lepinguliste teenuseosutajate tööandjana;

e) käesoleva artikliga ette nähtud ajutine sisenemine lepinguosalise territooriumile ja seal viibimine on seotud üksnes lepinguga hõlmatud teenuste osutamisega. Artiklis 11.1 („Mõisted“) määratletud asjakohane asutus võib anda ettenähtud korras vastastikuse tunnustamise lepingu kaudu või muul viisil õiguse kasutada selle lepinguosalise kutsenimetust, kus teenust osutatakse, ning

f) teenusleping peab olema kooskõlas lepingu täitmise kohaks oleva lepinguosalise õigusnormide ja muude õiguslike nõuetega[18].

[17] Kui kõrgharidus või kvalifikatsioon ei ole omandatud selle lepinguosalise territooriumil, kus teenust osutatakse, võib asjaomane lepinguosaline hinnata, kas see on tema territooriumil nõutava kõrgharidusega samaväärne. Sellise samaväärsuse hindamisel kohaldavad lepinguosalised 10-C lisa kooskõlas 10-E lisa reservatsioonidega.

[18] Suurema kindluse huvides peab ettevõte olema võtnud füüsilise isiku tööle selle teenuslepingu täitmiseks, mille alusel taotletakse luba siseneda ajutiselt lepinguosalise territooriumile.

2. Lepinguosaline lubab kooskõlas 10-E lisaga teise lepinguosalise sõltumatutel spetsialistidel ajutiselt siseneda oma territooriumile ja seal viibida järgmistel tingimustel:

a) füüsilised isikud peavad tegelema teenuse pakkumisega ajutiselt ja teise lepinguosalise territooriumil registreeritud füüsilisest isikust ettevõtjana, kes on sõlminud teenuslepingu mitte rohkem kui 12 kuuks. Kui teenuslepingu kestus on üle 12 kuu, kehtivad käesolevas peatükis sätestatud kohustused üksnes lepingu esimese 12 kuu jooksul;

b) teise lepinguosalise territooriumile sisenevatel füüsilistel isikutel peab olema teise lepinguosalise territooriumile sisenemise taotluse esitamise seisuga vähemalt kuueaastane erialane töökogemus lepinguga hõlmatud sektoris;

c) teise lepinguosalise territooriumile sisenevatel füüsilistel isikutel peab olema:

   i) kõrgharidus või kvalifikatsioon, mis näitab samaväärsel tasemel teadmisi[19] ning

   ii) kutsekvalifikatsioon, kui seda nõutakse teatud tegevusalal tegutsemiseks vastavalt selle lepinguosalise õigusnormidele või nõuetele, kus teenust osutatakse;

[19] Kui kõrgharidus või kvalifikatsioon ei ole omandatud selle lepinguosalise territooriumil, kus teenust osutatakse, võib asjaomane lepinguosaline hinnata, kas see on tema territooriumil nõutava kõrgharidusega samaväärne. Sellise samaväärsuse hindamisel kohaldavad lepinguosalised 10-C lisa kooskõlas 10-E lisa reservatsioonidega.

d) käesoleva artikliga ette nähtud ajutine sisenemine lepinguosalise territooriumile ja seal viibimine on seotud üksnes lepinguga hõlmatud teenuste osutamisega. Artiklis 11.1 („Mõisted“) määratletud asjakohane asutus võib anda ettenähtud korras vastastikuse tunnustamise lepingu kaudu või muul viisil õiguse kasutada selle lepinguosalise kutsenimetust, kus teenust osutatakse, ning

e) teenusleping peab olema kooskõlas lepingu täitmise kohaks oleva lepinguosalise õigusnormide ja muude õiguslike nõuetega.

3. Lepinguosaline ei kehtesta ega säilita piiranguid riigi territooriumile ajutiselt siseneda lubatavate teise lepinguosalise lepinguliste teenuseosutajate ja sõltumatute spetsialistide hulgale ei arvuliselt ega majandusvajaduste testi nõudena, kui 10-E lisas ei ole sätestatud teisiti.

4. Lepingulised teenuseosutajad ja sõltumatud spetsialistid võivad viibida lepinguosalise territooriumil kokku kuni 12 kuud (lepinguosalise äranägemisel võib seda aega pikendada) iga 24kuulise ajavahemiku või lepingu kehtivusaja jooksul, olenevalt sellest, kumb on lühem.

## ARTIKKEL 10.9

### Lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud

1. Lepinguosaline lubab kooskõlas 10-B lisaga teise lepinguosalise lühiajalisel ärivisiidil olevatel isikutel ajutiselt siseneda oma territooriumile ja seal viibida 10-D lisas loetletud tegevuse sooritamiseks, tingimusel et kõnealused isikud:

a) ei müü kaupa või teenust otse üldsusele;

b) ei saa töötasu selle lepinguosalise territooriumil asuvast allikast, kus nad lühiajaliselt ärivisiidil viibivad, ning

c) ei tegele teenuse osutamisega lepingu raames, mille on sõlminud ühelt poolt ettevõte, kes ei ole äriliselt esindatud selle lepinguosalise territooriumil, kus lühiajalisel ärivisiidil olev isik ajutiselt viibib, ja teiselt poolt kõnealusel territooriumil asuv tarbija, välja arvatud 10-D lisas sätestatud juhul.

2. Lepinguosaline lubab ajutiselt siseneda oma territooriumile lühiajalisel ärivisiidil olevatel isikutel, nõudmata tööluba või muud sarnase otstarbega eelneva heakskiidu menetlust.

3. Lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud võivad viibida lepinguosalise territooriumil kuni 90 päeva iga kuuekuulise ajavahemiku jooksul[20].

ARTIKKEL 10.10

Kohustuste läbivaatamine

Lepinguosalised kaaluvad viie aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist oma artiklites 10.7–10.9 sätestatud kohustuste ajakohastamist.

[20] See ei piira õigusi, mille Euroopa Liidu liikmesriigid on andnud Kanadale kahepoolse viisanõudest loobumise raames.

ÜHETEISTKÜMNES PEATÜKK

KUTSEKVALIFIKATSIOONIDE VASTASTIKUNE TUNNUSTAMINE

ARTIKKEL 11.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„jurisdiktsioon“** – Kanada ning iga selle provintsi ja territooriumi territoorium või Euroopa Liidu iga liikmesriigi territoorium, kui käesolevat lepingut kohaldatakse nende territooriumide suhtes kooskõlas artikliga 1.3 („Geograafiline kohaldamisala“);

**„läbirääkimisi pidav üksus“** – lepinguosalise isik või organ, kellele on antud õigus või volitus pidada kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise lepingu üle läbirääkimisi;

**„erialane töökogemus“** – ametikohustuste tõhus ja seaduslik täitmine;

**„kutsekvalifikatsioon“** – haridust tõendava dokumendiga ja/või erialase töökogemusega tõendatud kvalifikatsioon;

**„asjakohane asutus“** – asutus või organ, mis on õigus- või haldusnormide kohaselt määratud tunnustama kvalifikatsioone ja väljastama lube teatud kutsealal töötamiseks teatud jurisdiktsioonis, ning

**„reguleeritud kutseala“** – kutsetegevus, millel tegutsemiseks, sealhulgas kutsenimetuse kasutamiseks, tuleb omada tulenevalt õigus- või haldusnormidest spetsiaalset kutsekvalifikatsiooni.

ARTIKKEL 11.2

Eesmärk ja kohaldamisala

1. Käesolevas peatükis kehtestatakse raamistik, et lihtsustada õiglast, läbipaistvat ja järjekindlat lepinguosaliste kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise korda, ning sätestatakse üldised tingimused läbirääkimiste pidamiseks kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise üle.

2. Käesolevat peatükki kohaldatakse kutsealade suhtes, mis on reguleeritud mõlema lepinguosalise territooriumil, sealhulgas kõikides või teatavates Euroopa Liidu liikmesriikides ning kõikides või teatavates Kanada provintsides ja kõikidel või teatavatel territooriumidel.

3. Lepinguosaline ei tunnusta kutsekvalifikatsiooni viisil, mis mõjuks teenuseosutajale tegevusloa andmise või teenuseosutaja litsentsimise või sertifitseerimise kriteeriumide kohaldamisel diskrimineerivalt või mis kujutaks endast teenustekaubanduse varjatud piiramist.

4. Käesoleva peatüki kohaselt sõlmitud vastastikuse tunnustamise lepingut kohaldatakse kogu Euroopa Liidu ja Kanada territooriumil.

## ARTIKKEL 11.3

### Läbirääkimised kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise lepingu üle

1. Lepinguosaline kutsub oma asjakohaseid asutusi või vajaduse korral oma kutseühinguid üles koostama ja esitama artikli 26.2 lõike 1 punkti b alusel loodud ühisele kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise komiteele (edaspidi „vastastikuse tunnustamise ühiskomitee“) ühised soovitused kavandatavate vastastikuse tunnustamise lepingute kohta.

2. Soovituses tuleks hinnata vastastikuse tunnustamise lepingu võimalikku väärtust, lähtudes sellistest kriteeriumidest nagu turu avatuse olemasolev tase, sektori vajadused ja ärivõimalused, näiteks vastastikuse tunnustamise lepingust tõenäoliselt kasu saavate spetsialistide arv, teiste vastastikuse tunnustamise lepingute olemasolu asjaomases sektoris, ning eeldatavast kasust majanduse ja äritegevuse arengu seisukohast. Lisaks tuleks selles hinnata lepinguosaliste litsentsimis- või kvalifitseerimiskorra kokkusobivust ning lähenemisviisi, mida kavatsetakse rakendada läbirääkimistel vastastikuse tunnustamise lepingu üle.

3. Vastastikuse tunnustamise ühiskomitee vaatab soovituse mõistliku aja jooksul läbi, et tagada selle kooskõla käesoleva peatüki nõuetega. Kui need nõuded on täidetud, määrab vastastikuse tunnustamise ühiskomitee kindlaks läbirääkimiste pidamise korra ja lepinguosalised teavitavad sellest oma asjakohaseid asutusi.

4. Läbirääkimisi pidavad üksused alustavad seejärel läbirääkimisi ja esitavad vastastikuse tunnustamise lepingu eelnõu vastastikuse tunnustamise ühiskomiteele.

5. Seejärel vaatab vastastikuse tunnustamise ühiskomitee kõnealuse lepingu eelnõu läbi, et tagada selle kooskõla käesoleva lepinguga.

6. Kui vastastikuse tunnustamise leping on vastastikuse tunnustamise ühiskomitee meelest käesoleva lepinguga kooskõlas, võtab vastastikuse tunnustamise ühiskomitee kõnealuse lepingu vastu oma otsusega, mille tingimuseks on see, et lepinguosaline teavitab vastastikuse tunnustamise ühiskomiteed seejärel oma vastavate riigisiseste nõuete täitmisest. Otsus muutub lepinguosalistele siduvaks pärast seda, kui lepinguosaline on vastastikuse tunnustamise ühiskomiteele vastava teate edastanud.

ARTIKKEL 11.4

Tunnustamine

1. Vastastikuse tunnustamise lepinguga ette nähtud kutsekvalifikatsiooni tunnustamine võimaldab teenuseosutajal tegutseda oma kutsealal vastuvõtva lepinguosalise jurisdiktsioonis vastastikuse tunnustamise lepingus sätestatud tingimustel.

2. Kui lepinguosaline tunnustab vastastikuse tunnustamise lepingu alusel teise lepinguosalise teenuseosutaja kutsekvalifikatsiooni, kohtlevad vastuvõtva lepinguosalise jurisdiktsiooni asjakohased asutused asjaomast teenuseosutajat vähemalt sama soodsalt, kui nad kohtleksid sarnases olukorras sarnast teenuseosutajat, kelle kutsekvalifikatsioon on sertifitseeritud või tõendatud lepinguosalise enda jurisdiktsioonis.

3. Vastastikuse tunnustamise lepingu kohase tunnustamise tingimuseks ei saa seada seda, et:

a) teenuseosutaja peab vastama teatavale kodakondsus- või mis tahes vormis elukohanõudele või

b) teenuseosutaja peab olema omandanud hariduse või kogemuse või läbinud koolituse lepinguosalise enda jurisdiktsioonis.

## ARTIKKEL 11.5

### Kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise ühiskomitee

Artikli 11.3 rakendamise eest vastutav kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise ühiskomitee:

a) koosneb Kanada ja Euroopa Liidu esindajatest, kes seda ka ühiselt juhivad ning kes ei tohi olla artikli 11.3 lõikes 1 nimetatud asjakohaste asutuste ja kutseühingute liikmed. Kõnealuste esindajate nimekiri kinnitatakse kirjavahetuse teel;

b) tuleb kokku aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist ja seejärel vajaduse korral või siis, kui otsustatakse;

c) määrab kindlaks oma töökorra;

d) hõlbustab teabe vahetamist reguleeritud kutsealade tegevuslubade, litsentsimise või sertifitseerimisega seotud standardeid ja kriteeriume käsitlevate õigusnormide, eeskirjade, tegevuspõhimõtete ja tavade kohta;

e) teeb avalikult kättesaadavaks vastastikuse tunnustamise lepingute alaseid läbirääkimisi ja kõnealuste lepingute rakendamist käsitleva teabe;

f) annab laialulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele aru vastastikuse tunnustamise lepingute teemaliste läbirääkimiste edenemisest ja kõnealuste lepingute rakendamisest ning

g) annab vajaduse korral teavet ja täiendab 11-A lisas sätestatud suuniseid.

ARTIKKEL 11.6

Vastastikuse tunnustamise lepingute üle läbirääkimiste pidamise ja kõnealuste lepingute sõlmimise suunised

Kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise saavutamise raamistiku osana on lepinguosalised sätestanud 11-A lisas mittesiduvad suunised vastastikuse tunnustamise lepingute üle läbirääkimiste pidamiseks ja kõnealuste lepingute sõlmimiseks.

ARTIKKEL 11.7

Kontaktpunktid

Lepinguosaline määrab käesoleva peatüki haldamiseks ühe või mitu kontaktpunkti.

KAHETEISTKÜMNES PEATÜKK

SISERIIKLIKUD ÕIGUSNORMID

ARTIKKEL 12.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„tegevusloa andmine“** – isikule loa andmine teenuse osutamiseks või mis tahes muus majandustegevuses osalemiseks;

**„pädev asutus“** – lepinguosalise valitsus- või valitsusväline asutus, kes täidab ülesandeid, mille on talle delegeerinud lepinguosalise mis tahes valitsus, kes annab tegevusloa;

**„litsentsimismenetlused“** – haldus- või menetlusnormid, sealhulgas litsentsi muutmiseks või uuendamiseks, mida tuleb järgida, et näidata vastavust litsentsimisnõuetele;

**„litsentsimisnõuded“** – olulised nõuded (muud kui kvalifikatsiooninõuded), mida tuleb loa saamiseks, muutmiseks või uuendamiseks järgida;

**„kvalifikatsioonimenetlused”** – haldus- või menetlusnormid, mida tuleb kvalifikatsiooninõuetele vastavuse näitamiseks järgida ning

**„kvalifikatsiooninõuded“** – pädevusega seotud sisulised nõuded, mida tuleb loa saamiseks, muutmiseks või uuendamiseks järgida.

ARTIKKEL 12.2

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse lepinguosalise vastuvõetud või säilitatava litsentsimisnõudeid, litsentsimismenetlusi, kvalifikatsiooninõudeid või kvalifikatsioonimenetlusi käsitleva meetme suhtes, mis mõjutab järgmist:

a) artiklis 9.1 („Mõisted“) määratletud teenuste piiriülene osutamine;

b) teenuse osutamine või muu majandustegevus, mis toimub ärilise esindatuse kaudu teise lepinguosalise territooriumil, sealhulgas niisuguse esindatuse loomine, ning

c) teenuse osutamine teise lepinguosalise füüsilise isiku kaudu lepinguosalise territooriumil kooskõlas artikli 10.6 („Teistes peatükkides sätestatud kohustused“) lõikega 2.

2. Käesolevat peatükki ei kohaldata litsentsimisnõuete, litsentsimismenetluste, kvalifikatsiooninõuete või kvalifikatsioonimenetluste suhtes seoses järgmisega:

a) olemasolev mittevastav meede, mille lepinguosaline on vastu võtnud või mida ta säilitab, nagu on sätestatud tema I lisa loendis, või

b) seoses ühega järgmistest sektoritest või tegevustest:

i) Kanada puhul kultuurimajandus ja tema II lisa loendis sätestatud sotsiaalteenused, põlisrahvastega seotud küsimused, vähemustega seotud küsimused, hasartmängu- ja kihlveoteenused ning vee kogumine, puhastamine ja veevarustus, ning

ii) ELi lepinguosalise puhul audiovisuaalteenused ning tema II lisa loendis sätestatud tervishoiu-, haridus- ja sotsiaalteenused, hasartmängu- ja kihlveoteenused,[21] ning vee kogumine, puhastamine ja veevarustus.

[21] Välja arvatud Malta.

ARTIKKEL 12.3

Litsentsimis- ja kvalifikatsiooninõuded ja -menetlused

1. Lepinguosaline tagab, et litsentsimisnõuded, kvalifikatsiooninõuded, litsentsimismenetlused või kvalifikatsioonimenetlused, mille lepinguosaline vastu võtab, põhinevad kriteeriumidel, mis välistavad pädevate asutuste hindamisõiguse kasutamise meelevaldselt või oma äranägemise järgi.

2. Lõikes 1 osutatud kriteeriumid on:

a) selged ja läbipaistvad;

b) objektiivsed ning

c) eelnevalt kindlaks määratud ja avalikustatud.

3. Lepinguosalised tunnistavad, et ministrile määratud kohustuslik kaalutlusõigus seoses avalikes huvides loa andmise otsustamisega ei ole vastuolus lõike 2 punktiga c, tingimusel et seda õigust kasutatakse kooskõlas kohaldatava põhikirja esemega, mitte meelevaldselt, ja et selle kasutamine ei ole teisiti vastuolus käesoleva lepinguga.

4. Lõiget 3 ei kohaldata erialateenuste litsentsimisnõuete või kvalifikatsiooninõuete suhtes.

5. Lepinguosaline tagab, et luba antakse niipea, kui pädev asutus teeb kindlaks, et loa andmise tingimused on täidetud, ja kui luba on antud, et luba jõustub põhjendamatu viivituseta kooskõlas selles kirjeldatud tingimustega.

6. Lepinguosaline säilitab või asutab kohtud, vahekohtud, haldusvaidluste komisjonid või menetlused, millega nähakse ette kahju kannatanud investori taotluse korral, nagu on määratletud artiklis 8.1 („Mõisted“) ja 1.1 („Üldkohaldatavad mõisted“), teenuse osutamist või muud majandustegevust mõjutavate haldusotsuste kiire läbivaatamine, ja kui see on põhjendatud, siis asjakohased abinõud. Kui sellised menetlused ei ole sõltumatud ametist, kellele on antud asjaomase haldusotsuse tegemise ülesanne, tagab lepinguosaline, et menetlusi kohaldatakse viisil, mis kindlustab objektiivse ja erapooletu läbivaatamise.

7. Lepinguosaline tagab, et litsentsimismenetlused või kvalifikatsioonimenetlused, mille lepinguosaline vastu võtab või mida ta säilitab, on võimalikult lihtsad ega muuda teenuse osutamist või muud majandustegevust põhjendamatult keeruliseks.

8. Loatasu, mida taotleja peab võib-olla seoses oma loataotlusega maksma, on mõistlik ja vastab tehtud kulutustele ning see ei piira iseenesest teenuse osutamist või muud majandustegevust.

9. Loatasud ei sisalda oksjonitasusid, ressursimakse, litsentsitasusid, makseid pakkumise või muu mittediskrimineerival viisil kontsessiooni andmise eest või kohustuslikke makseid universaalteenuse osutamise eest.

10. Lepinguosaline tagab, et litsentsimismenetlused või kvalifikatsioonimenetlused, mida pädev asutus loa andmise protsessis kasutab, ja pädeva asutuse otsused on erapooletud kõigi taotlejate suhtes. Pädev asutus peaks tegema oma otsused sõltumatult ja eelkõige ei tohiks ta olla aruandekohustuslik ühegi isiku ees, kes osutab niisugust teenust või tegeleb muu sellise majandustegevusega, mille jaoks luba nõutakse.

11. Kui olemas on konkreetsed taotlustele loa andmise ajavahemikud, antakse taotlejale mõistlik aeg taotluse esitamiseks. Pädev asutus alustab taotluse menetlemist põhjendamatu viivituseta. Võimaluse korral tuleks taotlusi vastu võtta elektroonilisel kujul sarnastel autentsustingimustel nagu paberkandjal avaldusi.

12. Kui seda peetakse asjakohaseks, tuleks originaaldokumentide asemel vastu võtta kinnitatud koopiaid.

13. Lepinguosaline tagab, et loataotluse menetlemine, sealhulgas lõpliku otsuse vastuvõtmine, toimub pärast täieliku taotluse esitamist mõistliku aja jooksul. Lepinguosaline peaks kehtestama taotluse menetlemise tavapärase tähtaja.

14. Taotleja nõudel annab lepinguosalise pädev asutus põhjendamatu viivituseta teada, millises menetlusjärgus taotlus on.

15. Kui taotlust peetakse mittetäielikuks, teavitab lepinguosalise pädev asutus mõistliku aja jooksul taotlejat, teeb teatavaks, millist lisateavet tuleb esitada, ning annab taotlejale võimaluse puudused kõrvaldada.

16. Kui lepinguosalise pädev asutus lükkab taotluse tagasi, teavitab ta sellest taotlejat põhjendamatu viivituseta kirjalikult. Taotleja nõudmisel teavitab lepinguosalise pädev asutus taotlejat taotluse tagasilükkamise põhjustest ning määrab tähtaja kaebuse esitamiseks otsuse vastu või otsuse läbivaatamise taotlemiseks. Taotlejal peaks olema lubatud esitada taotlus mõistliku tähtaja jooksul uuesti.

## KOLMETEISTKÜMNES PEATÜKK

## FINANTSTEENUSED

### ARTIKKEL 13.1

### Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„lepinguosalise piiriüleste finantsteenuste osutaja“** – lepinguosalise isik, kes osaleb finantsteenuste osutamises lepinguosalise territooriumil ja kes soovib osutada või osutab finantsteenuseid selle teenuse piiriülese pakkumise kaudu;

**„finantsteenuste piiriülene osutamine“** või **„finantsteenuste piiriülene kaubandus“** – finantsteenuste osutamine:

a) lepinguosalise territooriumilt teise lepinguosalise territooriumile või

b) lepinguosalise territooriumil selle lepinguosalise isiku poolt teise lepinguosalise isikule,

kuid see ei hõlma teenuse osutamist lepinguosalise territooriumil investeeringu kaudu sellel territooriumil;

**„finantseerimisasutus“** – tarnija, kes tegeleb ühe või mitme tegevusega, mis on määratletud käesolevas artiklis finantsteenustena, kui tarnija on reguleeritud või tema üle tehakse järelevalvet seoses nende teenuste osutamisega finantseerimisasutusena selle lepinguosalise õiguse kohaselt, kelle territooriumil on tema asukoht, sealhulgas filiaal selle finantsteenuste osutaja lepinguosalise territooriumil, mille peakontorid asuvad teise lepinguosalise territooriumil;

**„teise lepinguosalise finantseerimisasutus“** – lepinguosalise territooriumil asuv finantseerimisasutus, sealhulgas filiaal, mida kontrollib teise lepinguosalise isik;

**„finantsteenus“** – rahalise iseloomuga teenus, sealhulgas kindlustus ja kindlustusega seotud teenused, pangandus- ja muud finantsteenused (välja arvatud kindlustus) ning rahalise iseloomuga teenusega seotud teenused või abiteenused. Finantsteenused hõlmavad järgmisi tegevusi:

a) kindlustus ja kindlustusega seotud teenused

i) otsekindlustus (sealhulgas kaaskindlustus):

A) elukindlustus või

B) kahjukindlustus;

ii) edasikindlustus ja retrotsessioon;

iii) kindlustuse vahendamine, nagu näiteks tegevus maaklerina ja kindlustusagendina, või

iv) kindlustuse abiteenused, nagu konsulteerimis- ja aktuaarteenused, riskihindamis- ja kahjukäsitlusteenused, ning

b) panga- ja muud finantsteenused (välja arvatud kindlustus):

i) hoiuste ja muude tagasimakstavate vahendite vastuvõtmine üldsuselt;

ii) kõik laenuliigid, sealhulgas tarbijakrediit, hüpoteeklaen, faktooring ja äritehingute finantseerimine;

iii) kapitalirent;

iv) kõik makse- ja arveldusteenused, sealhulgas krediit-, makse- ja deebetkaardid, reisitšekid ja pangavekslid;

v) tagatised ja kohustused;

vi) kauplemine oma või klientide nimel kas börsil, reguleerimata väärtpaberiturul või muul moel:

A) rahaturu instrumentidega (sealhulgas tšekid, arved, hoiusertifikaadid);

B) välisvaluutaga;

C) tuletistoodetega, sealhulgas futuuride ja optsioonidega;

D) vahetuskursside ja intressimäära instrumentidega, kaasa arvatud selliste finantsinstrumentidega nagu vahetustehingud ja intressiforvardid;

E) vabalt võõrandatavate väärtpaberitega või

F) muude vabalt kaubeldavate instrumentide ja finantsvaradega, sealhulgas väärismetallikangidega;

vii) osalemine igat liiki väärtpaberite emissioonides, sealhulgas väärtpaberite emissiooni garanteerimine ja väärtpaberite agendina paigutamine (kas riiklikus või erasektoris) ja sellega seotud teenuste osutamine;

viii) rahaturumaakleri tegevus;

ix) vara haldamine, nagu raha- ja väärtpaberiportfelli haldamine, kõik kollektiivsete investeeringute valitsemise vormid, pensionifondi haldamine, hooldus-, hoiustamis- ja usaldusteenused;

x) finantsvarade, sealhulgas väärtpaberite, tuletistoodete ja teiste vabalt kaubeldavate maksevahenditega seotud arveldus- ja kliiringteenused;

xi) finantsteabe vahendamine ja edasiandmine ning finantsandmete töötlemine ja asjakohase tarkvara pakkumine või

xii) nõustamine, vahendamine ja muud finantsabiteenused, mis on seotud igasuguse alapunktides i–xi loetletud tegevusega, sealhulgas krediidiinfo ja -analüüs, investeeringute ja väärtpaberiportfelliga seotud uuringud ja nõustamine, samuti nõustamine äriühingute omandamise ja restruktureerimise ning strateegia valdkonnas;

**„finantsteenuste osutaja“** – lepinguosalise isik, kes osaleb finantsteenuse pakkumises selle lepinguosalise territooriumil; see mõiste ei hõlma avaliku sektori asutusi;

**„investeering“** – investeering artikli 8.1 („Mõisted“) määratluse kohaselt, välja arvatud käesoleva peatüki kohaldamisel seoses selles artiklis osutatud mõistetega „laenud“ ja „võlainstrumendid“:

a) finantseerimisasutusele antud laen või finantseerimisasutuse emiteeritud võlainstrument on selles finantseerimisasutuses investeering ainult siis, kui lepinguosaline, kelle territooriumil on finantseerimisasutuse asukoht, käsitab seda regulatiivse kapitalina, ning

b) finantseerimisasutuse antud laen või finantseerimisasutusele kuuluv võlainstrument, mis ei ole punktis a osutatud finantseerimisasutusele antud laen või finantseerimisasutuse võlainstrument, ei ole investeering;

suurema kindluse huvides tuleb märkida, et

c) kaheksandat peatükki „Investeeringud“ kohaldatakse laenu või võlainstrumendi suhtes käesoleva peatükiga hõlmatud ulatuses; ning

d) piiriüleste finantsteenuste osutaja antud laen või talle kuuluv võlainstrument, mis ei ole finantseerimisasutusele antud laen või finantseerimisasutuse võlainstrument, on investeering kaheksanda peatüki („Investeeringud“) tähenduses, kui see laen või võlainstrument vastab artiklis 8.1 („Mõisted“) sätestatud investeeringute kriteeriumidele;

**„investor“** – artiklis 8.1 („Mõisted“) määratletud investor;

**„uus finantsteenus“** – finantsteenus, mida ei osutata lepinguosalise territooriumil, kuid mida osutatakse teise lepinguosalise territooriumil, ja see hõlmab finantsteenuse osutamise kõiki uusi vorme või sellise finantstoote müüki, mida ei müüda lepinguosalise territooriumil;

**„lepinguosalise isik“** – artiklis 1.1 („Üldkohaldatavad mõisted“) määratletud lepinguosalise isik, kusjuures suurema kindluse huvides tuleb öelda, et see ei hõlma kolmanda riigi ettevõtte filiaali;

**„avaliku sektori asutus“** –

a) lepinguosalise valitsus, keskpank või rahandusasutus või lepinguosalise omanduses olev või tema kontrollitav üksus, mille peamine ülesanne on täita valitsuse või valitsustegevusega seotud funktsioone, välja arvatud peamiselt kaubanduslikel tingimustel finantsteenuseid osutav institutsioon, või

b) erasektori üksus, mis täidab funktsioone, mis on tavaliselt keskpangal või rahandusasutusel, ning

**„iseregulatsiooni organ“** – valitsusväline asutus, sealhulgas väärtpaberi- või futuuribörs või -turg, arveldusasutus või muu organisatsioon või ühendus, kes teostab oma või delegeeritud regulatiiv- või järelevalvevolitusi finantsteenuste osutajate või finantseerimisasutuste suhtes.

ARTIKKEL 13.2

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse meetme suhtes, mille lepinguosaline on vastu võtnud või mida ta säilitab seoses järgmisega:

a) teise lepinguosalise finantseerimisasutused;

b) teise lepinguosalise investor, selle investori investeering teise lepinguosalise territooriumil asuvas finantseerimisasutuses ning

c) finantsteenuste piiriülene kaubandus.

2. Suurema kindluse huvides kohaldatakse kaheksanda peatüki („Investeeringud“) sätteid järgmise suhtes:

a) meede, mis on seotud lepinguosalise investoriga, selle investori investeeringuga finantsteenuste osutajasse, mis ei ole finantseerimisasutus, ning

b) muu kui finantsteenuste osutamisega seotud meede, mis on seotud lepinguosalise investoriga või selle investori investeeringuga finantseerimisasutuses.

3. Artiklid 8.10 („Investorite ja käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringute kohtlemine“), 8.11 („Kahjude hüvitamine“), 8.12 („Sundvõõrandamine“), 8.13 („Ülekanded“), 8.14 („Nõudeõiguse üleminek“), 8.16 („Eeliste keelamine“) ja 8.17 („Ametlikud nõuded“) inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks.

4. Kaheksanda peatüki F jagu („Investori ja riigi vaheliste investeeringuvaidluste lahendamine“) inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks üksnes nõuete puhul, milles väidetakse, et lepinguosaline on rikkunud artiklit 13.3 või 13.4 seoses finantseerimisasutuse laiendamise, suunamise, tegevuse, hooldamise, kasutamise, kasusaamise ja müügi või võõrandamisega või investeeringuga finantseerimisasutuses, või artiklit 8.10 („Investorite ja käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringute kohtlemine“), artiklit 8.11 („Kahjude hüvitamine“), 8.12 („Sundvõõrandamine“), artiklit 8.13 („Ülekanded“) või artiklit 8.16 („Eeliste keelamine“).

5. Käesolevat peatükki ei kohaldata meetme suhtes, mille lepinguosaline on vastu võtnud või mida ta säilitab seoses järgmisega:

a) tegevus või teenused, mis moodustavad riikliku pensioni- või sotsiaalkindlustussüsteemi osa, või

b) tegevus või teenused lepinguosalise nimel lepinguosalise tagatisega või lepinguosalise rahalisi ressursse kasutades, sealhulgas tema avaliku sektori asutused,

välja arvatud see, et käesolevat peatükki kohaldatakse ulatuses, milles lepinguosaline lubab oma finantseerimisasutustel punktis a või b osutatud tegevust teostada või teenuseid osutada, konkureerides avaliku sektori asutuse või finantseerimisasutusega.

6. Kaheteistkümnes peatükk („Siseriiklikud õigusnormid“) inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks. Suurema kindluse huvides kohaldatakse artiklit 12.3 („Litsentsimis- ja kvalifikatsiooninõuded ja -menetlused“) lepinguosalise finantsjärelevalveasutuste kohustusliku kaalutlusõiguse teostamise suhtes.

7. Käesoleva peatüki lõikesse 6 inkorporeeritud kaheteistkümnenda peatüki („Siseriiklikud õigusnormid“) sätteid ei kohaldata litsentsimisnõuete, litsentsimismenetluste, kvalifikatsiooninõuete või kvalifikatsioonimenetluste suhtes:

a) mittevastava meetme kohaselt, mille Kanada on vastu võtnud või mida ta säilitab, nagu on sätestatud tema III-A lisa loendis;

b) mittevastava meetme kohaselt, mille Euroopa Liit on vastu võtnud või mida ta säilitab, nagu on sätestatud tema I lisa loendis, ulatuses, milles niisugune meede seostub finantsteenustega, ning

c) nagu on sätestatud artikli 12.2 lõike 2 punktis b („Kohaldamisala“), ulatuses, milles niisugune meede seostub finantsteenustega.

ARTIKKEL 13.3

Võrdne kohtlemine

1. Artikkel 8.6 („Võrdne kohtlemine“) inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning seda kohaldatakse teise lepinguosalise finantseerimisasutuste ja investorite kohtlemise ning nende investeeringute suhtes finantseerimisasutustes.

2. Kohtlemine, mida lepinguosaline võimaldab oma investoritele ja oma investorite investeeringutele artikli 8.6 („Võrdne kohtlemine“) lõigete 1 ja 2 kohaselt, tähendab kohtlemist, mis on tagatud tema oma finantseerimisasutustele ja tema oma investorite investeeringutele finantseerimisasutustes.

ARTIKKEL 13.4

Enamsoodustusrežiim

1. Artikkel 8.7 („Enamsoodustusrežiim“) inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning seda kohaldatakse teise lepinguosalise finantseerimisasutuste ja investorite kohtlemise ning nende investeeringute suhtes finantseerimisasutustes.

2. Kohtlemine, mida lepinguosaline võimaldab kolmanda riigi investoritele ja kolmanda riigi investorite investeeringutele artikli 8.7 („Enamsoodustusrežiim“) lõigete 1 ja 2 kohaselt, tähendab kohtlemist, mis on tagatud kolmanda riigi finantseerimisasutustele ja kolmanda riigi investorite investeeringutele finantseerimisasutustes.

ARTIKKEL 13.5

Usaldatavusmeetmete tunnustamine

1. Käesoleva peatükiga hõlmatud meetme kohaldamisel võib lepinguosaline tunnustada kolmanda riigi usaldatavusmeedet. Niisugune tunnustamine võib:

a) olla antud ühepoolselt;

b) saavutatud ühtlustamise või muude vahendite kaudu või

c) põhineda kolmanda riigiga sõlmitud lepingul või kokkuleppel.

2. Usaldatavusmeedet tunnustav lepinguosaline annab teisele lepinguosalisele piisava võimaluse tõendada, et esinevad asjaolud, milles on või saab olema samaväärne regulatsioon, järelevalve, regulatsiooni rakendamine, ja näeb vajaduse korral ette lepinguosaliste vahel teabe jagamise menetlused.

3. Kui lepinguosaline tunnustab usaldatavusmeedet lõike 1 punkti c kohaselt ja esinevad lõikes 2 nimetatud asjaolud, annab lepinguosaline teisele lepinguosalisele piisava võimaluse pidada läbirääkimisi lepingu või kokkuleppega ühinemise üle või rääkida läbi võrreldava lepingu või kokkuleppe üle.

ARTIKKEL 13.6

Turulepääs

1. Lepinguosaline ei võta vastu ega säilita seoses teise lepinguosalise finantseerimisasutusega või seoses turulepääsuga teise lepinguosalise investori poolse finantseerimisasutuse asutamise kaudu kogu oma territooriumi hõlmavat või riikliku, provintsi, territoriaalse, piirkondliku või kohaliku tasandi meedet,

a) millega piiratakse

i) finantseerimisasutuste arvu kas arvuliste kvootide, monopolide, teenuse ainuosutajate või majandusvajaduste testi nõude näol;

ii) finantsteenuste tehingute või vara üldväärtust arvuliste kvootide või majandusvajaduste testi nõude näol;

iii) finantsteenuste alaste tehingute koguarvu või finantsteenuste üldmahtu, väljendatuna kinnitatud arvuliste ühikutena kvootides või majandusvajaduste testi nõudena;

iv) väliskapitali osalust, väljendatuna kas välisaktsiaosaluse maksimaalse protsendimäärana finantseerimisasutustes või üksiku välisinvesteeringu või kokkuarvestatud välisinvesteeringute kogusummana finantseerimisasutustes, või

v) selliste füüsiliste isikute koguarvu, keda võib rakendada teatavas finantsteenuste sektoris või keda finantseerimisasutus võib rakendada ja kes on vajalikud ning otseselt seotud konkreetse finantsteenusega, arvuliste kvootide või majandusvajaduste testi nõude näol, või

b) mis piirab või nõuab teatud liiki juriidilist isikut või ühisettevõtet, mille kaudu finantseerimisasutus võib majandustegevusega tegeleda.

2. Artikli 8.4 („Turulepääs“) lõige 2 inkorporeeritakse käesolevasse artiklisse ja muudetakse selle osaks.

3. Suurema õiguskindluse huvides kehtib järgmine:

a) lepinguosaline võib kehtestada tähtaegu, tingimusi ja menetlusi lubamaks ärilise kohaloleku loomist ja laiendamist, kui see ei ole vastuolus lepinguosalise lõike 1 kohase kohustusega ja on vastavuses käesolevas peatükis sätestatud ülejäänud kohustustega, ning

b) käesolev artikkel ei takista lepinguosalisel nõudmast, et finantseerimisasutus osutaks teatud finantsteenuseid eraldi juriidilise isiku kaudu, kui lepinguosalise õiguse kohaselt ei tohi finantseerimisasutuse pakutavaid finantsteenuseid osutada ühe ja sama üksuse kaudu.

## ARTIKKEL 13.7

### Finantsteenuste piiriülene osutamine

1. Artiklid 9.3 („Võrdne kohtlemine“), 9.4 („Ametlikud nõuded“) ja 9.6 („Turulepääs“) inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning neid kohaldatakse nende piiriüleste finantsteenuste osutajate kohtlemise suhtes, kes osutavad 13-A lisas kirjeldatud finantsteenuseid.

2. Kohtlemine, mida lepinguosaline võimaldab oma teenuseosutajatele ja teenustele artikli 9.3 („Võrdne kohtlemine“) lõike 2 kohaselt, tähendab kohtlemist, mis on tagatud tema oma finantsteenuste osutajatele ja finantsteenustele.

3. Meetmed, mida lepinguosaline ei tohi vastu võtta või säilitada seoses teise lepinguosalise teenuseosutajate ja teenustega artikli 9.6 („Turulepääs“) kohaselt, tähendavad meetmeid seoses teise lepinguosalise finantsteenuseid osutavate piiriüleste finantsteenuste osutajatega.

4. Artikkel 9.5 („Enamsoodustusrežiim“) inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning seda kohaldatakse teise lepinguosalise piiriüleste finantsteenuste osutajate kohtlemise suhtes.

5. Kohtlemine, mille lepinguosaline on võimaldanud kolmanda riigi teenuseosutajatele ja teenustele artikli 9.5 („Enamsoodustusrežiim“) kohaselt, tähendab kohtlemist, mida võimaldatakse kolmanda riigi finantsteenuste osutajatele ja kolmanda riigi finantsteenustele.

6. Lepinguosaline lubab oma territooriumil asuval isikul ja kodanikul sõltumata asukohast osta finantsteenust teise lepinguosalise piiriüleste finantsteenuste osutajalt, kelle asukoht on nimetatud teise lepinguosalise territooriumil. See kohustus ei nõua, et lepinguosaline lubaks niisugustel tarnijatel tegeleda oma territooriumil äritegevusega või müügipakkumisi teha. Käesoleva artikli kohaldamisel võib lepinguosaline määratleda mõisted „äritegevusega tegelema“ ja „müügipakkumiste tegemine“ kooskõlas lõikega 1.

7. 13-A lisas nimetatud finantsteenuste puhul lubab lepinguosaline teise lepinguosalise piiriüleste finantsteenuste osutajal asjaomase reguleeriva asutuse taotluse või teate korral osutada vajaduse korral finantsteenuseid mis tahes uue tarnevormi kaudu või müüa finantstoodet, mida ei müüda lepinguosalise territooriumil, kui esimene lepinguosaline lubab oma finantsteenuste osutajatel osutada niisugust teenust või müüa niisugust toodet oma õiguse kohaselt sarnases olukorras.

## ARTIKKEL 13.8

## Kõrgem juhtkond ja juhatus

Lepinguosaline ei nõua, et teise lepinguosalise finantseerimisasutus nimetaks kõrgemasse juhtkonda või juhatusse füüsilised isikud, kellel on teatav kodakondsus.

ARTIKKEL 13.9

Tulemuslikkusnõuded

1. Lepinguosalised räägivad läbi tulemuslikkusnõuete põhimõtted, nagu need, mis on esitatud artiklis 8.5 („Tulemuslikkusnõuded“) seoses investeeringutega finantseerimisasutustesse.

2. Kui pärast kolme aasta möödumist käesoleva lepingu jõustumisest ei ole lepinguosalised neid põhimõtteid kokku leppinud, inkorporeeritakse artikkel 8.5 („Tulemuslikkusnõuded“) lepinguosalise taotluse korral käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning seda kohaldatakse investeeringutele investeerimisasutustes. Selle kohaldamisel tähendab mõiste „investeering“ artiklis 8.5 („Tulemuslikkusnõuded“) investeeringut finantseerimisasutusse tema territooriumil.

3. 180 päeva jooksul pärast lepinguosaliste edukaid läbirääkimisi tulemuslikkusnõuete põhimõtete üle lõike 1 kohaselt või pärast lepinguosalise taotlust inkorporeerida artikkel 8.5 („Tulemuslikkusnõuded“) käesolevasse peatükki kooskõlas lõikega 2 võib lepinguosaline oma loendit vajaduse korral muuta. Iga muudatus peab piirduma reservatsioonide märkimisega seoses selliste olemasolevate meetmetega, mis ei vasta käesoleva peatüki kohasele tulemuslikkusnõuete kohustusele Kanada puhul tema III lisa A jao loendis ja Euroopa Liidu puhul tema I lisa loendis. Artikli 13.10 lõiget 1 kohaldatakse selliste meetmete suhtes seoses tulemuslikkusnõuete põhimõtetega, mis räägiti läbi lõike 1 või artikli 8.5 („Tulemuslikkusnõuded“) alusel, nagu need on inkorporeeritud käesolevasse peatükki lõike 2 kohaselt.

ARTIKKEL 13.10

Reservatsioonid ja erandid

1. Artikleid 13.3, 13.4, 13.6 ja 13.8 ei kohaldata järgmise suhtes:

a) olemasolev mittevastav meede, mida lepinguosaline rakendab:

i) Euroopa Liidu tasandil, nagu on sätestatud tema I lisa loendis;

ii) riiklikul tasandil, nagu Kanada on sätestanud oma III lisa loendi A jaos, või Euroopa Komisjon oma I lisa loendis;

iii) provintsi, territoriaalsel või piirkondlikul tasandil, nagu Kanada on sätestanud oma III lisa loendi A jaos, või Euroopa Komisjon oma I lisa loendis, või

iv) kohaliku omavalitsuse tasandil;

b) punktis a nimetatud mittevastava meetme jätkamine või kiire uuendamine või

c) punktis a nimetatud mittevastava meetme muutmine sel määral, et muudatus ei vähenda meetme, nagu see oli olemas vahetult enne muutmist, vastavust artiklitele 13.3, 13.4, 13.6 või 13.8.

2. Artiklit 13.7 ei kohaldata järgmise suhtes:

a) olemasolev mittevastav meede, mida lepinguosaline rakendab:

i) Euroopa Liidu tasandil, nagu on sätestatud tema I lisa loendis;

ii) riiklikul tasandil, nagu Kanada on sätestanud oma III lisa loendi A jaos, või Euroopa Komisjon oma I lisa loendis;

iii) provintsi, territoriaalsel või piirkondlikul tasandil, nagu Kanada on sätestanud oma III lisa loendi A jaos, või Euroopa Komisjon oma I lisa loendis, või

iv) kohaliku omavalitsuse tasandil;

b) punktis a nimetatud mittevastava meetme jätkamine või kiire uuendamine või

c) punktis a nimetatud mittevastava meetme muutmine sel määral, et muudatus ei vähenda meetme, nagu see oli olemas käesoleva lepingu jõustumise ajal, vastavust artiklile 13.7.

3. Artikleid 13.3, 13.4, 13.6, 13.7 ja 13.8 ei kohaldata meetme suhtes, mille Kanada võtab vastu või mida ta säilitab seoses oma III lisa loendi B jaos sätestatud finantsteenustega, või meetme suhtes, mille Euroopa Liit võtab vastu või mida ta säilitab seoses oma II lisa loendis sätestatud finantsteenustega.

4. Kui lepinguosaline on sätestanud oma I või II lisa loendis reservatsiooni artiklite 8.4 („Turulepääs“), 8.5 („Tulemuslikkusnõuded“), 8.6 („Võrdne kohtlemine“), 8.7 („Enamsoodustusrežiim“), 8.8 („Kõrgem juhtkond ja juhatus“), 9.3 („Võrdne kohtlemine“), 9.5 („Enamsoodustusrežiim“) või 9.6 („Turulepääs“) suhtes, kujutab reservatsioon ühtlasi reservatsiooni artikli 13.3, 13.4, 13.6, 13.7 või 13.8 suhtes või mis tahes tulemuslikkusnõuete põhimõtete suhtes, mis on läbi räägitud artikli 13.9 lõike 1 alusel või inkorporeeritud käesolevasse peatükki artikli 13.9 lõike 2 kohaselt, ulatuses, milles reservatsioonis sätestatud meede, sektor, allsektor või tegevus on hõlmatud käesoleva peatükiga.

5. Lepinguosaline ei võta pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva vastu meedet või meetmeid, mis on hõlmatud Kanada III lisa loendi B jaoga või Euroopa Liidu II lisa loendiga ja millega nõutakse kas otse või kaudselt, et teise lepinguosalise investor müüks või võõrandaks muul viisil kodakondsuse tõttu investeeringu, mis oli olemas meetme või meetmete jõustumise ajal.

6. Seoses intellektuaalomandi õigustega võib lepinguosaline teha erandi artiklitest 13.3 ja 13.4 ja mis tahes tehnoloogiasiiret käsitlevast põhimõttest seoses tulemuslikkusnõuetega, mis on läbi räägitud artikli 13.9 lõike 1 alusel või inkorporeeritud käesolevasse peatükki artikli 13.9 lõike 2 kohaselt, kui erand on intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepinguga lubatud, sealhulgas WTO asutamislepingu artikli IX kohaselt vastu võetud intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu erandid.

7. Artikleid 13.3, 13.4, 13.6, 13.7, 13.8 ja 13.9 ei kohaldata järgmise suhtes:

a) lepinguosalise hanked, mille eesmärk on osta kaupa või teenust valitsuse ülesannete täitmiseks, mitte äriotstarbeliseks edasimüügiks või kasutamiseks äriotstarbeliseks müügiks ette nähtud kauba tarnimisel või teenuse osutamisel, olenemata sellest, kas kõnealune hange on „käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ artikli 19.2 („Kohaldamisala“) tähenduses, või

b) subsiidiumid või valitsuse toetus, mis on seotud lepinguosalise pakutavate teenuste kaubandusega.

ARTIKKEL 13.11

Tõhus ja läbipaistev õigusnormide kehtestamine ja nende täitmise tagamine

1. Lepinguosaline tagab, et kõiki üldkohaldatavaid meetmeid, mille suhtes kohaldatakse käesolevat peatükki, rakendatakse mõistlikult, objektiivselt ja erapooletult.

2. Lepinguosaline tagab, et tema käesoleva peatükiga hõlmatud küsimustega seotud õigusnormid, menetlused ja üldkohaldatavad haldusotsused avaldatakse viivitamata või tehakse muul viisil kättesaadavaks, et huvitatud isik ja teine lepinguosaline saaksid nendega tutvuda. Võimaluse korral lepinguosaline:

a) avaldab eelnevalt meetmed, mille ta kavatseb vastu võtta;

b) annab huvitatud isikule ja teisele lepinguosalisele piisava võimaluse esitada selliste kavandatavate meetmete kohta märkusi ning

c) jätab mõistliku aja meetmete lõpliku avaldamise ja nende jõustumise kuupäeva vahele.

Käesoleva peatüki kohaldamisel asendavad need nõuded artiklis 27.1 („Avaldamine“) sätestatud nõuded.

3. Lepinguosaline säilitab või kehtestab asjakohased mehhanismid, et vastata mõistliku aja jooksul huvitatud isiku päringule käesoleva peatükiga hõlmatud üldkohaldatavate meetmete kohta.

4. Reguleeriv asutus teeb haldusotsuse finantseerimisasutuse investori, piiriüleste finantsteenuste osutaja või teise lepinguosalise finantseerimisasutuse täidetud finantsteenuse osutamise taotluse kohta mõistliku aja jooksul, mis on põhjendatav taotluse keerukuse ja taotluse menetlemiseks kehtestatud tavapärase ajaga. Kanada puhul on mõistlik ajavahemik 120 päeva. Reguleeriv asutus teavitab taotlejat viivitamata otsusest. Kui otsust ei ole võimalik teha mõistliku aja jooksul, teavitab reguleeriv asutus sellest viivitamata taotlejat ja püüab võtta otsuse vastu võimalikult kiiresti. Suurema kindluse huvides ei peeta taotlust nõuetekohaselt täidetuks seni, kuni on peetud kõik asjaomased arutelud ja reguleeriv asutus on saanud kogu vajaliku teabe.

ARTIKKEL 13.12

Iseregulatsiooni organid

Kui lepinguosaline nõuab, et teise lepinguosalise finantseerimisasutus või piiriüleste finantsteenuste osutaja peab olema selleks, et osutada selle lepinguosalise territooriumil finantsteenust, iseregulatsiooni organi liige, osalema selles või tal peab olema sellele juurdepääs, või annab privileegi või eelise, kui finantsteenust osutatakse iseregulatsiooni organi kaudu, tagab nõudmise esitanud lepinguosaline, et iseregulatsiooni organ järgib käesolevas peatükis sätestatud kohustusi.

ARTIKKEL 13.13

Makse- ja arveldussüsteemid

Lepinguosaline annab tingimustel, millega tagatakse võrdne kohtlemine, teise lepinguosalise finantsteenuste osutajale, kes on asutatud tema territooriumil, juurdepääsu lepinguosalise või lepinguosalise delegeeritud volituste alusel valitsuse funktsioone täitva üksuse makse- ja arveldussüsteemidele ning tavalises äritegevuses kättesaadavatele ametlikele rahastamis- ja refinantseerimisallikatele Käesoleva artikliga ei anta juurdepääsu lepinguosalise viimase instantsi laenajatele.

ARTIKKEL 13.14

Uued finantsteenused

1. Lepinguosaline lubab teise lepinguosalise finantseerimisasutusel osutada kõiki uusi finantsteenuseid, mida esimene lepinguosaline lubaks osutada oma finantsasutustel sarnases olukorras oma õiguse kohaselt asjaomase reguleeriva asutuse taotlusel, või vajaduse korral teavitades asjaomast reguleerivat asutust.

2. Lepinguosaline võib määrata institutsioonilise ja juriidilise vormi, mille kaudu võib osutada uut finantsteenust, ja võib nõuda teenuse osutamiseks luba. Kui luba on vajalik, tehakse otsus mõistliku aja jooksul ja loa andmisest võib keelduda üksnes usaldatavusnõuetega seonduvatel põhjustel.

3. Käesolev artikkel ei takista lepinguosalise finantseerimisasutusel taotleda, et teine lepinguosaline kaaluks loa andmist sellise finantsteenuse osutamiseks, mida ei osutata kummagi lepinguosalise territooriumil. Niisuguse taotluse suhtes kohaldatakse selle lepinguosalise õigust, kes taotluse saab, ja selle suhtes ei kohaldata käesolevas artiklis sätestatud kohustusi.

ARTIKKEL 13.15

Teabe edastamine ja töötlemine

1. Lepinguosaline lubab teise lepinguosalise finantseerimisasutusel või piiriüleste finantsteenuste osutajal edastada andmetöötluseks oma territooriumile ja sealt välja teavet elektroonilises või muus vormis, kui töötlemine on vajalik finantseerimisasutuse või piiriüleste finantsteenuste osutaja tavapärase äritegevuse käigus.

2. Lepinguosaline säilitab asjakohased eraelu kaitse meetmed, eelkõige seoses isikuandmete edastamisega. Kui finantsteabe ülekandmine hõlmab isikuandmeid, peavad niisugused ülekanded toimuma kooskõlas selle lepinguosalise territooriumil isikuandmete kaitset reguleerivate õigusaktidega, kust ülekanne lähtub.

ARTIKKEL 13.16

Usaldatavusnõuetega seotud erand

1. Käesolev leping ei takista lepinguosalisel võtta vastu või säilitada mõistlikke meetmeid usaldatavusnõuetega seotud kaalutlustel, sealhulgas:

a) investorite, hoiustajate, kindlustusvõtjate või selliste isikute kaitseks, kelle suhtes finantseerimisasutusel, piiriüleste finantsteenuste osutajal või finantsteenuste osutajal on usaldussuhtest tulenev kohustus;

b) finantseerimisasutuse, piiriüleste finantsteenuste osutaja või finantsteenuste osutaja turvalisuse, usaldatavuse, terviklikkuse või rahalise vastutuse säilitamiseks või

c) lepinguosalise rahandussüsteemi terviklikkuse ja stabiilsuse tagamiseks.

2. Ilma et see piiraks finantsteenuste piiriülese kaubanduse usaldatavusnõuete kohaldamist, võib lepinguosaline nõuda teise lepinguosalise piiriüleste finantsteenuste osutajate ja finantsinstrumentide registreerimist.

3. Kooskõlas artiklitega 13.3 ja 13.4 võib lepinguosaline keelata usaldatavusnõuetega seotud kaalutlustel teatud finantsteenuse või -tegevuse. Niisugust keeldu ei kohaldata kõigi finantsteenuste suhtes või terve finantsteenuste allsektori, näiteks panganduse suhtes.

## ARTIKKEL 13.17

### Konkreetsed erandid

1. Käesolevat lepingut ei kohaldata meetmete suhtes, mida avaliku sektori asutus võtab raha- ja vahetuskursipoliitika raames. Käesolev lõige ei mõjuta lepinguosalise artiklites 8.5 („Tulemuslikkusnõuded“), 8.13 („Ülekanded“) või 13.9 sätestatud kohustusi.

2. Käesoleva lepingu alusel ei nõuta lepinguosaliselt üksiktarbijate, piiriüleste finantsteenuste osutajate, finantseerimisasutustega seotud või mis tahes muu sellise konfidentsiaalse teabe andmist või sellisele teabele juurdepääsu võimaldamist, mille avalikustamise korral sekkutaks konkreetsetesse õigus-, järelevalve- või õiguskaitse küsimustesse või mis oleks muul viisil vastuolus avalike huvidega või kahjustaks konkreetsete ettevõtete õigustatud ärihuve.

## ARTIKKEL 13.18

## Finantsteenuste komitee

1. Artikli 26.2 („Erikomiteed“) lõike 1 punkti f kohaselt loodud finantsteenuste komiteesse kuuluvad finantsteenuste poliitika eest vastutavate asutuste esindajad, kellel on eriteadmised käesoleva peatükiga hõlmatud valdkonnas. Kanada esindaja komitees on Kanada rahandusministeeriumi (Department of Finance Canada) või selle õigusjärglase ametnik.

2. Finantsteenuste komitee võtab otsused vastu vastastikusel kokkuleppel.

3. Finantsteenuste komitee koguneb kord aastas või siis, kui komitee otsustab, ja:

a) teostab järelevalvet käesoleva peatüki rakendamise üle;

b) peab finantsteenuste sektori reguleerimise alast dialoogi eesmärgiga parandada lepinguosaliste reguleerivate raamistike vastastikust tundmist ja teha koostööd rahvusvaheliste standardite väljatöötamisel, mille näiteks on 13-C lisas olev kokkulepe finantsteenuste sektori reguleerimist käsitleva dialoogi kohta, ning

c) rakendab artiklit 13.21.

## ARTIKKEL 13.19

## Konsultatsioonid

1. Lepinguosaline võib taotleda konsultatsioone teise lepinguosalisega mis tahes käesolevast lepingust tulenevas küsimuses, mis mõjutab finantsteenuseid. Teine lepinguosaline suhtub taotlusesse mõistvalt.

2. Lepinguosaline tagab, et lõike 1 kohaste konsultatsioonide korral kuuluvad tema delegatsiooni käesoleva peatükiga hõlmatud valdkonnas asjakohaste eriteadmistega ametnikud. Kanada puhul tähendab see Kanada rahandusministeeriumi (Department of Finance Canada) või selle õigusjärglase ametnikke.

ARTIKKEL 13.20

Vaidluste lahendamine

1. Käesolevast peatükist tulenevate vaidluste lahendamise suhtes kohaldatakse käesoleva artikliga muudetud kahekümne üheksandat peatükki („Vaidluste lahendamine“).

2. Kui lepinguosalised ei jõua käesolevast peatükist tuleneva vaidluse lahendamiseks moodustatava vahekohtu koosseisus kokkuleppele, kohaldatakse artiklit 29.7 („Vahekohtu koosseis“). Kõiki viiteid artikli 29.8 kohaselt koostatud nimekirjale („Vahekohtunike nimekiri“) käsitatakse viitena käesoleva artikli alusel koostatud vahekohtunike nimekirjale.

3. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee võib koostada nimekirja vähemalt 15 isikust, kes on valitud välja nende objektiivsuse, usaldusväärsuse ja otsustusvõime järgi ning kes soovivad ja saavad täita vahekohtuniku ülesandeid. Nimekiri koosneb kolmest osanimekirjast: kummagi lepinguosalise osanimekiri ning osanimekiri eesistujakandidaatidest, kes ei ole kummagi lepinguosalise kodanikud. Igasse osanimekirja kantakse vähemalt viis isikut. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee võib nimekirja igal ajal läbi vaadata ning tagab, et nimekiri on kooskõlas käesoleva artikliga.

4. Nimekirja kantud vahekohtunikel peavad olema finantsteenuseid käsitlevate õigusaktide või eeskirjadega või nende toimimisega seotud eriteadmised või kogemus, mis võib hõlmata finantsteenuste osutajaid käsitlevaid eeskirju. Esimehe ülesandeid täitvatel vahekohtunikel peavad olema ka kogemused vaidluste lahendamise menetlustes nõustaja, vaidluskomisjoni liikme või vahekohtunikuna. Vahekohtunikud peavad olema sõltumatud, täitma oma ülesandeid üksikisikuna ega tohi vastu võtta juhtnööre üheltki organisatsioonilt või valitsuselt. Nad järgivad 29-B lisa („Tegevusjuhend“) tegevusjuhendit.

5. Kui vahekohus leiab, et meede ei ole kooskõlas käesoleva lepinguga ja meede:

a) mõjutab finantsteenuste sektorit ja muid sektoreid, võib kaebuse esitanud lepinguosaline peatada finantsteenuste sektoris eelised, millel on samaväärne mõju lepinguosalise finantsteenuste sektoris võetud meetmega, või

b) kui meede mõjutab ainult muud kui finantsteenuste sektorit, ei peata kaebuse esitanud lepinguosaline eeliseid finantsteenuste sektoris.

ARTIKKEL 13.21

Finantsteenustega seotud investeeringuvaidluste lahendamine

1. Käesoleva artikli ja 13-B lisaga muudetud kaheksanda peatüki F jagu („Investori ja riigi vaheliste investeeringuvaidluste lahendamine“) kohaldatakse järgmise suhtes:

a) investeeringuvaidlused, mis puudutavad meetmeid, mille suhtes kohaldatakse käesolevat peatükki ja milles investor väidab, et lepinguosaline on rikkunud artikleid 8.10 („Investorite ja käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringute kohtlemine“), 8.11 („Kahjude hüvitamine“), 8.12 („Sundvõõrandamine“), 8.13 („Ülekanded“), 8.16 („Eeliste keelamine“), 13.3 või 13.4, või

b) kaheksanda peatüki F jao („Investori ja riigi vaheliste investeeringuvaidluste lahendamine“) alusel algatatud investeeringuvaidlused, milles tuginetakse artikli 13.16 lõikele 1.

2. Juhul kui tegemist on lõike 1 punkti a kohase investeeringuvaidlusega või kui kostja tugineb artikli 13.16 lõikele 1, moodustatakse 60 päeva jooksul alates nõude esitamisest vastavalt artiklile 8.23 („Nõude kohtusse esitamise menetluslikud ja muud nõuded“) kooskõlas artikli 8.27 („Kohtu moodustamine“) lõikega 7 kohtukoosseis artikli 13.20 lõike 3 kohaselt koostatud nimekirja alusel. Kui kostja otsustab 60 päeva jooksul alates nõude esitamisest seoses muu kui lõike 1 punkti a kohase investeeringuvaidlusega tugineda artikli 13.16 lõikele 1, algab artikli 8.27 („Kohtu moodustamine“) lõike 7 kohase kohtukoosseisu moodustamise suhtes kohaldatav ajavahemik kuupäeval, mil kostja otsustab tugineda artikli 13.16 lõikele 1. Kui laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee ei ole kohtu liikmeid artikli 8.27 („Kohtu moodustamine“) lõikes 17 sätestatud aja jooksul artikli 8.27 („Kohtu moodustamine“) lõike 2 kohaselt määranud, võib iga vaidluses osalev pool taotleda, et artikli 13.20 kohaselt koostatud nimekirjast valiks vahekohtu liikmed Rahvusvaheline Investeeringuvaidluste Lahendamise Keskuse (edaspidi „ICSID“) peasekretär. Kui nimekirja ei ole nõude artikli 8.23 („Nõude esitamine kohtule“) kohase esitamise kuupäevaks artikli 13.20 alusel koostatud, valib ICSIDi peasekretär vahekohtu liikmed nende isikute hulgast, keda üks või mõlemad lepinguosalised kooskõlas artikliga 13.20 pakuvad.

3. Kostja võib edastada küsimuse kirjalikult finantsteenuste komiteele otsuse saamiseks selle kohta, kas – ja jaatava vastuse puhul, siis millises ulatuses – on artikli 13.16 lõike 1 kohane erand nõude suhtes kehtiv kaitse. Kõnealune esildis tuleb teha hiljemalt päeval, mille kohus on kostjale määranud vastuse andmiseks. Kui kostja edastab küsimuse finantsteenuste komiteele käesoleva lõike alusel, peatatakse kaheksanda peatüki F jaos („Investori ja riigi vaheliste investeeringuvaidluste lahendamine“) nimetatud ajavahemik või kohtumenetlus.

4. Lõike 3 kohase esildise korral võib laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee juhul, kui olukord seda nõuab, ühiselt otsustada, kas ja millisel määral on artikli 13.16 lõige 1 nõude suhtes kehtiv kaitse. Finantsteenuste komitee või laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee edastab ühisotsuse koopia investorile ja kohtule, kui viimane on moodustatud. Kui ühisotsusest järeldub, et artikli 13.16 lõige 1 on kehtiv kaitse kõigile nõude osadele täies ulatuses, peetakse investorit nõudest loobunuks ja kohtumenetlus lõpetatakse kooskõlas artikliga 8.35 („Loobumine“). Kui ühisotsusest järeldub, et artikli 13.16 lõige 1 pakub kehtivat kaitset ainult nõude osadele, on ühisotsus seoses kõnealuste nõude osadega kohtu jaoks siduv. Sel juhul ei kohaldata enam lõikes 3 kirjeldatud perioodide või kohtumenetluse peatamist ja investor võib jätkata nõude ülejäänud osade esitamist.

5. Kui laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee ei ole teinud ühisotsust kolme kuu jooksul alates ajast, mil finantsteenuste komitee küsimuse edastas, ei kohaldata enam lõikes 3 nimetatud perioodide või kohtumenetluse peatamist ja investor võib oma nõude esitamist jätkata.

6. Kostja taotluse korral otsustab kohus kõigepealt, kas ja millises ulatuses kujutab artikli 13.16 lõige 1 kehtivat kaitset nõude suhtes. Kui kostja seda taotlust ei esita, ei piira see kostja õigust esitada artikli 13.16 lõige 1 kaitsena menetluse hilisemas etapis. Kohus ei arvesta negatiivse asjaoluna tõsiasja, et finantsteenuste komitee või laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee ei ole kooskõlas 13-B lisaga ühisotsuses kokku leppinud.

NELJATEISTKÜMNES PEATÜKK

RAHVUSVAHELISED MEREVEOTEENUSED

ARTIKKEL 14.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„tollivormistusteenused“** ehk **„tollimaakleri teenused“** – kaubasaadetiste impordi, ekspordi või transiidiga seotud tolliformaalsuste sooritamine tasu eest või lepingu alusel, olenemata sellest, kas need teenused on teenuste osutaja põhitegevus või täiendavad seda;

**„konteinerjaama- ja depooteenused“** – konteinerite hoiustamine, nende laadimine, tühjaks laadimine, remontimine või saadetise jaoks kättesaadavaks muutmine sadamaaladel või sisemaal;

**„uksest ukseni või mitmeliigiline transport“** – veose transport, mille korral kasutatakse rohkem kui üht veoliiki ning mis toimub ühe veodokumendi alusel ning hõlmab rahvusvahelist merevedu;

**„fiiderteenused“** – rahvusvahelise veose ette- ja edasivedu meritsi, sealhulgas konteinerlast- ja tükikaubavedu, kuivlast- või vedellastvedu, lepinguosalise territooriumil asuvate sadamate vahel. Suurema kindluse huvides võivad fiiderteenused Kanada puhul hõlmata transporti mere ja sisevete vahel, kui siseveed tähendavad tolliseaduses (*Customs Act*, R.S.C. 1985, c.1 ((2nd Supp.)) määratletud vesi;

**„rahvusvaheline veos“** – veos, mida transporditakse lepinguosalise ja teise lepinguosalise või kolmanda riigi sadama vahel merelaevadega või ühe Euroopa Liidu liikmesriigi sadama ja teise Euroopa Liidu liikmesriigi sadama vahel;

**„rahvusvahelised mereveoteenused“** – reisijate või lasti transport merelaevadega ühe lepinguosalise sadama ja teise lepinguosalise või kolmanda riigi sadama vahel või ühe Euroopa Liidu liikmesriigi sadama ja teise Euroopa Liidu liikmesriigi sadama vahel, samuti ka otselepingud teiste transporditeenuste osutajatega, eesmärgiga tagada uksest ukseni või mitmeliigiline transport, kuid mitte selliste muude transporditeenuste osutamine;

**„rahvusvahelise mereveoteenuse osutajad“** –

a) lepingosalise artiklis 1.1 („Üldkohaldatavad mõisted“) määratletud ettevõte ning niisuguse üksuse mis tahes filiaal või

b) artiklis 1.1 („Üldkohaldatavad mõisted“) määratletud kolmanda riigi ettevõte, mis kuulub lepinguosalise kodanikele või on nende kontrolli all, kui nende laevad on registreeritud kooskõlas selle lepinguosalise õigusaktidega ja sõidavad selle lepinguosalise lipu all, või

c) kolmanda riigi ettevõtte filiaal, mille oluline äritegevus toimub lepinguosalise territooriumil ja mis tegeleb rahvusvaheliste mereveoteenuste osutamisega. Suurema kindluse huvides ei kohaldata niisuguse filiaali suhtes kaheksandat peatükki („Investeeringud“).

**„laevade agenteerimisteenused“** – ühe või mitme laevaliini või laevandusettevõtja ärihuvide esindamine agendina teatavas geograafilises piirkonnas järgmistel eesmärkidel:

a) meretranspordi ja seotud teenuste turustamine ja müük pakkumise tegemisest arve esitamiseni, meretranspordi veokirjade väljastamine ettevõtjate nimel, vajalike abiteenuste ost ja edasimüük, dokumentide koostamine ja äriteabe andmine ning

b) ettevõtjate nimel tegutsemine, korraldades vajaduse korral laevade sadamaskäike või lasti vastuvõtmist;

**„meretranspordi abiteenused“** – mereveoste käitlemisteenused, tollivormistusteenused, konteinerjaama- ja depooteenused, laevade agenteerimisteenused, mereveoste ekspedeerimisteenused ning hoiustamis- ja laoteenused;

**„mereveoste käitlemisteenused“** – järgmiste toimingute teostamine, korraldamine ja järelevalve:

a) laeva lastimine ja lossimine;

b) kauba kinnitamine ja lahtivõtmine ning

c) kauba vastuvõtt, väljastamine ja hoiustamine enne lastimist või pärast lossimist,

mida teevad stividorettevõtted või terminali käitavad ettevõtted, välja arvatud otsene kaitöötajate tegevus, juhul kui nende töö on korraldatud stividor- ja terminaliettevõtetest sõltumatult;

**„mereveoste ekspedeerimisteenused“** – vedude korraldamine ja järelevalve lastisaatjate nimel selliste teenuste osutamise kaudu nagu transpordi ja sellega seotud teenuste korraldamine, lasti tihendamine ja pakkimine, dokumentide koostamine ja äriteabe andmine;

**„hoiustamis- ja laoteenused“** – külmutatud või jahutatud kaupade ladustamine, vedelike või gaaside ladustamine ning muud hoiustamis- ja laoteenused.

ARTIKKEL 14.2

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse meetme suhtes, mille lepinguosaline on vastu võtnud või mida ta säilitab seoses rahvusvaheliste mereveoteenustega[22]. Suurema kindluse huvides kohaldatakse niisuguse meetme suhtes vajaduse korral ka kaheksandat peatükki („Investeeringud“) ja üheksandat peatükki („Piiriülene teenustekaubandus“).

[22] Käesolevat peatükki ei kohaldata lepinguosalise õiguse alusel määratletud kalalaevade suhtes.

2. Suurema kindluse huvides ei võta lepinguosaline vastu ega säilita lisaks artiklitele 8.6 („Võrdne kohtlemine“), 8.7 („Enamsoodustusrežiim“), 9.3 („Võrdne kohtlemine“) ja 9.5 („Enamsoodustusrežiim“) meedet seoses järgmisega:

a) rahvusvahelist mereveoteenust osutav laev, mis sõidab teise lepinguosalise lipu all[23], või

b) teise lepinguosalise rahvusvahelise mereveoteenuse osutaja,

kes tagab kohtlemise, mis on vähem soodne kui kohtlemine, mille see lepinguosaline tagab sarnases olukorras oma laevadele või rahvusvahelise mereveoteenuse osutajatele või laevadele või kolmanda riigi rahvusvahelise mereveoteenuse osutajatele seoses järgmisega:

a) juurdepääs sadamatele;

b) taristu kasutamine ja sadamateenused, nagu pukseerimine ja lootsimine;

c) meretranspordi abiteenuste kasutamine ning kaasnevate tasude ja lõivude kehtestamine;

d) juurdepääs tollirajatistele või

e) kaikohtade ning peale- ja mahalaadimisrajatiste kasutamine[24].

---

23 Käesoleva peatüki kohaldamisel tähendab lepinguosalise lipu all sõitmine Euroopa Liidu puhul Euroopa Liidu liikmesriigi lipu all sõitmist.

24 Käesolevat peatükki ei kohaldata laevade või rahvusvahelise mereveoteenuse osutajate suhtes, kelle suhtes kohaldatakse 22. novembril 2009 Roomas sõlmitud *lepingut, milles käsitletakse sadamariigi meetmeid ebaseadusliku, teatamata ja reguleerimata kalapüügi vältimiseks, ärahoidmiseks ja lõpetamiseks.*

ARTIKKEL 14.3

Kohustused

1. Lepinguosaline lubab teise lepinguosalise rahvusvahelise mereveoteenuse osutajatel ümber paigutada talle kuuluvaid või renditud tühje konteinereid, mida veetakse selle lepinguosalise sadamate vahel muul kui tulu saamise eesmärgil.

2. Lepinguosaline lubab teise lepinguosalise rahvusvahelise mereveoteenuse osutajatel osutada fiiderteenuseid selle lepinguosalise sadamate vahel.

3. Lepinguosaline ei võta vastu ega säilita kolmanda riigiga lasti jagamise kokkulepet, mis käsitleb mis tahes rahvusvahelisi mereveoteenuseid, sealhulgas kuiv- ja vedellasti ning liinilaevandust.

4. Lepinguosaline ei võta vastu ega säilita meedet, mis nõuab, et kogu rahvusvaheline veos või osa sellest transporditaks ainult lepinguosalise territooriumil registreeritud laevadega või laevadega, mis kuuluvad selle lepinguosalise kodanikele või on nende kontrolli all.

5. Lepinguosaline ei võta vastu ega säilita meedet, mis takistab teise lepinguosalise rahvusvaheliste mereveoteenuste osutajatel sõlmida otselepinguid teiste transporditeenuse osutajatega uksest ukseni või mitmeliigilise transpordi teostamiseks.

ARTIKKEL 14.4

Reservatsioonid

1. Artiklit 14.3 ei kohaldata järgmise suhtes:

a) olemasolev mittevastav meede, mida lepinguosaline rakendab:

i) Euroopa Liidu tasandil, nagu on sätestatud tema I lisa loendis;

ii) riiklikul tasandil, nagu see lepinguosaline on sätestanud oma I lisa loendis;

iii) provintsi, territoriaalsel või piirkondlikul haldustasandil, nagu see lepinguosaline on sätestanud oma I lisa l loendis, või

iv) kohaliku omavalitsuse tasandil;

b) punktis a nimetatud mittevastava meetme jätkamine või kiire uuendamine või

c) punktis a nimetatud mittevastava meetme muutmine sel määral, et muudatus ei vähenda meetme, nagu see oli olemas vahetult enne muutmist, vastavust artiklile 14.3.

2. Artiklit 14.3 ei kohaldata meetme suhtes, mille lepinguosaline kehtestab või säilitab seoses sektori, allsektori või tegevusega, nagu on sätestatud tema II lisa loendis.

VIIETEISTKÜMNES PEATÜKK

TELEKOMMUNIKATSIOON

ARTIKKEL 15.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„toitelink“** – link raadio- või televisiooniringhäälingu signaalide edastamiseks saadete tootmisega tegelevatele keskustele;

**„kulupõhine“** – põhineb kuludel ning võib hõlmata eri vahendite või teenuste puhul eri kuluarvestusmeetodeid;

**„ettevõte“** – artiklis 8.1 („Mõisted“) määratletud ettevõte;

**„olulised vahendid“** – üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste vahendid:

a) mida pakub ainult üks või valdavalt üks teenuseosutaja või piiratud arv teenuseosutajaid ning

b) mille asendamine teenuse osutamisel ei ole majanduslikult või tehniliselt teostatav;

**„telekommunikatsioonivõrkude vastastikune sidumine“** – üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude pakkujate ja telekommunikatsiooniteenuste osutajate ühendamine, mis võimaldab ühe teenuseosutaja teenuste kasutajatel suhelda teise teenuseosutaja teenuste kasutajatega ning kasutada teise teenuseosutaja teenuseid;

**„ettevõttesisene side“** – telekommunikatsioon, mille abil ettevõte suhtleb kas ettevõtte siseselt või oma tütarettevõtete, filiaalide ja lepinguosalise õiguse kohaselt sidusettevõtetega, kuid mis ei hõlma kaubanduslikke või mittekaubanduslikke teenuseid, mida osutatakse ettevõtetele, kes ei ole tütarettevõtted, filiaalid või sidusettevõtted, või mida pakutakse klientidele või võimalikele klientidele. Käesoleva määratluse kohaldamisel tõlgendatakse mõisteid „tütarettevõte“, „filiaal“ ja vajaduse korral „sidusettevõte“ nii, nagu lepinguosalised on need määratlenud;

**„püsiliinid“** – telekommunikatsioonivahendid kahe või enama määratud punkti vahel, mis on eraldatud kasutamiseks konkreetsele kliendile või teistele konkreetse kliendi valitud kasutajatele;

**„peamine teenuseosutaja“** – teenuseosutaja, kellel on võimalus olulisel määral mõjutada asjaomasel üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste turul osalemise tingimusi (hinda ja pakkumist), kuna ta:

a) omab kontrolli oluliste vahendite üle või

b) saab kasutada oma turuseisundit;

**„telekommunikatsioonivõrgu lõpp-punkt“** – füüsiline punkt, kus kasutajatele antakse juurdepääs üldkasutatavale telekommunikatsioonivõrgule;

**„numbri operaatoritevaheline teisaldatavus“** – üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste lõppkasutajate võimalus säilitada sarnaste üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutajaid vahetades samas asukohas samad telefoninumbrid, ilma et see kahjustaks teenuse kvaliteeti, usaldusväärsust või mugavust;

**„üldkasutatav telekommunikatsioonivõrk“** – avalik telekommunikatsioonitaristu, mis võimaldab edastada signaale võrgu kindlaksmääratud lõpp-punktide vahel;

**„üldkasutatav telekommunikatsiooniteenus“** – telekommunikatsiooniteenus, mille osutamist avalikkusele lepinguosaline selgesõnaliselt või tegelikult nõuab ning mille hulka kuulub tarbijainfo ülekandmine reaalajas kahe või enama punkti vahel tarbijainfo vormi või sisu muutmata. Siia võivad muu hulgas kuuluda telefonsideteenused, pakettkommuteeritud andmesideteenused, ahelkommuteeritud andmesideteenused, teleksiteenused, telegraafiteenused, faksiteenused, eraviisiliselt renditavate liinide teenused ning mobiil- ja personaalsideteenused ja -süsteemid;

**„reguleeriv asutus“** – organ, kes vastutab telekommunikatsioonisektori reguleerimise eest;

**„telekommunikatsiooniteenused“** – kõik teenused, mis sisaldavad elektromagnetiliste signaalide saatmist ja vastuvõtmist, kuid mis ei hõlma majandustegevust, mis seisneb sisu edastamises telekommunikatsioonivahendite kaudu, ning

**„kasutaja“** – ettevõte või füüsiline isik, kes kasutab või soovib kasutada üldkasutatavat telekommunikatsiooniteenust.

ARTIKKEL 15.2

Kohaldamisala

1. Käeolevat peatükki kohaldatakse meetmete suhtes, mille lepinguosaline on vastu võtnud või kehtima jätnud seoses telekommunikatsioonivõrkude või -teenustega, kooskõlas lepinguosalise õigusega piirata teenuse osutamist vastavalt I või II lisa loendis sätestatud reservatsioonidele.

2. Käesolevat peatükki ei kohaldata lepinguosalise meetme suhtes, mis mõjutab üldsusele mõeldud raadio- või televisioonisaadete edastamist ükskõik millise telekommunikatsioonivahendi, sealhulgas kaabel- või ringhäälingulevi kaudu. Suurema kindluse huvides kohaldatakse käesolevat peatükki toitelingi suhtes.

3. Käesoleva peatüki alusel ei saa:

a) nõuda lepinguosaliselt, et ta volitaks teise lepinguosalise teenuseosutajat looma, rajama, soetama, rentima või käitama muid telekommunikatsioonivõrke või pakkuma muid telekommunikatsiooniteenuseid kui need, mis on käesolevas lepingus kindlaks määratud, või

b) nõuda lepinguosaliselt, et ta looks, rajaks, soetaks, rendiks või käitaks telekommunikatsioonivõrke või pakuks telekommunikatsiooniteenuseid, mida avalikkusele üldiselt ei pakuta, ega nõuda lepinguosaliselt, et ta kohustaks teenuseosutajat seda tegema.

ARTIKKEL 15.3

Juurdepääs üldkasutatavatele telekommunikatsioonivõrkudele ja -teenustele ning nende kasutamine

1. Lepinguosaline tagab, et teise lepinguosalise ettevõtetele võimaldatakse juurdepääs üldkasutatavatele telekommunikatsioonivõrkudele või -teenustele ning nende kasutamine mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel, sealhulgas pidades silmas kvaliteeti ning tehnilisi standardeid ja kirjeldusi[25]. Lepinguosalised kohaldavad seda kohustust muu hulgas lõigetes 2–6 sätestatud viisil.

2. Lepinguosaline tagab, et teise lepinguosalise ettevõtetel on juurdepääs igale tema territooriumi piires või piiriüleselt pakutavale üldkasutatavale telekommunikatsioonivõrgule ja -teenusele, sealhulgas püsiliinidele, ning võimalus neid võrke ja teenuseid kasutada; seepärast kannab lepinguosaline hoolt selle eest, et kõnealustel ettevõtetel on kooskõlas lõigetega 5 ja 6 lubatud:

a) osta või rentida ja liita lõpp- või muid seadmeid, mis ühendatakse üldkasutatavasse telekommunikatsioonivõrku;

b) siduda eraviisiliselt renditud või eraomandis olevad liinid asjaomase lepinguosalise üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude ja -teenustega või teise ettevõtte renditud või omandis olevate liinidega;

c) kasutada enda valikul kasutusprotokolle ning

d) täita lülitus-, signaaliedastus- ja töötlemisfunktsioone.

[25] „**Mittediskrimineeriv**“ tähendab ettevõtte kohtlemist vähemalt sama soodsalt, kui koheldaks ükskõik millist teist sarnases olukorras sarnaseid üldkasutatavaid telekommunikatsioonivõrke või -teenuseid kasutatavat ettevõtet.

3. Lepinguosaline tagab, et teise lepinguosalise ettevõtted võivad kasutada üldkasutatavaid telekommunikatsioonivõrke ja -teenuseid tema territooriumil või piiriüleselt teabe edastamiseks, sealhulgas kõnealuste ettevõtete ettevõttesisese side jaoks, ning juurdepääsemiseks mõlema lepinguosalise territooriumil andmebaasides sisalduvale või muul viisil masinloetaval kujul salvestatud teabele.

4. Lisaks artiklile 28.3 („Ülderandid“) ja olenemata lõikest 3 võtab lepinguosaline asjakohaseid meetmeid, et kaitsta:

a) üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste turvalisust ja konfidentsiaalsust ning

b) üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste kasutajate eraelu puutumatust,

tingimusel et neid meetmeid ei kohaldata viisil, mis mõjuks meelevaldse või põhjendamatu diskrimineerimisena või kujutaks endast kaubanduse varjatud piiramist.

5. Lepinguosaline tagab, et üldkasutatavatele telekommunikatsioonivõrkudele või -teenustele ligipääsuks ning nende kasutamiseks ei kehtestata muid tingimusi peale nende, mis on vajalikud selleks, et:

a) tagada üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude pakkujate ja telekommunikatsiooniteenuste osutajate avaliku teenuse osutamise kohustuste täitmine, eriti nende suutlikkus teha oma võrgud ja teenused avalikkusele üldiselt kättesaadavaks;

b) kaitsta üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude ja -teenuste tehnilist terviklikkust või

c) tagada, et teise lepinguosalise teenuseosutajad ei osuta teenuseid, mis on piiratud lepinguosalise I või II lisa loendis sätestatud reservatsioonidega.

6. Tingimusel et üldkasutatavatele telekommunikatsioonivõrkudele ja -teenustele ligipääsu ning nende kasutamise tingimused vastavad lõikes 5 sätestatud kriteeriumidele, võivad need sisaldada:

a) kõnealuste teenuste edasimüügi või jagatud kasutamise piiranguid;

b) nõuet kasutada selleks, et selliste võrkude ja teenustega ühineda, kindlaksmääratud tehnilisi liideseid, sealhulgas liideseprotokolle;

c) vajaduse korral nõudeid kõnealuste teenuste koostalitluseks;

d) lõppseadmete või muude võrguga liidetavate seadmete tüübikinnitust ning tehnilisi nõudeid, mis käsitlevad selliste seadmete ühendamist võrkudega;

e) piiranguid eraviisiliselt renditud või eraomandis olevate liinide ühendamisel kõnealuste võrkude ja teenustega või teise ettevõtte renditud või omandis olevate liinidega ning

f) teatamist, registreerimist ja litsentsimist.

ARTIKKEL 15.4

Peamiste teenuseosutajate suhtes kohaldatavad konkurentsi tagamise meetmed

1. Lepinguosaline jätab kehtima asjakohased meetmed, et takistada teenuseosutajaid, kes üksi või üheskoos on peamine teenuseosutaja, alustamast või jätkamast konkurentsivastast tegevust.

2. Lõikes 1 nimetatud konkurentsivastase tegevuse hulka kuulub:

a) konkurentsivastane ristsubsideerimine;

b) konkurentidelt saadud teabe kasutamine konkurentsivastasel viisil ning

c) sellise olulisi vahendeid käsitleva tehnilise teabe ja asjakohase kommertsteabe varjamine teiste teenuseosutajate eest, mis on neile teenuste osutamiseks vajalik.

ARTIKKEL 15.5

Juurdepääs olulistele vahenditele

1. Lepinguosaline tagab, et tema territooriumil asuv peamine teenuseosutaja teeb oma olulised vahendid, mille hulka võivad kuuluda võrguelemendid ning kasutuse tugisüsteemid ja -struktuurid, teise lepinguosalise telekommunikatsiooniteenuste osutajatele kättesaadavaks mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel ning kulupõhiste tasumääradega.

2. Lepinguosaline võib kooskõlas oma õigusaktidega kindlaks määrata tema territooriumil kättesaadavaks tehtavad olulised vahendid.

ARTIKKEL 15.6

Telekommunikatsioonivõrkude vastastikune sidumine

1. Lepinguosaline tagab, et tema territooriumil asuv peamine teenuseosutaja annab võimaluse telekommunikatsioonivõrkude vastastikuseks sidumiseks:

a) igas võrgu punktis, kus see on tehniliselt teostatav;

b) mittediskrimineerivatel tingimustel, sealhulgas kohaldades mittediskrimineerivaid tehnilisi standardeid ja kirjeldusi ning tasumäärasid;

c) kvaliteediga, mis ei ole halvem kui see, mida võimaldatakse omaenda sarnastele teenustele või mitteseotud teenuseosutajate sarnastele teenustele või tütarettevõtjate või muude sidusettevõtjate sarnastele teenustele;

e) õigel ajal, läbipaistvate ja mõistlike tingimuste (sealhulgas tehnilised standardid ja kirjeldused) ning kulupõhiste tasumääradega, pidades silmas majanduslikku tasuvust, ning piisavalt eraldatult, et teenuseosutaja ei peaks maksma võrgu osade või vahendite eest, mida ta ei vaja teenuse osutamiseks, ning

f) taotluse korral lisaks võrgu lõpp-punktidele, mida pakutakse enamikule kasutajatest, ka muudes punktides tasu eest, milles kajastuvad vajalike lisarajatiste ehitamise kulud.

2. Teenuseosutajal, kellel on volitus pakkuda telekommunikatsiooniteenuseid, on õigus pidada teiste üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude pakkujate ja telekommunikatsiooniteenuste osutajatega läbirääkimisi uue telekommunikatsioonivõrkude vastastikuse sidumise lepingu üle. Lepinguosaline tagab, et peamiselt teenuseosutajalt nõutakse telekommunikatsioonivõrkude vastastikuse sidumise standardpakkumise koostamist või telekommunikatsioonivõrkude vastastikuse sidumise lepingute üle teiste telekommunikatsioonivõrkude pakkujatega ja telekommunikatsiooniteenuste osutajatega läbirääkimiste pidamist.

3. Lepinguosaline tagab, et telekommunikatsiooniteenuste osutajad, kes saavad telekommunikatsioonivõrkude vastastikuse sidumise lepingute üle peetavate läbirääkimiste käigus mõnelt teiselt selliselt teenuseosutajalt teavet, kasutavad seda teavet üksnes sel eesmärgil, mille jaoks see anti, ning peavad alati kinni edastatud või salvestatud teabe konfidentsiaalsuse tagamise nõudest.

4. Lepinguosaline tagab, et avalikustatakse menetlused, mida kohaldatakse peamise teenuseosutajaga telekommunikatsioonivõrkude vastastikusel sidumisel.

5. Lepinguosaline tagab, et peamine teenuseosutaja avalikustab kas oma telekommunikatsioonivõrkude vastastikuse sidumise lepingud või telekommunikatsioonivõrkude vastastikuse sidumise standardpakkumise, kui see on asjakohane.

## ARTIKKEL 15.7

### Telekommunikatsiooniteenuste osutamise luba

Lepinguosaline peaks tagama, et telekommunikatsiooniteenuste osutamise loa andmisel järgitakse võimaluse korral lihtsat teatamismenetlust.

## ARTIKKEL 15.8

### Universaalteenus

1. Kummalgi lepinguosalisel on õigus kindlaks määrata, millist universaalteenuse osutamise kohustust ta soovib säilitada.

2. Lepinguosaline tagab, et igat universaalteenusega seotud meedet, mille ta vastu võtab või kehtima jätab, hallatakse läbipaistval, mittediskrimineerival ja konkurentsi suhtes neutraalsel viisil. Samuti tagab Lepinguosaline, et ükski universaalteenuse osutamise kohustus, mille ta kehtestab, ei oleks koormavam, kui on vaja lepinguosalise kindlaks määratud universaalteenuse jaoks.

3. Kõikidel teenuseosutajatel peaks olema võimalus taotleda universaalteenuse pakkumise õigust. Universaalteenuse osutaja määramisel tagab lepinguosaline, et valik tehakse tõhusal, läbipaistval, objektiivsel ja mittediskrimineerival viisil.

## ARTIKKEL 15.9

## Piiratud ressursid

1. Lepinguosaline haldab oma menetlusi, millega jaotatakse ja kasutatakse piiratud ressursse, sealhulgas raadiosagedusi, numbreid ja trasside rajamise õigusi, objektiivselt, õigeaegselt, läbipaistvalt ja mittediskrimineerivalt.

2. Olenemata artiklist 8.4 („Turulepääs“) ja artiklist 9.6 („Turulepääs“) võib lepinguosaline võtta vastu või jätta kehtima meetme, millega eraldatakse ja antakse üle spektriosa ja hallatakse sagedusi. Seega jääb kummalegi lepinguosalisele õigus kehtestada ja viia ellu oma spektri ja sageduste haldamise poliitika, millega võidakse piirata üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutajate arvu. Samuti jääb kummalegi lepinguosalisele õigus eraldada sagedusalasid, võttes arvesse praeguseid ja tulevasi vajadusi.

3. Lepinguosaline avalikustab teabe eraldatud sagedusalade hetkeseisu kohta, kuid ei ole kohustatud üksikasjalikult kirjeldama valitsuse erikasutuseks eraldatud sagedusi.

ARTIKKEL 15.10

Numbri operaatoritevaheline teisaldatavus

Lepinguosaline tagab, et tema territooriumil asuvad üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutajad tagavad mõistlikel tingimustel numbri operaatoritevahelise teisaldatavuse.

ARTIKKEL 15.11

Reguleeriv asutus

1. Lepinguosaline tagab, et tema reguleeriv asutus on telekommunikatsioonivõrkude ja -seadmete pakkujatest või telekommunikatsiooniteenuste osutajatest õiguslikult eraldiseisev ja funktsionaalselt sõltumatu, sealhulgas juhul, kui lepinguosaline säilitab telekommunikatsioonivõrkude pakkuja või telekommunikatsiooniteenuste osutaja üle omandiõiguse või kontrolli.

2. Lepinguosaline tagab, et tema reguleeriva asutuse otsused ja menetlused on kõikide turuosaliste suhtes erapooletud ning et neid hallatakse läbipaistvalt ja õigeaegselt.

3. Lepinguosaline tagab, et tema reguleerival asutusel on sektori reguleerimiseks piisavad volitused, sealhulgas volitus:

a) nõuda telekommunikatsioonivõrkude pakkujatelt või telekommunikatsiooniteenuste osutajatelt ükskõik millist teavet, mida reguleeriv asutus peab vajalikuks oma kohustuste haldamiseks, ning

b) pöörata täitmisele oma otsused, mis on seotud artiklites 15.3–15.6 sätestatud kohustustega, rakendades asjakohaseid karistusi, mille hulka võivad kuuluda rahalised karistused, korrigeerivad korraldused ning litsentsi kehtivuse peatamine või litsentsi tühistamine.

## ARTIKKEL 15.12

## Telekommunikatsioonialaste vaidluste lahendamine

Pöördumine reguleeriva asutuse poole

1. Lisaks artiklile 27.3 („Haldusmenetlused“) ja artiklile 27.4 („Läbivaatamine ja edasikaebamine“) tagab lepinguosaline, et:

a) ettevõtetel on võimalus pöörduda õigeaegselt lepinguosalise reguleeriva asutuse poole, et lahendada artiklitega 15.3–15.6 hõlmatud küsimustes tekkinud vaidlusi üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude pakkujate või telekommunikatsiooniteenuste osutajatega, kes lepinguosalise õigusaktide alusel kuuluvad asjaomase reguleeriva asutuse jurisdiktsiooni. Vajaduse korral teeb reguleeriv asutus vaidluse lahendamiseks mõistliku aja jooksul siduva otsuse, ning

b) teise lepinguosalise telekommunikatsioonivõrkude pakkujatel või telekommunikatsiooniteenuste osutajatel, kes taotlevad lepinguosalise territooriumil juurdepääsu olulistele vahenditele või telekommunikatsioonivõrkude vastastikust sidumist peamise teenuseosutajaga, on võimalus pöörduda mõistliku ja avalikult kindlaks määratud aja jooksul reguleeriva asutuse poole, et lahendada vaidlusi, mis on tekkinud kõnealuse peamise teenuseosutajaga seoses telekommunikatsioonivõrkude vastastikuse sidumise või juurdepääsu asjakohaste tingimuste ja tasumääradega.

Reguleeriva asutuse otsuste edasikaebamine ja läbivaatamine

2. Lepinguosaline tagab, et ettevõte, kelle huve on reguleeriva asutuse otsus kahjustanud, võib pöörduda otsuse läbivaatamiseks erapooletu ja sõltumatu kohtu või kohtulaadsele organi või haldusasutuse poole, nagu on ette nähtud lepinguosalise õigusaktides. Kohus või kohtulaadne organ või haldusasutus esitab ettevõttele oma otsuse kirjaliku põhjenduse. Lepinguosaline tagab, et reguleeriv asutus täidab need otsused, mis on edasi kaevatud või mille puhul on taotletud täiendavat läbivaatamist.

3. Kohtuliku läbivaatamise taotlus ei anna alust reguleeriva asutuse otsus täitmata jätta, välja arvatud juhul, kui asjaomane kohtuasutus peatab kõnealuse otsuse täitmise.

ARTIKKEL 15.13

Läbipaistvus

1. Lisaks artiklile 27.1 („Avaldamine“) ja artiklile 27.2 („Teabe esitamine“) ning teistele käesoleva peatüki sätetele, mis käsitlevad teabe avaldamist, avalikustab lepinguosaline:

a) hõlpsasti juurdepääsetaval ja arusaadaval kujul reguleeriva asutuse ülesanded, eriti juhul, kui kõnealused ülesanded on määratud mitmele organile;

b) oma meetmed, mis on seotud üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenustega, sealhulgas:

   i) oma reguleeriva asutuse eeskirjad koos nende eeskirjade alusega,

   ii) tariifid ning muud teenuste tingimused,

   iii) tehniliste liideste kirjeldused,

   iv) tingimused lõpp- või muude seadmete liitmiseks üldkasutatavasse telekommunikatsioonivõrku,

   v) võimalikud teatamist, loa taotlemist, registreerimist või litsentsimist käsitlevad nõuded ning

c) teabe organite kohta, kes vastutavad standarditega seotud meetmete ettevalmistamise, muutmise ja vastuvõtmise eest.

ARTIKKEL 15.14

Kohaldamisest hoidumine

Lepinguosalised tunnistavad konkurentsile rajatud turu olulisust õiguspäraste avaliku poliitika eesmärkide saavutamisel telekommunikatsiooniteenuste valdkonnas. Selleks võib lepinguosaline oma õigusaktides ette nähtud ulatuses keelduda eeskirja kohaldamisest telekommunikatsiooniteenuse suhtes, kui turuanalüüs näitab, et tõhus konkurents on saavutatud.

ARTIKKEL 15.15

Seos teiste peatükkidega

Kui selle peatüki ja mõne muu käesoleva lepingu peatüki vahel esineb vastuolu, on ülimuslik käesolev peatükk.

KUUETEISTKÜMNES PEATÜKK

# E-KAUBANDUS

## ARTIKKEL 16.1

### Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„tarne“** – arvutiprogramm, tekst, video, pilt, helisalvestis või mõni muu digitaalselt kodeeritud tarne ning

**„e-kaubandus“** – kaubandus, mis toimub ainuüksi telekommunikatsiooniseadmete kaudu või ühiselt nii telekommunikatsiooniseadmete kui ka muude info- ja kommunikatsioonitehnoloogia seadmete kaudu.

## ARTIKKEL 16.2

### Eesmärk ja kohaldamisala

1. Lepinguosalised tunnistavad, et e-kaubandus suurendab majanduskasvu ja kauplemisvõimalusi paljudes sektorites, ning kinnitavad WTO eeskirjade kohaldatavust e-kaubanduse suhtes. Lepinguosalised lepivad kokku, et edendavad omavahelise e-kaubanduse arengut, eelkõige tehes käesoleva peatüki sätete alusel koostööd e-kaubanduse valdkonnas tekkivates küsimustes.

2. Käesoleva peatükiga ei kehtestata lepinguosalistele kohustust lubada elektrooniliselt edastatud tarnet, välja arvatud juhul, kui see on kooskõlas lepinguosaliste mõne muu käesoleva lepingu sätte kohaste kohustustega.

## ARTIKKEL 16.3

### Elektrooniliste tarnete suhtes kohaldatavad tollimaksud

1. Lepinguosaline ei kehtesta elektrooniliselt edastatava tarne kohta tollimaksu, tasu või lõivu.

2. Suurema kindluse huvides ei takista lõige 1 lepinguosalist kehtestamast elektrooniliselt edastatavatele tarnetele riiklikku maksu või muud riiklikku lõivu, tingimusel et see maks või lõiv kehtestatakse viisil, mis on kooskõlas käesoleva lepinguga.

ARTIKKEL 16.4

Usaldus ja kindlustunne e-kaubanduse suhtes

Lepinguosaline peaks vastu võtma või jätma kehtima õigusnormid või haldusmeetmed, et kaitsta e-kaubanduse kasutajate isikuandmeid, ning võtab seda tehes nõuetekohaselt arvesse rahvusvahelisi andmekaitsestandardeid, mille on kehtestanud asjakohased rahvusvahelised organisatsioonid, kuhu mõlemad lepinguosalised kuuluvad.

ARTIKKEL 16.5

Üldsätted

Võttes arvesse e-kaubanduse potentsiaali sotsiaalse ja majandusliku arengu soodustamise vahendina, tunnistavad lepinguosalised, kui tähtis on:

a) nende riiklike õigusraamistike selgus, läbipaistvus ja prognoositavus e-kaubanduse võimalikult ulatuslikul arendamisel;

b) koostalitlusvõime, uuendusmeelsus ja konkurents e-kaubanduse lihtsustamisel ning

c) väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate jaoks e-kaubanduse kasutamise lihtsamaks muutmine.

ARTIKKEL 16.6

E-kaubanduse teemaline dialoog

1. Tunnistades e-kaubanduse üleilmset olemust, lepivad lepinguosalised kokku, et jätkavad e-kaubanduse vallas esile kerkivates küsimustes dialoogi, käsitledes muu hulgas järgmist:

a) üldsusele välja antud e-allkirjade sertifikaatide tunnustamine ning piiriüleste sertimisteenuste hõlbustamine;

b) vahendusteenuse osutajate vastutus teabe edastamise või salvestamise eest;

c) soovimatute elektrooniliste kommertsteadete käsitlemine ning

d) isikuandmete kaitse ning tarbijate ja ettevõtjate kaitsmine pettusel põhinevate ja eksitavate kaubandustavade eest e-kaubanduse valdkonnas.

2. Lõikes 1 nimetatud dialoog võib seisneda teabe vahetamises lepinguosaliste kõnealuseid küsimusi käsitlevate õigusnormide ja muude meetmete kohta ning selliste õigusnormide ja muude meetmete rakendamisel saadud kogemuste jagamises.

3. Tunnistades e-kaubanduse üleilmset olemust, kinnitavad lepinguosalised, et e-kaubanduse arengu edendamiseks on tähtis osaleda aktiivselt mitmepoolsetel foorumitel.

ARTIKKEL 16.7

Seos teiste peatükkidega

Kui selle peatüki ja mõne muu käesoleva lepingu peatüki vahel esineb vastuolu, on ülimuslik kõnealune muu peatükk.

SEITSMETEISTKÜMNES PEATÜKK

KONKURENTSIPOLIITIKA

ARTIKKEL 17.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„konkurentsivastane äritegevus“** – konkurentsivastased lepingud, konkurentide kooskõlastatud tavad või kokkulepped, turgu valitseva ettevõtja konkurentsivastased tavad ja olulise konkurentsivastase mõjuga ühinemised ning

**„üldist majandushuvi pakkuv teenus“** – teenus, mida Euroopa Liidus tavapärastes turutingimustes tegutseval ettevõtjal ei ole võimalik pakkuda rahuldavalt ning sellistel tingimustel, nagu hind, objektiivsed kvaliteediomadused, teenuse jätkuvus ja kättesaadavus, mis on kooskõlas avaliku huviga. Riik peab üldist majandushuvi pakkuva teenuse osutamise tegema ülesandeks ühele või mitmele ettevõtjale avaliku teenuse osutamise kujul, määrates kindlaks asjaomaste ettevõtjate ja riigi kohustused.

ARTIKKEL 17.2

Konkurentsipoliitika

1. Lepinguosalised tunnistavad vaba ja moonutamata konkurentsi tähtsust oma kaubandussuhetes. Lepinguosalised tunnistavad, et konkurentsivastane äritegevus võib kahjustada turgude nõuetekohast toimimist ning vähendada kaubanduse liberaliseerimisest tulenevat kasu.

2. Lepinguosalised võtavad asjakohaseid meetmeid, et keelustada konkurentsivastane äritegevus, tunnistades, et sellised meetmed aitavad saavutada käesoleva lepingu eesmärke.

3. Lepinguosalised teevad koostööd küsimustes, mis on seotud konkurentsivastase äritegevuse keelustamisega vabakaubanduspiirkonnas, kooskõlas 17. juunil 1999 Bonnis sõlmitud *Euroopa Ühenduste ja Kanada valitsuse vahelise lepinguga nende konkurentsiõiguse kohaldamise kohta*.

4. Lõikes 2 nimetatud meetmed on kooskõlas läbipaistvuse, diskrimineerimisest hoidumise ja õiglase menetluse põhimõttega. Konkurentsiõiguse kohaldamisest tehtavad erandid peavad olema läbipaistvad. Üks lepinguosaline teeb teisele lepinguosalisele kättesaadavaks avaliku teabe selliste oma konkurentsiõiguse alusel ette nähtud erandite kohta.

## ARTIKKEL 17.3

### Konkurentsipoliitika kohaldamine ettevõtjate suhtes

1. Lepinguosaline tagab, et artikli 17.2 lõikes 2 nimetatud meetmeid kohaldatakse lepinguosaliste suhtes tema õigusnormidega nõutavas ulatuses.

2. Suurema õiguskindluse huvides kehtib järgmine:

a) Kanadas on konkurentsiseadus (*Competition Act*, R.S.C. 1985, c. C-34) siduv ja seda kohaldatakse äriühingute suhtes, kes on Kanada või mõne Kanada provintsi õiguse alusel Tema Majesteedi esindajad, seoses äriühingu äritegevusega tegelikus või võimalikus konkurentsis teiste isikutega, sellises ulatuses, nagu seda kohaldataks juhul, kui äriühing ei oleks Tema Majesteedi esindaja. Selliste esindajate hulka võivad kuuluda riigiettevõtted, monopolid ning eri-, ainu- või eelisõiguse saanud ettevõtted ning

b) Euroopa Liidus kohaldatakse riigiettevõtete, monopolide ning ettevõtete suhtes, kellele on antud eri- või eelisõigused, Euroopa Liidu konkurentsieeskirju. Ettevõtete suhtes, kellele on tehtud ülesandeks üldist majandushuvi pakkuvate teenuste osutamine või kes on kasumit taotlevad monopolid, kohaldatakse neid eeskirju siiski sel määral, kuivõrd selliste eeskirjade rakendamine ei takista õiguslikult ega tegelikult neile määratud konkreetsete ülesannete täitmist.

ARTIKKEL 17.4

Vaidluste lahendamine

Käesoleva peatüki sätete suhtes ei kohaldata mitte ühtegi käesoleva lepingu kohast vaidluste lahendamise viisi.

KAHEKSATEISTKÜMNES PEATÜKK

# RIIGIETTEVÕTTED, MONOPOLID JA ERI- VÕI EELISÕIGUSE SAANUD ETTEVÕTTED

## ARTIKKEL 18.1

### Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„hõlmatud üksus“** –

a) monopol;

b) kauba või teenuse tarnija, kes on üks neist vähestest kaupade või teenuste tarnijatest, keda lepinguosaline on vormiliselt või tegelikult volitanud või kelle asutanud ning kelle seas lepinguosaline sisuliselt hoiab oma territooriumil ära konkurentsi;

c) üksus, kellele lepinguosaline on andnud vormiliselt või tegelikult kaupa tarnimise või teenuse pakkumise eri- või eesõiguse, mis mõjutab suurel määral mõne teise ettevõtte suutlikkust tarnida sama kaupa või osutada sama teenust samas geograafilises piirkonnas sisuliselt samaväärsetes tingimustes ning võimaldab üksusel pääseda tervikuna või osaliselt konkurentsisurvest või turupiirangutest[26], või

d) riigiettevõte;

**„määramine“** – monopoli kehtestamine või lubamine või selle laiendamine, et hõlmata veel mõni kaup või teenus;

**„ärikaalutlustest lähtuv“** – kooskõlas üldkasutatavate äritavadega, millest asjaomase valdkonna erakapitalil põhinev ettevõte lähtub ning

**„mittediskrimineeriv kohtlemine“** – käesolevas lepingus sätestatud võrdne kohtlemine või enamsoodustusrežiim olenevalt sellest, kumma tingimused on paremad.

[26] Suurema kindluse huvides ei kujuta napi ressursi jagamiseks objektiivsete, proportsionaalsete ja mittediskrimineerivate kriteeriumide alusel üksikutele ettevõtetele litsentsi andmine eriõigust.

ARTIKKEL 18.2

Kohaldamisala

1. Lepinguosalised kinnitavad oma õigusi ja kohustusi, mis tulenevad GATT 1994 XVII artikli lõigetest 1–3, 1994. aasta *üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe XVII artikli tõlgendamise lepingust* ning teenustekaubanduse üldlepingu VIII artikli lõigetest 1 ja 2, mis inkorporeeritakse käesolevasse lepingusse ja muudetakse selle osaks.

2. Käesolevat peatükki ei kohaldada lepinguosaliste hangete suhtes, mille eesmärk on osta kaupa või teenust valitsuse funktsioonide täitmiseks, mitte äriotstarbeliseks edasimüügiks või kasutamiseks äriotstarbeliseks müügiks ette nähtud kauba tarnimisel või teenuse osutamisel, olenemata sellest, kas kõnealune hange on „käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ artikli 19.2 („Kohaldamisala“) tähenduses.

3. Artikleid 18.4 ja 18.5 ei kohaldata artiklis 8.2 („Kohaldamisala“) ja artiklis 9.2 („Kohaldamisala“) nimetatud valdkondade suhtes.

4. Artikleid 18.4 ja 18.5 ei kohaldata hõlmatud üksuse meetme suhtes, mille korral rakendataks asjaomase lepinguosalise I, II või III lisas esitatud loendis sätestatud võrdse kohtlemise või enamsoodustusrežiimi rakendamise kohustuse reservatsiooni, juhul kui see lepinguosaline oleks vastu võtnud või säilitanud sama meetme.

ARTIKKEL 18.3

Riigiettevõtted, monopolid ning eri- või eesõiguse saanud ettevõtted

1. Ilma et see piiraks lepinguosaliste käesoleva lepingu kohaseid õigusi ja kohustusi, ei takista käesolevas peatükis sätestatu kumbagi lepinguosalist asutamast või säilitamast riigiettevõtet või monopoli ega andmast mõnele ettevõttele eri- või eelisõigusi.

2. Lepinguosalised ei nõua hõlmatud üksuselt tegutsemist viisil, mis on vastuolus käesoleva lepinguga, ega soodusta sellist tegutsemist.

ARTIKKEL 18.4

Mittediskrimineeriv kohtlemine

1. Lepinguosaline tagab, et hõlmatud üksus kohtleb tema territooriumil kauba või teenuste ostmisel või müümisel käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringut, teise lepinguosalise kaupa või teise lepinguosalise teenuseosutajat mittediskrimineerivalt.

2. Kui artikli 18.1 punktides b–d esitatud mõiste „hõlmatud üksus“ määratluses kirjeldatud üksus tegutseb kooskõlas artikli 18.5 lõikega 1, leitakse, et lepinguosaline, kelle territooriumil asjaomane hõlmatud üksus asub, on täitnud kõnealuse üksuse puhul lõikes 1 sätestatud kohustused.

ARTIKKEL 18.5

Ärikaalutlused

1. Lepinguosaline tagab, et hõlmatud üksus lähtub tema territooriumil kaupade ostmisel ja müümisel, sealhulgas hinna, kvaliteedi, kättesaadavuse, turustatavuse, veo ning muude ostu- ja müügitingimuste puhul, nagu ka teenuste ostmisel ja pakkumisel, ärikaalutlustest, ka juhul, kui ta pakub selliseid kaupu või teenuseid teise lepinguosalise investorile või teise lepinguosalise investori investeeringu tulemusel.

2. Tingimusel, et käesoleva lepinguga hõlmatud üksuse tegevus on kooskõlas artikliga 18.4 ja seitsmeteistkümnenda peatükiga („Konkurentsipoliitika“), ei kohaldata lõikes 1 nimetatud kohustusi:

a) monopoli puhul selle eesmärgi täitmisel, mille jaoks monopol on loodud või mille jaoks on talle antud eri- või eelisõigused, näiteks avaliku teenuse osutamise kohustus või regionaalareng, või

b) riigiettevõtte puhul tema avalike ülesannete täitmisel.

ÜHEKSATEISTKÜMNES PEATÜKK

RIIGIHANKED

ARTIKKEL 19.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„kommertskaubad või -teenused“** – kaubad või teenused, mida tavaliselt müüakse või pakutakse müügiks turul valitsusvälistele ostjatele ja mida sellised ostjad ostavad tavaliselt turult valitsemisega mitteseotud eesmärkidel;

**„ehitusteenus“** – teenus, mille eesmärk on mis tahes vahenditega ehitada hooneid ja tsiviilrajatisi ÜRO ühtse tooteklassifikaatori (CPC) 51. alajao tähenduses;

**„elektrooniline oksjon“** – elektrooniliste seadmete abil toimuv järkjärguline protsess, mille käigus tarnijad esitavad uue hinnapakkumise, hankemenetluse hindamiskriteeriumide kohase muu mõõdetava väärtuse või mõlemad, ning mille tulemusel tekib või muutub pakkumuste pingerida;

**„kirjalikult“** või **„kirjalik“** – sõnade ja numbritega esitatud väljend, mida saab lugeda ja taasesitada ning hiljem edastada. Mõiste võib hõlmata elektrooniliselt edastatavat ja salvestatavat teavet;

**„piiratud pakkumismenetlus“** – hange, mille puhul hankeüksus võtab ühendust tema enda väljavalitud tarnija või tarnijatega;

**„meede“** – hankeüksuse seadus, eeskiri, kord, haldussuunis, tava või mis tahes meede, mis on seotud käesoleva lepinguga hõlmatud hankega;

**„korduvkasutatav loetelu“** – loetelu, mida hankeüksus kavatseb korduvalt kasutada ja mis sisaldab nende tarnijate andmeid, kelle hankeüksus on tunnistanud loetellu kandmise tingimustele vastavaks;

**„kavandatud hanke teade“** – hankeüksuse avaldatud teade, milles kutsutakse huvitatud tarnijaid esitama osalemistaotlust, pakkumust või mõlemat;

**„korvamismeetmed“** – tingimused või kohustused, mis edendavad kohalikku arengut või parandavad lepinguosalise maksebilanssi, näiteks kodumaise osaluse, tehnoloogia litsentsimise ning investeerimis-, vastuostu- jms toimingute ja nõuete abil;

**„avatud hange“** – hange, mille puhul võivad pakkumuse esitada kõik huvitatud tarnijad;

**„isik“** – artiklis 1.1 („Üldkohaldatavad mõisted“) määratletud isik;

**„hankeüksus“** – üksus, kelle suhtes käesoleva peatükiga seoses kohaldatakse lepinguosalise turule lubatud kaupade ja teenuste loetelu 19-1, 19-2 või 19-3 lisa;

**„kvalifitseeritud tarnija“** – tarnija, kelle hankeüksus on tunnistanud osalemistingimustele vastavaks;

**„valikpakkumismenetlus“** – hange, mille puhul hankeüksus kutsub pakkumusi esitama üksnes kvalifitseeritud tarnijad;

**„teenused“** – hõlmab ehitusteenuseid, kui ei ole sätestatud teisiti;

**„standard“** – dokument, mille on heaks kiitnud tunnustatud asutus ning millega nähakse üldiseks ja korduvaks kasutamiseks ette tooteid ja teenuseid ning nendega seotud protsesse ja tootmismeetodeid käsitlevad eeskirjad, suunised või omadused, mille järgimine ei ole kohustuslik. Standard võib sisaldada või käsitleda ka üksnes kauba, teenuse, tootmistehnoloogia või -meetodi terminoloogiat, sümboleid, pakendamis-, tähistamis- või märgistusnõudeid;

**„tarnija“** – isik või isikute rühm, kes pakub või saab pakkuda kaupu ja teenuseid, ning

**„tehniline kirjeldus“** – hanketingimus, milles on:

a) kehtestatud hangitavate kaupade või teenuste omadused, sealhulgas kvaliteedi, toime, ohutuse ja mõõtmete nõuded, või kaupade tootmise ja teenuste osutamise protsessid ja viisid, või

b) käsitletakse toote või teenuse suhtes kehtivat terminoloogiat, sümboleid, pakendamis-, tähistamis- või märgistusnõudeid.

ARTIKKEL 19.2

Kohaldamisala

*Käesoleva peatüki kohaldamine*

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse kõikide käesoleva lepinguga hõlmatud hankega seotud meetmete suhtes, sõltumata sellest, kas see hange korraldatakse tervenisti või osaliselt elektrooniliselt või mitte.

2. Käesolevas peatükis tähendab „käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ valitsuse ülesannete täitmiseks teostatavat hanget:

a) mille puhul hangitakse kaupu, teenuseid või mõlemat:

   i) nagu on kindlaks määratud käesoleva peatükiga seotud lepinguosaliste turule lubatud kaupade ja teenuste loetelu lisades, ning

   ii) hanke eesmärk ei ole äriotstarbeline müük või edasimüük või kasutamine äriotstarbeliseks müügiks või edasimüügiks ette nähtud kaupade tootmisel või teenuste osutamisel;

b) mis toimub mis tahes lepingulisel alusel, sealhulgas ostmise, liisimine ja rentimise või üürimise teel koos väljaostuvõimalusega või ilma selleta;

c) mille maksumus, hinnatuna vastavalt lõigetele 6–8, on artikli 19.6 kohase teate avaldamise ajal võrdne käesoleva peatükiga seotud lepinguosalise turule lubatud kaupade ja teenuste loetelu lisades sätestatud piirmääraga või sellest suurem;

d) mille teostab hankeüksus ning

e) mida ei ole lõikes 3 või käesoleva peatükiga seotud lepinguosalise turule lubatud kaupade ja teenuste loetelu lisades sätestatud kohaldamisalast muul moel välja arvatud.

3. Kui käesoleva peatükiga seotud lepinguosalise turule lubatud kaupade ja teenuste loetelu lisades ei ole sätestatud teisiti, ei kohaldata käesolevat peatükki järgmise suhtes:

a) maa, olemasolevate hoonete ja muu kinnisvara või nendega seotud õiguste omandamine või rentimine;

b) lepinguosalise lepinguvälised kokkulepped või mis tahes vormis antav abi, sealhulgas koostöölepingud, toetused, laenud, paigutused omakapitali, tagatised ja maksusoodustused;

c) fiskaalasutuse teenuste ja depooteenuste, reguleeritud finantseerimisasutuste likvideerimis- ja juhtimisteenuste või riigivõla, sealhulgas laenude, riigi võlakirjade, vekslite ja muude väärtpaberite müügi, tagasiostu või levitamisega seotud teenuste hange või soetamine;

d) riiklikud töölepingud;

e) hanked, mis korraldatakse:

i) spetsiaalselt rahvusvahelise abi, sealhulgas arenguabi andmiseks;

ii) erimenetluse või -klausli alusel, mis on sätestatud sõjaväeüksuste paiknemist käsitlevas rahvusvahelises lepingus või mis on seotud mõne projekti ühise rakendamisega lepingule alla kirjutanud riikide poolt, või

iii) rahvusvahelise organisatsiooni erimenetluse või klausli alusel või mida rahastatakse rahvusvahelise toetuse, laenu või muu abiga, juhul kui kohaldatav menetlus või klausel ei ole käesoleva peatükiga kooskõlas.

4. Käesoleva peatüki kohane hange on iga Kanada ja Euroopa Liidu turule lubatud kaupade ja teenuste loeteludega hõlmatud hange, mille puhul lepinguosaliste kohustused on sätestatud järgmiselt:

a) 19-1 lisa – keskvalitsusasutused, kelle hankeid käesolev peatükk hõlmab;

b) 19-2 lisa – piirkondlikud valitsusasutused, kelle hankeid käesolev peatükk hõlmab;

c) 19-3 lisa – kõik muud üksused, kelle hankeid käesolev peatükk hõlmab;

d) 19-4 lisa – käesoleva peatükiga hõlmatud kaubad;

e) 19-5 lisa – käesoleva peatükiga hõlmatud teenused peale ehitusteenuste;

f) 19-6 lisa – käesoleva peatükiga hõlmatud ehitusteenused;

g) 19-7 lisa – üldised märkused ning

h) 19-8 lisa – käesoleva peatüki avaldamise viis.

5. Kui hankeüksus nõuab käesoleva lepinguga hõlmatud hankega seoses, et isik, keda ei ole nimetatud käesoleva peatükiga seotud lepinguosalise turule lubatud kaupade ja teenuste loetelu lisades, korraldaks hanke vastavalt konkreetsetele tingimustele, kohaldatakse selliste tingimuste suhtes artiklit 19.4 *mutatis mutandis*.

*Hindamine*

6. Kui hankeüksus hindab hanke maksumust eesmärgiga teha kindlaks, kas tegemist on käesoleva lepinguga hõlmatud hankega, siis ta:

a) ei jaga hanget mitmeks hankeks ning ei vali ega kasuta selle maksumuse hindamiseks erilisi hindamismeetodeid selleks, et kõnealune hange või selle osa jääks käesoleva peatüki kohaldamisalast välja, ning

b) esitab hanke hinnangulise maksimaalse kogumaksumuse hanke kogu kestuse kohta, olenemata sellest, kas leping sõlmitakse ühe või enama tarnijaga, võttes arvesse kõiki tasustamise vorme, sealhulgas:

   i) lisa-, teenus-, vahendustasusid ja intresse ning

ii) kui hankes on ette nähtud optsioonivõimalus, siis kõnealuste optsioonide kogumaksumust.

7. Kui hanke üksiknõude tulemusena sõlmitakse rohkem kui üks leping või sõlmitakse lepingud eraldi osade suhtes (edaspidi „korduvlepingud“), võetakse hinnangulise maksimaalse kogumaksumuse arvutamisel aluseks järgmine:

a) eelneva 12 kuu jooksul või hankeüksus eelneva eelarveaasta jooksul sõlmitud sama tüüpi kauba või teenuse korduvlepingute maksumus, mida on võimaluse korral korrigeeritud, et võtta arvesse prognoositud muutusi järgmise 12 kuu jooksul hangitavate kaupade ja teenuste koguses ja maksumuses, või

b) algse lepingu sõlmimisele järgneva 12 kuu jooksul või hankeüksuse eelarveaasta jooksul hangitava sama tüüpi kauba või teenuse korduvlepingute hinnanguline maksumus.

8. Kauba või teenuse hanke puhul liisimise, rentimise või üürimise teel või hangete puhul, mille koguhind ei ole kindlaks määratud, on hindamise alus järgmine:

a) tähtajalise lepingu puhul:

i) kui lepingu kestus on 12 kuud või vähem, siis hinnanguline maksimaalne maksumus kogu kestuse jooksul, või

ii) kui lepingu kestus ületab 12 kuud, siis hinnanguline maksimaalne kogumaksumus, sealhulgas mis tahes hinnanguline jääkmaksumus;

b) tähtajatute lepingute puhul hinnanguline kuumakse, mis on korrutatud 48ga, ning

c) kui ei ole kindel, kas leping sõlmitakse tähtajalise lepinguna, kohaldatakse alapunkti b.

ARTIKKEL 19.3

Julgeoleku- ja ülderandid

1. Ühtki käesoleva peatüki sätet ei tõlgendata selliselt, et see takistab lepinguosalisel võtta meetmeid või jätta avalikustamata teave, kui ta peab seda vajalikuks, et kaitsta oma olulisi julgeolekuhuve:

a) relvade, laskemoona[27] või sõjavarustuse hankimisel;

b) riigi julgeoleku seisukohast hädavajalike hangete puhul või

c) riigikaitse seisukohast.

[27] Käesolevas artiklis kasutatavat väljendit „laskemoon“ peetakse samaväärseks väljendiga „lahingumoon“.

2. Vastavalt nõudele, et selliseid meetmeid ei kohaldata viisil, mis põhjustab samasugustes tingimustes oleva lepinguosalise meelevaldset või põhjendamatut diskrimineerimist või rahvusvahelise kaubanduse varjatud piiramist, ei tõlgendata ühtki käesoleva peatüki sätet selliselt, et see takistab lepinguosalist kehtestamast selliseid meetmeid ja tagamast nende täitmist, mis on:

a) vajalikud avaliku kõlbluse, korra ja turvalisuse kaitseks;

b) vajalikud inimeste, loomade või taimede elu ja tervise kaitseks;

c) vajalikud intellektuaalomandi kaitseks või

d) seotud puudega isikutega, heategevusinstitutsioonidega või vangide tööga seotud kaupade ja teenustega.

ARTIKKEL 19.4

Üldpõhimõtted

*Diskrimineerimiskeeld*

1. Lepinguosaline, sealhulgas tema hankijad, kohtleb iga käesoleva lepinguga hõlmatud hankega seotud meetme puhul teise lepinguosalise kaupu ja teenuseid ning teise lepinguosalise tarnijaid, kes selliseid kaupu ja teenuseid pakuvad, kohe ja tingimusteta vähemalt sama soodsalt, kui asjaomane lepinguosaline, sealhulgas tema hankijad, kohtleb oma kaupu, teenuseid ja tarnijaid. Suurema kindluse huvides hõlmab selline kohtlemine:

a) Kanadas kaupade, teenuste ja tarnijate kohtlemist vähemalt sama soodsalt, kui provints või territoorium, sealhulgas selle hankijad, kohtleb provintsis või territooriumil asuvaid kaupu, teenuseid ja tarnijaid, ning

b) Euroopa Liidus kaupade, teenuste ja tarnijate kohtlemist vähemalt sama soodsalt, kui liikmesriik või liikmesriigi piirkond, sealhulgas selle hankijad, kohtleb selles liikmesriigis või piirkonnas asuvaid kaupu, teenuseid ja tarnijaid.

2. Käesoleva lepinguga hõlmatud hangetega seotud meetme puhul lepinguosalised, sealhulgas tema hankijad:

a) ei kohtle mõnda kohapealset tarnijat selle välismaise kuuluvuse või omandiõiguse määra põhjal vähem soodsalt kui teisi kohapealseid tarnijaid ega

b) diskrimineeri kohapealset tarnijat selle alusel, et kaubad või teenused, mida see tarnija konkreetse hanke jaoks pakub, pärinevad teiselt lepinguosaliselt.

*Elektrooniliste vahendite kasutamine*

3. Kui käesoleva lepinguga hõlmatud hange korraldatakse elektrooniliselt, peab hankeüksus:

a) tagama, et hanke korraldamisel kasutatakse muu hulgas autentimiseks ja andmete krüptimiseks üldkättesaadavaid infotehnoloogiasüsteeme ja tarkvara, mis võimaldavad koostalitlust muude üldkättesaadavate infotehnoloogiasüsteemide ja tarkvaraga, ning

b) rakendama mehhanisme, millega tagatakse osalemistaotluste ja pakkumuste terviklus, sealhulgas fikseeritakse nende esitamise aeg, ning välistatakse neile loata juurdepääs.

*Hanke korraldamine*

4. Hankeüksus korraldab käesoleva lepinguga hõlmatud hanke läbipaistvalt ja erapooletult ning:

a) kasutab kooskõlas käesoleva peatükiga selliseid meetodeid nagu avatud hange, valikpakkumismenetlus ja piiratud pakkumismenetlus;

b) väldib huvide konflikte ning

c) väldib korruptsiooni.

*Päritolureeglid*

5. Käesoleva lepinguga hõlmatud hanke puhul ei kohalda lepinguosaline teise lepinguosalise territooriumilt imporditavate kaupade ega osutatavate teenuste suhtes muid päritolureegleid kui need, mida lepinguosaline kohaldab samal ajal tavapärase kaubanduse raames sama lepinguosalise territooriumilt samade kaupade impordi või samade teenuste osutamise suhtes.

*Korvamismeetmed*

6. Käesoleva lepinguga hõlmatud hanke puhul ei taotle, arvesta, kehtesta ega jõusta lepinguosaline, sealhulgas tema hankijad, korvamismeetmeid.

*Meetmed, mis ei ole hangetele eriomased*

7. Lõikeid 1 ja 2 ei kohaldata tolli- ega muude maksude suhtes, mis on kehtestatud impordile või seoses impordiga, selliste maksude kogumise meetodi suhtes, muude impordieeskirjade ja -formaalsuste suhtes ega muude teenustekaubandust mõjutavate meetmete suhtes kui käesoleva lepinguga hõlmatud hankeid reguleerivad meetmed.

## ARTIKKEL 19.5

### Teave hankesüsteemi kohta

1. Lepinguosaline:

a) avaldab viivitamata õigusnormid, kohtuotsused, üldkohaldatavad haldusotsused, õigusaktidest tulenevad standardsed lepinguklauslid, millele viidatakse hanketeadetes ja -dokumentides, samuti käesoleva lepinguga hõlmatud hanke menetluse, ning kõik tehtavad muudatused laia levikuga ja avalikkusele pidevalt kättesaadavas ametlikult määratud elektroonilises või pabermeedias, ning

b) selgitab neid taotluse korral teisele lepinguosalisele.

2. Lepinguosaline loetleb oma turule lubatud kaupade ja teenuste loetelu 19-8 lisas:

a) elektroonilised ja paberväljaanded, kus ta avaldab lõikes 1 kirjeldatud teabe;

b) elektroonilised ja paberväljaanded, kus ta avaldab käesoleva peatüki artiklis 19.6, artikli 19.8 lõikes 7 ja artikli 19.15 lõikes 2 nõutud teated, ning

c) veebisaidi aadressi (veebisaitide aadressid), kus ta avaldab:

i) oma hankestatistika vastavalt artikli 19.15 lõikele 5 või

ii) oma teated sõlmitud hankelepingute kohta vastavalt artikli 19.15 lõikele 6.

3. Lepinguosaline teavitab riigihankekomiteed viivitamata igast muudatustest 19-8 lisas esitatud teda käsitlevas teabes.

ARTIKKEL 19.6

Teated

*Kavandatud hanke teade*

1. Hankeüksus avaldab iga käesoleva lepinguga hõlmatud hanke kohta kavandatud hanke teate, välja arvatud artiklis 19.12 kirjeldatud asjaoludel.

Kõik kavandatud hanke teated peavad olema lõike 2 kohase ühtse juurdepääsupunkti kaudu elektroonilisel teel otse ja tasuta kättesaadavad. Teated võib avaldada ka ajakohases laia levikuga paberväljaandes ja need peavad jääma avalikkusele kättesaadavaks vähemalt teates märgitud aja lõpuni.

Lepinguosaline loetleb asjakohased elektroonilised ja paberväljaanded 19-8 lisas.

2. Lepinguosaline võib kohaldada 19-2 ja 19-3 lisas nimetatud üksuste suhtes, kes ei ole valmis osalema lõikes 1 nimetatud ühtse juurdepääsupunkti kasutamises, alates käesoleva lepingu jõustumisest kuni viieaastast üleminekuperioodi. Kõnealused üksused esitavad sellisel üleminekuperioodil oma kavandatud hanke teated – juhul kui need on elektrooniliselt kättesaadavad – tasuta ligipääsetava internetiportaali linkide kaudu, mis on loetletud 19-8 lisas.

3. Kui käesolevas peatükis ei ole sätestatud teisiti, sisaldab kavandatud hanke teade järgmist:

a) hankeüksuse nimi ja aadress ning muud andmed, mis on vajalikud temaga kontakteerumiseks ning kõikide vajalike hankedokumentide saamiseks, ning vajaduse korral nende hind ja maksetingimused;

b) hanke kirjeldus, sealhulgas hangitavate kaupade ja teenuste laad ja kogus või kui täpne kogus ei ole teada, siis eeldatav kogus;

c) korduvlepingute puhul võimaluse korral edaspidiste kavandatud hanke teadete avaldamise aeg;

d) mis tahes optsioonide kirjeldus;

e) kaupade tarnimise ja teenuste osutamise ajakava või lepingu kestus;

f) kasutatav hankemeetod ning teave selle kohta, kas tegemist on läbirääkimistega hanke või elektroonilise oksjoniga;

g) vajaduse korral hankes osalemise taotluste esitamise aadress ja tähtpäev;

h) pakkumuste esitamise aadress ja tähtpäev;

i) keel või keeled, milles võib esitada pakkumuse või osalemistaotluse, juhul kui need võib esitada muus keeles kui hankeüksuse lepinguosalise ametlik keel;

j) tarnijatele kehtestatud osalemistingimuste loetelu koos lühikirjeldustega, sealhulgas nõuded konkreetsetele dokumentidele ja tõenditele, mida tarnijad peavad osalemisega seoses esitama, kui neid nõudeid ei ole esitatud kõikidele huvitatud tarnijatele kavandatud hanke teatega samal ajal kättesaadavaks tehtud hankedokumentides;

k) tarnijate valiku kriteeriumid ja vajaduse korral hankes osalema lubatavate tarnijate arv, kui hankeüksus kavatseb vastavalt artiklile 19.8 kutsuda hankes osalema piiratud arvu kvalifitseeritud tarnijaid, ning

l) märge, et hange on hõlmatud käesoleva peatükiga.

*Kokkuvõtlik teade*

4. Iga kavandatava hanke puhul avaldab hankeüksus koos kavandatud hanke teatega inglis- või prantsuskeelse vabalt kättesaadava kokkuvõtliku teate. Kokkuvõtlik teade sisaldab vähemalt järgmist teavet:

a) hanke sisu;

b) pakkumuse esitamise lõpptähtpäev või – vajaduse korral – hankes osalemise või korduskasutatavasse loetellu kandmise taotluse esitamise lõpptähtpäev ning

c) aadress, kust saab taotleda hankedokumente.

*Plaanitud hanke teadaanne*

5. Hankijatel soovitatakse avaldada igal eelarveaastal 19-8 lisas loetletud elektroonilises ja võimaluse korral paberväljaandes võimalikult varakult teade hankeplaanide kohta (edaspidi „plaanitud hanke teadaanne“). Plaanitud hanke teadaanne avaldatakse ka 19-8 lisas loetletud ühtse juurdepääsupunkti veebisaidil kooskõlas lõikega 2. Selline teade peaks sisaldama hanke sisu ja eeldatavat kavandatud hanke teate avaldamise kuupäeva.

6. 19-2 või 19-3 lisaga hõlmatud hankeüksus võib kasutada plaanitud hanke teadaannet kavandatud hanke teatena, tingimusel et plaanitud hanke teadaanne sisaldab lõikes 3 osutatud teavet ulatuses, mis on hankeüksusele kättesaadav, ja märget, et huvitatud tarnijad peaksid väljendama hankeüksusele oma huvi hanke vastu.

ARTIKKEL 19.7

Osalemistingimused

1. Hankeüksus esitab hankes osalemiseks ainult need tingimused, mis on olulised tagamaks, et tarnija vastab õiguslikult ja finantsiliselt hanke nõuetele ning on äriliselt ja tehniliselt suutlik asjaomast hankelepingut täitma.

2. Osalemistingimuste kindlaksmääramisel hankeüksus:

a) ei esita tingimust, et hankes osalemiseks peab tarnija olema eelnevalt sõlminud mõne lepinguosalise hankeüksusega ühe või mitu lepingut;

b) võib nõuda asjaomast varasemat kogemust, kui see on hanke nõuete seisukohast tähtis, ning

c) ei nõua, et hanke tingimus oleks asjaomane varasem kogemus lepinguosalise territooriumil.

3. Hinnates, kas tarnija vastab osalemistingimustele, hankeüksus:

a) hindab tarnija finantsilist, ärilist ja tehnilist suutlikkust vastavalt tema äritegevusele hankeüksuse lepinguosalise territooriumil ja väljaspool seda ning

b) lähtub hindamisel hankeüksuse poolt hanketeates või hankedokumentides eelnevalt sätestatud tingimustest.

4. Tõendusmaterjali olemasolu korral võib lepinguosaline, sealhulgas tema hankijad, jätta tarnija menetlusest kõrvale sellistel põhjustel nagu:

a) pankrot;

b) valeandmete esitamine;

c) olulised või püsivad puudused ühe või mitme varasema lepingu sisuliste nõuete või kohustuste täitmisel;

d) lõplik süüdimõistmine rasketes kuri- või väärtegudes;

e) eksimine ametialaste käitumisreeglite vastu või tegevus või tegevusetus, mis vähendab tarnija ärilist usaldusväärsust, või

f) maksude maksmata jätmine.

ARTIKKEL 19.8

Tarnijate kvalifitseerimine

*Registreerimissüsteemid ja kvalifikatsioonimenetlused*

1. Lepinguosaline, sealhulgas tema hankeüksus, võib kasutada tarnijate registreerimise süsteemi, mille kaudu huvitatud tarnijad peavad registreeruma ja esitama teatavat teavet.

2. Lepinguosaline tagab, et:

a) tema hankeüksused teevad jõupingutusi kvalifikatsioonimenetluste erinevuste minimeerimiseks ning

b) kui tema hankeüksused kasutavad registreerimissüsteemi, teevad nad jõupingutusi registreerimissüsteemide erinevuste minimeerimiseks.

3. Lepinguosaline, sealhulgas tema hankeüksused, ei võta vastu ega kasuta registreerimissüsteemi või kvalifikatsioonimenetlust, mille eesmärk on tekitada või mille tõttu tekivad teise lepinguosalise tarnijatele asjatud takistused hankes osalemiseks.

*Valikpakkumismenetlus*

4. Kui hankeüksus kavatseb kasutada valikpakkumismenetlust, tuleb tal:

a) esitada kavandatud hanke teates vähemalt käesoleva peatüki artikli 19.6 lõike 3 punktides a, b, f, g, j, k ja l nimetatud teave ning kutsuda tarnijaid üles esitama osalemistaotlusi ning

b) esitada pakkumuste esitamise tähtaja alguseks kvalifitseeritud tarnijatele, keda ta teavitab vastavalt artikli 19.10 lõike 3 punktile b, vähemalt artikli 19.6 lõike 3 punktides c, d, e, h ja i osutatud teave.

5. Hankeüksus lubab konkreetses hankes osaleda kõigil kvalifitseeritud tarnijatel, välja arvatud juhul, kui hankeüksus teatab kavandatud hanke teates, et hankes lubatakse osalema vaid piiratud arv tarnijaid, ning esitab tarnijate arvu piiramise kriteeriumid.

6. Kui hankedokumente ei tehta alates lõikes 4 osutatud teate avaldamise kuupäevast avalikult kättesaadavaks, tagab hankeüksus, et need tehakse kõikidele lõike 5 kohaselt väljavalitud kvalifitseeritud tarnijatele kättesaadavaks ühel ajal.

*Korduskasutatavad loetelud*

7. Hankeüksus võib pidada korduskasutatavat tarnijate loetelu, tingimusel et teade, millega huvitatud isikuid kutsutakse taotlema enda loetellu kandmist:

a) avaldatakse igal aastal ning

b) on selle elektroonilise avaldamise korral pidevalt kättesaadav

asjakohase meediakanali kaudu, mis on loetletud 19-8 lisas.

8. Lõikega 7 ette nähtud teade hõlmab järgmist:

a) nende kaupade ja teenuste või kauba- ja teenusekategooriate kirjeldus, mille puhul loetelu võidakse kasutada;

b) osalemistingimused, millele tarnijad peavad loetellu kandmiseks vastama, ning meetodid, mida hankeüksus kasutab tarnija tingimustele vastamise kontrollimiseks;

c) hankeüksuse nimi ja aadress ning muud andmed, mida on vaja temaga kontakteerumiseks ning kõigi vajalike loeteluga seotud dokumentide saamiseks;

d) loetelu kehtivusaeg ja selle kehtivuse pikendamise või lõpetamise viis või, kui kehtivusaega ei esitata, märge selle kohta, millisel viisil teatatakse loetelu kasutamise lõpetamisest, ning

e) märge, et loetelu võib kasutada käesoleva lepinguga hõlmatud hanke puhul.

9. Kui korduvkasutatav loetelu kehtib kuni kolm aastat, võib hankeüksus lõikest 7 olenemata avaldada lõikes 7 osutatud teate ainult üks kord, nimelt loetelu kehtivusaja algul, tingimusel et:

a) teates esitatakse loetelu kehtivusaeg ja teatatakse, et rohkem teateid ei avaldata, ning

b) teade avaldatakse elektrooniliselt ja see on kogu kehtivusaja jooksul pidevalt kättesaadav.

10. Hankeüksus lubab tarnijatel taotleda igal ajal enda kandmist korduskasutatavasse loetellu ja kannab kõik kvalifitseeritud tarnijad loetellu mõistlikult lühikese aja jooksul.

11. Kui tarnija, kes ei ole kantud korduskasutatavasse loetellu, esitab korduskasutataval loetelul põhineval hankel osalemise taotluse ja kõik nõutud dokumendid artikli 19.10 lõikes 2 sätestatud ajavahemiku jooksul, peab hankeüksus seda taotlust kaaluma. Hankeüksus ei jäta tarnijat hankemenetlusest kõrvale selle tõttu, et hankeüksusel ei ole piisavalt aega taotlust kaaluda, välja arvatud erijuhul, kui hankeüksus ei suuda hanke keerukuse tõttu lõpetada taotluse kaalumist pakkumuste esitamiseks lubatud ajavahemiku jooksul.

*19-2 ja 19-3 lisaga hõlmatud hankeüksused*

12. 19-2 või 19-3 lisaga hõlmatud hankeüksus võib kasutada teadet, milles tarnijaid kutsutakse üles taotlema korduskasutatavasse loetellu kandmist, kavandatud hanke teatena, kui:

a) see teade avaldatakse kooskõlas lõikega 7 ja see sisaldab lõikes 8 nõutud teavet ning kogu artikli 19.6 lõikes 3 nõutud teavet, mis on kättesaadav, ning märget, et asjaomane teade kujutab endast kavandatud hanke teadet või et edaspidi saavad korduskasutatava loetelu alla kuuluvate hangete teateid ainult korduskasutatavasse loetellu kuuluvad tarnijad, ning

b) hankeüksus esitab tarnijatele, kes on talle teatanud oma huvist konkreetse hanke vastu, kiiresti piisavalt teavet, mis võimaldab neil hinnata oma huvi hankes osaleda, sealhulgas kogu ülejäänud teabe, mida nõutakse artikli 19.6 lõikes 3, niivõrd kui see teave on kättesaadav.

13. 19-2 või 19-3 lisaga hõlmatud hankeüksus võib võimaldada tarnijal, kes on vastavalt lõikele 10 taotlenud enda kandmist korduskasutatavasse loetellu, esitada asjaomase hanke raames pakkumuse, kui hankeüksusele jääb piisavalt aega, et kindlaks teha, kas tarnija vastab osalemistingimustele.

*Teave hankeüksuse otsuste kohta*

14. Hankeüksus teatab hankes osalemise taotluse või korduskasutatavasse loetellu kandmise taotluse esitanud tarnijale viivitamata oma otsuse tema taotluse kohta.

15. Kui hankeüksus lükkab tarnija hankes osalemise või korduskasutatavasse loetellu kandmise taotluse tagasi, ei tunnista teda enam kvalifitseerunuks või kustutab ta korduskasutatavast loetelust, teatab ta sellest tarnijale viivitamata ja esitab tarnija taotlusel talle viivitamata oma otsuse kirjaliku põhjenduse.

## ARTIKKEL 19.9

## Tehnilised kirjeldused ja hankedokumendid

*Tehnilised kirjeldused*

1. Hankeüksus ei koosta, ei võta vastu ega kohalda tehnilisi kirjeldusi ega nõua ühegi vastavushindamismenetluse kasutamist, millega luuakse või võidakse luua tarbetuid tõkkeid rahvusvahelisele kaubandusele.

2. Hangitavate kaupade ja teenuste tehnilisi kirjeldusi koostades peab hankeüksus võimaluse korral:

a) esitama tehnilises kirjelduses pigem tulemuslikkuse nõuded ja funktsionaalsed nõuded kui disaini või tunnuste kirjelduse ning

b) võtma tehnilise kirjelduse aluseks rahvusvahelised standardid, kui need on olemas, või riiklikud tehnilised normid, tunnustatud riiklikud standardid või ehituseeskirjad.

3. Kui tehnilistes kirjeldustes kasutatakse disaini või tunnuste kirjelduse näitajaid, peaks hankeüksus lisama võimaluse korral hankedokumentidesse näiteks sõnad „või samaväärne“ näitamaks, et ta võtab arvesse samaväärsete kaupade ja teenuste pakkumusi, kui need vastavad selgelt hanke tingimustele.

4. Hankeüksus ei koosta tehnilisi kirjeldusi, mis sisaldavad konkreetse kaubamärgi või kaubanime, patendi, autoriõiguse, disainilahenduse või tüübi, teatava päritolu, tootja või tarnijaga seotud nõudeid või viiteid, välja arvatud juhul, kui hankeeset ei ole võimalik muul viisil piisavalt täpselt või arusaadavalt kirjeldada, ja tingimusel et hankeüksus lisab hankedokumentidesse näiteks sõnad „või samaväärne“.

5. Hankeüksus ei või konkurentsi piiraval viisil küsida ega vastu võtta nõuandeid, mida võidakse kasutada teatava hanke tehnilise kirjelduse koostamisel või vastuvõtmisel, selliselt isikult, kellel võivad olla kõnealuse hankega seotud ärihuvid.

6. Suurema kindluse huvides võib lepinguosaline, sealhulgas tema hankeüksus, koostada, vastu võtta või kohaldada vastavalt käesolevale artiklile tehnilisi kirjeldusi loodusvarade kaitse edendamiseks või keskkonnakaitseks.

*Hankedokumendid*

7. Hankeüksus esitab tarnijatele hankedokumendid, mis sisaldavad kogu vajalikku teavet, et tarnijad saaksid koostada ja esitada nõuetele vastava pakkumuse. Kui seda ei ole juba tehtud kavandatud hanke teates, esitatakse kõnealustes dokumentides täielik kirjeldus järgmisest:

a) hange, sealhulgas kaupade või teenuste laad ja kogus või kui täpne kogus ei ole teada, siis eeldatav kogus, ning täidetavad nõuded muu hulgas tehnilise kirjelduse, vastavushindamise, plaanide, jooniste ja juhendite kohta;

b) tarnijate osalemistingimused, sealhulgas nimekirja teabest ja dokumentidest, mis tarnija peab seoses osalemistingimustega esitama;

c) kõik hindamiskriteeriumid, mida hankija kohaldab lepingu sõlmimisel, ning kõnealuste kriteeriumide osakaal, kui hind ei ole ainus kriteerium;

d) kui hankeüksus korraldab hanke elektrooniliselt, siis mis tahes autentimis- ja andmete krüptimise nõuded või muud nõuded seoses teabe elektroonilise esitamisega;

e) kui hankeüksus korraldab elektroonilise oksjoni, siis oksjoni pidamise eeskirjad, sealhulgas teave selle kohta, milliseid pakkumuse koostisosi hinnatakse;

f) kui pakkumused avatakse avalikult, siis nende avamise kuupäev, kellaaeg ja koht ning vajaduse korral pakkumuste avamisele lubatud isikute nimekiri;

g) muud nõuded, sealhulgas maksetingimused ja pakkumuse esitamise viisile seatud piirangud, näiteks kas pakkumused tuleb esitada elektrooniliselt või paberkandjal, ning

h) kaupade kohaletoimetamise ja teenuse osutamise kuupäevad.

8. Hangitavate kaupade kohaletoimetamise või teenuste osutamise kuupäeva kehtestamisel võtab hankeüksus arvesse selliseid tegureid nagu hanke keerukus, allhangete eeldatav maht ning realistlik aeg kaupade tootmiseks, laost väljastamiseks ja tarnekohast transportimiseks või teenuste osutamiseks.

9. Kavandatud hanke teates või hankedokumentides sätestatud hindamiskriteeriumid võivad muu hulgas sisaldada hinda ja muid kulutegureid, kvaliteediandmeid, tehnilist väärtust, keskkonnanäitajaid ja tarnetingimusi.

10. Hankeüksus peab viivitamata:

a) tegema hankedokumendid kättesaadavaks, kandmaks hoolt selle eest, et huvitatud tarnijatel on piisavalt aega nõuetekohase pakkumuse esitamiseks;

b) esitama hankedokumendid taotluse korral igale huvitatud tarnijale ning

c) vastama huvitatud või hankes osaleva tarnija esitatud mõistlikele päringutele, tingimusel et küsitud teave ei anna kõnealusele tarnijale eelist teiste tarnijate ees.

*Muudatused*

11. Kui hankeüksus muudab enne lepingu sõlmimist kavandatud hanke teates või osalevatele tarnijatele esitatud hankedokumentides sätestatud kriteeriume või nõudeid või kui ta muudab või avaldab uuesti hanketeate või hankedokumendid, edastab ta kirjalikult kõik sellised muudatused või muudetud või uuesti avaldatud teate või hankedokumendid

a) kõikidele teabe muutmise või uuesti avaldamise ajal hankes osalevatele tarnijatele, kui need tarnijad on hankeüksusele teada, kõikidel muudel juhtudel aga samal viisil, kui ta esitas algse teabe, ning

b) piisavalt varakult, et tarnijatel oleks aega oma pakkumusi vajaduse korral muuta ja need uuesti esitada.

ARTIKKEL 19.10

Tähtajad

*Üldsätted*

1. Hankeüksus jätab oma mõistlikest vajadustest lähtudes tarnijatele piisavalt aega, et koostada ja esitada osalemistaotlused ja nõuetele vastavad pakkumused, võttes seejuures arvesse selliseid tegureid nagu:

a) hanke laad ja keerukus;

b) allhangete eeldatav maht ning

c) juhul kui ei kasutata elektroonilisi vahendeid, siis ka aeg, mis kulub pakkumuse edastamiseks kodu- ja välismaalt.

Tähtajad ja nende võimalik pikendamine peavad olema kõikidele huvitatud või osalevatele tarnijatele ühesugused.

*Tähtajad*

2. Valikpakkumismenetlust kasutav hankeüksus määrab osalemistaotluste esitamise tähtaja, mis üldjuhul ei ole lühem kui 25 päeva alates kavandatud hanke teate avaldamise kuupäevast. Kui hankeüksuse poolt nõuetekohaselt põhjendatud kiireloomulistel juhtudel ei saa sellist tähtaega kasutada, võib seda lühendada kuni 10 päevani.

3. Välja arvatud lõigetes 4, 5, 7 ja 8 sätestatud juhtudel, kehtestab hankeüksus osalemistaotluste esitamiseks kuni 40 päevase tähtaja alates:

a) kavandatud hanke teate avaldamise kuupäevast avatud hanke puhul või

b) päevast, mil hankeüksus teatab tarnijatele, et nad kutsutakse esitama pakkumusi, olenemata sellest, kas kasutatakse korduskasutatavat loetelu või mitte, valikpakkumismenetluse kasutamise korral.

4. Hankeüksus võib lühendada lõike 3 kohast pakkumuste esitamise tähtaega vähemalt 10 päevani, kui:

a) hankeüksus on avaldanud plaanitud hanke teadaande, mida on kirjeldatud artikli 19.6 lõikes 5, vähemalt 40 päeva ja kuni 12 kuud enne kavandatud hanke teates avaldamist, kusjuures plaanitud hanke teadaandes on esitatud järgmine teave:

   i) hanke kirjeldus;

ii) pakkumuse või osalemistaotluse esitamise ligikaudne tähtaeg;

iii) märge, et huvitatud tarnijad peaksid väljendama hankeüksusele oma huvi hanke vastu;

iv) aadress, kust saab hankedokumente, ning

v) kogu kättesaadav teave, mida nõutakse artikli 19.6 lõike 3 alusel kavandatud hanke teate puhul;

b) hankeüksus märgib korduvat laadi hangete puhul algses kavandatud hanke teates, et järgmistes teadetes sätestatakse pakkumuste esitamise tähtajad vastavalt käesolevale lõikele, või

c) lõike 3 kohast pakkumuste esitamise tähtaega ei saa hankeüksuse poolt nõuetekohaselt põhjendatud kiireloomulistel juhtudel kasutada.

5. Hankeüksus võib lühendada lõike 3 kohast pakkumuste esitamise tähtaega viie päeva võrra igal järgmisel põhjusel:

a) kavandatud hanke teade avaldatakse elektrooniliselt;

b) kõik hankedokumendid tehakse alates kavandatud hanke teate avaldamise kuupäevast elektrooniliselt kättesaadavaks ning

c) hankija võimaldab teha pakkumusi elektrooniliselt.

6. Lõikest 5 lähtumise korral ja koostoimes lõikega 4 ei või lõike 3 kohane pakkumuste esitamise tähtaeg olla mingil juhul lühem kui 10 päeva alates kavandatud hanke teate avaldamisest.

7. Hankeüksus võib kommertskaupade või -teenuste või nende mõlema ostmise korral, olenemata muudest käesoleva artikli sätetest, lühendada lõike 3 kohast pakkumuste esitamise tähtaega vähemalt 13 päevani, kui ta avaldab elektrooniliselt ühel ja samal ajal nii kavandatud hanke teate kui ka hankedokumendid. Kui hankeüksus võimaldab lisaks teha kommertskaupade ja -teenuste pakkumusi elektrooniliselt, võib ta lühendada lõike 3 kohast tähtaega kuni 10 päevani.

8. Kui 19-2 või 19-3 lisaga hõlmatud hankeüksus on valinud kõik kvalifitseeritud tarnijad või osa neist, võib pakkumuste esitamise tähtaja kehtestada kokkuleppel valitud tarnijatega. Sellise kokkuleppe puudumise korral peab tähtaeg olema vähemalt 10 päeva.

ARTIKKEL 19.11

Läbirääkimine

1. Lepinguosaline võib sätestada, et tema hankeüksused peavad tarnijatega läbirääkimisi:

a) kui hankeüksus on artikli 19.6 lõike 3 alusel nõutavas kavandatud hanke teates osutanud kavatsusele pidada läbirääkimisi või

b) kui hindamisel ilmneb, et ükski pakkumus ei ole kavandatud hanke teates või hankedokumentides sätestatud hindamiskriteeriumide kohaselt selgelt kõige soodsam.

2. Hankeüksus:

a) tagab, et läbirääkimistel osalevate tarnijate kõrvalejätmine toimub kavandatud hanke teates või hankedokumentides sätestatud hindamiskriteeriumide kohaselt, ning

b) määrab pärast läbirääkimiste lõppu allesjäänud osalevatele tarnijatele ühise tähtpäeva uute või muudetud pakkumuste esitamiseks.

ARTIKKEL 19.12

Piiratud pakkumismenetlus

1. Tingimusel, et hankeüksus ei kasuta käesolevat sätet konkurentsi vältimiseks tarnijate vahel või viisil, millega diskrimineeritakse teise lepinguosalise tarnijaid või kaitstakse omamaiseid tarnijaid, võib ta kasutada piiratud pakkumismenetlust ja otsustada mitte kohaldada artikleid 19.6–19.8, artikli 19.9 lõikeid 7–11 ning artikleid 19.10, 19.11, 19.13 ja 19.14 järgmiste asjaolude korral:

a) kui:

i) ei ole esitatud ühtegi pakkumust või ükski tarnija ei ole esitanud osalemistaotlust;

ii) ei ole esitatud ühtegi hankedokumentide olulistele nõuetele vastavat pakkumust;

iii) ükski tarnija ei ole vastanud osalemistingimustele või

iv) esitatud pakkumuste puhul on ilmnenud konkurentide kokkumäng

ning eeldusel, et hankedokumentides esitatud nõudeid ei ole oluliselt muudetud;

b) kui kaupu või teenuseid saab tarnida üksnes konkreetne tarnija ja puuduvad mõistlikud alternatiivsed või asenduskaubad või -teenused ühel järgmistest põhjustest:

i) kunstiteose hankimine,

ii) patentide, autoriõiguste ja muude ainuõiguste kaitsmine või

iii) konkurentsi puudumine tehnilistel põhjustel;

c) kui algne tarnija tarnib lisaks selliseid kaupu või teenuseid, mis ei olnud esialgse hanke ese, ning kui sellise tarnija vahetamine:

i) ei ole võimalik majanduslikel või tehnilistel põhjustel, mis tulenevad näiteks nõudest, et kaubad või teenused peavad olema omavahel vahetatavad või koostalitlusvõimelised olemasolevate seadmete, tarkvara, teenuste ja paigaldistega, mis on tarnitud või osutatud esialgse hanke raames, ning

ii) põhjustaks hankeüksusele suurt ebamugavust või märkimisväärseid lisakulusid;

d) kui see on hädavajalik siis, kui olukorra kiireloomulisuse tõttu, mis on tingitud sündmustest, mida hankeüksus ei võinud ette näha, ei ole avatud hanke või valikpakkumismenetluse korras olnud võimalik saada kaupu või teenuseid õigeks ajaks;

e) kui kaubad ostetakse kaubabörsilt;

f) kui hankeüksus hangib prototüüpi või esimest toodet või teenust, mis töötatakse välja tema tellimusel teatava teadusuuringu, katsetuse, uurimise või uusarenduse raames ja vastava lepingu alusel. Esimese toote või teenuse uusarendamine võib hõlmata piiratud ulatuses tootmist või teenuse osutamist, et võtta arvesse kohapealse katsetamise tulemusi ja tõestada, et kaup või teenus sobib masstootmiseks või -osutamiseks kooskõlas kvaliteedistandarditega, kuid ei hõlma masstootmist või -osutamist eesmärgiga saavutada kaubanduslik tasuvus või katta teadus- ja arendustööde kulud;

g) kui ostud tehakse üksnes lühikest aega kehtivatel eriti soodsatel tingimustel, mis tulenevad erakorralisest realiseerimisest, näiteks likvideerimisest või pankrotist, mitte aga tavaliste ostude korral tavapärastelt tarnijatelt, või

h) kui leping sõlmitakse ideekonkursi võitjaga, tingimusel et:

   i) konkursi korraldus vastas käesoleva peatüki põhimõtetele, eelkõige seoses kavandatud hanke teate avaldamisega, ning

   ii) konkursil osalejaid hindab sõltumatu komisjon eesmärgiga selgitada välja võitja, kellega sõlmitakse leping.

2. Hankeüksus koostab iga lõike 1 alusel sõlmitud lepingu kohta kirjaliku aruande. Aruanne sisaldab hankeüksuse nime, hangitud kaupade või teenuste maksumust ja laadi ning märkust lõikes 1 kirjeldatud asjaolude ja tingimuste kohta, mis õigustavad piiratud pakkumismenetluse kasutamist.

ARTIKKEL 19.13

Elektroonilised oksjonid

Kui hankeüksus kavatseb käesoleva lepinguga hõlmatud hanke korraldada elektroonilise oksjonina, esitab ta igale osalejale enne elektroonilise oksjoni algust:

a) teabe automaatse hindamismeetodi kohta, mida kasutatakse pakkumuste pingerea koostamiseks ja muutmiseks oksjoni käigus, sealhulgas hankedokumentides sätestatud hindamiskriteeriumidele vastava matemaatilise valemi;

b) pakkumuse elementide esialgse hindamise tulemused, kui leping kavatsetakse sõlmida kõige soodsama pakkumuse tegijaga, ning

c) muu olulise teabe oksjoni korraldamise kohta.

ARTIKKEL 19.14

Pakkumuste läbivaatamine ja lepingute sõlmimine

*Pakkumuste läbivaatamine*

1. Hankeüksus võtab pakkumused vastu, avab need ja vaatab need läbi menetluste kohaselt, millega tagatakse hankemenetluse õiglus ja erapooletus ning pakkumuste konfidentsiaalsus.

2. Hankeüksus ei karista ühtegi tarnijat selle eest, et sai tema pakkumuse kätte pärast pakkumuste esitamise tähtaega, kui hilinemine on tingitud üksnes hankeüksuse väärast tegevusest.

3. Kui hankeüksus pakub ühele tarnijale võimalust parandada pakkumuste avamise ja lepingu sõlmimise otsustamise vahelisel ajal tahtmatud vormivead, tuleb tal sama võimalust pakkuda kõikidele osalevatele tarnijatele.

*Lepingute sõlmimine*

4. Et pakkumust saaks lepingu sõlmimise üle otsustamisel arvesse võtta, peab see olema tehtud kirjalikult, vastama avamise ajal teadetes ja hankedokumentides sätestatud olulistele nõuetele ja pärinema tarnijalt, kes vastab osalemistingimustele.

5. Välja arvatud juhul, kui hankeüksus jõuab järeldusele, et lepingu sõlmimine ei ole avalikes huvides, sõlmib ta lepingu tarnijaga, kes on hankeüksuse hinnangul suuteline täitma lepingutingimusi ja kes ainuüksi teadetes ja hankedokumentides sätestatud hindamiskriteeriumide kohaselt on esitanud:

a) soodsaima pakkumuse või

b) juhul, kui hind on ainus kriteerium, siis madalaima hinnaga pakkumuse.

6. Kui hankeüksusele esitatakse pakkumus, mille hind on teiste pakkumustega võrreldes tavatult madal, võib ta kontrollida, kas tarnija vastab osalemistingimustele ja on suuteline lepingutingimusi täitma.

7. Hankeüksus ei tee valikuid, ei tühista hanget ega muuda sõlmitud lepinguid viisil, mis ei ole kooskõlas käesolevast peatükist tulenevate kohustustega.

ARTIKKEL 19.15

Hanketeabe läbipaistvus

*Tarnijatele esitatav teave*

1. Hankeüksus teatab osalevatele tarnijatele viivitamata sellest, kelle ta on kuulutanud hanke võitjaks, ja teeb seda tarnija taotluse korral kirjalikult. Kooskõlas artikli 19.6 lõigetega 2 ja 3 esitab hankeüksus hanke kaotanud tarnijale taotluse korral selgituse selle kohta, miks ei valitud tema pakkumust ja millised olid võitnud pakkumuse eelised.

*Teabe avaldamine sõlmitud lepingu kohta*

2. Hankeüksus avaldab hiljemalt 72 päeva pärast iga käesoleva peatükiga hõlmatud lepingu sõlmimist teate 19-8 lisas loetletud asjakohases paber- või elektroonilises väljaandes. Kui teade avaldatakse üksnes elektroonilises väljaandes, peab teave jääma mõistlikuks ajaks vabalt kättesaadavaks. Teade sisaldab vähemalt järgmist teavet:

a) hangitud kaupade või teenuste kirjeldus;

b) hankeüksuse nimi ja aadress;

c) eduka tarnija nimi ja aadress;

d) eduka pakkumuse maksumus või lepingu sõlmimisel arvesse võetud kõrgeima ja madalaima hinnaga pakkumus;

e) lepingu sõlmimise kuupäev ning

f) kasutatud hankemeetod ja juhul, kui vastavalt artiklile 19.12 kasutati piiratud pakkumismenetlust, siis selle kasutamist õigustavate asjaolude kirjeldus.

*Dokumentide ja aruannete säilitamine ning elektrooniline jälgitavus*

3. Hankeüksus säilitab vähemalt kolm aastat alates lepingu sõlmimisest:

a) dokumendid ja aruanded käesoleva lepinguga hõlmatud hankega seotud hankemenetluste ja sõlmitud lepingute kohta, sealhulgas artikli 19.12 alusel nõutavad aruanded, ning

b) andmed, millega tagatakse käesoleva lepinguga hõlmatud hanke elektroonilise korraldamise asjakohane jälgitavus.

*Statistiliste andmete kogumine ja esitamine*

4. Lepinguosaline kogub ja esitab riigihankekomiteele statistilised andmed oma käesoleva peatükiga hõlmatud lepingute kohta. Igas aruandes käsitletakse ühte aastat, aruanne esitatakse kahe aasta jooksul pärast aruandlusperioodi lõppu ja see sisaldab järgmist:

a) 19-1 lisas nimetatud hankeüksuste kohta:

   i) kõigi selliste hankeüksuste käesoleva peatükiga hõlmatud lepingute arv ja kogumaksumus;

   ii) iga sellise hankeüksuse sõlmitud käesoleva peatükiga hõlmatud lepingute arv ja kogumaksumus, esitatuna kauba- või teenusekategooriate kaupa vastavalt rahvusvaheliselt tunnustatud ühtsele klassifitseerimissüsteemile, ning

   iii) iga sellise hankeüksuse poolt piiratud pakkumismenetluse raames sõlmitud käesoleva peatükiga hõlmatud lepingute arv ja kogumaksumus;

b) 19-2 ja19-3 lisas nimetatud hankeüksuste puhul kõigi selliste hankeüksuste sõlmitud käesoleva peatükiga hõlmatud lepingute arv ja kogumaksumus, esitatuna lisade kaupa, ning

c) kui andmeid ei ole võimalik esitada, siis hinnangud punktides a ja b nõutud andmete kohta koos selgitusega hinnangute koostamisel kasutatud meetodi kohta.

5. Kui lepinguosaline avaldab oma statistika ametlikul veebisaidil viisil, mis on kooskõlas lõikega 4, võib ta riigihankekomisjonile andmete edastamise asemel esitada lingi veebisaidile koos juhistega, mida on vaja selliste andmete kättesaamiseks ja kasutamiseks.

6. Kui lepinguosaline nõuab, et lõike 2 kohased sõlmitud lepinguid käsitlevad teated tuleb avaldada elektrooniliselt, ja kui sellised teated on avalikkusele kättesaadavad ühe andmebaasi kaudu vormis, mis võimaldab käesoleva peatükiga hõlmatud lepinguid analüüsida, võib lepinguosaline riigihankekomiteele andmete edastamise asemel esitada lingi veebisaidile koos juhistega, mida on vaja selliste andmete kättesaamiseks ja kasutamiseks.

## ARTIKKEL 19.16

## Teabe avalikustamine

*Teabe esitamine lepinguosalistele*

1. Teise lepinguosalise taotluse korral annab lepinguosaline viivitamata teavet, mis võimaldab kindlaks teha, kas hange korraldati õiglaselt, erapooletult ja käesoleva peatüki kohaselt, sealhulgas teabe võitnud pakkumuse näitajate ja suhteliste eeliste kohta. Kui kõnealuse teabe avalikustamine võib mõjutada tulevasi hankeid, avaldab teabe saanud lepinguosaline selle teistele tarnijatele alles pärast nõupidamist teabe esitanud lepinguosalisega ja tema nõusolekul.

*Teabe avalikustamata jätmine*

2. Olenemata käesoleva peatüki muudest sätetest ei anna lepinguosaline ega tema hankeüksus konkreetsele tarnijale teavet, mis võib kahjustada tarnijatevahelist õiglast konkurentsi.

3. Ühtki käesoleva peatüki sätet ei tõlgendata selliselt, et lepinguosaline, sealhulgas tema hankeüksused, ametiasutused ja järelevalveasutused, peaks avalikustama konfidentsiaalset teavet, kui avalikustamine võib:

a) kahjustada õiguskorda;

b) kahjustada õiglast konkurentsi tarnijate vahel;

c) kahjustada konkreetsete isikute õigustatud ärihuve, sealhulgas nende intellektuaalomandi kaitset, või

d) oleks muul viisil vastuolus avalike huvidega.

ARTIKKEL 19.17

Siseriiklik läbivaatamise kord

1. Lepinguosaline kehtestab õigeaegse, tõhusa, läbipaistva ja mittediskrimineeriva halduslikku või kohtuliku läbivaatamise korra, mille abil tarnija võib vaidlustada:

a) käesoleva peatüki sätete rikkumise või

b) juhul kui tarnijal ei ole lepinguosalise riiklike õigusaktide alusel õigust käesoleva peatüki sätete rikkumist otseselt vaidlustada, siis nende meetmete eiramise, mille lepinguosaline on võtnud käesoleva peatüki rakendamiseks,

seoses käesoleva lepinguga hõlmatud hankega, mille suhtes tarnijal on või on olnud huvi. Vaidlustamise kord on kirjalik ja see tehakse üldiselt kättesaadavaks.

2. Kui tarnija esitab seoses käesoleva lepinguga hõlmatud hankega, mille vastu tal on või on olnud huvi, kaebuse lõikes 1 nimetatud rikkumise või eiramise kohta, kutsub hanget korraldava hankeüksuse lepinguosaline hankeüksust ja tarnijat üles leidma lahenduse omavaheliste konsultatsioonide teel. Hankeüksus vaatab sellised kaebused läbi erapooletult ja õigel ajal ning nii, et see ei mõjuta tarnija osalemist käimasolevates ega tulevastes hangetes ega tema õigust taotleda parandusmeetmete võtmist halduslikku või kohtuliku läbivaatamismenetluse kaudu.

3. Igale tarnijale võimaldatakse vaide ettevalmistamiseks ja esitamiseks piisav aeg kestusega vähemalt kümme päeva alates hetkest, mil tarnija sai või oleks pidanud saama teada vaide aluseks olevast asjaolust.

4. Selleks asutab või määrab lepinguosaline vähemalt ühe erapooletu haldus- või kohtuasutuse, mis on tema hankijatest sõltumatu ning mis võtab vastu ja vaatab läbi tarnijate vaided seoses käesoleva lepinguga hõlmatud hangetega.

5. Kui vaide vaatab esimesena läbi muu kui lõikes 4 osutatud asutus, tagab lepinguosaline, et tarnijal on võimalik algne otsus edasi kaevata erapooletule haldus- või kohtuasutusele, kes ei sõltu hankeüksusest, kelle hanget ta vaidlustab.

6. Lepinguosaline tagab, et kui läbivaatav organ ei ole kohus, on võimalik tema otsused kohtusse edasi kaevata või peavad kehtima menetlused, millega tagatakse, et:

a) hankeüksus vastab vaidele kirjalikult ja esitab läbivaatavale organile kõik asjakohased dokumendid;

b) menetlusosalistel (edaspidi „menetlusosalised“) on õigus ärakuulamisele, enne kui läbivaatav organ teeb vaidluses otsuse;

c) menetlusosalistel on õigus võtta endale esindaja ja saatja;

d) menetlusosalistel on õigus osaleda kõikides menetlustoimingutes;

e) menetlusosalistel on õigus taotleda avalikku menetlust ja kutsuda tunnistajaid ning

f) läbivaatav organ teeb otsused või esitab soovitused viivitamata ja kirjalikult ning põhjendab iga otsust või soovitust.

7. Lepinguosaline kehtestab või säilitab menetlused, mille kohaselt:

a) võetakse kiiresti ajutisi meetmeid, et tarnijal oleks võimalik hankes edasi osaleda. Sellised ajutised meetmed võivad põhjustada hankeprotsessi peatamise. Menetlusega võib ette näha, et selliste meetmete kohaldamise üle otsustamisel võib arvesse võtta meetmete ülekaalukalt ebasoodsaid tagajärgi asjakohastele huvidele, sealhulgas avalikele huvidele. Meetmete võtmata jätmist põhjendatakse kirjalikult ning

b) juhul, kui läbivaatav organ tuvastab lõikes 1 nimetatud rikkumise või eiramise, võetakse parandusmeetmeid või korvatakse tekkinud kahju, mida võib piirata pakkumuse ettevalmistus- või vaidlustamiskuludega või mõlemaga.

8. Hiljemalt kümme aastat pärast käesoleva lepingu jõustumist alustavad lepinguosalised läbirääkimisi, et parandada veelgi õiguskaitsevahendite kvaliteeti, sealhulgas kehtestada võimalik kohustus võtta kasutusele või säilitada lepingueelsed õiguskaitsevahendid.

ARTIKKEL 19.18

Kohaldamisala muutmine ja korrigeerimine

1. Lepinguosaline võib muuta või korrigeerida oma käesoleva peatüki lisasid.

*Muudatused*

2. Kui lepinguosaline muudab käesoleva peatüki lisa, peab ta:

a) esitama selle kohta kirjaliku teate teisele lepinguosalisele ning

b) esitama teates ettepaneku teha teise lepinguosalise jaoks sobivad kompenseerivad kohandused, mis võimaldaksid säilitada kohaldamisala tasemel, mis on võrreldav muutmiseelse tasemega.

3. Olenemata lõike 2 punktist b ei ole lepinguosalisel vaja pakkuda kompenseerivat kohandust, kui:

a) muudatuse mõju on väike või

b) muudatus on seotud üksusega, mille üle lepinguosaline on sisuliselt kaotanud kontrolli või mõju.

4. Kui teine lepinguosaline ei ole nõus, et:

a) lõike 2 punkti b alusel pakutav kohandus on piisav, et säilitada kohaldamisala vastastikku kokku lepitud ulatusega võrreldavas ulatuses;

b) muudatuse mõju on väike või

c) muudatus on seotud lõike 3 punkti b kohaselt üksusega, mille üle lepinguosaline on sisuliselt kaotanud kontrolli või mõju,

peab ta esitama vastuväite 45 päeva jooksul alates lõike 2 punktis a osutatud teate saamisest või vastasel juhul loetakse, et ta on kohanduse või muudatusega nõus, sealhulgas käesoleva lepingu kahekümne üheksanda peatüki („Vaidluste lahendamine“) kohaldamisel.

*Korrigeerimine*

5. Järgmisi lepinguosalise lisade tehtavaid muudatusi käsitatakse korrigeerimisena, tingimusel et need ei mõjuta käesoleva lepinguga ette nähtud vastastikku kokku lepitud kohaldamisala:

a) üksuse nime muutmine;

b) lisas loetletud kahe või enama üksuse ühinemine ning

c) lisas loetletud üksuse jagunemine kaheks või enamaks üksuseks, mis kõik lisatakse samas lisas loetletud üksustele.

6. Lepinguosaline teavitab pärast käesoleva lepingu jõustumist oma lisade kavandatud korrigeerimise korral teist lepinguosalist iga kahe aasta tagant kooskõlas WTO asutamislepingu 4. lisas sisalduvas riigihangete lepingus sätestatud teavitamistsükliga.

7. Lepinguosaline võib esitada teisele lepinguosalisele vastuväite kavandatud korrigeerimise kohta 45 päeva jooksul pärast kõnealust teavitamist. Vastuväite esitamise korral esitab lepinguosaline põhjendused selle kohta, miks kavandatud korrigeerimise puhul ei ole tema arvates tegemist käesoleva artikli lõikes 5 sätestatud muudatusega, ning kirjeldab kavandatud korrigeerimise mõju käesoleva lepinguga ette nähtud vastastikku kokku lepitud kohaldamisalale. Kui 45 päeva jooksul pärast teavitamist ei ole kirjalikku vastuväidet esitatud, leitakse, et lepinguosaline on kavandatud korrigeerimisega nõus.

## ARTIKKEL 19.19

## Riigihankekomitee

1. Artikli 26.2 lõike 1 punkti e alusel loodud riigihankekomitee koosneb mõlema lepinguosalise esindajatest ja tuleb vajaduse korral kokku selleks, et anda lepinguosalistele võimalus pidada nõu käesoleva peatüki toimimisega või selle eesmärkide edendamisega seotud küsimuses ja täita muid ülesandeid, mille lepinguosalised võivad komiteele määrata.

2. Riigihankekomitee koguneb lepinguosalise taotluse korral selleks, et:

a) käsitleda riigihangetega seotud küsimusi, mille lepinguosaline on komiteele edastanud;

b) vahetada teavet lepinguosaliste riigihankevõimaluste kohta;

c) arutada muid käesoleva peatüki toimimisega seotud küsimusi ning

d) kaaluda koordineeritud tegevuse edendamist, et hõlbustada lepinguosaliste territooriumil tarnijate juurdepääsu hankevõimalustele. Selle tegevuse hulka võivad kuuluda teavitamisüritused, mille eesmärk on eelkõige parandada elektroonilist juurdepääsu lepinguosaliste hankekorda käsitlevale avalikkusele kättesaadavale teabele, ning algatused, millega hõlbustada juurdepääsu väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate jaoks.

3. Lepinguosaline esitab kooskõlas artikliga 19.15 riigihankekomiteele igal aastal käesoleva lepinguga hõlmatud hangetega seotud statistilised andmed.

KAHEKÜMNES PEATÜKK

INTELLEKTUAALOMAND

A JAGU

Üldsätted

ARTIKKEL 20.1

Eesmärgid

Käesoleva peatüki eesmärk on:

a) hõlbustada innovaatiliste ja loominguliste toodete tootmist ja turustamist ning teenuste osutamist lepinguosaliste vahel ning

b) saavutada ja tagada kohane ja tõhus intellektuaalomandi õiguskaitse.

ARTIKKEL 20.2

Kohustuste iseloom ja ulatus

1. Käesoleva peatüki sätted täiendavad lepinguosaliste vahel intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepinguga kokku lepitud õigusi ja kohustusi.

2. Lepinguosaline võib vabalt valida sobivad meetodid käesoleva lepingu sätete rakendamiseks oma õigussüsteemis ja -praktikas.

3. Käesoleva lepinguga ei kehtestata ühtegi kohustust seoses vahendite jaotamisega intellektuaalomandi õiguskaitse tagamise ja üldise õiguskorra tagamise vahel.

ARTIKKEL 20.3

Rahvatervise aspektid

1. Lepinguosalised tunnistavad 14. novembril 2001 WTO ministrite konverentsil vastu võetud *intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingut ja tervisekaitset käsitleva Doha deklaratsiooni* (edaspidi „Doha deklaratsioon“) tähtsust. Käesoleva lepingu kohaste õiguste ja kohustuste tõlgendamisel tagavad lepinguosalised kooskõla selle deklaratsiooniga.

2. Lepinguosalised aitavad kaasa Doha deklaratsiooni lõiget 6 käsitleva *WTO peanõukogu 30. augusti 2003. aasta otsuse* ning 6. detsembril 2005 Genfis vastu võetud *protokolli (millega muudetakse intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingut)* rakendamisele ja järgivad neid.

ARTIKKEL 20.4

Ammendumine

Käesolev peatükk ei mõjuta lepinguosaliste vabadust otsustada, kas ja millistel tingimustel kohaldatakse intellektuaalomandi õiguste ammendumist.

ARTIKKEL 20.5

Teabe avalikustamine

Käesoleva peatükiga ei nõuta lepinguosaliselt niisuguse teabe avalikustamist, mis oleks vastuolus tema õigusnormidega või mis ei kuulu tema teabele juurdepääsu ja eraelu puutumatust käsitlevate õigusnormide kohaselt avalikustamisele.

B JAGU

Intellektuaalomandi õiguste standardid

ARTIKKEL 20.6

Mõisted

Käesolevas artiklis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„ravim“** – toode, mis sisaldab keemilist toimeainet, bioloogilist toimeainet, vaktsiini või radiofarmatseutilist preparaati, ja mida toodetakse, müüakse või esitatakse kasutamiseks

a) haiguse, häire või haigusliku seisundi või selle sümptomite meditsiiniliseks diagnoosimiseks, ravimiseks või leevendamiseks ja ennetamiseks või

b) füsioloogiliste funktsioonide taastamiseks, korrigeerimiseks või modifitseerimiseks.

A alajagu

Autoriõigus ja seotud õigused

ARTIKKEL 20.7

Antav kaitse

1. Lepinguosalised täidavad järgmisi rahvusvahelisi lepinguid:

a) 24. juulil 1971 Pariisis koostatud *Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni* artiklid 2–20;

b) 20. detsembril 1996 Genfis sõlmitud *WIPO autoriõiguse lepingu* artiklid 1–14;

c) 20. detsembril 1996 Genfis sõlmitud *WIPO esituste ja fonogrammide lepingu* artiklid 1–23 ning

d) 26. oktoobril 1961 Roomas koostatud *teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvahelise konventsiooni* artiklid 1–22.

2. Lõikes 1 nimetatud lepingutega lubatud ulatuses ei piira käesolev peatükk lepinguosaliste õigust piirata intellektuaalomandi kaitset, mis on seotud selliste esitustega, mida ta käsitab fonogrammina talletatud esitusteks.

## ARTIKKEL 20.8

### Ringhääling ja edastamine üldsusele

1. Lepinguosaline näeb esitajatele ette ainuõiguse lubada või keelata oma esituste ülekandmine ringhäälingus kaablita vahendite abil ja nende edastamine üldsusele, kui esitus ise ei ole ülekantav esitus ja kui see ei ole tehtud salvestuse põhjal.

2. Lepinguosaline tagab, et kasutaja tasub ühekordse õiglase tasu, kui kommertseesmärkidel avaldatud fonogrammi või sellise fonogrammi reproduktsiooni kasutatakse ülekandmiseks kaablita vahendite abil või muul moel üldsusele edastamiseks, ning peab tagama ka, et kõnealune tasu jagatakse asjaomaste esitajate ja fonogrammi tootjate vahel. Esitajate ja fonogrammitootjate vahelise lepingu puudumise korral võib lepinguosaline sätestada tingimused, mille kohaselt see tasu nende vahel jagatakse.

ARTIKKEL 20.9

Tehniliste meetmete kaitse

1. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendavad **tehnilised meetmed** mis tahes tehnoloogiat, seadet või komponenti, mille eesmärk tavapärase toimimise puhul on takistada või piirata toiminguid seoses teoste, esituste ja fonogrammidega, mille kasutamiseks ei ole autorid, esitajad või fonogrammitootjad luba andnud, vastavalt lepinguosalise õiguses sätestatule. Ilma et see piiraks lepinguosalise õiguses sätestatud autoriõiguse või kaasnevate õiguste ulatust, peetakse tehnoloogilisi meetmeid tõhusaks, kui autorid, esitajad või fonogrammitootjad kontrollivad kaitstud teoste, esituste või fonogrammide kasutamist asjaomase juurdepääsu kontrolli või kaitsevahendi abil, nagu krüpteerimine või skrambleerimine või kopeerimise kontrollmehhanism, mis täidab kaitse-eesmärki.

2. Lepinguosaline näeb ette küllaldase õiguskaitse ja mõjusad õiguskaitsevahendid sellistest tõhusatest tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmise vastu, mida autorid, esitajad või fonogrammitootjad kasutavad oma õiguste teostamisega seoses ja mis piiravad nende teoste, esituste või fonogrammidega seotud selliseid toiminguid, mida asjaomased autorid, esitajad või fonogrammitootjad või õigusaktid ei luba.

3. Lõikes 2 nimetatud piisava õiguskaitse ja mõjusate õiguskaitsevahendite tagamiseks pakub lepinguosaline kaitset vähemalt järgmise vastu:

a) oma õigusaktides sätestatud ulatuses:

i) kui rikkuja hoiab mõjusatest tehnilistest meetmetest ebaseaduslikult kõrvale, kusjuures ta on või peab põhjendatult olema oma rikkumisest teadlik, ning

ii) kui avalikult turustatakse seadet või toodet, sh arvutiprogrammi, või teenust, mille abil on võimalik kõrvale hoida mõjusatest tehnilistest meetmetest, ning

b) kui toodetud, imporditud või turustatud seade või toode, sh arvutiprogramm, või osutatud teenus:,

i) on loodud või toodetud peamiselt eesmärgiga hoida kõrvale mõjusatest tehnilistest meetmetest või

ii) on ilma muu märkimisväärse kaubandusliku otstarbeta peale tõhusatest tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmise.

4. Lõike 3 kohaselt tähendab väljend „õigusaktides sätestatud ulatuses“, et lepinguosaline võib rakendada punkti a alapunkte i ja ii paindlikult.

5. Lõigete 2 ja 3 rakendamisel ei ole lepinguosaline kohustatud nõudma, et tarbijaelektroonika, telekommunikatsiooniseadmete või arvutitoote osade ja komponentide disainilahendus või disainilahendus ja valimine vastaks mis tahes konkreetsele tehnilisele meetmele, kuni toode ei ole muul viisil vastuolus selle lepinguosalise meetmetega nende lõigete rakendamiseks. Selle sätte eesmärk on rõhutada, et käesolev leping ei nõua lepinguosaliselt oma õiguses koostalitlusvõime kohustuslikuks muutmist: info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ettevõtetel ei ole kohustust projekteerida teatud tehnilistele meetmetele vastavaid seadmeid, tooteid, komponente või teenuseid.

6. Lõike 2 kohase küllaldase õiguskaitse ja mõjusate õiguskaitsevahendite tagamise korral võib lepinguosaline vastu võtta ja säilitada lõigete 2 ja 3 sätete rakendusmeetmete asjakohaseid piiranguid või erandeid. Lõigetes 2 ja 3 sätestatud kohustused ei piira lepinguosalise õiguse kohaseid autoriõiguse või kaasnevate õiguste rikkumisega seotud õigusi, piiranguid, erandeid või ja kaitsemehhanisme.

ARTIKKEL 20.10

Õiguste teostamist käsitleva teabe kaitsmine

1. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendab **„õiguste teostamist käsitlev teave“** järgmist:

a) teave, mille alusel tehakse kindlaks teos, esitus või fonogramm, teose autor, teose esitaja või fonogrammitootja või teose, esituse või fonogrammiga seotud mis tahes õiguste omaja;

b) teave teose, esituse või fonogrammi kasutamise tingimuste kohta või

c) mis tahes numbrid või koodid, mis esindavad punktides a ja b kirjeldatud teavet,

kui mis tahes sellest teabest on lisatud teose, esituse või fonogrammi koopiale või ilmneb seoses teose, esituse või fonogrammi üldsusele edastamise või kättesaadavaks tegemisega.

2. Õiguste teostamist käsitleva elektroonilise teabe kaitsmiseks näevad lepinguosalised ette piisava õiguskaitse ja tõhusad õiguskaitsevahendid iga isiku vastu, kes teadlikult ja ilma loata paneb toime mis tahes järgmise teo või kelle puhul võib seoses tsiviilõiguslike kaitsevahenditega põhjendatult eeldada, et ta on teadlik, et tegu põhjustab, võimaldab, hõlbustab või varjab autoriõiguse või sellega kaasnevate õiguste rikkumist:

a) õiguste teostamist käsitleva elektroonilise teabe kõrvaldamine või muutmine või

b) teoste, esituste või fonogrammide koopiate levitamine, import levitamise eesmärgil, ülekandmine ringhäälingus, edastamine või üldsusele kättesaadavaks tegemine, teades, et õiguste teostamist käsitlev elektrooniline teave on kõrvaldatud või et seda on ilma loata muudetud.

3. Lõike 2 kohaselt küllaldase õiguskaitse ja mõjusate õiguskaitsevahendite tagamise korral võib lepinguosaline vastu võtta ja säilitada lõike 2 sätete rakendusmeetmete asjakohaseid piiranguid või erandeid. Lõikes 2 sätestatud kohustused ei piira lepinguosalise õiguse kohaseid autoriõiguse või kaasnevate õiguste rikkumisega seotud õigusi, piiranguid, erandeid ja kaitsemehhanisme.

ARTIKKEL 20.11

Vahendusteenuste osutajate vastutus

1. Kooskõlas teiste käesoleva artikli lõigetega kehtestab lepinguosaline oma õigusaktides piirangud või erandid seoses teenuseosutajate vastutusega, kui nad tegutsevad vahendajatena, autoriõiguste ja sellega kaasnevate õiguste rikkumiste korral, mis toimuvad sidevõrkudes või nende kaudu, seoses nende teenuste osutamise või kasutamisega.

2. Lõikes 1 nimetatud piirangud või erandid:

a) hõlmavad vähemalt järgmisi funktsioone:

i) teabemajutus veebimajutusteenuste kasutaja taotlusel;

ii) vahemällu salvestamine automaatprotsessi kaudu, kui teenuse osutaja:

A) ei muuda seda teavet muudel kui tehnilistel põhjustel;

B) tagab, et kõik teabe vahemällu salvestamisega seotud nõuded, mis on kindlaks määratud üldtunnustatud viisil, mida tööstusharu ettevõtted laialdaselt tunnustavad ja kasutavad, on täidetud, ning

C) ei takista kasutamast seaduslikku tehnoloogiat, mida tööstusharu ettevõtted laialdaselt tunnustavad ja kasutavad, et saada andmeid teabe kasutamise kohta, ning

iii) pelk edastamine, mis koosneb vahendite pakkumisest kasutaja antud teabe edastamiseks või sidevõrgule juurdepääsu vahendite pakkumisest, ning

b) võib hõlmata ka muid funktsioone, sealhulgas teabe otsinguvahendi pakkumine, automaatne koopiate tegemine autoriõigustega kaitstud materjalist ning nende edastamine.

3. Käesolevas artiklis nimetatud piirangute või erandite kõlblikkus ei pruugi olla sõltuvuses teenuseosutaja järelevalvest oma teenuste üle või rikkumisele osutavate faktide tulemuslikust otsimisest.

4. Lepinguosaline võib oma siseriiklikus õiguses ette näha tingimused teenuseosutajatele käesolevas artiklis sätestatud piirangutele või eranditele kvalifitseerumiseks. Ilma et see piiraks eespool sätestatut, võib lepinguosaline kehtestada asjakohased menetlused väidetavast rikkumisest tõhusaks teatamiseks ja tõhusa vastuteate esitamiseks nende jaoks, kelle materjal on vea või valesti tuvastamise tõttu eemaldatud või keelatud.

5. Käesolev artikkel ei piira lepinguosalise õiguses sisalduvate muude kaitsemeetmete, piirangute ja erandite kättesaadavust autoriõiguse või kaasnevate õiguste rikkumise korral. Käesolev artikkel ei mõjuta kohtu või haldusasutuse võimalust nõuda kooskõlas lepinguosalise õigussüsteemiga teenuseosutajalt rikkumise lõpetamist või ennetamist.

ARTIKKEL 20.12

Videokaameraga salvestamine

Lepinguosaline võib ette näha kriminaalmenetlused ja karistused, mida kohaldatakse kooskõlas tema õigusnormidega isiku vastu, kes ilma teatrijuhi või kinematograafiateose autoriõiguse omaja loata teeb koopia sellest teosest või selle osast teose linastusel üldsusele avatud kinofilmide näitamise rajatises.

B alajagu

Kaubamärgid

ARTIKKEL 20.13

Rahvusvahelised lepingud

Lepinguosaline teeb kõik mõistlikud jõupingutused, et järgida 27. märtsil 2006 Singapuris sõlmitud *kaubamärgiõiguse Singapuri lepingu* artikleid 1–22 ja ühineda 27. juunil 1989 Madridis vastu võetud *märkide rahvusvahelise registreerimise Madridi kokkuleppe protokolliga*.

ARTIKKEL 20.14

Registreerimismenetlus

Lepinguosaline näeb ette kaubamärkide registreerimise süsteemi, milles kaubamärgi registreerimisest keeldumise põhjused esitatakse kirjalikult taotlejale, kellel on võimalus keeldumine vaidlustada ja kaevata lõplik keeldumine kohtusse. Lepinguosaline näeb ette võimaluse esitada vastulaused kas kaubamärgi registreerimise taotluste vastu või registreeritud kaubamärkide vastu. Lepinguosaline koostab kaubamärgi registreerimise taotluste ja registreeritud kaubamärkide üldsusele kättesaadava elektroonilise andmebaasi.

ARTIKKEL 20.15

Erandid kaubamärgiga antavatest õigustest

Piiratud erandina kaubamärgiga kaasnevatest õigustest lubab lepinguosaline kirjeldavate terminite, sealhulgas geograafiliste tähiste mõistlikku kasutamist. Mõistliku kasutamise kindlaksmääramisel arvestatakse kaubamärgi omaniku ja kolmandate isikute seaduslikke huve. Lepinguosaline võib ette näha muid piiratud erandeid, tingimusel et selliste erandite korral arvestatakse kaubamärgi omaniku ja kolmandate isikute seaduslikke huve.

C alajagu

Geograafilised tähised

ARTIKKEL 20.16

Mõisted

Käesolevas alajaos kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„geograafiline tähis“** – tähis, mis osutab, et põllumajandustoode või toiduaine on pärit lepinguosalise territooriumilt või selle territooriumi teatud piirkonnast või paikkonnast, kui toote konkreetne omadus, maine või mõni muu omadus on olulisel määral seostatav selle geograafilise päritoluga, ning

**„tootekategooria“** –20-C lisas loetletud tootekategooria.

ARTIKKEL 20.17

Kohaldamisala

Käesolevat alajagu kohaldatakse geograafiliste tähiste suhtes, mis näitavad 20-C lisas loetletud tootekategooriatesse kuuluvate toodete päritolu.

ARTIKKEL 20.18

Loetletud geograafilised tähised

Käesoleva alajao kohaldamisel:

a) on 20-A lisa A osas loetletud tähiste puhul tegemist geograafiliste tähistega, mis näitavad, et toode on pärit Euroopa Liidu territooriumilt või selle territooriumi piirkonnast või paikkonnast, ning

b) 20-A lisa B osas loetletud tähiste puhul on tegemist geograafiliste tähistega, mis näitavad, et toode on pärit Kanada territooriumilt või selle territooriumi piirkonnast või paikkonnast.

ARTIKKEL 20.19

20-A lisas loetletud geograafiliste tähiste kaitse

1. Pärast tutvumist teise lepinguosalise geograafiliste tähistega kaitseb lepinguosaline neid vastavalt käesolevas alajaos sätestatud kaitsetasemele.

2. Lepinguosaline näeb ette õiguslikud abinõud, mis võimaldavad huvitatud isikutel takistada:

a) teise lepinguosalise 20-A lisas loetletud geograafiliste tähiste kasutamist toote puhul, mis kuulub 20-A lisas selle geograafilise tähise jaoks sätestatud tootekategooriasse ja mis:

   i) ei pärine 20-A lisas selle geograafilise tähise jaoks sätestatud päritolukohast või

   ii) pärineb 20-A lisas selle geograafilise tähise jaoks sätestatud päritolukohast, kuid seda ei toodetud või valmistatud kooskõlas teise lepinguosalise õigusnormidega, mida kohaldataks juhul, kui toode oleks ette nähtud tarbimiseks teise lepinguosalise territooriumil;

b) iga sellise abinõu kasutamist kauba tähistamisel või tutvustamisel, mis näitab või lubab oletada, et kõnealune kaup pärineb muult geograafiliselt alalt kui sealt, kust ta tegelikult pärit on, eksitades üldsust kauba geograafilise päritolu suhtes, ning

c) igasugust muud kasutamist, mis kujutab endast kõlvatut konkurentsi 14. juulil 1967 Stockholmis vastu võetud *tööstusomandi kaitse Pariisi konventsiooni* (1967) artikli 10a tähenduses.

3. Lõike 2 punktis a nimetatud kaitse antakse ka siis, kui on märgitud kauba tegelik geograafiline päritolu või geograafilist tähist kasutatakse tõlkes või nimetusele lisatakse sellised väljendid nagu „liik“, „tüüp“, „stiil“, „imitatsioon“, „meetod“ või muud sarnased väljendid.

4. Lepinguosaline tagab haldusmeetmetega õiguskaitse lepinguosalise õigusnormidega sätestatud ulatuses, et keelata isikul toiduaine tootmine, ettevalmistamine, pakendamine, märgistamine, müük või importimine või reklaamimine viisil, mis on väär, petlik või eksitav või võib luua väära mulje selle päritolu kohta.

5. Kooskõlas lõikega 4 näeb lepinguosaline ette haldusmeetmed seoses toodete märgistamist käsitlevate kaebustega, sealhulgas seoses nende esitamisega viisil, mis on väär, petlik või eksitav või võib luua väära mulje selle päritolu kohta.

6. Niisuguse kaubamärgi registreerimisest, mis sisaldab teise lepinguosalise 20-A lisas loetletud geograafilist tähist või koosneb sellest, keeldutakse või see tunnistatakse *ex officio* kehtetuks, kui seda lubavad lepinguosalise õigusaktid, või kui seda taotleb huvitatud isik seoses tootega, mis kuulub 20-A lisas selle geograafilise tähise jaoks sätestatud tootekategooriasse ja mis ei pärine 20-A lisas selle geograafilise tähise jaoks sätestatud päritolukohast.

7. Vastavalt käesolevale alajaole ei ole kohustust kaitsta geograafilisi tähiseid, mida ei kaitsta või mille kaitse on lõpetatud nende päritolukohas või mille kasutamisest seal kohas on loobutud. Kui 20-A lisas loetletud geograafilise tähise kaitse on selle päritolukohas lõpetatud või selle kasutamisest on seal loobutud, teavitab vastav lepinguosaline teist lepinguosalist ja taotleb tühistamist.

ARTIKKEL 20.20

Homonüümsed geograafilised tähised

1. Kui lepinguosaliste samasse tootekategooriasse kuuluvate toodete geograafilised tähised on homonüümsed, määratleb lepinguosaline otstarbekohased tingimused, mille alusel homonüümseid nimetusi üksteisest eristatakse, arvestades vajadust tagada asjaomaste tootjate õiglane kohtlemine ning pidades silmas, et tarbijaid ei eksitataks.

2. Kui lepinguosaline teeb kolmanda riigiga peetavate läbirääkimiste kontekstis ettepaneku kaitsta geograafilist tähist, mis märgib toote pärinemist kolmandast riigist, tuleb juhul, kui see tähis on homonüümne teise lepinguosalise 20-A lisas loetletud geograafilise tähisega ja kui toode kuulub teise lepinguosalise homonüümse geograafilise tähise jaoks 20-A lisas sätestatud tootekategooriasse, teist lepinguosalist teavitada ja anda võimalus esitada oma märkused, enne kui geograafiline tähis saab kaitse.

ARTIKKEL 20.21

Erandid

1. Olenemata artikli 20.19 lõikest 2 ja artikli 20.19 lõikest 3 ei pea Kanada ette nägema õiguslikke abinõusid, mis võimaldavad huvitatud isikutel takistada kasutamast termineid, mis on loetletud 20-A lisa A osas ja mis on märgistatud ühe tärniga,[28] kui sellistele terminitele on lisatud sellised väljendid nagu „liik“, „tüüp“, „stiil“, „imitatsioon“ ja muud sarnased väljendid ning need esinevad koos asjaomase toote geograafilise tähise loetava ja nähtava märgistusega.

2. Olenemata artikli 20.19 lõikest 2 ja artikli 20.19 lõikest 3 ei takista 20-A lisa A osas loetletud ja ühe tärniga[29] märgistatud geograafiliste tähiste kaitse ühegi niisuguse tähise kasutamist Kanada territooriumil mis tahes isikute poolt, sealhulgas nende õigusjärglased ja pärijad, kes kasutasid neid tähiseid kaubanduslikul eesmärgil seoses klassi „juust“ toodetega enne 18. oktoobrit 2013.

3. Olenemata artikli 20.19 lõikest 2 ja artikli 20.19 lõikest 3 ei takista 20-A lisa A osas loetletud ja kahe tärniga märgistatud geograafiliste tähiste kaitse ühegi niisuguse tähise kasutamist mis tahes isikute poolt, sealhulgas nende õigusjärglased ja pärijad, kes kasutasid seda tähist kaubanduslikul eesmärgil seoses klassi „värske, külmutatud ja töödeldud liha“ toodetega vähemalt viis aastat enne 18. oktoobrit 2013. Kõigi teiste isikute, sealhulgas nende õigusjärglaste ja pärijate suhtes, kes kasutasid neid tähiseid kaubanduslikul eesmärgil seoses klassi „värske, külmutatud ja töödeldud liha“ toodetega vähem kui viis aastat enne 18. oktoobrit 2013, kohaldatakse alates käesoleva artikli jõustumisest viie aasta pikkust üleminekuaega, mille jooksul eespool nimetatud tähise kasutamist ei takistata.

[28] Suurema kindluse huvides kohaldatakse seda lõiget ka termini „Feta“ suhtes.
[29] Suurema kindluse huvides kohaldatakse seda lõiget ka termini „Feta“ suhtes.

4. Olenemata artikli 20.19 lõikest 2 ja artikli 20.19 lõikest 3 ei takista 20-A lisa A osas loetletud ja kolme tärniga märgistatud geograafiliste tähiste kaitse ühegi niisuguse tähise kasutamist mis tahes isikute poolt, sealhulgas nende õigusjärglased ja pärijad, kes kasutasid neid tähiseid kaubanduslikul eesmärgil seoses vastavalt klasside „kuivsoolatud liha“ ja „juustud“ toodetega vähemalt kümme aastat enne 18. oktoobrit 2013. Kõigi teiste isikute, sealhulgas nende õigusjärglaste ja pärijate suhtes, kes kasutasid neid tähiseid kaubanduslikul eesmärgil seoses vastavalt klasside „kuivsoolatud liha“ ja „juustud“ toodetega vähem kui kümme aastat enne 18. oktoobrit 2013, kohaldatakse alates käesoleva artikli jõustumisest viie aasta pikkust üleminekuaega, mille jooksul eespool nimetatud tähise kasutamist ei takistata.

5. Kui kaubamärki taotleti või see registreeriti heauskselt või kui õigused kaubamärgile omandati heauskse kasutamise kaudu lepinguosalise territooriumil enne lõikes 6 sätestatud kohaldatavat kuupäeva, et piira käesoleva alajao rakendamiseks kõnealuse lepinguosalise territooriumil vastu võetud meetmed registreeritud kaubamärgi või kaubamärgi kasutamise õiguse kõlblikkust või kehtivust põhjusel, et kaubamärk on identne või sarnane geograafilise tähisega.

6. Lõike 5 kohaldamisel on kohaldatav kuupäev:

a) käesoleva lepingu allkirjastamise kuupäeval 20-A lisas loetletud geograafiliste tähistega seoses käesoleva alajao jõustumise kuupäev või

b) pärast käesoleva lepingu allkirjastamise kuupäeva 20-A lisasse kantud geograafiliste tähistega seoses artikli 20.22 kohaselt kuupäev, millal geograafiline tähis lisatakse.

7. Kui geograafilise tähise tõlge on identne tavalises keelepruugis kasutatava terminiga või sisaldab seda, näiteks toote üldnimetus lepinguosalise territooriumil, või kui geograafiline tähis ei ole identne, kuid sisaldab sellist terminit, ei piira käesoleva alajao sätted ühegi isiku õigust kasutada seda terminit seoses kõnealuse tootega selle lepinguosalise territooriumil.

8. Miski ei takista kasutamast lepinguosalise territooriumil seoses mis tahes tootega taimesordi või loomatõu tavapärast nime, mis on olemas selle lepinguosalise territooriumil käesoleva alajao jõustumise kuupäeval.

9. Lepinguosaline võib näha ette, et kõik käesoleva alajao põhjal esitatavad nõuded kaubamärgi kasutamise või registreerimise kohta tuleb esitada kas viie aasta jooksul pärast seda, kui kaitstud tähise kahjustav kasutamine on saanud üldiselt teatavaks selle lepinguosalise territooriumil või pärast kaubamärgi registreerimise kuupäeva selle lepinguosalise territooriumil, kui see kuupäev eelneb kahjustava kasutamise teatavaks saamise kuupäevale selle lepinguosalise territooriumil, ja tingimusel, et kaubamärk on selleks kuupäevaks avaldatud ja geograafilist tähist ei ole kasutatud ega registreeritud petmise eesmärgil.

10. Käesoleva alajao sätted ei piira ühegi isiku õigust kasutada kaubanduses tema enda või tema ärilise eelkäija nime, välja arvatud juhul, kui niisugust nime kasutatakse viisil, mis eksitab avalikkust.

11. a) Käesoleva alajao sätted ei piira ühegi isiku õigust kasutada või registreerida Kanadas kaubamärki, mis sisaldab 20-B lisa A osas loetletud termineid või koosneb nendest terminitest, ning

b) punkti a ei kohaldata 20-B lisa A osas loetletud terminite suhtes seoses mis tahes kasutamisega, mis eksitaks avalikkust kauba geograafilise päritolu suhtes.

12. 20-B lisa A osas loetletud terminite Kanadas kasutamise suhtes käesoleva alajao sätteid ei kohaldata.

13. Lõigetes 2–4 nimetatud klassidesse jagamine ei hõlma geograafilise tähise enda kasutamisõiguse üleandmist.

ARTIKKEL 20.22

20-A lisa muudatused

1. Artikli 26.1 („Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee“) alusel loodud laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee, kes tegutseb laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu geograafiliste tähiste komitee konsensuse ja soovituse alusel, võib otsustada muuta 20-A lisa geograafiliste tähiste lisamisega või selliste geograafiliste tähiste eemaldamisega, mille kaitse on lõpetatud või mille kasutamisest nende päritolukohas on loobutud.

2. Põhimõtteliselt ei lisata geograafilist tähist 20-A lisa A osasse, kui see on nimi, mis käesoleva lepingu allkirjastamise kuupäeval on kantud Euroopa Liidu asjaomasesse registrisse staatusega „registreeritud“ seoses Euroopa Liidu liikmesriigiga.

3. Geograafilist tähist, mis näitab konkreetse lepinguosalise territooriumilt pärineva toote päritolu, ei kanta 20-A lisasse:

a) kui see on identne kaubamärgiga, mis on registreeritud teise lepinguosalise territooriumil seoses samade või sarnaste toodetega, või kaubamärgiga, mille õigused on omandatud teise lepinguosalise territooriumil heauskselt ja samade või sarnaste toodete kohta on esitatud taotlus;

b) kui see on identne teise lepinguosalise territooriumil olemasoleva taimesordi või loomatõu tavapärase nimega või

c) kui see on identne tavalises keelepruugis kasutatava terminiga, näiteks sellise toote üldnimetus teise lepinguosalise territooriumil.

ARTIKKEL 20.23

Muu kaitse

Käesoleva alajao sätted ei piira õigust taotleda geograafilise tähise tunnustamist ja kaitset lepinguosalise asjaomaste õigusnormide kohaselt.

D alajagu

Disainilahendused

ARTIKKEL 20.24

Rahvusvahelised lepingud

Lepinguosaline teeb mõistlikke jõupingutusi, et ühineda 2. juulil 1999 Genfis sõlmitud *tööstusdisainilahenduste rahvusvahelise registreerimise Haagi kokkuleppe Genfi redaktsiooniga*.

ARTIKKEL 20.25

Seos autoriõigusega

Disainilahenduse õiguse sisu võib olla kaitstud autoriõigust käsitlevate õigusaktidega, kui sellise kaitse tingimused on täidetud. Sellise kaitse ulatuse ja andmise tingimused, sealhulgas nõutav algupärasuse tase, määrab asjaomane lepinguosaline.

E alajagu

Patendid

ARTIKKEL 20.26

Rahvusvahelised lepingud

Lepinguosaline teeb mõistlikke jõupingutusi, et järgida 1. juunil 2000 Genfis sõlmitud *patendiõiguse lepingu* artikleid 1–14 ja artiklit 22.

ARTIKKEL 20.27

*Sui generis* kaitse ravimitele

1. Käesolevas artiklis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„aluspatent“** – patent, mis kaitseb toodet, toote valmistusprotsessi või toote kasutamist ja mille sellise patendi omanik, mida võib käsitleda aluspatendina, esitab kui aluspatendi *sui generis* kaitse andmiseks, ning

**„toode“** – ravimi toimeaine või toimeainete kombinatsioon.

2. Lepinguosaline näeb patendiomaniku või tema õigusjärglase taotlusel ette *sui generis* kaitse perioodi seoses tootega, mis on kaitstud kehtiva aluspatendiga, tingimusel et täidetud on järgmised tingimused:

a) on antud luba viia toode kõnealuse lepinguosalise turule ravimina (käesolevas artiklis „müügiluba“);

b) toote suhtes ei ole veel kohaldatud *sui generis* kaitse perioodi ning

c) punktis a nimetatud müügiluba on esimene luba toote ravimina selle lepinguosalise turule laskmiseks.

3. Lepinguosaline võib:

a) kehtestada *sui generis* kaitse perioodi ainult siis, kui müügiloa esimene taotlus esitatakse kõnealuse lepinguosalise kehtestatud mõistliku tähtaja jooksul ning

b) määrata vähemalt 60 päeva pikkuse tähtaja alates kuupäevast, mil anti esimene müügiluba *sui generis* kaitse perioodi taotluse esitamiseks. Kui esimene müügiluba antakse enne patendi andmist, näeb lepinguosaline ette vähemalt 60 päeva pikkuse perioodi alates patendi andmisest, mille jooksul võib esitada käesoleva artikli kohase kaitse perioodi taotluse.

4. Kui toode on kaitstud ühe aluspatendiga, hakkab *sui generis* kaitse periood kehtima aluspatendi seaduses ette nähtud tähtaja lõppemisel.

Kui toode on kaitstud rohkem kui ühe patendiga, mis võib olla aluspatent, näeb lepinguosaline ette ainult ühe *sui generis* kaitse perioodi, mis hakkab kehtima aluspatendi seaduses ette nähtud tähtaja lõppemisel,

a) kui kõik patendid, mis võivad olla aluspatendid, kuuluvad ühele ja samale isikule, *sui generis* kaitse perioodi taotleva isiku valikul, ning

b) kui patendid, mis võivad olla aluspatendid, ei kuulu ühele ja samale isikule, ja kui sellest tulenevad *sui generis* kaitse perioodi vastukäivad taotlused, patendiomanike kokkuleppel.

5. Lepinguosaline sätestab, et *sui generis* kaitse periood võrdub ajavahemikuga, mis lõpeb aluspatendi taotluse esitamise kuupäeva ja esimese müügiloa kuupäeva vahelisel ajal, mida lühendatakse viie aasta võrra.

6. Olenemata lõikest 5 ja piiramata *sui generis* kaitse perioodi võimalikku pikendamist lepinguosalise poolt stiimuli või soodustusena uuringu tegemiseks teatud rahvastikurühmades, nagu lapsed, ei tohi *sui generis* kaitse periood olla pikem kui kaks kuni viis aastat, mille määrab lepinguosaline.

7. Lepinguosaline võib sätestada, et *sui generis* kaitse periood lõpeb siis:

a) kui *sui generis* kaitse saaja loobub sellest või

b) kui ettenähtud haldustasud ei ole makstud.

Lepinguosaline võib lühendada *sui generis* kaitse perioodi proportsionaalselt kõigi põhjendamatute viivitustega, mis tulenevad taotleja tegevusetusest pärast müügiloa taotlemist, kui aluspatendi omanik on müügiloa taotleja või sellega seotud üksus.

8. Aluspatendiga antud kaitse piires laiendatakse *sui generis* kaitset ainult müügiloaga hõlmatud ravimile ja selle toote mis tahes kasutamiseks ravimina, millele on antud luba enne *sui generis* kaitse lõppemist. Kooskõlas eelmise lausega annab *sui generis* kaitse samad õigused nagu patent ning sellele kehtivad samad piirangud ja kohustused.

9. Olenemata lõigetest 1–8 võib lepinguosaline piirata ka kaitse ulatust, sätestades erandid toodete valmistamisele, kasutamisele, müügiks pakkumisele, müügile või impordile ekspordi eesmärgil kaitse kehtivusaja jooksul.

10. Lepinguosaline võib tühistada *sui generis* kaitse aluspatendi kehtetusega seotud põhjustel, sealhulgas siis, kui see patent on kaotanud kehtivuse enne seaduses ette nähtud tähtaja lõppemist või aluspatent tühistatakse või piiratakse seda sel määral, et toode, millele kaitse anti, ei ole enam aluspatendi nõudlusega kaitstud, või müügiloa või vastava turu jaoks antud müügiloa tühistamisega seotud põhjustel või kui kaitse anti vastuolus lõike 2 sätetega.

## ARTIKKEL 20.28

### Ravimite patendiga sidumise mehhanismid

Kui lepinguosaline tugineb patendiga sidumise mehhanismidele, mille kohaselt müügilubade andmine (või vastavusteated või vms) geneerilistele ravimitele on seotud olemasoleva patendikaitsega, peab ta tagama, et kõigile menetlusosalistele on tagatud samaväärne ja tõhus edasikaebamise õigus.

F alajagu

Andmekaitse

ARTIKKEL 20.29

Ravimitega seotud avalikustamata andmete kaitse

1. Kui lepinguosaline nõuab uusi keemilisi ühendeid[30] sisaldavate ravimite müügiloa (edaspidi käesolevas artiklis „luba“) andmise tingimusena avalikustamata uuringuandmete või muude selliste andmete esitamist, mis on vajalikud otsustamaks, kas nende toodete kasutamine on ohutu ja tõhus, peab lepinguosaline niisuguseid andmeid avalikustamise eest kaitsma, kui nende andmete koostamine nõuab märkimisväärseid pingutusi, välja arvatud juhul, kui avalikustamine on vajalik üldsuse kaitseks või kui võetakse meetmeid, et tagada andmete kaitse ebaausa kommertskasutuse eest.

2. Lepinguosaline tagab, et lõike 1 kohaste andmete puhul, mis esitatakse lepinguosalisele pärast käesoleva lepingu jõustumist:

a) ükski muu isik peale isiku, kes andmed esitas, ei või ilma tema loata kasutada neid andmeid loataotlust toetavate andmetena vähemalt kuueaastase ajavahemiku jooksul alates kuupäevast, mil lepinguosaline andis loa isikule, kes esitas andmed loa saamiseks, ning

[30] Suurema kindluse huvides hõlmab mõiste „keemiline ühend“ seoses andmekaitsega Kanada puhul radiofarmatseutilist biopreparaati, mida reguleeritakse Kanada toidu- ja ravimieeskirjade kohaselt uue ravimina.

b) lepinguosaline ei anna luba ühelegi isikule, kes kasutab niisuguseid andmeid, vähemalt kaheksa aasta pikkuse ajavahemiku jooksul alates kuupäevast, mil lepinguosaline andis loa isikule, kes esitas andmed loa saamiseks, välja arvatud juhul, kui andmed esitanud isik seda lubab.

Kooskõlas käesoleva lõikega ei ole kummalgi lepinguosalisel piiranguid selliste toodete puhul lühendatud loataotlusmenetluste rakendamiseks bioekvivalentsuse ja biosaadavuse uuringute alusel.

ARTIKKEL 20.30

Taimekaitsevahenditega seotud andmete kaitse

1. Lepinguosaline määrab enne taimekaitsevahendi turule laskmise lubamist (edaspidi käesolevas artiklis „luba“) kindlaks ohutus- ja tõhususnõuded.

2. Lepinguosaline näeb ette piiratud ajavahemiku jooksul andmekaitse esimest korda loa saamiseks esitatud katse- või uuringuandmetele. Lepinguosaline sätestab, et selle ajavahemiku jooksul ei kasutata katse- või uuringuandmeid ühegi teise sellise isiku kasuks, kelle eesmärk on saada luba, välja arvatud juhul, kui esitatakse tõendid esimese loa omaniku selge nõusoleku kohta.

3. Katse- või uuringuaruanne peaks olema vajalik loa saamiseks või loa muutmiseks, et lubada kasutamist mõnel teisel põllukultuuril.

4. Kummagi lepinguosalise andmekaitse periood on vähemalt kümme aastat alates esimese loa väljastamise kuupäevast selle lepinguosalise territooriumil seoses katse- või uuringuaruandega, mis toetab uuele toimeainele loa andmist, ja andmetega, mis toetavad toimeainet sisaldava lõpptoote samaaegset registreerimist. Kaitse kestust võib pikendada eesmärgiga toetada väheohtlikele taimekaitsevahenditele ja väikesemahulisele kasutamisele loa andmist.

5. Lepinguosaline võib kehtestada ka loa muutmist või uuendamist toetava katse- või uuringuaruande andmekaitse nõuded või rahalise hüvitamise nõuded.

6. Lepinguosaline kehtestab eeskirjad, et vältida dubleerivaid katseid selgroogsete loomadega. Kõiki taotlejaid, kes kavatsevad teha katseid ja uuringuid selgroogsete loomadega, tuleks julgustada võtma vajalikke meetmeid, et kontrollida, kas selliseid katseid või uuringuid ei ole juba tehtud või alustatud.

7. Lepinguosaline peaks julgustama iga uut taotlejat ja iga uut asjaomaste müügilubade hoidjat tegema kõiki jõupingutusi selgroogsetega seotud katsete ja uuringute jagamise tagamiseks. Katse- ja uuringuaruannete jagamisega seotud kulud tuleb kindlaks määrata õiglasel, läbipaistval ja mittediskrimineerival viisil. Taotleja on kohustatud jagama ainult sellise teabega seotud kulusid, mille ta peab esitama müügiloa saamise nõuetele vastamiseks.

8. Asjaomase loa omajal või omajatel on õigus saada hüvitist kulude õiglase osa eest, mida nad kandsid seoses katse- või uuringuaruandega, mis toetas loa andmist taotlejale, kes tugines sellistele katse- ja uuringuaruannetele, et saada luba uuele taimekaitsevahendile. Lepinguosaline võib suunata asjaomased pooled lahendama probleeme siduva otsuse saamiseks vahekohtus vastavalt oma õigusnormidele.

G alajagu

Taimesordid

ARTIKKEL 20.31

Taimesordid

Lepinguosaline teeb koostööd, et edendada ja tugevdada taimesortide kaitset 2. detsembril 1961 Pariisis vastu võetud *rahvusvahelise uute taimesortide kaitse konventsiooni* 1991. aasta akti alusel.

C JAGU

Intellektuaalomandi õiguskaitse tagamine

ARTIKKEL 20.32

Üldised kohustused

1. Lepinguosaline tagab, et intellektuaalomandi õiguskaitse tagamise menetlused on õiglased ja erapooletud ning need ei ole ülemäära keerukad või kulukad ega sisalda sobimatuid tähtaegu või põhjendamatuid viivitusi. Menetlusi rakendatakse viisil, mis võimaldab vältida tõkete loomist seaduslikule kaubandusele ja pakkuda meetmeid nende kaitsemenetluste kuritarvitamise vastu.

2. Käesoleva jao sätete rakendamisel võtab lepinguosaline arvesse rikkumise raskuse, kolmandate isikute huvide ning kohaldatavate meetmete, õiguskaitsevahendite ja karistuste vahelise proportsionaalsuse vajadust.

3. Artiklid 20.33–20.42 on seotud tsiviilõigusliku kaitsega.

4. Kui ei ole sätestatud teisiti, tähendab mõiste **„intellektuaalomandi õigused“** artiklite 20.33–20.42 kohaldamisel intellektuaalomandi kõiki kategooriaid, mille suhtes kohaldatakse intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu II osa 1.–7. jagu.

ARTIKKEL 20.33

Õigustatud hagejad

Lepinguosaline tunnistab, et artiklites 20.34–20.42 sätestatud meetmete ja õiguskaitsevahendite kohaldamist on õigus nõuda järgmistel isikutel:

a) intellektuaalomandi õiguste omajad vastavalt lepinguosalise õigusaktide sätetele;

b) kõik teised kõnealuseid õigusi teostama volitatud isikud, kui nendel isikutel on kooskõlas lepinguosalise õigusega õigus kasutada õiguskaitsevahendeid;

c) intellektuaalomandi õiguste kollektiivse haldamise organisatsioonid, kes on intellektuaalomandi õiguste omajate üldtunnustatud esindajad, kui nendel organisatsioonidel on kooskõlas lepinguosalise õigusega õigus kasutada õiguskaitsevahendeid, ning

d) kutselised intellektuaalomandi kaitse organisatsioonid, kes on intellektuaalomandi õiguste omajate üldtunnustatud esindajad, kui nendel organisatsioonidel on kooskõlas lepinguosalise õigusega õigus kasutada õiguskaitsevahendeid.

ARTIKKEL 20.34

Tõendid

Lepinguosaline tagab, et intellektuaalomandi õiguse väidetava kaubandusliku ulatusega rikkumise korral on õigusasutustel õigus nõuda vajaduse korral ja pärast taotluse saamist, tema õigusega ette nähtud asjaomase teabe esitamist, sealhulgas vastaspoole kontrolli all olevaid panga-, finants- või äridokumente, tingimusel et konfidentsiaalset teavet kaitstakse.

ARTIKKEL 20.35

Tõendite säilitamise meetmed

1. Lepinguosaline tagab, et isegi enne juhtumi sisulise menetluse algust võivad õigusasutused selle üksuse taotluse korral, kes esitab piisavad tõendid oma väidete toetuseks, et tema intellektuaalomandi õigust on rikutud või seda hakatakse rikkuma, nõuda kiireid ja tõhusaid ajutisi meetmeid, et säilitada olulist tõendusmaterjali väidetava rikkumise kohta, tingimusel et konfidentsiaalset teavet kaitstakse.

2. Lepinguosaline võib sätestada, et lõikes 1 nimetatud meetmed hõlmavad üksikasjalikku kirjeldust kas proovide võtmisega või ilma selleta või väidetava rikkumisega seotud kaupade füüsilist arestimist ning asjakohastel juhtudel materjalide ja seadmete, mida kasutati nende kaupade tootmisel või turustamisel, ja nendega seotud dokumentide arestimist. Õigusasutustel on õigus võtta vajaduse korral neid meetmeid, kuulamata ära teist poolt, eriti kui mis tahes viivitus tõenäoliselt tekitaks õiguste omajale korvamatut kahju või kui on ilmne tõendite hävitamise oht.

## ARTIKKEL 20.36

## Õigus teabele

Ilma et see piiraks privileege, teabeallika konfidentsiaalsuse kaitset või isikuandmete töötlemist käsitlevate õigusnormide kohaldamist, tagab lepinguosaline, et intellektuaalomandi õiguskaitse tagamisega seotud tsiviilkohtumenetluses on tema õigusasutustel õigus nõuda õiguserikkujalt või oletatavalt õiguserikkujalt, et ta esitaks õiguste omaja põhjendatud taotluse korral õiguste omajale või õigusasutustele vastavalt kohaldatavatele õigusnormidele vähemalt tõendite kogumise eesmärgil asjakohase teabe, mida õiguserikkuja või eeldatav õiguserikkuja valdab või kontrollib. Kõnealune teave võib hõlmata teavet isikute kohta, kes on seotud rikkumise või oletatava rikkumise mis tahes aspektiga, ning teavet õigust rikkuvate või eeldatavalt rikkuvate kaupade ja teenuste tootmise vahendite või turustuskanalite kohta, sh kolmandate isikute kohta, kes on oletatavasti kaasatud selliste kaupade või teenuste tootmisse ja turustamisse.

ARTIKKEL 20.37

Ajutised meetmed ja ettevaatusabinõud

1. Lepinguosaline tagab, et tema õigusasutustel on õigus määrata kiireid ja tõhusaid ajutisi meetmeid ja ettevaatusabinõusid, sealhulgas ajutised ettekirjutused isiku vastu või vajaduse korral kolmanda isiku vastu, kui see kuulub asjaomase õigusasutuse pädevusse, et vältida intellektuaalomandi õiguse rikkumise tekkimist, ja eelkõige selleks, et vältida rikkumisega seotud kaupade sattumist turustuskanalitesse.

2. Lepinguosaline tagab, et tema õigusasutustel on õigus arestida või muul viisil kinni pidada intellektuaalomandi õiguse rikkumises kahtlustatavad kaubad, et takistada nende sisenemist turustuskanalitesse või nende liikumist seal.

3. Lepinguosaline tagab, et intellektuaalomandi väidetava kommertseesmärgil rikkumise korral võivad õigusasutused anda kooskõlas lepinguosalise õigusaktidega korralduse arestida väidetava õiguserikkuja vara, sealhulgas blokeerida tema pangakontod ja muud varad. Selleks võivad õigusasutused nõuda vajaduse korral panga-, finants- ja äridokumente või juurdepääsu asjaomastele andmetele.

ARTIKKEL 20.38

Muud õiguskaitsevahendid

1. Lepinguosaline tagab, et õigusasutused võivad hageja taotluse korral, ilma et see piiraks õiguste rikkumisest õiguste omajale tuleneda võiva kahju hüvitamise nõuet, ning mis tahes hüvitist maksmata, anda korralduse turustuskanalitest püsivalt kõrvaldada või hävitada kaubad, mis on tunnistatud intellektuaalomandi õigust rikkuvaks. Lepinguosaline tagab, et õigusasutustel on vajaduse korral õigus anda korraldus hävitada materjalid ja seadmed, mida peamiselt kasutati õigusi rikkuvate kaupade valmistamiseks. Selliste taotluste kaalumisel tuleb silmas pidada rikkumise raskuse ja määratud õigusliku kaitsevahendi proportsionaalsust, samuti kolmandate isikute huve.

2. Lepinguosaline tagab, et õigusasutustel on õigus anda korraldus, et lõikes 1 nimetatud õiguskaitsevahendeid kasutatakse õiguserikkuja kulul, välja arvatud seda välistavate erandlike asjaolude korral.

ARTIKKEL 20.39

Ettekirjutused

1. Lepinguosaline tagab, et intellektuaalomandi õiguskaitse tagamisega seotud tsiviilkohtumenetlustes on tema õigusasutustel õigus anda lepinguosalisele korraldus rikkumine lõpetada ning muu hulgas nõuda sellelt lepinguosaliselt või vajaduse korral kolmandalt isikult, kui see kuulub asjaomase õigusasutuse jurisdiktsiooni alla, et ta takistaks intellektuaalomandi õigust rikkuvate kaupade sissepääsu turustuskanalitesse.

2. Olenemata käesoleva jao muudest sätetest, mis käsitlevad õiguste kasutamist valitsuse või valitsuse volitatud kolmandate isikute poolt ilma õiguste omaja loata, võib lepinguosaline piirata sellise kasutuse vastaseid võimalikke õiguskaitsevahendeid hüvitise maksmisega tingimusel, et lepinguosalised järgivad intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu II osa sätteid, mis sellist kasutamist otseselt käsitlevad. Muudel juhtudel kohaldatakse käesolevas jaos ettenähtud õiguskaitsevahendeid, või kui need kaitsevahendid on vastuolus lepinguosalise õigusega, peab võimaldatama selgitavaid otsuseid ja piisavat hüvitamist.

ARTIKKEL 20.40

Kahju hüvitamine

1. Lepinguosaline tagab, et

a) tsiviilkohtumenetlustes on tema õigusasutustel õigus kohustada õiguserikkujat, kes teadis või pidi teadma, et ta osaleb intellektuaalomandi õiguste rikkumises, maksma õiguste omajale:

i) kahjuhüvitist, mis oleks piisav hüvitamaks kahju, mida õiguste omaja on kannatanud rikkumise tõttu, või

ii) õiguserikkumisest saadud kasumi, mis on seostatav rikkumisega, ja mis vastab eeldatavasti punktis i nimetatud kahjuhüvitise summale, ning

b) intellektuaalomandi õiguste rikkumisest tuleneva kahjuhüvitise summa kindlaksmääramisel on õigusasutustel lubatud võtta väärtuse hindamisel muu hulgas arvesse iga põhjendatud väidet, millele õiguste omaja tugineb, kaasa arvatud saamata jäänud tulu.

2. Alternatiivina lõikele 1 võib lepinguosaline ette näha hüvitise maksmise, näiteks litsentsitasu või lõivu, et hüvitada õiguste omajale tema intellektuaalomandi loata kasutamise.

ARTIKKEL 20.41

Kohtukulud

Lepinguosaline tagab, et intellektuaalomandi õiguskaitse tagamisega seotud tsiviilkohtumenetluste puhul on tema õigusasutustel vajaduse korral õigus kohustada kaotajat tasuma kohtuasja võitnud poole kohtukulud ja muud kulud, nagu on ette nähtud selle lepinguosalise õiguse kohaselt.

ARTIKKEL 20.42

Autorsuse ja omandiõiguse presumptsioon

1. Autoriõigust või kaasnevaid õigusi käsitlevates tsiviilkohtumenetlustes käsitatakse kirjandus- või kunstiteose autorina isikut, kelle puhul on vastupidiste tõendite puudumise korral piisav, kui tema nimi esineb teosel tavapärasel viisil, ja sellest tulenevalt antakse talle õigus algatada rikkumise suhtes kohtuasi. Vastupidise tõestus võib hõlmata registreerimist.

2. Lõiget 1 kohaldatakse *mutatis mutandis* autoriõigustega kaasnevate õiguste omajate autoriõigusega kaitstud teoste suhtes.

D JAGU

Piiril võetavad meetmed

ARTIKKEL 20.43

Piiril võetavate meetmete kohaldamisala

1. Käesolevas artiklis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„võltsitud geograafilise tähisega kaubad“** – artikli 20.17 kohased kaubad, mis kuuluvad ühte 20-C lisas loetletud tootekategooriasse, sealhulgas pakend, mis kannab ilma loata geograafilist tähist, mis on identne selliste kaupadega seoses nõuetekohaselt registreeritud või muul viisil kaitstud geograafilise tähisega ja millega rikutakse kõnealuse geograafilise tähise omaniku õigusi vastavalt selle lepinguosalise õigusnormidele, kus piiril võetavate meetmete menetlust kohaldatakse;

**„võltsitud kaubamärgiga kaubad“** – kaubad, sealhulgas pakend, mis kannab ilma loata kaubamärki, mis on identne selliste kaupade suhtes nõuetekohaselt registreeritud kaubamärgiga või mida ei saa oluliste tunnuste poolest sellisest kaubamärgist eristada ja mis rikub kõnealuse kaubamärgi omaniku õigusi vastavalt selle lepinguosalise õigusnormidele, kus piiril võetavate meetmete menetlusi kohaldatakse;

**„eksportsaadetised“** – kaubasaadetised, mis tuleb viia lepinguosalise territooriumilt väljapoole seda territooriumi, välja arvatud tollitransiidis ja ümberlaadimisel olevad saadetised;

**„importsaadetised“** – kaubasaadetised, mis tuuakse lepinguosalise territooriumile väljastpoolt seda territooriumi asuvast kohast, kuni kaubad jäävad tolli kontrolli alla, sealhulgas kaubad, mis tuuakse territooriumile vabatsooni või tollilattu, välja arvatud tollitransiidis ja ümberlaadimisel olevad saadetised;

**„autoriõigusi rikkuvad kaubad“** – kaubad, mis on õiguste omaja või õiguste omaja volitatud isiku nõusolekuta tehtud koopiad tootjariigis ja mis on valmistatud otse või kaudselt tootest, mille puhul selle koopia valmistamine oleks kujutanud autoriõiguse või kaasneva õiguse rikkumist selle lepinguosalise õigusnormide kohaselt, kus piiril võetavate meetmete menetlusi kohaldatakse;

**„tollitransiidis olevad saadetised“** – kaubasaadetised, mis sisenevad lepinguosalise territooriumile väljaspool tema territooriumi asuvast kohast ja on saanud tolliasutustelt loa transpordiks pideva tollikontrolli all saabumistolliasutusest väljumistolliasutusse territooriumilt väljumise eesmärgil. Tollitransiidis olevaid saadetisi, mis lubatakse järgnevalt eemaldada tollikontrollist territooriumilt väljumata, käsitatakse importsaadetistena, ning

**„ümberlaadimine“** – kaubasaadetised, mis viiakse tollikontrolli all importivast transpordivahendist üle eksportivasse transpordivahendisse ühe tolliasutuse piires, mis on nii imporditolliasutus kui ka eksporditolliasutus.

2. Käesolevas jaos olevaid viiteid intellektuaalomandi õiguste rikkumisele tuleb tõlgendada nii, et need osutavad võltsitud kaubamärgiga kaupadele, autoriõigust rikkuvatele kaupadele või võltsitud geograafilise tähisega kaupadele.

3. Lepinguosalised on seisukohal, et puudub kohustus kohaldada käesolevas jaos esitatud menetlusi kaupade suhtes, ms on lastud teises riigis turule õiguste omaja nõusolekul.

4. Lepinguosaline kehtestab või säilitab import- ja eksportsaadetistega seotud menetlused, mille kohaselt õiguste omaja võib taotleda, et lepinguosalise pädevad asutused peatavad intellektuaalomandi õiguse rikkumises kahtlustatavate kaupade vabastamise või peavad selle kinni.

5. Lepinguosaline kehtestab või säilitab import- ja eksportsaadetistega seotud menetlused, mille kohaselt tema pädevad asutused võivad tegutseda omal algatusel, et peatada ajutiselt intellektuaalomandi õiguse rikkumises kahtlustatavate kaupade vabastamine või pidada need kinni, et anda õiguste omajatele võimalus lõike 4 kohaselt ametlikult abi paluda.

6. Lepinguosaline võib sõlmida kokkuleppe ühe või mitme kolmanda riigiga, et kehtestada ühised julgeolekuga seotud tollivormistusmenetlused. Sellise korra põhiste ühiste tollimenetluste kohaselt vormistatud kaupu peetakse vastavaks lõigetele 4 ja 5 tingimusel, et asjaomasel lepinguosalisel on nende lõigete järgimiseks õigusasutus.

7. Lepinguosaline võib vastu võtta või säilitada lõigetes 4 ja 5 nimetatud menetlused seoses ümberlaadimiste ja tollitransiidis olevate saadetistega.

8. Lepinguosaline võib vabastada käesoleva artikli kohaldamisest reisijate isiklikus pagasis olevad väikesed kaubakogused, mis ei ole kaubanduslikku laadi, või väikesaadetistega saadetavad väikesed kaubakogused, mis ei ole kaubanduslikku laadi.

ARTIKKEL 20.44

Õiguste omaja taotlus

1. Lepinguosaline tagab, et tema pädevad asutused nõuavad õiguste omajalt, kes taotleb artiklis 20.43 kirjeldatud menetlust, piisava tõendusmaterjali esitamist, veenmaks pädevaid asutusi, et lepinguosalise menetlusi sätestavate õigusaktide kohaselt on esmapilgul tegemist intellektuaalomandi õiguste omaja õiguse rikkumisega, ning sellise piisava teabe andmist, mida õiguste omaja mõistliku eelduse kohaselt teab, et teha kahtlusalused kaubad pädevate asutuste jaoks mõistlikult äratuntavaks. Kohustus anda piisavat teavet ei tohi põhjendamatult takistada artiklis 20.43 kirjeldatud menetluse kasutamist.

2. Lepinguosaline näeb ette taotlused artiklis 20.43 loetletud, tema territooriumil tollikontrollis olevate intellektuaalomandi õiguse rikkumises kahtlustatavate kaupade vabastamise peatamiseks või nende kinnipidamiseks. Kohustuse suhtes näha ette sellised taotlused kohaldatakse artikli 20.43 lõikes 4 ja artikli 20.43 lõikes 5 nimetatud menetluste tagamise kohustust. Pädevad asutused võivad ette näha sellised taotlused, mida kohaldatakse mitme saadetise suhtes. Lepinguosaline võib sätestada, et õiguste omaja taotluse korral võidakse tollikontrollis kahtlusaluste kaupade vabastamise peatamise või nende kinnipidamise taotlust kohaldada valitud sisenemis- ja väljumispunktides.

3. Lepinguosaline tagab, et tema pädevad ametiasutused teatavad taotlejale mõistliku aja jooksul, kas nad on taotluse aktsepteerinud. Kui lepinguosalise pädevad ametiasutused on taotluse aktsepteerinud, teatavad nad taotlejale ka taotluse kehtivusaja.

4. Lepinguosaline võib lubada oma pädevatel ametiasutustel juhul, kui taotluse esitaja on kuritarvitanud artiklis 20.43 kirjeldatud menetlust või kui selleks on põhjendatud vajadus, taotluse tagasi lükata, selle peatada või tühistada.

## ARTIKKEL 20.45

### Teabe saamine õiguste omajalt

Lepinguosaline lubab oma pädevatel ametiasutustel nõuda õiguste omajalt asjakohast teavet, mis aitaks kõnealustel ametiasutustel võtta piiril meetmeid, millele on osutatud käesolevas jaos. Samuti võib lepinguosaline anda õiguste omajale loa esitada sellist teavet lepinguosalise pädevatele ametiasutustele.

ARTIKKEL 20.46

Kautsjon või võrdväärne tagatis

1. Lepinguosaline tagab, et tema pädevatel ametiasutustel on õigus nõuda, et õiguste omaja, kes taotleb artiklis 20.43 kirjeldatud menetlusi, tasuks mõistliku kautsjoni või esitaks võrdväärse tagatise, kaitsmaks kostjat ja pädevaid ametiasutusi ning vältimaks kuritarvitusi. Lepinguosaline tagab, et niisugune kautsjon või võrdväärne tagatis ei takistaks põhjendamatult kõnealuste menetluste kasutamist.

2. Lepinguosaline võib näha ette, et selline tagatis võib olla võlakirja vormis, mille tingimuseks on, et see hoiab kostjat mis tahes kahju eest, mis johtub kaupade vabastamise peatamisest või nende kinnipidamisest juhul, kui pädevad asutused otsustavad, et kaubad ei ole seotud rikkumisega. Lepinguosaline võib ainult erandjuhtudel või kohtumääruse kohaselt lubada kostjal saada oma valdusse kahtlusalused kaubad, andes võlakirja või muu tagatise.

ARTIKKEL 20.47

Rikkumise kindlakstegemine

Lepinguosaline võtab vastu või säilitab menetlused, mille alusel tema pädevad ametiasutused võivad otsustada mõistliku aja jooksul pärast artiklis 20.43 kirjeldatud menetluste algatamist, kas kahtlusaluste kaupade puhul rikutakse intellektuaalomandi õigusi.

ARTIKKEL 20.48

Õiguskaitsevahendid

1. Lepinguosaline tagab, et tema pädevatel ametiasutustel on õigus nõuda kaupade hävitamist pärast artikli 20.47 kohast otsust, et kaupade puhul rikutakse intellektuaalomandi õigusi. Juhul kui selliseid kaupu ei hävitata, tagab lepinguosaline, välja arvatud erandjuhtudel, et sellised kaubad kõrvaldatakse turustuskanalitest viisil, mis välistab igasuguse kahju tekitamise õiguste omajale.

2. Võltsitud kaubamärgiga kaupade puhul on ebaseaduslikult lisatud kaubamärgi kõrvaldamine ainult erandjuhul piisav selleks, et lubada selliseid kaupu turustuskanalitesse.

3. Lepinguosaline võib anda oma pädevatele ametiasutustele õiguse määrata halduskaristus, kui on tehtud artikli 20.47 kohane otsus, et kaupade puhul rikutakse intellektuaalomandi õigusi.

ARTIKKEL 20.49

Erikoostöö piiril võetavate meetmete valdkonnas

1. Lepinguosaline on nõus tegema koostööd teise lepinguosalisega, et lõpetada rahvusvaheline kauplemine intellektuaalomandi õigusi rikkuvate kaupadega. Sel eesmärgil rajab lepinguosaline kontaktpunktid ja on valmis vahetama teavet õigusi rikkuvate kaupadega kauplemise kohta. Lepinguosaline edendab eelkõige intellektuaalomandi õigusi rikkuvate kaupadega kauplemist käsitlevat teabevahetust ja koostööd oma ja teise lepinguosalise tolliasutuste vahel.

2. Lõikes 1 osutatud koostöö võib sisaldada teabe vahetamist õiguste omajatelt saadava teabe vastuvõtmise mehhanismide, parimate tavade ja kogemuste kohta seoses riskijuhtimisstrateegiatega, samuti teavet, et aidata tuvastada rikkumises kahtlustavate kaupade saadetisi.

3. Käesoleva jao kohast koostööd tehakse kooskõlas asjakohaste rahvusvaheliste lepingutega, mis on mõlemale lepinguosalisele siduvad. Artiklis 6.14 („Ühine tollikoostöö komitee“) osutatud ühine tollikoostöö komitee seab prioriteedid ja näeb ette piisavad menetlused käesoleva jao kohase koostöö tegemiseks lepinguosaliste pädevate ametiasutuste vahel.

E JAGU

Koostöö

ARTIKKEL 20.50

Koostöö

1. Lepinguosaline on nõus tegema koostööd teise lepinguosalisega, et toetada käesoleva peatüki kohaselt võetud ülesannete ja kohustuste täitmist. Koostöövaldkondade hulka kuulub teabe või kogemuste vahetamine järgmise kohta:

a) intellektuaalomandi, sealhulgas geograafiliste tähiste kaitse ja nende õiguskaitse tagamine, ning

b) vastavate kollektiivse esindamise organisatsioonide vahelise koostöö korra kehtestamine.

2. Kooskõlas lõikega 1 nõustub lepinguosaline alustama ja pidama tõhusat dialoogi, et arutada käesoleva peatükiga hõlmatud intellektuaalomandi kaitse ja selle õiguskaitse tagamisega seotud teemasid ning muid asjakohaseid küsimusi.

KAHEKÜMNE ESIMENE PEATÜKK

REGULATIIVNE KOOSTÖÖ

ARTIKKEL 21.1

Kohaldamisala

Käesolevat peatükki kohaldatakse lepinguosaliste reguleerivate asutuste selliste reguleerivate meetmete väljatöötamise, läbivaatamise ja metodoloogiliste aspektide suhtes, mis on hõlmatud muu hulgas tehniliste kaubandustõkete lepingu, sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete lepingu, GATT 1994, teenustekaubanduse üldlepingu ning käesoleva lepingu neljanda peatüki („Tehnilised kaubandustõkked“), viienda peatüki („Sanitaar- ja fütosanitaarmeetmed“), üheksanda peatüki („Piiriülene teenustekaubandus“), kahekümne teise peatüki („Kaubandus ja säästev areng“), kahekümne kolmanda peatüki („Kaubandus ja töö“) ja kahekümne neljanda peatükiga („Kaubandus ja keskkond“).

ARTIKKEL 21.2

Põhimõtted

1. Lepinguosalised kinnitavad veel kord oma õigusi ja kohustusi seoses tehniliste kaubandustõkete lepingu, sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete lepingu, GATT 1994 ja teenustekaubanduse üldlepingu kohaste reguleerivate meetmetega.

2. Lepinguosalised on seadnud sihiks tagada kõrgetasemeline inimeste, loomade või taimede elu ja tervise kaitse ning keskkonnakaitse kooskõlas tehniliste kaubandustõkete lepingu, sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete lepingu, GATT 1994, teenustekaubanduse üldlepingu ja käesoleva lepinguga.

3. Lepinguosalised tunnistavad oluliste kaubanduspartneritega nii kahepoolselt kui ka mitmepoolselt tehtava regulatiivse koostöö tähtsust. Kui see on võimalik ja vastastikku kasulik, lähenevad lepinguosalised regulatiivsele koostööle alati viisil, mis võimaldab osaleda ka teistel rahvusvahelistel kaubanduspartneritel.

4. Piiramata lepinguosaliste võimalusi tegeleda oma reguleeriva, seadusandliku ja poliitikaalase tegevusega, on lepinguosalised võtnud nõuks arendada regulatiivset koostööd vastastikust huvi silmas pidades veelgi, et:

a) hoida ära ja kõrvaldada tarbetud kaubandus- ja investeerimistõkked;

b) parandada konkurentsi- ja innovatsioonikliimat, püüeldes sealhulgas õigusnormide kokkusobivuse, samaväärsuse tunnustamise ja lähendamise poole, ning

c) edendada läbipaistvaid, tõhusaid ja tulemuslikke reguleerimisprotsesse, mis toetavad avaliku poliitika eesmärke ja aitavad reguleerivatel asutustel täita oma ülesandeid, sealhulgas teabevahetuse soodustamise ja parimate tavade tõhusama kasutamise kaudu.

5. Käesoleva peatükiga asendatakse 21. detsembril 2004 Brüsselis koostatud Kanada valitsuse ja Euroopa Komisjoni vaheline regulatiivse koostöö ja läbipaistvuse raamistik ning reguleeritakse tegevust, mida viidi varem ellu kõnealuses raamistikus.

6. Lepinguosalised teevad regulatiivset koostööd vabatahtlikkuse alusel. Suurema kindluse huvides ei nõuta lepinguosalistelt osalemist konkreetses regulatiivses koostöös ning nad võivad koostööst keelduda või loobuda. Kui üks lepinguosaline keeldub tegemast regulatiivset koostööd või loobub sellest, peaks ta siiski olema valmis oma otsuse põhjuseid teisele lepinguosalisele selgitama.

## ARTIKKEL 21.3

### Regulatiivse koostöö eesmärgid

Regulatiivse koostöö eesmärk on muu hulgas:

a) aidata kaitsta inimeste elu, tervist ja ohutust, loomade või taimede elu ja tervist ning keskkonda:

   i) kasutades paremini rahvusvahelisi vahendeid sellistes valdkondades nagu teadusuuringud, turustamiseelne läbivaatamine ja riskianalüüs, et tegeleda kohalikul, riigi ja rahvusvahelisel tasandil oluliste reguleerimisega seotud küsimustega, ning

ii) täiendades teabebaasi, mida reguleerimisega tegelevad osakonnad kasutavad riskide tuvastamisel, hindamisel ja juhtimisel;

b) suurendada usaldust, süvendada regulatiivse juhtimise vastastikust mõistmist ning saada osa üksteise eksperditeadmistega kaasnevatest eelistest ja üksteise väljavaadetest, et:

i) parandada õigusaktide ettepanekute kavandamist ja koostamist;

ii) edendada õigusnormide koostamisel ja kehtestamisel läbipaistvust ja prognoositavust;

iii) parandada õigusnormide tõhusust;

iv) teha kindlaks alternatiivsed vahendid;

v) tunnistada õigusnormide mõju;

vi) vältida tarbetuid erinevusi õigusnormides ning

vii) parandada õigusnormide rakendamist ja järgimist;

c) lihtsustada kahepoolset kaubandust ja investeerimist viisil:

i) mis tugineb olemasolevale koostöökorraldusele;

ii) millega vähendatakse tarbetuid erinevusi õigusnormides ning

iii) millega tehakse kindlaks uued meetodid, kuidas teha konkreetsetes valdkondades koostööd;

d) aidata suurendada tööstuse konkurentsivõimet ja tõhusust viisil, millega:

i) viiakse halduskulud võimaluse korral miinimumini;

ii) vähendatakse võimaluse korral dubleerivaid õigusnõudeid ja nendest tulenevaid nõuete järgimise kulusid ning

iii) püüeldakse kokkusobivate reguleerimispõhimõtete poole, kui see on võimalik ja vajalik:

A) rakendades reguleerimispõhimõtteid, mis on tehnoloogiliselt neutraalsed, ning

B) tunnustades samaväärsust või edendades lähendamist.

ARTIKKEL 21.4

Regulatiivse koostöö raames toimuv tegevus

Lepinguosalised püüavad täita artiklis 21.3 sätestatud eesmärke, tegeledes regulatiivse koostööga, mille raames võidakse:

a) osaleda käimasolevates regulatiivset juhtimist käsitlevates kahepoolsetes aruteludes, et näiteks:

   i) arutleda õigusreformi ja selle mõju üle lepinguosaliste vahelistele suhetele;

   ii) teha kindlaks saadud õppetunnid;

   iii) uurida vajaduse korral alternatiivseid reguleerimismeetodeid ning

   iv) vahetada reguleerivate vahendite, sealhulgas reguleerivate mõjuhinnangute, riskihindamise ning õigusnormide järgimise ja täitmise tagamise strateegiate puhul saadud kogemusi;

b) konsulteerida vajaduse korral üksteisega ja vahetada teavet kogu õigusnormide väljatöötamise protsessi vältel. See konsulteerimine ja teabevahetus peaks algama kõnealuses protsessis võimalikult vara;

c) jagada mitteavalikku teavet niivõrd, kuivõrd seda teavet tohib teha teavet esitava lepinguosalise kohaldatavate eeskirjade alusel kättesaadavaks välisriikide valitsustele;

d) jagada teavet kavandatavate tehniliste normide või sanitaar- ja fütosanitaarnõuete kohta, mis võivad mõjutada kaubandust teise lepinguosalisega, võimalikult varajases etapis, et oleks võimalik arvesse võtta märkusi ja muudatusettepanekuid;

e) esitada teise lepinguosalise taotluse korral kavandatud normi või nõude koopia kooskõlas kohaldatavate eraelu puutumatust käsitlevate õigusaktidega ning jätta huvitatud isikutele piisavalt aega kirjalike märkuste esitamiseks;

f) vahetada teavet kaalutavate reguleerivate meetmete või muudatuste kohta võimalikult varajases etapis, et:

i) mõista põhimõtteid, millest lepinguosaline on lähtunud õiguslike valikute tegemisel, sealhulgas vahendi valimisel, ning uurida võimalusi, kuidas lähendada lepinguosalisi paremini õigusnormide eesmärkide püstitamise ja nende kohaldamisala määratlemise küsimuses. Sellega seoses peaksid lepinguosalised käsitlema ka õigusnormide, standardite ja vastavushindamise seost; ning

ii) võrrelda õigusaktide ettepanekute analüüsimisel kasutatavaid meetodeid ja eeldusi, sealhulgas vajaduse korral analüüsida iga kavandatava olulise alternatiivse regulatiivse nõude või lähenemisviisi tehnilist või majanduslikku rakendatavust ja kasulikkust, pidades silmas taotletavat eesmärki. See teabevahetus võib hõlmata ka õigusnormide järgimise strateegiaid ja mõjuhinnanguid, sealhulgas õigusakti ettepaneku ja kaalutavate kavandatavate oluliste alternatiivsete regulatiivsete nõuete või lähenemisviiside kulutõhususe võrdlust;

g) uurida võimalusi, kuidas vähendada õigusnormide tarbetuid erinevusi nii palju kui võimalik:

i) korraldades selleks samaaegse või ühise riskihindamise ja regulatiivse mõju hindamise, kui see on teostatav ja vastastikku kasulik;

ii) jõudes ühtlustatud, samaväärse või kokkusobiva lahenduseni või

iii) kaaludes konkreetsetel juhtudel vastastikust tunnustamist;

h) teha koostööd küsimustes, mis on seotud rahvusvaheliste standardite, suuniste ja soovituste väljatöötamise, vastuvõtmise, rakendamise ja ajakohastamisega;

i) uurida, kas on asjakohane ja võimalik koguda samu või sarnaseid andmeid selliste probleemide laadi, ulatuse ja sageduse kohta, mis võivad anda põhjust regulatiivseks tegevuseks, kui see lihtsustab nende probleemide kohta statistiliselt oluliste otsuste tegemist;

j) võrrelda korrapäraselt andmekogumistavasid;

k) uurida, kas on asjakohane ja võimalik kasutada samu või sarnaseid eeldusi ja meetodeid, mida teine lepinguosaline kasutab selleks, et analüüsida andmeid ja hinnata reguleerimise kaudu lahendatavaid probleeme eesmärgiga:

   i) vähendada erinevusi probleemide väljaselgitamisel ning

   ii) suurendada tulemuste sarnasust;

l) võrrelda korrapäraselt analüütilisi eeldusi ja meetodeid;

m) vahetada teavet õigusnormide haldamise, rakendamise ja täitmise tagamise kohta, samuti vahendite kohta, millega saavutada nende järgimine ja seda mõõta;

n) viia ellu koostööpõhiste teadusuuringute tegevuskavasid, et:

   i) vähendada dubleerivaid teadusuuringuid;

   ii) koguda väiksemate kuludega rohkem teavet;

   iii) koguda parimaid andmeid;

   iv) luua vajaduse korral ühine teadusbaas;

v) käsitleda kõige pakilisemaid reguleerimisprobleeme järjekindlamalt ja tulemuskesksemalt ning

vi) vähendada nii palju kui võimalik tarbetuid erinevusi uutes õigusaktide ettepanekutes, parandades samal ajal tulemuslikumalt tervise, ohutuse ja keskkonna kaitset;

o) korraldada õigusnormide või strateegiate rakendamisjärgset läbivaatamist;

p) võrrelda kõnealuse rakendamisjärgse läbivaatamise käigus kasutatud meetodeid ja eeldusi;

q) vajaduse korral teha üksteisele kättesaadavaks kõnealuse rakendamisjärgse läbivaatamise tulemuste kokkuvõtted;

r) leida sobiv lahendus, et vähendada õigusnormides esinevate erinevuste kahjulikku mõju kahepoolsele kaubandusele ja investeerimisele lepinguosalise kindlaks määratud sektorites, sealhulgas vajaduse korral suurema lähendamise, vastastikuse tunnustamise, kaubandust ja investeeringuid moonutavate reguleerimisvahendite kasutamise minimeerimise ning rahvusvaheliste nõuete, sealhulgas vastavushindamisnõuete ja -suuniste kasutamise kaudu, või

s) vahetada teavet, eksperditeadmisi ja kogemusi loomade heaolu kohta, et edendada selles valdkonnas lepinguosaliste vahelist koostööd.

ARTIKKEL 21.5

Reguleerivate meetmete kokkusobivus

Lepinguosaliste reguleerivate meetmete ühtlustamise ja vastavusseviimise hõlbustamiseks võtab lepinguosaline vajaduse korral arvesse teise lepinguosalise sama või sarnase sisuga reguleerivaid meetmeid või algatusi. Lepinguosalisi ei takistata võtmast vastu teistsuguseid reguleerivaid meetmeid või ellu viimast teistsuguseid algatusi põhjustel, mille hulka kuuluvad lepinguosalisele eriomased teistsugused institutsioonilised ja õiguslikud käsitusviisid, asjaolud, väärtused või prioriteedid.

ARTIKKEL 21.6

Regulatiivse koostöö foorum

1. Vastavalt artikli 26.2 („Erikomiteed“) lõike 1 punktile h luuakse regulatiivse koostöö foorum (edaspidi „foorum“), et hõlbustada ja edendada lepinguosaliste regulatiivset koostööd kooskõlas käesoleva peatükiga.

2. Foorumil on järgmised ülesanded:

a) pakkuda võimalust arutada vastastikust huvi pakkuvaid õiguspoliitika probleeme, mille lepinguosalised on kindlaks teinud muu hulgas kooskõlas artikliga 21.8 peetud konsultatsioonide käigus;

b) aidata konkreetsetel reguleerivatel asutustel selgitada välja võimalikud koostööpartnerid ja anda neile selle jaoks asjakohased vahendid, näiteks konfidentsiaalsuslepingute näidised;

c) vaadata läbi pooleliolevad või kavandatavad õigusloomealased algatused, mis võivad pakkuda lepinguosalise meelest väljavaateid koostööks. Selline läbivaatamine, mida tehakse reguleerivate osakondade ja ametitega konsulteerides, peaks toetama käesoleva peatüki rakendamist, ning

d) soodustada kahepoolsete koostöömeetmete väljatöötamist kooskõlas artikliga 21.4 ning vaadata reguleerivatelt osakondadelt ja ametitelt saadud teabe põhjal läbi konkreetsetes sektorites ellu viidud regulatiivse koostöö algatustega seotud edusammud, saavutused ja parimad tavad.

3. Foorumit juhivad üheskoos Kanada valitsuse aseminister või temaga samaväärne kõrge esindaja ja Euroopa Komisjoni peadirektor või temaga samaväärne kõrge esindaja ning foorumisse kuuluvad lepinguosaliste asjakohased ametnikud. Lepinguosalised võivad vastastikusel kokkuleppel kutsuda foorumi koosolekutele teisi huvitatud isikuid.

4. Foorum:

a) määrab oma esimesel käesoleva lepingu jõustumise järgsel kokkusaamisel kindlaks oma pädevuse, menetlused ja töökava;

b) tuleb kokku aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist ning seejärel vähemalt kord aastas, kui lepinguosalised ei otsusta teisiti, ning

c) annab laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele vajaduse korral aru käesoleva peatüki rakendamisest.

## ARTIKKEL 21.7

### Lepinguosaliste edasine koostöö

1. Kooskõlas artikli 21.6 lõike 2 punktiga c ning selleks, et oleks võimalik jälgida tulevasi õigusloomealaseid projekte ja selgitada välja regulatiivse koostöö võimalused, vahetavad lepinguosalised korrapäraselt teavet oma vastutusalasse kuuluvate pooleliolevate ja kavandatavate õigusloomealaste projektide kohta. Vajaduse korral peaks see teave hõlmama tõenäoliselt kavandatavaid või vastu võetavaid uusi tehnilisi norme ja olemasolevate tehniliste normide muudatusi.

2. Et hõlbustada regulatiivset koostööd, võivad lepinguosalised vahetada kindlaks määratud korras oma ametnikke.

3. Lepinguosalised püüavad teha koostööd ja jagada vabatahtlikkuse alusel teavet toiduks mittekasutatavate toodete ohutuse valdkonnas. See koostöö või teabevahetus võib olla seotud eeskätt:

a) teaduslike, tehniliste ja õiguslike küsimustega, et aidata parandada toiduks mittekasutatavate toodete ohutust;

b) tervise ja ohutuse seisukohast oluliste esilekerkivate probleemidega, mis kuuluvad lepinguosalise pädevusse;

c) standardimistegevusega;

d) turujärelevalve ja täitemeetmetega;

e) riskihindamismeetodite ja toodete katsetamisega ning

f) toote kooskõlastatud tagasinõudmise või muude sarnaste meetmetega.

4. Lepinguosalised võivad kehtestada vastastikuse teabevahetuse tarbekaupade ohutuse ning võetavate ennetus-, piiramis- ja parandusmeetmete kohta. Eeskätt võib Kanada saada juurdepääsu valitud teabele, mis on pärit Euroopa Liidu kiire teabevahetuse süsteemist RAPEX või selle õigusjärglasest, tarbekaupade puhul, mida on nimetatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. detsembri 2001. aasta direktiivis 2001/95/EÜ üldise tooteohutuse kohta. Euroopa Liit võib saada piiravate meetmete ja toodete tagasinõudmise kohta varajasi hoiatusi Kanada tarbekaupadega seotud juhtumitest teatamise süsteemist, mida nimetatakse RADARiks, või selle õigusjärglasest tarbekaupade puhul, mis on määratletud Kanada tarbekaupade ohutuse seaduses (*Canada Consumer Product Safety Act*, S.C. 2010, c. 21), ja kosmeetikatoodete puhul, mis on määratletud toidu- ja ravimiseaduses (*Food and Drugs Act*, R.S.C. 1985, c. F-27). See vastastikune teabevahetus toimub korras, mille raames sätestatakse lõikes 5 nimetatud meetmed.

5. Enne kui lepinguosalised vahetavad esimest korda lõike 4 kohaselt teavet, kannavad nad hoolt selle eest, et kaubavahetuskomitee kiidab heaks selle teabevahetuse jaoks vajalikud meetmed. Lepinguosalised tagavad, et nendes meetmetes määratakse kindlaks vahetatava teabe liik, teabe vahetamise kord ning konfidentsiaalust ja isikuandmete kaitset käsitlevate eeskirjade kohaldamine.

6. Kaubavahetuskomitee kiidab lõike 5 kohased meetmed heaks ühe aasta jooksul alates käesoleva lepingu jõustumisest, välja arvatud juhul, kui lepinguosalised otsustavad seda tähtaega pikendada.

7. Lepinguosalised võivad lõikes 5 nimetatud meetmeid muuta. Kaubavahetuskomitee peab kõik meetmete muudatused heaks kiitma.

## ARTIKKEL 21.8

### Konsultatsioonid erasektori üksustega

Et saada käesoleva peatüki rakendamisega seotud küsimustes valitsusväliseid seisukohti, võib lepinguosaline või võivad lepinguosalised konsulteerida vajaduse korral sidusrühmade ja huvitatud isikutega, sealhulgas akadeemiliste ringkondade, mõttekodade, vabaühenduste, ettevõtjate, tarbijate ja muude organisatsioonide esindajatega. Need konsultatsioonid võib korraldada ükskõik millisel lepinguosalis(t)e meelest sobival viisil.

ARTIKKEL 21.9

Kontaktpunktid

1. Käesoleva peatükiga seotud küsimustes on lepinguosaliste vahelise teabevahetuse kontaktpunktid:

a) Kanada puhul välis-, kaubandus- ja arenguministeeriumi tehniliste tõkete ja normide osakond või selle õigusjärglane ning

b) Euroopa Liidu puhul Euroopa Komisjoni siseturu, tööstuse, ettevõtluse ja VKEde peadirektoraadi rahvusvaheliste suhete üksus või selle õigusjärglane.

2. Kontaktpunkti ülesanne on konsulteerida vajaduse korral oma vastavate reguleerivate osakondade ja ametitega ning kooskõlastada nendega käesoleva peatüki alusel esile kerkivaid küsimusi.

KAHEKÜMNE TEINE PEATÜKK

KAUBANDUS JA SÄÄSTEV ARENG

ARTIKKEL 22.1

Kontekst ja eesmärgid

1. Lepinguosalised tuletavad meelde 1992. aasta Rio deklaratsiooni keskkonnahoidliku arengu põhimõtete kohta, 1992. aasta keskkonna- ja arenguprogrammi Agenda 21, 2002. aastal Johannesburgis toimunud säästva arengu teemalisel tippkohtumisel vastu võetud säästvat arengut käsitlevat deklaratsiooni ja selle rakenduskava, ÜRO Majandus- ja Sotsiaalnõukogu ministrite 2006. aasta deklaratsiooni, mis käsitleb täieliku ja tootliku tööhõive ning kõigile inimväärse töö tagamist soodustava keskkonna loomist riigi ja rahvusvahelisel tasandil ning selle mõju säästvale arengule, ning ILO 2008. aasta deklaratsiooni sotsiaalse õigluse kohta õiglase üleilmastumise nimel. Lepinguosalised tunnistavad, et majanduslik ja sotsiaalne areng ning keskkonnakaitse on omavahel sõltuvuses olevad ja üksteist tugevdavad säästva arengu osad, ning kinnitavad veel kord oma kohustust edendada rahvusvahelise kaubanduse arengut nii, et see aitaks saavutada säästva arengu eesmärki praeguste ja tulevaste inimpõlvede hüvanguks.

2. Lepinguosalised rõhutavad, et kasulik on käsitada kaubandusega seotud töö- ja keskkonnaküsimusi osana üleilmsest lähenemisviisist kaubandusele ja säästvale arengule. Seepärast lepivad lepinguosalised kokku, et käesoleva lepingu raames tuleb arvesse võtta kahekümne kolmanda peatüki („Kaubandus ja töö“) ja kahekümne neljanda peatüki („Kaubandus ja keskkond“) kohaseid õigusi ja kohustusi.

3. Sellega seoses võtavad lepinguosalised kahekümne kolmanda peatüki („Kaubandus ja töö“) ja kahekümne neljanda peatüki („Kaubandus ja keskkond“) rakendamise kaudu eesmärgiks:

a) edendada oma töö-, keskkonna- ja kaubanduspoliitika ja -meetmete kooskõlastamise ja lõimimise tõhustamise kaudu säästvat arengut;

b) edendada lepinguosaliste dialoogi ja koostööd, et arendada oma kaubandus- ja majandussuhteid viisil, mis toetab nende töö- ja keskkonnakaitsemeetmeid ja -standardeid, ning kinnitada oma keskkonna- ja töökaitse-eesmärke kaubandussuhete raames, mis on vabad, avatud ja läbipaistvad;

c) tõhustada kummagi lepinguosalise töö- ja keskkonnaalaste õigusnormide täitmise tagamist ning kinnipidamist rahvusvahelistest töö- ja keskkonnaalastest lepingutest;

d) edendada kaubandus-, töö- ja keskkonnaküsimuste reguleerimisel mõjuhindamise, sidusrühmadega peetavate konsultatsioonide ja muude selliste vahendite igakülgset kasutamist ning ärgitada ettevõtjaid, kodanikuühiskonna organisatsioone ja kodanikke kujundama välja ja rakendama tavasid, mis aitavad saavutada säästva arengu eesmärke, ning

e) edendada avalikku konsultatsiooni ja üldsuse osalemist käesoleva lepingu alusel esile kerkivate säästva arengu küsimuste arutamises ning asjakohaste õigusaktide ja strateegiate väljatöötamises.

ARTIKKEL 22.2

Läbipaistvus

Lepinguosalised rõhutavad, et on tähtis tagada läbipaistvus, mis on vajalik üldsuse osalemise edendamiseks, ja avalikustada käesoleva peatüki raames teave kooskõlas käesoleva peatüki ja kahekümnenda seitsmenda peatüki („Läbipaistvus“) sätetega ning artiklitega 23.6 („Avalik teave ja avalikkuse teadlikkus“) ja 24.7 („Avalik teave ja avalikkuse teadlikkus“).

ARTIKKEL 22.3

Koostöö ja säästvat arengut toetava kaubanduse edendamine

1. Lepinguosalised tunnistavad rahvusvahelise koostöö väärtust säästva arengu eesmärgi saavutamisel ning majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnaalaste arengu- ja kaitsealgatuste ning -meetmete lõimimisel rahvusvahelisel tasandil. Seepärast lepivad lepinguosalised kokku, et peavad dialoogi ja konsulteerivad üksteisega kaubandusega seotud ühist huvi pakkuvates säästva arengu küsimustes.

2. Lepinguosalised kinnitavad veel kord, et kaubandus peaks edendama säästvat arengut. Seepärast püüavad lepinguosalised soodustada kaubandust ning majandusvooge ja -tavasid, mis aitavad edendada inimväärset tööd ja keskkonnakaitset, muu hulgas:

a) kutsudes üles välja töötama ja kasutama vabatahtlikke kavu, mis on seotud kaupade ja teenuste säästva tootmisega, nagu ökomärgise süsteem ja õiglase kaubanduse kavad;

b) kutsudes ettevõtjaid üles arendama ja rakendama ettevõtja sotsiaalse vastutusega seotud vabatahtlikke parimaid tavasid, näiteks OECD suuniseid hargmaistele ettevõtetele, et suurendada majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnaalaste eesmärkide sidusust;

c) toetades säästlikkusega seotud kaalutluste lisamist avaliku ja erasektori tarbimisotsustesse ning

d) edendades keskkonnatoimega seotud eesmärkide ja standardite väljatöötamist, kehtestamist, ajakohastamist või täiustamist.

3. Lepinguosalised tunnistavad vajadust käsitleda konkreetseid säästva arengu küsimusi, hinnates sidusrühmade arvamusi arvestades võimalike meetmete potentsiaalset majanduslikku, sotsiaalset ja keskkonnamõju. Seepärast kohustub lepinguosaline läbi vaatama, jälgima ja hindama käesoleva lepingu rakendamise mõju säästvale arengule oma territooriumil, et selgitada välja vajadus meetmete järele, mis võib käesoleva lepinguga seoses tekkida. Lepinguosalised võivad korraldada ühiseid hindamisi. Neid hindamisi korraldatakse viisil, mida on kohandatud vastavalt lepinguosaliste tavadele ja tingimustele, lepinguosaliste vastavate osalusprotsesside ja käesoleva lepingu alusel kehtestatud protsesside kaudu.

## ARTIKKEL 22.4

## Institutsioonilised mehhanismid

1. Artikli 26.2 („Erikomiteed“) lõike 1 punkti g alusel loodud kaubanduse ja säästva arengu komiteesse kuuluvad lepinguosaliste kõrgetasemelised esindajad, kes vastutavad käesoleva peatükiga, kahekümne kolmanda peatükiga („Kaubandus ja töö“) ja kahekümne neljanda peatükiga („Kaubandus ja keskkond“) hõlmatud küsimuste eest. Kaubanduse ja säästva arengu komitee teostab järelevalvet nimetatud peatükkide rakendamise üle, jälgib sealhulgas koostööd ja seda, kuidas vaadatakse läbi käesoleva lepingu mõju säästvale arengule, ning tegeleb terviklikul viisil lepinguosaliste ühistes huvides olevate küsimustega, mis on seotud majandusliku ja sotsiaalse arengu ning keskkonnakaitse vaheliste seostega. Kahekümne kolmanda peatüki („Kaubandus ja töö“) ja kahekümne neljanda peatüki („Kaubandus ja keskkond“) puhul võib kaubanduse ja säästva arengu komitee täita oma ülesandeid ka eriistungite kaudu, kuhu tulevad kokku nimetatud peatükkidega seotud küsimuste eest vastutavad osalejad.

2. Kaubanduse ja säästva arengu komitee tuleb kokku aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist ja seejärel nii sageli, kui lepinguosalised seda vajalikuks peavad. Nende koosolekute või eriistungite kavandamisel ja korraldamisel vastutavad lepinguosaliste vahelise teabevahetuse eest artiklis 23.8 („Institutsioonilised mehhanismid“) ja artiklis 24.13 („Institutsioonilised mehhanismid“) nimetatud kontaktpunktid.

3. Iga kaubanduse ja säästva arengu komitee korralise koosoleku või eriistungi raames toimub kohtumine avalikkusega, kus arutatakse asjaomaste peatükkide rakendamisega seotud küsimusi, kui lepinguosalised ei otsusta teisiti.

4. Kaubanduse ja säästva arengu komitee edendab läbipaistvust ja üldsuse osalemist. Sel eesmärgil:

a) avalikustatakse kõik kaubanduse ja säästva arengu komitee otsused ja aruanded, kui komitee ei otsusta teisiti;

b) esitab kaubanduse ja säästva arengu komitee käesoleva peatükiga, sealhulgas selle rakendamisega seotud küsimustes artiklis 22.5 nimetatud kodanikuühiskonna foorumile uuendatud teavet. Iga kodanikuühiskonna foorumi seisukoht ja arvamus esitatakse lepinguosalistele otse või artikli 28.3 („Institutsioonilised mehhanismid“) lõikes 3 ja artiklis 24.13 („Institutsiooniline raamistik“) nimetatud konsultatsioonimehhanismide kaudu. Kaubanduse ja säästva arengu komitee annab kord aastas aru selle teabevahetuse alusel võetud järelmeetmete kohta;

c) annab kaubanduse ja säästva arengu komitee kord aastas aru kõikidest käsitletavatest küsimustest kooskõlas artikli 24.7 („Avalik teave ja avalikkuse teadlikkus“) lõikega 3 või artikli 23.8 („Institutsioonilised mehhanismid“) lõikega 4.

## ARTIKKEL 22.5

## Kodanikuühiskonna foorum

1. Lepinguosalised toetavad ühist kodanikuühiskonna foorumit, kuhu kuuluvad lepinguosaliste territooriumil loodud kodanikuühiskonna organisatsioonide esindajad, sealhulgas artikli 23.8 („Institutsioonilised mehhanismid”) lõikes 3 ja artiklis 24.13 („Institutsioonilised mehhanismid”) nimetatud konsultatsioonimehhanismides osalejad, et pidada dialoogi käesoleva lepingu säästva arengu alaste tahkude teemal.

2. Kodanikuühiskonna foorum kutsutakse kokku kord aastas, kui lepinguosalised ei lepi kokku teisiti. Lepinguosalised edendavad asjaomaste huvide, sealhulgas sõltumatute esinduslike tööandjate, ametiühingute, töö- ja äriorganisatsioonide, keskkonnarühmituste ning vajaduse korral ka teiste kodanikuühiskonna organisatsioonide tasakaalustatud esindatust. Lepinguosalised võivad hõlbustada osalemist ka virtuaalsete vahendite abil.

KAHEKÜMNE KOLMAS PEATÜKK

# KAUBANDUS JA TÖÖ

## ARTIKKEL 23.1

### Kontekst ja eesmärgid

1. Lepinguosalised tunnistavad rahvusvahelise tööhõive- ja tööküsimuste alase koostöö ning lepingute olulisust, sest need on rahvusvahelise kogukonna vastus üleilmastumisest tulenevatele majanduslike, tööhõivealastele ja sotsiaalsetele probleemidele ja võimalustele. Lepinguosalised tunnistavad panust, mida rahvusvaheline kaubandus saaks anda täieliku ja tootliku tööhõive ja kõigile inimväärse töö tagamisse, ning kohustuvad vajaduse korral konsulteerima ja tegema koostööd vastastikust huvi pakkuvates kaubandusega seotud töö- ja tööhõiveküsimustes.

2. Kinnitades, kui väärtuslik on inimväärse töö tagamisel tööõiguse põhireegleid ja kõrgetasemelist töökaitset ning nende tulemuslikku rakendamist hõlmava poliitika suurem sidusus, tunnistavad lepinguosalised nende valdkondade võimalikku kasulikku mõju majanduslikule tasuvusele, innovatsioonile ja tootlikkusele, sealhulgas eksporditegevusele. Sellega seoses tunnistavad lepinguosalised ka seda, et on tähtis pidada töötajate ja tööandjate ning nende organisatsioonide ja valitsuste vahel tööküsimusi käsitlevat sotsiaaldialoogi, ning kohustuvad sellist dialoogi edendama.

ARTIKKEL 23.2

Õigus kehtestada õigusnorme ja kaitsetase

Tunnistades lepinguosaliste õigust kehtestada oma tööalased prioriteedid ja töökaitse tase ning võtta vastu või muuta vastavalt oma õigusnorme ja tegevuspõhimõtteid viisil, mis on kooskõlas lepinguosalise rahvusvaheliste kohustustega töövaldkonnas, sealhulgas käesoleva peatüki kohaste kohustustega, püüavad lepinguosalised kanda hoolt selle eest, et kõnealuste õigusnormide ja tegevuspõhimõtetega tagatakse kõrgetasemeline töökaitse ja edendatakse seda, ning jätkata selliste õigusnormide ja tegevuspõhimõtete täiustamist eesmärgiga seista hea kõrgetasemelise töökaitse eest.

ARTIKKEL 23.3

Mitmepoolsed tööstandardid ja -lepingud

1. Lepinguosaline tagab, et tema tööõiguses ja -tavades nähakse ette allpool loetletud tööalaste aluspõhimõtete ja põhiõiguste kaitse. Lepinguosalised kinnitavad oma kohustust austada, edendada ja rakendada allpool nimetatud põhimõtteid ja õigusi kooskõlas Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) liikmete kohustustega ja kohustustega, mis tulenevad ILO tööalaste aluspõhimõtete ja põhiõiguste deklaratsioonist ja selle järgimismehhanismist, mille Rahvusvaheline Töökonverents võttis vastu 1998. aastal oma 86. istungil:

a) ühinemisvabadus ja kollektiivläbirääkimiste õiguse tegelik tunnustamine;

b) kõigi sunniviisilise töö vormide kaotamine;

c) lapstööjõu kasutamise tegelik kaotamine ning

d) tööhõive ja kutsealaga seotud diskrimineerimise kaotamine.

2. Lepinguosaline tagab, et tema tööõiguses ja -tavades edendatakse ILO inimväärse töö tegevuskavas sisalduvaid allpool nimetatud eesmärke kooskõlas ILO deklaratsiooniga sotsiaalse õigluse kohta õiglase üleilmastumise nimel, mille Rahvusvaheline Töökonverents võttis vastu 2008. aastal oma 97. istungil, ja kooskõlas teiste rahvusvaheliste kohustustega:

a) töötervishoid ja tööohutus, sealhulgas tööõnnetuse või kutsehaiguse ennetamine ja hüvitise maksmine sellise õnnetuse või haiguse korral;

b) vastuvõetavate tööõiguslike miinimumstandardite kehtestamine palgatöötajatele, sealhulgas neile, kes ei ole hõlmatud kollektiivlepinguga, ning

c) diskrimineerimiskeeld seoses töötingimustega, sealhulgas võõrtöötajate puhul.

3. Lõike 2 punkti a kohaselt tagavad lepinguosalised, et nende tööõiguses ja -tavades nähakse ette töötajate tervise ja ohutusega arvestavate töötingimuste kaitse, sõnastades sealhulgas aluspõhimõtteid edendavad strateegiad, mille eesmärk on ennetada töö tõttu või töö käigus juhtuvaid õnnetusi ja tekkivaid vigastusi ning töötada välja ennetav ohutus- ja tervisekultuur, kus kõige tähtsamal kohal on ennetustegevus. Kavandades ja rakendades meetmeid, mille eesmärk on kaitsta tervist ja tagada ohutus tööl, võtavad lepinguosalised arvesse olemasolevat asjakohast teaduslikku ja tehnilist teavet ning asjakohaseid rahvusvahelisi standardeid, suuniseid või soovitusi, kui need meetmed võivad mõjutada kaubandust või investeeringuid lepinguosaliste vahel. Lepinguosalised tunnistavad, et olemasolevate või võimalike ohtude korral või selliste tingimuste esinemisel, mis põhjustavad mõistlike eelduste kohaselt füüsilisele isikule vigastuse või haiguse, ei tohi lepinguosaline kasutada täieliku teadusliku kindluse puudumist põhjusena, miks lükata kulutõhusate kaitsemeetmete võtmist edasi.

4. Lepinguosalised kinnitavad veel kord oma kohustust rakendada kogu oma territooriumil oma õigusaktides ja tavades tõhusalt peamisi ILO konventsioone, mille Kanada ja liikmesriigid on ratifitseeritud. Lepinguosalised jätkavad pidevat pingutamist selle nimel, et ratifitseerida peamised ILO konventsioonid, kui nad ei ole seda veel teinud. Lepinguosalised vahetavad teavet selle kohta, milline on olukord ja areng peamiste ja esmatähtsate ning ka muude selliste ILO konventsioonide ratifitseerimisel, mis on ILO liigituse järgi ajakohased.

ARTIKKEL 23.4

Kaitsetaseme säilitamine

1. Lepinguosalised tunnistavad, et on sobimatu soodustada kaubandust või investeeringuid oma tööõiguse ja -standarditega ettenähtud kaitse taseme alandamise teel.

2. Lepinguosaline ei tohi loobuda oma tööõiguse ja -standardite järgimisest või teha sellest erandeid ega teha ettepanekut loobumiseks või erandite tegemiseks, et soodustada kaubandust või investeeringu paigutamist, omandamist, laiendamist või säilitamist oma territooriumil.

3. Lepinguosaline ei jäta tõhusalt tagamata oma tööõiguse ja -standardite täitmist järjepideva või korduva tegevuse või tegevusetuse kaudu, et soodustada kaubandust või investeeringuid.

ARTIKKEL 23.5

Õigusnormide täitmise tagamise menetlused, haldusmenetlused ja haldusmeetmete läbivaatamine

1. Artikli 23.4 kohaselt edendab lepinguosaline oma tööõiguse normide järgimist ja tagab tõhusalt nende täitmise, muu hulgas:

a) omades kooskõlas oma rahvusvaheliste kohustustega tööinspektsiooni, et tagada töötingimuste ja töötajate kaitsega seotud selliste õigusnormide rakendamine, mille täitmise peavad tagama tööinspektorid, ning

b) tagades haldus- ja kohtumenetluse kättesaadavuse isikutele, kellel on konkreetse küsimusega seoses seaduslik huvi, või, kui isiku väitel on rikutud lepinguosalise õiguses ette nähtud õigust, et võimaldada võtta tööõiguse rikkumise suhtes tõhusaid meetmeid, sealhulgas kohaldada asjakohaseid õiguskaitsevahendeid.

2. Lepinguosalised tagavad kooskõlas oma õigusega, et lõike 1 punktis b nimetatud menetlus ei ole põhjendamatult keeruline ega ülemäära kulukas, ei sisalda ebamõistlikke tähtaegu või põhjendamatuid viivitusi, pakub vajaduse korral õiguskaitset ning on õiglane ja erapooletu, muu hulgas:

a) teatades kostjatele mõistliku aja jooksul menetluse algatamisest, sealhulgas kirjeldades menetluse laadi ja nõude alust;

b) andes menetlusosalistele piisava võimaluse toetada või kaitsta oma seisukohti, sealhulgas esitada enne lõpliku otsuse tegemist teavet või tõendeid;

c) nähes ette, et lõplikud otsused vormistatakse kirjalikult ja et neis esitatavad asjakohased põhjendused põhinevad teabel või tõenditel, mille kohta menetlusosalised said võimaluse avaldada arvamust, ning

d) andes haldusmenetluse osalistele võimaluse paluda õigusaktidega kindlaks määratud kohtunikul lõplik haldusotsus mõistliku aja jooksul läbi vaadata ja kui see on põhjendatud, siis seda parandada, tagades sealjuures kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse.

ARTIKKEL 23.6

Avalik teave ja avalikkuse teadlikkus

1. Lisaks artikli 27.1 („Avaldamine“) kohastele kohustustele soodustavad lepinguosalised avalikku mõttevahetust valitsusväliste osalejatega ja nende seas selliste tegevuspõhimõtete väljatöötamisel ja kindlaksmääramisel, mille tulemusena võtab kummagi lepinguosalise avaliku sektori asutus vastu tööalase õigusakti või standardi.

2. Lepinguosalised parandavad avalikkuse teadlikkust oma tööõigusest ja -standarditest ning nende täitmise tagamisest ja vastavusmenetlustest, tagades sealhulgas teabe kättesaadavuse ja astudes samme, et parandada töötajate, tööandjate ja nende esindajate teadmisi ja teabest arusaamist.

ARTIKKEL 23.7

Koostöö

1. Lepinguosalised kohustuvad tegema koostööd, et edendada käesoleva peatüki eesmärkide saavutamist, näiteks:

a) vahetades teavet ühist huvi pakkuvate küsimustega seotud parimate tavade ning asjakohaste ürituste, ettevõtmiste ja algatuste kohta;

b) tehes koostööd rahvusvahelistel foorumitel, kus tegeldakse kaubandus- ja töövaldkonnas, sealhulgas eelkõige WTOs ja ILOs, oluliste küsimustega;

c) edendades rahvusvahelisel tasandil ja kohaldades tõhusalt artikli 23.3 lõikes 1 nimetatud tööalaseid aluspõhimõtteid ja põhiõigusi ning ILO inimväärse töö tegevuskava;

d) pidades oma vastavate kaubanduslepingute ja nende rakendamise raames dialoogi ja jagades teavet tööalaste õigusnormide kohta;

e) uurides koostöövõimalusi kolmandate isikutega seotud algatuste puhul ning

f) tehes koostööd mõnes muus asjakohaseks peetavas vormis.

2. Lepinguosalised kaaluvad koostöövaldkondade kindlaksmääramisel ja koostöö tegemisel kõiki töötajate, tööandjate ja kodanikuühiskonna organisatsioonide esindajate esitatud arvamusi.

3. Lepinguosalised võivad seada sisse koostöö ILO ja teiste pädevate rahvusvaheliste või piirkondlike organisatsioonidega, et kasutada käesoleva peatüki eesmärkide saavutamiseks nende eksperditeadmisi ja vahendeid.

ARTIKKEL 23.8

Institutsioonilised mehhanismid

1. Lepinguosaline määrab ameti, kes on käesoleva peatüki rakendamisel teise lepinguosalise jaoks kontaktpunktiks, sealhulgas seoses:

a) artikli 23.7 kohaste koostööprogrammide ja -meetmetega;

b) artikli 23.9 kohase esildiste ja teadete vastuvõtmisega ning

c) teisele lepinguosalisele, eksperdikomisjonidele ja avalikkusele esitatava teabega.

2. Lepinguosaline teavitab teist lepinguosalist kirjalikult lõikes 1 nimetatud kontaktpunktist.

3. Oma korraliste koosolekute või käesoleva peatükiga hõlmatud küsimuste eest vastutavate osalejatega eriistungite kaudu artikli 26.2 („Erikomiteed“) lõike 1 punkti g alusel loodud kaubanduse ja säästva arengu komitee:

a) teostab järelevalvet käesoleva peatüki rakendamise üle ja vaatab läbi selle alusel tehtud edusammud, sealhulgas käesoleva peatüki toimimise ja tõhususe, ning

b) arutab kõiki muid käesoleva peatüki kohaldamisalasse jäävaid küsimusi.

4. Lepinguosaline kutsub kokku uue tööküsimuste või säästva arengu riikliku nõuanderühma või konsulteerib olemasolevate rühmadega, et küsida käesoleva peatükiga seotud küsimustes arvamust või nõu. Sellesse rühma kuuluvad kodanikuühiskonna sõltumatud esindusorganisatsioonid ning neis on tasakaalustatult esindatud tööandjad, ametiühingud, töö- ja äriorganisatsioonid ning vajaduse korral muud asjakohased sidusrühmad. Töörühm võib esitada omal algatusel arvamusi ja soovitusi kõikide käesoleva peatükiga seotud küsimuste kohta.

5. Lepinguosaline on valmis vastu võtma üldsuse esildisi küsimustes, mis on seotud käesoleva peatükiga, sealhulgas teateid selle rakendamisel esinevate probleemide kohta, ning võtab neid nõuetekohaselt arvesse. Lepinguosaline teavitab nendest esildistest oma riiklikke tööküsimuste või säästva arengu nõuanderühmi.

6. Lepinguosalised võtavad arvesse ILO tegevust, et edendada lepinguosaliste ja ILO vahelist koostööd ja sidusust.

## ARTIKKEL 23.9

## Konsultatsioonid

1. Lepinguosaline võib taotleda konsultatsioone teise lepinguosalisega käesoleva peatüki alusel esile kerkivates küsimustes, esitades teise lepinguosalise kontaktpunktile kirjaliku taotluse. Lepinguosaline kirjeldab oma taotluses selgelt vaidlusalust küsimust, täpsustab selle üksikasjad ja esitab lühikokkuvõtte käesoleva peatüki kohastest nõuetest. Konsultatsioone alustatakse viivitamata pärast seda, kui lepinguosaline on esitanud sellekohase taotluse.

2. Konsultatsioonidel esitab lepinguosaline teisele lepinguosalisele kooskõlas oma konfidentsiaalseid isikuandmeid ja konfidentsiaalset äriteavet käsitlevate õigusnormidega piisavalt enda valduses olevat teavet, et tõstatatud küsimusi oleks võimalik põhjalikult uurida.

3. Kui see on asjakohane ja mõlemad lepinguosalised on sellega nõus, võivad nad küsida ükskõik milliselt isikult, organisatsioonilt või asutuselt, sealhulgas ILOlt, teavet või arvamust, mis võib aidata esile kerkinud küsimust uurida.

4. Kui üks lepinguosaline leiab, et küsimust tuleb veel arutada, võib ta taotleda küsimuse arutamiseks kaubanduse ja säästva arengu komitee kokkukutsumist, esitades teise lepinguosalise kontaktpunktile kirjaliku taotluse. Kaubanduse ja säästva arengu komitee tuleb viivitamata kokku ja püüab küsimuse lahendada. Vajaduse korral küsib komitee artiklis 23.8 nimetatud konsultatsioonimehhanismide kaudu nõu lepinguosaliste riiklikelt tööküsimuste või säästva arengu nõuanderühmadelt.

5. Lepinguosaline teeb avalikkusele kättesaadavaks iga lahenduse või otsuse, milleni käesoleva artikli alusel arutatava küsimuse puhul jõutakse.

ARTIKKEL 23.10

Eksperdikomisjon

1. Iga küsimuse puhul, mida ei ole artikli 23.9 kohaste konsultatsioonide abil rahuldavalt lahendatud, võib lepinguosaline 90 päeva pärast artikli 23.9 lõike 1 kohase konsultatsioonitaotluse vastuvõtmist taotleda asjaomase küsimuse uurimiseks eksperdikomisjoni kokkukutsumist, esitades teise lepinguosalise kontaktpunktile kirjaliku taotluse.

2. Lepinguosalised kohaldavad kooskõlas käesoleva peatüki sätetega 29-A ja 29-B lisas sätestatud töökorda ja tegevusjuhendit, kui nad ei otsusta teisiti.

3. Eksperdikomisjon koosneb kolmest liikmest.

4. Lepinguosalised konsulteerivad üksteisega, et leppida kokku eksperdikomisjoni koosseis kümne tööpäeva jooksul pärast seda, kui vastust andev lepinguosaline sai taotluse moodustada eksperdikomisjon. Nõuetekohast tähelepanu pööratakse selle tagamisele, et komisjoni liikmekandidaadid vastaksid lõikes 7 sätestatud nõuetele ja et neil oleks konkreetses küsimuses asjakohased eksperditeadmised.

5. Kui lepinguosalised ei suuda teha otsust eksperdikomisjoni koosseisu kohta lõikes 4 kindlaks määratud aja jooksul, kohaldatakse lõikes 6 ette nähtud nimekirja suhtes artikli 29.7 („Vahekohtu koosseis“) lõigetega 3–7 ette nähtud valikumenetlust.

6. Kaubanduse ja säästva arengu komitee koostab oma esimesel käesoleva lepingu jõustumise järgsel koosolekul nimekirja vähemalt üheksast isikust, kes on valitud välja nende objektiivsuse, usaldusväärsuse ja otsustusvõime järgi ning kes soovivad ja saavad täita eksperdikomisjoni liikme ülesandeid. Lepinguosaline nimetab eksperdikomisjoni liikmekandidaatide nimekirja jaoks vähemalt kolm isikut. Samuti nimetavad lepinguosalised vähemalt kolm isikut, kes ei ole kummagi lepinguosalise kodanikud ning kes soovivad ja saavad täita eksperdikomisjoni esimehe ülesandeid. Kaubanduse ja säästva arengu komitee tagab, et nimekiri on alati täielik.

7. Eksperdikomisjoni liikmekandidaatidel peavad olema eriteadmised või kogemused tööõiguse valdkonnas, teistes käesolevas peatükis käsitletud küsimustes või rahvusvahelistest lepingutest tulenevate vaidluste lahendamise alal. Nad peavad olema sõltumatud, täitma oma ülesandeid üksikisikuna ega tohi seoses vaidlusaluse küsimusega vastu võtta juhtnööre üheltki organisatsioonilt ega valitsuselt. Nad ei tohi olla seotud kummagi lepinguosalise valitsusega ja peavad järgima lõikes 2 nimetatud tegevusjuhendit.

8. Kui lepinguosalised ei otsusta teisiti, on viie päeva jooksul pärast eksperdikomisjoni liikmete väljavalimist eksperdikomisjoni pädevuses:

„*vaadata kahekümne kolmanda peatüki („Kaubandus ja töö“) asjakohaseid sätteid arvesse võttes läbi eksperdikomisjoni moodustamise taotluses nimetatud küsimus ja esitada kooskõlas kahekümne kolmanda peatüki artikliga 23.10 („Eksperdikomisjon“) aruanne, milles esitatakse soovitused küsimuse lahendamiseks*“.

9. Artiklis 23.3 sätestatud mitmepoolsete lepingutega seotud küsimustes peaks eksperdikomisjon küsima teavet ILOlt, sealhulgas asjakohaseid olemasolevaid tõlgendamist käsitlevaid suuniseid, järeldusi või otsuseid, mille ILO on vastu võtnud[31].

10. Eksperdikomisjon võib nõuda ja vastu võtta kirjalikke esildisi või muud teavet isikutelt, kellel on asjakohast teavet või eriteadmised.

11. Eksperdikomisjon esitab lepinguosalistele vahearuande ja lõpparuande, mis sisaldab tuvastatud asjaolusid, asjaomases küsimuses tehtud otsuseid, sealhulgas otsust selle kohta, kas vastust andev lepinguosaline on toiminud kooskõlas oma käesolevast peatükist tulenevate kohustustega, ning eksperdikomisjoni järelduste, otsuste ja soovituste põhjendusi. Eksperdikomisjon esitab lepinguosalistele vahearuande 120 päeva jooksul pärast viimase eksperdikomisjoni liikme valimist või siis, kui lepinguosalised on otsustanud. Lepinguosalised võivad esitada eksperdikomisjonile vahearuande kohta märkusi 45 päeva jooksul pärast aruande esitamist. Pärast nende märkuste kaalumist võib eksperdikomisjon oma aruande läbi vaadata või korraldada mis tahes edasise uurimise, mida ta peab asjakohaseks. Eksperdikomisjon esitab lepinguosalistele lõpparuande 60 päeva jooksul pärast vahearuande esitamist. Lepinguosalised teevad lõpparuande avalikkusele kättesaadavaks 30 päeva jooksul pärast selle esitamist.

[31] Lepinguosalised kohaldavad seda sätet kooskõlas 29-A lisas sätestatud vahekohtu töökorra eeskirjaga 42.

12. Kui eksperdikomisjoni lõpparuandes on otsustatud, et lepinguosaline ei ole toiminud kooskõlas oma käesolevast peatükist tulenevate kohustustega, alustavad lepinguosalised arutelusid ja püüavad teha kolme kuu jooksul pärast lõpparuande esitamist kindlaks asjakohased meetmed või vajaduse korral leppida kokku vastastikku rahuldavas tegevuskavas. Nende arutelude käigus võtavad lepinguosalised arvesse lõpparuannet. Taotlusele vastav lepinguosaline teavitab aega viitmata oma tööküsimuste või säästva arengu nõuanderühmi ja taotluse esitanud lepinguosalist oma otsusest ükskõik millise rakendatava meetme kohta. Taotluse esitanud lepinguosaline teavitab aega viitmata oma tööküsimuste või säästva arengu nõuanderühmi ja vastust andvat lepinguosalist ükskõik millisest muust meetmest, mille ta võib otsustada lõpparuande järelmeetmena võtta, et soodustada küsimuse lahendamist viisil, mis on kooskõlas käesoleva lepinguga. Kaubanduse ja säästva arengu komitee kontrollib lõpparuande ja eksperdikomisjoni soovituste järgimist. Lepinguosaliste tööküsimuste või säästva arengu nõuanderühmad ja kodanikuühiskonna foorum võivad esitada kaubanduse ja säästva arengu komiteele selle kohta oma tähelepanekuid.

13. Kui lepinguosalised jõuavad pärast eksperdikomisjoni loomist asjaomases küsimuses mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduseni, teavitavad nad sellest lahendusest kaubanduse ja säästva arengu komiteed ja eksperdikomisjoni. Selle teate saamisel eksperdikomisjoni menetlus lõpetatakse.

ARTIKKEL 23.11

Vaidluste lahendamine

1. Käesoleva peatükiga seotud vaidluste lahendamisel võivad lepinguosalised kasutada üksnes käesolevas peatükis sätestatud eeskirju ja menetlusi.

2. Lepinguosalised teevad kõik endast oleneva, et jõuda vastastikku rahuldava lahenduseni. Lepinguosalised võivad igal ajal kasutada vaidluse lahendamiseks häid teeneid, lepitust ja vahendust.

3. Lepinguosalised mõistavad, et käesoleva peatükiga hõlmatud kohustused on siduvad ja kuuluvad täitmisele artikliga 23.10 ette nähtud vaidluste lahendamise menetluse kaudu. Sellega seoses arutavad lepinguosalised kaubanduse ja säästva arengu komitee koosolekutel käesoleva peatüki rakendamise tõhusust, kummagi lepinguosalise poliitilisi arengusuundi, edusamme rahvusvaheliste lepingute vallas ning sidusrühmade arvamusi, nagu ka artiklis 23.10 sätestatud vaidluste lahendamise menetluse võimalikku läbivaatamist.

4. Lahkarvamuse tekkimisel lõike 3 alusel võib lepinguosaline taotleda artiklis 23.9 sätestatud korras konsultatsioone, et vaadata läbi artikliga 23.10 ette nähtud vaidluste lahendamist käsitlevad sätted eesmärgiga jõuda asjaomases küsimuses mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduseni.

5. Kaubanduse ja säästva arengu komitee võib soovitada laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteel teha käesoleva peatüki asjakohastesse sätetesse muudatusi kooskõlas artikliga 30.2 („Muudatused“) kehtestatud muutmismenetlusega.

## KAHEKÜMNE NELJAS PEATÜKK

## KAUBANDUS JA KESKKOND

### ARTIKKEL 24.1

### Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„keskkonnaõigus“** – lepinguosalise õigusnorm, sealhulgas õigus- või haldusnorm, või muu õiguslikult siduv meede, mille eesmärk on kaitsta keskkonda, sealhulgas ennetada inimese elu või tervist ohustavat keskkonnamõju, näiteks sätted, mille eesmärk on:

a) ennetada, vähendada või kontrollida keskkonnast tulenevate saasteainete eraldumist, vallandumist või heidet keskkonda;

b) käidelda kemikaale ja jäätmeid või jagada nendega seotud teavet või

c) säilitada elusloodus, sealhulgas ohustatud liigid, nende elupaigad ja kaitsealad, ning neid kaitsta,

kuid mitte lepinguosalise meede, mis on seotud üksnes töötaja tervise ja ohutusega, mille suhtes kohaldatakse kahekümne kolmandat peatükki („Kaubandus ja töö“), ega lepinguosalise meede, mille eesmärk on hallata loodusvarade säilimist või põlisrahvaste loodusvarade kogumise tavasid.

## ARTIKKEL 24.2

### Kontekst ja eesmärgid

Lepinguosalised tunnistavad, et keskkond on üks säästva arengu tugisambaid ja et kaubandusel võib toetada säästvat arengut. Lepinguosalised rõhutavad, et tõhustatud koostöö keskkonna kaitsmisel ja säilitamisel:

a) edendab säästvat arengut;

b) tõhustab lepinguosaliste keskkonnaalast juhtimist;

c) tugineb rahvusvahelistele keskkonnalepingutele, mille osalised nad on, ning

d) täiendab käesoleva lepingu eesmärke.

ARTIKKEL 24.3

Õigus kehtestada õigusnorme ja kaitsetase

Lepinguosalised tunnistavad üksteise õigust kehtestada oma keskkonnaalased prioriteedid ja keskkonnakaitse tase ning võtta vastu või muuta vastavalt oma õigusnorme ja tegevuspõhimõtteid viisil, mis on kooskõlas mitmepoolsete keskkonnalepingutega, mille osalised nad on, ja käesoleva lepinguga. Lepinguosalised püüavad kanda hoolt selle eest, et kõnealuste õigusnormide ja tegevuspõhimõtetega tagatakse kõrgetasemeline keskkonnakaitse ja edendatakse seda, ning püüavad jätkata selliste õigusnormide ja tegevuspõhimõtete ning kaitsetaseme parandamist.

ARTIKKEL 24.4

Mitmepoolsed keskkonnalepingud

1. Lepinguosalised tunnistavad mitmepoolse keskkonnaalase juhtimise ja lepingute väärtust, sest need on rahvusvahelise kogukonna vastus üleilmsetele või piirkondlikele keskkonnaprobleemidele, ning rõhutavad vajadust suurendada kaubandus- ja keskkonnapoliitika, -eeskirjade ja -meetmete vastastikust täiendavust.

2. Lepinguosaline kinnitab veel kord oma kohustust rakendada kogu oma territooriumil oma õigusaktides ja tavades tõhusalt mitmepoolseid keskkonnalepinguid, mille osaline ta on.

3. Lepinguosalised kohustuvad pidama vajaduse korral konsultatsioone ja tegema koostööd mitmepoolsete keskkonnalepingutega seotud vastastikust huvi pakkuvates keskkonnaküsimustes ja eriti kaubandusega seotud küsimustes. See hõlmab kohustust vahetada teavet, mis on seotud:

a) selliste mitmepoolsete keskkonnalepingute rakendamisega, mille osaline lepinguosaline on;

b) mitmepoolsete keskkonnalepingute teemaliste käimasolevate läbirääkimistega ning

c) lepinguosalise seisukohaga uute mitmepoolsete keskkonnalepingute osaliseks saamise kohta.

4. Lepinguosalised tunnistavad oma õigust kohaldada artiklit 28.3 („Ülderandid“) keskkonnameetmete suhtes, sealhulgas nende mitmepoolsete keskkonnalepingute kohaselt võetud meetmete suhtes, mille osalised nad on.

ARTIKKEL 24.5

Kaitsetaseme säilitamine

1. Lepinguosalised tunnistavad, et on sobimatu soodustada kaubandust või investeeringuid oma keskkonnaõiguses ettenähtud kaitse taseme alandamise teel.

2. Lepinguosaline ei tohi loobuda oma keskkonnaalaste õigusnormide järgimisest või teha nendest erandeid ega pakkuda sellist loobumist või erandite tegemist, et soodustada kaubandust või investeeringu paigutamist, omandamist, laiendamist või säilitamist oma territooriumil.

3. Lepinguosaline ei jäta tõhusalt tagamata oma keskkonnaalaste õigusnormide täitmist järjepideva või korduva tegevuse või tegevusetuse kaudu, et soodustada kaubandust või investeeringuid.

## ARTIKKEL 24.6

### Juurdepääs õiguskaitsevahenditele ja menetluslikele tagatistele

1. Vastavalt artiklis 24.5 sätestatud kohustustele:

a) kannab lepinguosaline kooskõlas oma õigusega hoolt selle eest, et tema ametiasutused, kelle pädevusse kuulub keskkonnaalaste õigusnormide täitmise tagamine, võtavad nõuetekohaselt arvesse väidetavaid keskkonnaõiguse rikkumisi, millele on juhtinud tähelepanu tema territooriumil elav või asutatud huvitatud isik, ning

b) tagab haldus- ja kohtumenetluse kättesaadavuse isikutele, kellel on konkreetse küsimusega seoses seaduslik huvi, või, kui isiku väitel on rikutud lepinguosalise õiguses ette nähtud õigust, et võimaldada võtta keskkonnaõiguse rikkumise suhtes tõhusaid meetmeid, sealhulgas kohaldada asjakohaseid õiguskaitsevahendeid.

2. Lepinguosaline tagab kooskõlas oma õigusega, et lõike 1 punktis b nimetatud menetlus ei ole põhjendamatult keeruline ega ülemäära kulukas, ei sisalda ebamõistlikke tähtaegu või põhjendamatuid viivitusi, pakub vajaduse korral õiguskaitset ning on õiglane, erapooletu ja läbipaistev, muu hulgas:

a) teatades kostjatele mõistliku aja jooksul menetluse algatamisest, sealhulgas kirjeldades menetluse laadi ja nõude alust;

b) andes menetlusosalistele piisava võimaluse toetada või kaitsta oma seisukohti, sealhulgas esitada enne lõpliku otsuse tegemist teavet või tõendeid;

c) nähes ette, et lõplikud otsused vormistatakse kirjalikult ja et neis esitatavad asjakohased põhjendused põhinevad teabel või tõenditel, mille kohta menetlusosalised said võimaluse avaldada arvamust, ning

d) andes haldusmenetluse osalistele võimaluse paluda õigusaktidega kindlaks määratud kohtunikul lõplik haldusotsus mõistliku aja jooksul läbi vaadata ja kui see on põhjendatud, siis seda parandada, tagades sealjuures kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse.

ARTIKKEL 24.7

Avalik teave ja avalikkuse teadlikkus

1. Lisaks artiklile 27.1 („Avaldamine“) soodustavad lepinguosalised avalikku mõttevahetust valitsusväliste osalejatega ja nende seas selliste tegevuspõhimõtete väljatöötamisel ja kindlaksmääramisel, mille tulemusena võtab kummabi lepinguosalise avaliku sektori asutus vastu keskkonnaalase õigusakti.

2. Lepinguosalised parandavad avalikkuse teadlikkust oma keskkonnaalastest õigusnormidest ning nende täitmise tagamisest ja vastavusmenetlustest, tagades sealhulgas teabe kättesaadavuse sidusrühmadele.

3. Lepinguosaline on valmis vastu võtma üldsuse esildisi küsimustes, mis on seotud käesoleva peatükiga, sealhulgas teateid selle rakendamisel esinevate probleemide kohta, ning võtab neid nõuetekohaselt arvesse. Lepinguosaline teavitab nendest esildistest artikli 24.13 lõikes 5 nimetatud konsultatsioonimehhanismide kaudu oma vastavaid kodanikuühiskonna organisatsioone.

ARTIKKEL 24.8

Teaduslik ja tehniline teave

1. Kavandades ja rakendades keskkonnakaitsealaseid meetmeid, mis võivad mõjutada kaubandust või investeeringuid lepinguosaliste vahel, võtab lepinguosaline arvesse asjakohast teaduslikku ja tehnilist teavet ning asjakohaseid nõudeid, suuniseid või soovitusi.

2. Lepinguosalised tunnistavad, et tõsiste või pöördumatute kahjustuste ohu korral ei tohiks lepinguosaline kasutada täieliku teadusliku kindluse puudumist põhjusena, miks lükata edasi kulutõhusate keskkonnaseisundi halvenemise vältimise meetmete võtmist.

## ARTIKKEL 24.9

### Keskkonnakaitset soodustav kaubandus

1. Lepinguosalised on otsustanud teha jõupingutusi, et lihtsustada ja edendada kauplemist keskkonnakaupade ja teenustega ning nendesse investeerimist, sealhulgas nende kaupade ja teenustega seotud mittetariifsete tõkete vähendamise kaudu.

2. Lepinguosalised pööravad kooskõlas oma rahvusvaheliste kohustustega erilist tähelepanu tõkete kaotamise hõlbustamisele kliimamuutuste leevendamise seisukohast oluliste kaupade ja teenustega kauplemisel või neisse investeerimisel ning eeskätt taastuvenergia toodetega ja taastuvenergiaga seotud teenustega kauplemisel või neisse investeerimisel.

ARTIKKEL 24.10

Kauplemine metsasaadustega

1. Lepinguosalised tunnistavad, et on oluline metsa kaitsta ja säästvalt majandada, pidades silmas metsa keskkonnafunktsioone ning majanduslikke ja sotsiaalseid võimalusi, mida mets pakub praegustele ja tulevastele inimpõlvedele, ning tagada turulepääs metsasaaduste jaoks, mis on kogutud metsa üles töötava riigi õiguse kohaselt ja säästvalt majandatud metsast.

2. Selleks kohustuvad lepinguosalised viisil, mis on kooskõlas nende rahvusvaheliste kohustustega:

a) soodustama kauplemist metsasaadustega, mis on pärit säästvalt majandatud metsast ja kogutud kooskõlas metsa üles töötava riigi õigusega;

b) vahetama teavet ja vajaduse korral tegema koostööd metsa säästvat majandamist edendavate algatuste raames, sealhulgas selliste algatuste raames, mis on kavandatud võitluseks ebaseadusliku raie ja sellega seotud kaubandusega;

c) edendama 3. märtsil 1973 Washingtonis koostatud *ohustatud looduslike looma- ja taimeliikidega rahvusvahelise kauplemise konventsiooni* tõhusat kohaldamist puuliikide suhtes, mis leitakse olevat ohus, ning

d) tegema vajaduse korral koostööd rahvusvahelistel foorumitel, kus tegeldakse metsa kaitse ja säästva majandamisega.

3. Lepinguosalised arutavad lõikes 2 nimetatud küsimusi sõltuvalt pädevusvaldkonnast kas kaubanduse ja säästva arengu komitees või kahekümne viiendas peatükis („Kahepoolsed dialoogid ja koostöö“) nimetatud metsasaaduste alase kahepoolse dialoogi raames.

ARTIKKEL 24.11

Kauplemine kalandus- ja vesiviljelustoodetega

1. Lepinguosalised tunnistavad kala- ja vesiviljelusvarude kaitse ning säästva ja vastutustundliku majandamise olulisust ning nende mõju keskkonnaalaste, majanduslike ja sotsiaalsete võimaluste pakkumisel praegustele ja tulevastele põlvkondadele.

2. Selleks kohustuvad lepinguosalised viisil, mis on kooskõlas nende rahvusvaheliste kohustustega:

a) vastu võtma või säilitama tõhusad seire-, kontrolli- ja järelevalvemeetmed, näiteks vaatluskavad, laevaseiresüsteemid, ümberlaadimise kontrolli, inspektsioonid merel, sadamariigi kontrolli ja kaasnevad karistused, mille eesmärk on kaitsta kalavarusid ja ära hoida ülepüük;

b) võtma vastu või säilitama meetmed ja tegema koostööd, et võidelda ebaseadusliku, teatamata jäetud või reguleerimata kalapüügiga, sealhulgas vajaduse korral vahetama teavet sellise püügi kohta lepinguosaliste vetes ning selliste strateegiate ja meetmete rakendamise kohta, millega jäetakse sellisel viisil püütud tooted kaubavoogudest ja kalakasvanduste tegevusest kõrvale;

c) tegema koostööd piirkondlike kalavarude majandamise organisatsioonidega, kus lepinguosalised on kas liikmed, vaatlejad või koostööd tegevad konventsiooniga ühinemata riigid, ja vajaduse korral nende organisatsioonide sees, et saavutada hea juhtimistava, toetades sealhulgas teaduspõhiseid otsuseid ja nende täitmist kõnealustes organisatsioonides, ning

d) edendama keskkonna suhtes vastutustundliku ja majanduslikult konkurentsivõimelise vesiviljelussektori arengut.

ARTIKKEL 24.12

Koostöö keskkonnaküsimustes

1. Lepinguosalised tunnistavad tõhustatud koostöö tähtsust käesoleva peatüki eesmärkide saavutamise edendamisel ja kohustuvad tegema koostööd vastastikust huvi pakkuvates kaubandusega seotud keskkonnaküsimustes, nagu:

a) käesoleva lepingu võimalik mõju keskkonnale ja viisid, kuidas sellist mõju suurendada, ennetada või leevendada, võttes arvesse lepinguosaliste koostatud mõjuhinnanguid;

b) tegevus nii kaubandus- kui ka keskkonnapoliitika seisukohast oluliste küsimustega tegelevatel rahvusvahelistel foorumitel, sealhulgas eelkõige WTOs, OECDs ning ÜRO Keskkonnaprogrammi ja mitmepoolsete keskkonnalepingute raames;

c) ettevõtja sotsiaalse vastutuse ja aruandekohustuse keskkonnaalane mõõde, sealhulgas rahvusvaheliselt tunnustatud suuniste rakendamine ja järelmeetmed;

d) keskkonnaalaste eeskirjade ja standardite mõju kaubandusele ning kaubandus- ja investeerimiseeskirjade mõju keskkonnale, sealhulgas keskkonnaalaste eeskirjade ja strateegiate väljatöötamisele;

e) praeguse ja tulevase rahvusvahelise kliimamuutuste režiimi ning leevendamise ja kohanemisega seotud riiklike kliimastrateegiate ja -programmide kaubandusega seotud aspektid, sealhulgas küsimused, mis on seotud $CO_2$-turgudega, kaubandusele ja kliimale avalduva kahjuliku mõju vähendamise viisidega ning vahenditega, mille abil suurendada energiatõhusust ning edendada vähese $CO_2$-heitega ja muu keskkonnahoidliku tehnoloogia väljatöötamist ja kasutuselevõttu;

f) kauplemine keskkonnakaupade ja -teenustega ning neisse investeerimine, sealhulgas keskkonnahoidlik tehnoloogia ja keskkonnahoidlikud tavad, taastuvenergia, energiatõhusus ning vee kasutamine, kaitsmine ja käitlemine;

g) koostöö elurikkuse kaitse ja säästva kasutamise kaubandusalaste aspektide vallas;

h) kaupade olelusringi haldamise edendamine, sealhulgas $CO_2$-arvestus, kasutuselt kõrvaldatud seadmete käitlemine, laiendatud tootjavastutus, ringlussevõtt ja jäätmete vähendamine ning muud parimad tavad;

i) parem arusaamine majandustegevuse ja turujõudude mõjust keskkonnale ning

j) arvamuste vahetamine mitmepoolsete keskkonnalepingute ja rahvusvaheliste kaubanduseeskirjade seoste kohta.

2. Lisaks lõikele 1 võib koostöö toimuda meetmete ja vahendite kaudu, mille hulka võivad kuuluda tehniline koostöö, teabe ja parimate tavade vahetamine, teadusprojektid, uuringud, aruanded, konverentsid ja õpikojad.

3. Lepinguosalised võtavad oma koostöö kindlaksmääramisel ja elluviimisel arvesse avalikkuse ja huvitatud sidusrühmade arvamusi ja tagasisidet ning võivad vajaduse korral kaasata selliseid sidusrühmi oma koostöösse.

ARTIKKEL 24.13

Institutsioonilised mehhanismid

1. Lepinguosaline määrab ameti, kes on käesoleva peatüki rakendamisel teise lepinguosalise jaoks kontaktpunktiks, sealhulgas seoses:

a) artikli 24.12 kohaste koostööprogrammide ja -meetmetega;

b) artikli 24.7 lõike 3 kohaste esildiste ja teadete vastuvõtmisega ning

c) teisele lepinguosalisele, eksperdikomisjonidele ja avalikkusele esitatava teabega.

2. Lepinguosaline teavitab teist lepinguosalist kirjalikult lõikes 1 nimetatud kontaktpunktist.

3. Oma korraliste koosolekute või käesoleva peatükiga hõlmatud küsimuste eest vastutavate osalejatega eriistungite kaudu artikli 26.2 („Erikomiteed“) lõike 1 punkti g alusel loodud kaubanduse ja säästva arengu komitee:

a) teostab järelevalvet käesoleva peatüki rakendamise üle ja vaatab läbi selle alusel tehtud edusammud;

b) arutab ühist huvi pakkuvaid küsimusi ning

c) arutab lepinguosaliste ühise otsuse korral kõiki muid käesoleva peatüki kohaldamisalasse kuuluvaid küsimusi.

4. Lepinguosalised võtavad arvesse asjakohaste mitmepoolsete keskkonnaorganisatsioonide või -asutuste tegevust, et edendada lepinguosaliste ja kõnealuste organisatsioonide või asutuste vahelist koostööd ja sidusust.

5. Lepinguosaline kasutab olemasolevaid konsultatsioonimehhanisme, nagu siseriiklikud nõuanderühmad, või loob uued, et küsida käesoleva peatükiga seotud küsimustes arvamust või nõu. Sellistesse konsultatsioonimehhanismidesse kuuluvad kodanikuühiskonna sõltumatud esindusorganisatsioonid ning neis on tasakaalustatult esindatud keskkonnarühmitused, äriorganisatsioonid ja vajaduse korral muud asjakohased sidusrühmad. Selliste konsultatsioonimehhanismide kaudu võivad sidusrühmad esitada omal algatusel arvamusi ja soovitusi kõikide käesoleva peatükiga seotud küsimuste kohta.

## ARTIKKEL 24.14

## Konsultatsioonid

1. Lepinguosaline võib taotleda konsultatsioone teise lepinguosalisega käesoleva peatüki alusel esile kerkivates küsimustes, esitades teise lepinguosalise kontaktpunktile kirjaliku taotluse. Lepinguosaline kirjeldab oma taotluses selgelt vaidlusalust küsimust, täpsustab selle üksikasjad ja esitab lühikokkuvõtte käesoleva peatüki kohastest nõuetest. Konsultatsioone alustatakse viivitamata pärast seda, kui lepinguosaline on esitanud sellekohase taotluse.

2. Konsultatsioonide käigus esitab lepinguosaline teisele lepinguosalisele kooskõlas oma õigusnormidega, mis käsitlevad konfidentsiaalse või ärisaladusena käsitletava teabe kaitset, piisavalt enda valduses olevat teavet, et tõstatatud küsimusi oleks võimalik põhjalikult uurida.

3. Kui see on asjakohane ja mõlemad lepinguosalised on sellega nõus, võivad nad küsida ükskõik milliselt isikult, organisatsioonilt või asutuselt, sealhulgas asjakohaselt rahvusvaheliselt organisatsioonilt või asutuselt, teavet või arvamust, mis võib aidata vaidlusalust küsimust uurida.

4. Kui üks lepinguosaline leiab, et küsimust tuleb veel arutada, võib ta taotleda küsimuse arutamiseks kaubanduse ja säästva arengu komitee kokkukutsumist, esitades teise lepinguosalise kontaktpunktile kirjaliku taotluse. Kaubanduse ja säästva arengu komitee tuleb viivitamata kokku ja püüab küsimuse lahendada. Vajaduse korral küsib komitee artikli 24.13 lõikes 5 nimetatud konsultatsioonimehhanismi kaudu nõu lepinguosaliste kodanikuühiskonna organisatsioonidelt.

5. Lepinguosaline teeb avalikkusele kättesaadavaks iga lahenduse või otsuse, milleni käesoleva artikli alusel arutatavas küsimuses jõutakse.

ARTIKKEL 24.15

Eksperdikomisjon

1. Iga küsimuse puhul, mida ei ole artikli 24.14 kohaste konsultatsioonide abil rahuldavalt lahendatud, võib lepinguosaline 90 päeva pärast artikli 24.14 lõike 1 kohase konsultatsioonitaotluse vastuvõtmist taotleda asjaomase küsimuse uurimiseks eksperdikomisjoni kokkukutsumist, esitades teise lepinguosalise kontaktpunktile kirjaliku taotluse.

2. Lepinguosalised kohaldavad kooskõlas käesoleva peatüki sätetega 29-A ja 29-B lisas sätestatud töökorda ja tegevusjuhendit, kui nad ei otsusta teisiti.

3. Eksperdikomisjon koosneb kolmest liikmest.

4. Lepinguosalised konsulteerivad üksteisega, et leppida kokku eksperdikomisjoni koosseis kümne tööpäeva jooksul pärast seda, kui vastust andev lepinguosaline sai taotluse moodustada eksperdikomisjon,. Nõuetekohast tähelepanu pööratakse selle tagamisele, et komisjoni liikmekandidaadid vastaksid lõikes 7 sätestatud nõuetele ja et neil oleks konkreetses küsimuses asjakohased eksperditeadmised.

5. Kui lepinguosalised ei suuda teha otsust eksperdikomisjoni koosseisu kohta lõikes 4 kindlaks määratud aja jooksul, kohaldatakse lõikes 6 ette nähtud nimekirja suhtes artikli 29.7 („Vahekohtu koosseis“) lõigetega 3–7 ette nähtud valikumenetlust.

6. Kaubanduse ja säästva arengu komitee koostab oma esimesel käesoleva lepingu jõustumise järgsel koosolekul nimekirja vähemalt üheksast isikust, kes on valitud välja nende objektiivsuse, usaldusväärsuse ja otsustusvõime järgi ning kes soovivad ja saavad täita komisjoni liikme ülesandeid. Lepinguosaline nimetab eksperdikomisjoni liikmekandidaatide nimekirja jaoks vähemalt kolm isikut. Samuti nimetavad lepinguosalised vähemalt kolm isikut, kes ei ole kummagi lepinguosalise kodanikud ning kes soovivad ja saavad täita eksperdikomisjoni esimehe ülesandeid. Kaubanduse ja säästva arengu komitee tagab, et nimekiri on alati täielik.

7. Eksperdikomisjoni liikmekandidaatidel peavad olema eriteadmised või kogemused keskkonnaõiguse valdkonnas, teistes käesolevas peatükis käsitletud küsimustes või rahvusvahelistest lepingutest tulenevate vaidluste lahendamise alal. Nad peavad olema sõltumatud, täitma oma ülesandeid üksikisikuna ega tohi seoses vaidlusaluse küsimusega vastu võtta juhtnööre üheltki organisatsioonilt ega valitsuselt. Nad ei tohi olla seotud kummagi lepinguosalise valitsustega ja peavad järgima lõikes 2 nimetatud tegevusjuhendit.

8. Kui lepinguosalised ei otsusta teisiti, on viie päeva jooksul pärast eksperdikomisjoni liikmete valimist eksperdikomisjoni pädevuses:

*„vaadata kahekümne neljanda peatüki („Kaubandus ja keskkond“) asjakohaseid sätteid arvesse võttes läbi eksperdikomisjoni moodustamise taotluses nimetatud küsimus ja esitada kooskõlas kahekümne neljanda peatüki („Kaubandus ja keskkond“) artikliga 24.15 („Eksperdikomisjon“) aruanne, milles esitatakse soovitused küsimuse lahendamiseks”.*

9. Artiklis 24.4 sätestatud mitmepoolsete keskkonnalepingutega seotud küsimustes peaks eksperdikomisjon küsima arvamust ja teavet nende lepingute alusel loodud asjakohastelt asutustelt, sealhulgas asjakohaseid olemasolevaid tõlgendamist käsitlevaid suuniseid, järeldusi või otsuseid, mille need asutused on vastu võtnud[32].

10. Eksperdikomisjon esitab lepinguosalistele vahearuande ja lõpparuande, mis sisaldab tuvastatud asjaolusid, asjaomases küsimuses tehtud otsuseid, sealhulgas otsust selle kohta, kas vastust andev lepinguosaline on toiminud kooskõlas oma käesoleva peatüki kohaste kohustustega, ning eksperdikomisjoni järelduste, otsuste ja soovituste põhjendusi. Eksperdikomisjon esitab lepinguosalistele vahearuande 120 päeva jooksul pärast viimase eksperdikomisjoni liikme valimist või siis, kui lepinguosalised on otsustanud. Lepinguosalised võivad esitada eksperdikomisjonile vahearuande kohta märkusi 45 päeva jooksul pärast aruande esitamist. Pärast nende märkuste kaalumist võib eksperdikomisjon oma aruande läbi vaadata või korraldada mis tahes edasise uurimise, mida ta peab asjakohaseks. Eksperdikomisjon esitab lepinguosalistele lõpparuande 60 päeva jooksul pärast vahearuande esitamist. Lepinguosalised teevad lõpparuande avalikkusele kättesaadavaks 30 päeva jooksul pärast selle esitamist.

[32] Lepinguosalised kohaldavad seda sätet kooskõlas 29-A lisas sätestatud vahekohtu töökorra eeskirjaga 43.

11. Kui eksperdikomisjoni lõpparuandes on otsustatud, et lepinguosaline ei ole toiminud kooskõlas oma käesolevast peatükist tulenevate kohustustega, alustavad lepinguosalised arutelusid ja püüavad teha kolme kuu jooksul pärast lõpparuande esitamist kindlaks asjakohase meetme või vajaduse korral leppida kokku vastastikku rahuldavas tegevuskavas. Nende arutelude käigus võtavad lepinguosalised arvesse lõpparuannet. Taotlusele vastav lepinguosaline teavitab artikli 24.13 lõikes 5 nimetatud konsultatsioonimehhanismide kaudu õigeaegselt oma kodanikuühiskonna organisatsioone ja taotluse esitanud lepinguosalist oma otsusest ükskõik millise rakendatava meetme kohta. Kaubanduse ja säästva arengu komitee jälgib lõpparuande ja eksperdikomisjoni soovituste järgimist. Kodanikuühiskonna organisatsioonid võivad artikli 24.13 lõikes 5 nimetatud konsultatsioonimehhanismide kaudu ja kodanikuühiskonna foorum võib esitada kaubanduse ja säästva arengu komiteele selle kohta oma tähelepanekuid.

12. Kui lepinguosalised jõuavad pärast eksperdikomisjoni loomist asjaomases küsimuses mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduseni, teavitavad nad sellest lahendusest kaubanduse ja säästva arengu komiteed ja eksperdikomisjoni. Selle teate saamisel eksperdikomisjoni menetlus lõpetatakse.

## ARTIKKEL 24.16

## Vaidluste lahendamine

1. Käesoleva peatükiga seotud vaidluste lahendamisel saavad lepinguosalised kasutada üksnes käesolevas peatükis sätestatud eeskirju ja menetlusi.

2. Lepinguosalised teevad kõik endast oleneva, et jõuda vastastikku rahuldava lahenduseni. Lepinguosalised võivad igal ajal kasutada vaidluse lahendamiseks häid teeneid, lepitust ja vahendust.

## KAHEKÜMNE VIIES PEATÜKK

## KAHEPOOLSED DIALOOGID JA KOOSTÖÖ

### ARTIKKEL 25.1

### Eesmärgid ja põhimõtted

1. Tuginedes oma väljakujunenud koostööle ja ühistele väärtustele, lepivad lepinguosalised kokku, et hõlbustavad koostööd ühist huvi pakkuvates küsimustes, sealhulgas:

a) tugevdades biotehnoloogia turulepääsu küsimustes peetava dialoogi kaudu kahepoolset koostööd biotehnoloogia valdkonnas;

b) edendades ja hõlbustades metsasaaduste alase kahepoolse dialoogi kaudu kahepoolset dialoogi ja teabevahetust metsasaadustega kauplemise küsimustes;

c) püüdes seada sisse ja säilitada toorainete alase kahepoolse dialoogi kaudu tõhusa koostöö toorainetega seotud küsimustes ning

d) soodustades tõhustatud koostööd teaduse, tehnoloogia, uurimistegevuse ja innovatsiooniga seotud küsimustes.

2. Kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti, peetakse kahepoolseid dialooge põhjendamatu viivituseta, kui üks lepinguosaline või laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee seda taotleb. Dialooge juhivad ühiselt Kanada ja Euroopa Liidu esindajad. Kohtumiste ajakava ja päevakorra lepivad kokku dialoogi kaasjuhid.

3. Kahepoolse dialoogi kaasjuhid teavitavad laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteed kahepoolse dialoogi ajakavast ja päevakorrast piisavalt aegsasti enne kohtumiste algust. Kahepoolse dialoogi kaasjuhid annavad vajaduse korral või laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee taotlusel kõnealusele ühiskomiteele aru dialoogi tulemustest ja järeldustest. Dialoogi algatamine ega pidamine ei takista kumbagi lepinguosalist pöördumast mis tahes küsimusega otse laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee poole.

4. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee võib otsustada muuta ülesannet, millega dialoogi raames tegeletakse, võtta selle ülesande täitmise enda peale või lõpetada dialoogi pidamise.

5. Lepinguosalised võivad teha laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee nõusolekul kahepoolset koostööd ka teistes käesoleva lepinguga hõlmatud valdkondades.

ARTIKKEL 25.2

Dialoog biotehnoloogia turulepääsu teemal

1. Lepinguosalised lepivad kokku, et koostöö ja teabevahetus biotehnoloogiatoodetega seotud küsimustes on vastastikustes huvides. Selline koostöö ja teabevahetus toimuvad vastastikust huvi pakkuvates põllumajandusliku biotehnoloogia turulepääsu küsimustes peetava kahepoolse dialoogi raames, mis algatati mõlemat poolt rahuldava lahendusena, milleni Kanada ja Euroopa Liit jõudsid 15. juulil 2009 pärast WTO vaidlust teemal „*Euroopa Ühendused – biotehnoloogiatoodete heakskiitmist ja turustamist mõjutavad meetmed*“ (WT/DS292). Kahepoolne dialoog hõlmab kõiki lepinguosalistele vastastikust huvi pakkuvaid asjakohaseid küsimusi, mille hulka kuuluvad:

a) biotehnoloogiatoodete heakskiitmine lepinguosaliste territooriumil ja vajaduse korral tulevased toodete heakskiitmise taotlused, mis on kooskõlas kummagi lepinguosalise kaubandushuvidega;

b) kaubanduslikud ja majanduslikud väljavaated biotehnoloogiatoodete tulevaseks heakskiitmiseks;

c) biotehnoloogiatoodete erineval ajal heakskiitmise või loata toodete juhusliku levitamise mõju kaubandusele ja selle suhtes võetavad asjakohased meetmed;

d) biotehnoloogiaga seotud meetmed, mis võivad mõjutada lepinguosaliste vahelist kaubandust, sealhulgas Euroopa Liidu liikmesriikide meetmed;

e) uued õigusaktid biotehnoloogia valdkonnas ning

f) parimad tavad biotehnoloogiaalaste õigusaktide rakendamisel.

2. Lepinguosalised märgivad, et biotehnoloogia valdkonnas tehtava koostöö puhul on tähtsad ka järgmised ühised eesmärgid:

a) vahetada teavet biotehnoloogiatoodetega seotud ühist huvi pakkuvate poliitiliste, õiguslike ja tehniliste küsimuste, eeskätt riskihindamissüsteemide ja -menetluste kohta, mida kasutatakse geneetiliselt muundatud organismide kasutamise otsuse tegemisel;

b) edendada tõhusaid teaduspõhiseid biotehnoloogiatoodete heakskiitmise menetlusi;

c) teha rahvusvahelisel tasandil koostööd biotehnoloogiaga seotud küsimustes, nagu vähene geneetiliselt muundatud organismide sisaldus, ning

d) osaleda regulatiivses koostöös, et viia miinimumini biotehnoloogiatoodetega seotud reguleerimistavade kahjulik mõju kaubandusele.

ARTIKKEL 25.3

Kahepoolne dialoog metsasaaduste teemal

1. Lepinguosalised lepivad kokku, et kahepoolne dialoog, koostöö ning teabe ja arvamuste vahetamine asjakohaste õigusnormide ja tegevuspõhimõtete kohta ning metsasaadustega seotud tootmise, nendega kauplemise ja nende tarbimise seisukohast olulistes küsimustes on vastastikustes huvides. Lepinguosalised lepivad kokku, et selline dialoog, koostöö ja teabevahetus toimub metsasaaduste teemal peetava kahepoolse dialoogi raames ning hõlmab järgmist:

a) asjakohaste õigusnormide, tegevuspõhimõtete ja standardite ning katsetamis-, sertifitseerimis- ja akrediteerimisnõuete väljatöötamine, vastuvõtmine ja rakendamine ning nende võimalik mõju lepinguosalistevahelisele metsasaadustega kauplemisele;

b) lepinguosaliste algatused, mis on seotud metsa säästva majandamise ja metsahaldusega;

c) mehhanismid, millega tagatakse metsasaaduste seaduslik või säästev päritolu;

d) metsasaaduste pääs lepinguosaliste või muudele turgudele;

e) väljavaated, mis on seotud mitme- ja mõnepoolsete organisatsioonide ja protsessidega, milles lepinguosalised osalevad ja millega püütakse edendada metsa säästvat majandamist või võidelda ebaseadusliku raiega;

f) artiklis 24.10 („Kauplemine metsasaadustega“) nimetatud küsimused ning

g) muud metsasaadustega seotud küsimused, milles lepinguosalised on kokku leppinud.

2. Metsasaaduste teemal peetava kahepoolse dialoogi raames tullakse kokku aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist ja seejärel kooskõlas artikli 25.1 lõikega 2.

3. Lepinguosalised lepivad kokku, et kaubanduse ja säästva arengu komitee aruteludel võidakse tugineda metsasaaduste teemal peetava kahepoolse dialoogi raames toimuvatele aruteludele.

## ARTIKKEL 25.4

### Kahepoolne dialoog toorainete teemal

1. Tunnistades eeskirja- ja teaduspõhise avatud, mittediskrimineeriva ja läbipaistva kaubanduskeskkonna tähtsust, püüavad lepinguosalised alustada ja teha tõhusat koostööd toorainete valdkonnas. Selle koostöö puhul hõlmavad toorained muu hulgas mineraale, metalle ja tööstuslikult kasutatavaid põllumajandustooteid.

2. Toorainete teemal peetav kahepoolne dialoog hõlmab kõiki vastastikust huvi pakkuvaid asjakohaseid küsimusi, sealhulgas eesmärgiga:

a) anda lepinguosalistele võimalus arutada toorainete valdkonnas tehtavat koostööd, edendada toorainete ning toorainetega seotud teenuste ja investeeringute turulepääsu ning vältida toorainekaubanduses mittetariifseid tõkkeid;

b) parandada toorainete valdkonnas vastastikust mõistmist, et vahetada toorainete teemal teavet parimate tavade ja lepinguosaliste reguleerimispõhimõtete kohta;

c) soodustada tegevust, mis toetab ettevõtja sotsiaalset vastutust kooskõlas rahvusvaheliselt tunnustatud nõuetega, nagu OECD suunised hargmaistele ettevõtetele ning konflikti- ja riskipiirkondadest pärit mineraalide vastutustundlikke tarneahelaid käsitlevad OECD hoolsuskohustuse suunised, ning

d) hõlbustada vajaduse korral konsultatsioone, mille raames käsitletakse lepinguosaliste seisukohti mõne- või mitmepoolsetel foorumitel, kus võidakse tõstatada ja arutada toorainetega seotud küsimusi.

ARTIKKEL 25.5

Tõhustatud koostöö teaduse, tehnoloogia, teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas

1. Lepinguosalised tunnistavad teaduse, tehnoloogia, teadusuuringute ja innovatsiooni ning rahvusvaheliste kaubandussuhete ja investeeringute vastastikust sõltuvust tööstusliku konkurentsivõime ning sotsiaalse ja majandusliku heaolu edendamisel.

2. Tuginedes sellele ühisele arusaamale, lepivad lepinguosalised kokku, et tugevdavad oma koostööd teaduse, tehnoloogia, teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas.

3. Lepinguosalised püüavad soodustada, arendada ja hõlbustada koostööd vastastikkuse alusel, toetades või täiendades Halifaxis 17. juunil 1995 sõlmitud *Euroopa Ühenduste ja Kanada vahelist teadus- ja tehnoloogiakoostöö lepingut*. Lepinguosalised lepivad kokku, et võtavad koostöö tegemisel aluseks järgmised põhimõtted:

a) tegevus on kasulik mõlemale lepinguosalisele;

b) lepinguosalised lepivad kokku tegevuse ulatuses ja parameetrites ning

c) tegevuse puhul tuleks arvesse võtta erasektori ja teadusasutuste tähtsat rolli teaduse, tehnoloogia, teadusuuringute ja innovatsiooni arendamisel ning nendega seotud kaupade ja teenuste turuleviimisel.

4. Lepinguosalised tunnistavad ka seda, kui oluline on teaduse, tehnoloogia, teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas tõhustatud koostöö, näiteks meetmed, mille on algatanud, välja töötanud või ellu viinud hulk sidusrühmi, sealhulgas Kanada föderaalvalitsus, Kanada provintsid ja territooriumid ning Euroopa Liit ja selle liikmesriigid.

5. Lepinguosalised kutsuvad kooskõlas oma õigusaktidega erasektorit, teadusasutusi ja kodanikuühiskonda üles osalema oma territooriumil koostööd edendavas tegevuses.

## KAHEKÜMNE KUUES PEATÜKK

## HALDUS- JA INSTITUTSIOONILISED SÄTTED

### ARTIKKEL 26.1

### Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee

1. Lepinguosalised moodustavad laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee, kuhu kuuluvad Euroopa Liidu ja Kanada esindajad. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee kaaseesistujad on Kanada rahvusvahelise kaubanduse minister ja kaubanduse eest vastutav Euroopa Komisjoni liige või nende esindajad.

2. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee tuleb kokku kord aastas või lepinguosalise taotluse korral. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee lepib kokku oma koosolekute ajakava ja päevakorra.

3. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee vastutab kõikide küsimuste eest, mis on seotud kaubanduse ja investeeringutega lepinguosaliste vahel ning käesoleva lepingu rakendamise ja kohaldamisega. Lepinguosaline võib pöörduda laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee poole igas käesoleva lepingu rakendamise ja tõlgendamisega seotud küsimuses või muus lepinguosaliste vahelises kaubandus- ja investeerimisküsimuses.

4. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee:

a) jälgib ja hõlbustab käesoleva lepingu rakendamist ja kohaldamist ning edendab selle üldiste eesmärkide saavutamist;

b) teostab järelevalvet kõikide erikomiteede ja muude käesoleva lepingu alusel loodud organite tegevuse üle;

c) ilma et see piiraks kaheksanda peatüki („Investeeringud“), kahekümne teise peatüki („Kaubandus ja säästev areng“), kahekümne kolmanda peatüki („Kaubandus ja töö“), kahekümne neljanda peatüki („Kaubandus ja keskkond“) ja kahekümne üheksanda peatüki („Vaidluste lahendamine“) kohaldamist, otsib sobivaid viise ja meetodeid, et ennetada probleeme, mis võivad tekkida käesoleva lepinguga hõlmatud valdkondades, ja lahendada vaidlusi, mis võivad tekkida käesoleva lepingu tõlgendamisel või kohaldamisel;

d) võtab vastu oma töökorra;

e) teeb artikli 26.3 kohaselt otsuseid ning

f) arutab kõiki muid käesoleva lepinguga hõlmatud valdkondadega seotud huvipakkuvaid küsimusi.

5. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee võib:

a) delegeerida ülesandeid artikli 26.2 kohaselt loodud erikomiteedele;

b) vahetada teavet kõikide huvitatud isikutega, sealhulgas erasektori ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega;

c) kaaluda käesolevas lepingus ette nähtud viisil muudatuste tegemist või nendega nõus olla;

d) uurida lepinguosaliste vahelise kaubanduse arengut ja kaaluda viise, kuidas veelgi edendada nendevahelisi kaubandussuhteid;

e) võtta vastu käesoleva lepingu sätete tõlgendusi, mis on kaheksanda peatüki F jao („Investori ja riigi vaheliste investeeringuvaidluste lahendamine“) ja kahekümne üheksanda peatüki („Vaidluste lahendamine“) alusel moodustatud kohtutele siduvad;

f) esitada soovitusi, et edendada kaubanduse ja investeeringute laiendamist käesolevas lepingus kavandatud viisil;

g) muuta artikli 26.2 kohaselt loodud erikomiteedele määratud ülesandeid, võtta need ülesanded enda kanda või saata ükskõik millise neist erikomiteedest laiali;

h) luua erikomiteesid ja algatada kahepoolseid dialooge, et aidata erikomiteel täita oma ülesandeid, ning

i) võtta oma ülesannete täitmisel muid lepinguosaliste kokku lepitud meetmeid.

ARTIKKEL 26.2

Erikomiteed

1. Käesolevaga luuakse järgmised erikomiteed või punktis c nimetatud ühise tollikoostöö komiteele antakse volitused tegutseda laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee egiidi all:

a) kaubavahetuskomitee, kes tegeleb kaubavahetust, tariife, tehnilisi kaubandustõkkeid, vastavushindamise tulemuste vastastikuse tunnustamise protokolli ja kaupadega seotud intellektuaalomandiõigusi käsitlevate küsimustega. Lepinguosalise taotluse korral, asjaomase erikomitee palvel või laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitees toimuvat arutelu ette valmistades võib kaubavahetuskomitee käsitleda ka küsimusi, mis kerkivad esile päritolureeglite, päritolumenetluste, tolli, kaubanduse lihtsustamise ja piiril võetavate meetmete, sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete, riigihangete või regulatiivse koostöö valdkonnas, kui see aitab lahendada küsimust, mida asjakohane erikomitee ei suuda muidu lahendada. Kaubavahetuskomitee juurde luuakse ka põllumajanduskomitee, veinide ja kangete alkohoolsete jookide komitee ning ravimitealane valdkondlik ühiskomitee, kes annavad oma tegevusest aru kaubavahetuskomiteele;

b) teenuste ja investeeringute komitee, kes tegeleb piiriülest teenustekaubandust, investeeringuid, ajutist importi, e-kaubandust ja teenustega seotud intellektuaalomandiõigusi käsitlevate küsimustega. Lepinguosalise taotluse korral, asjaomase erikomitee palvel või laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitees toimuvat arutelu ette valmistades võib teenuste ja investeeringute komitee käsitleda ka küsimusi, mis kerkivad esile finantsteenuste või riigihangete valdkonnas, kui see aitab lahendada küsimust, mida asjakohane erikomitee ei suuda muidu lahendada.

Teenuste ja investeeringute komitee juurde luuakse kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise ühiskomitee, kes annab oma tegevusest aru teenuste ja investeeringute komiteele;

c) 4. detsembril 1997 Ottawas sõlmitud 1998 aasta *Euroopa Ühenduse ja Kanada vahelise tollikoostöö ja tolliküsimustes vastastikuse abistamise lepingu* alusel loodud ühine tollikoostöö komitee, kes tegeleb käesoleva lepingu alusel päritolureegleid, päritolumenetlusi, tollimenetluste ja kaubanduse lihtsustamist, piiril võetavaid meetmeid ja tariifse sooduskohtlemise ajutist peatamist käsitlevate küsimustega;

d) ühine sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete korralduskomitee, kes tegeleb sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete küsimustega;

e) riigihankekomitee, kes tegeleb riigihangete küsimustega;

f) finantsteenuste komitee, kes tegeleb finantsteenuste küsimustega;

g) kaubanduse ja säästva arengu komitee, kes tegeleb säästva arengu küsimustega;

h) regulatiivse koostöö foorum, kes tegeleb regulatiivse koostöö küsimustega, ning

i) laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu geograafiliste tähiste komitee, kes tegeleb geograafiliste tähiste küsimustega.

2. Lõike 1 kohaselt loodud erikomiteed tegutsevad kooskõlas lõigetega 3–5.

3. Lõike 1 kohaselt loodud erikomiteede volitused ja ülesanded on määratud üksikasjalikumalt kindlaks käesoleva lepingu asjakohastes peatükkides ja protokollides.

4. Kui käesoleva lepinguga ei ole ette nähtud teisiti või kui erikomitee kaaseesistujad ei otsusta teisiti, tulevad erikomiteed kokku kord aastas. Lepinguosalise või laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee taotluse korral võib pidada lisakoosolekuid. Neid juhivad ühiselt Kanada ja Euroopa Liidu esindajad. Erikomiteed lepivad kokku oma koosolekute ajakava ja päevakorra. Nad kehtestavad töökorra ja muudavad seda vajaduse korral. Erikomiteed võivad esitada laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele vastuvõtmiseks otsuse eelnõusid või teha otsuseid, kui see on käesoleva lepinguga ette nähtud.

5. Lepinguosaline tagab, et erikomitee koosolekul on iga päevakorras oleva küsimuse arutamisel esindatud kõik pädevad asutused, keda lepinguosaline peab asjakohaseks, ning et iga küsimust arutavad piisaval tasemel eksperdid.

6. Erikomiteed teavitavad laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteed oma koosolekute ajakavast ja päevakorrast piisavalt varakult enne koosolekute toimumist ning annavad kõnealusele ühiskomiteele teada iga oma koosoleku tulemustest ja järeldustest. Erikomitee loomine ega olemasolu ei takista lepinguosalist pöördumast mis tahes küsimusega otse laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee poole.

## ARTIKKEL 26.3

## Otsuste tegemine

1. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteel on õigus teha käesoleva lepingu eesmärkide saavutamiseks otsuseid kõikides küsimustes, kui see on ette nähtud käesoleva lepinguga.

2. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee otsused on lepinguosalistele siduvad, tingimusel et täidetud on kõik vajalikud siseriiklikud nõuded ja menetlused, ning lepinguosalised peavad neid rakendama. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee võib esitada ka asjakohaseid soovitusi.

3. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee teeb oma otsuse ja esitab oma soovitused lepinguosaliste vastastikusel nõusolekul.

## ARTIKKEL 26.4

### Teabevahetus

Kui üks lepinguosaline esitab laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele või mõnele käesoleva lepingu alusel loodud erikomiteele teavet, mida peetakse tema õigusnormide alusel konfidentsiaalseks või avalikustamise eest kaitstud teabeks, käsitleb teine lepinguosaline seda teavet konfidentsiaalsena.

## ARTIKKEL 26.5

### Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu kontaktpunktid

1. Lepinguosaline määrab viivitamata laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu kontaktpunkti ning teavitab sellest teist lepinguosalist 60 päeva jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist.

2. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu kontaktpunktid:

a) jälgivad kõikide käesoleva lepingu alusel loodud institutsiooniliste organite tegevust, sealhulgas selliste organite õigusjärglastega seotud teabevahetust;

b) kooskõlastavad komitee koosolekute jaoks tehtavaid ettevalmistusi;

c) jälgivad vajaduse korral laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee tehtud otsuste täitmist;

d) kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti, siis võtavad vastu kõik teated ja kogu teabe, mis esitatakse käesoleva lepingu kohaselt, ning hõlbustavad vajaduse korral lepinguosalistevahelist teabevahetust kõikides käesoleva lepinguga hõlmatud küsimuses;

e) vastavad kooskõlas artikliga 27.2 („Teabe esitamine“) kõikidele teabenõuetele ning

f) kaaluvad kõiki muid küsimusi, mis võivad mõjutada käesoleva lepingu toimimist, kui laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee on volitanud neid seda tegema.

3. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu kontaktpunktid vahetavad teavet ettenähtud korras.

## ARTIKKEL 26.6

## Koosolekud

1. Käesolevas peatükis nimetatud koosolekud peaksid toimuma asjakohaste isikute kohtumise vormis. Lepinguosalised võivad leppida kokku ka kohtumises video- või telekonverentsi vahendusel.

2. Lepinguosalised püüavad kokku saada 30 päeva jooksul pärast seda, kui üks lepinguosaline saab teiselt lepinguosaliselt taotluse kohtuda.

KAHEKÜMNE SEITSMES PEATÜKK

# LÄBIPAISTVUS

## ARTIKKEL 27.1

### Avaldamine

1. Lepinguosaline tagab, et tema käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustega seotud õigusnormid, eeskirjad, menetlused ja üldkohaldatavad haldusotsused avaldatakse viivitamata või tehakse muul viisil kättesaadavaks, et huvitatud isikud ja teine lepinguosaline saaksid nendega tutvuda.

2. Võimaluse korral lepinguosaline:

a) avaldab eelnevalt meetmed, mille ta kavatseb vastu võtta, ning

b) annab huvitatud isikutele ja teisele lepinguosalisele piisava võimaluse esitada selliste kavandatavate meetmete kohta märkusi.

ARTIKKEL 27.2

Teabe esitamine

1. Lepinguosaline esitab teise lepinguosalise taotluse korral võimaluse piires viivitamata teavet ja vastab küsimustele, mis on seotud ükskõik millise olemasoleva või kavandatava meetmega, mis mõjutab olulisel määral käesoleva lepingu toimimist.

2. Käesoleva artikli kohaselt esitatud teave ei sõltu sellest, kas meede on kooskõlas käesoleva lepinguga.

ARTIKKEL 27.3

Haldusmenetlused

Et tagada käesoleva lepinguga hõlmatud küsimusi mõjutava üldkohaldatava meetme järjepidev, erapooletu ja mõistlik haldamine, kannab lepinguosaline hoolt selle eest, et tema haldusmenetlused, millega kohaldatakse artiklis 27.1 nimetatud meetmeid teise lepinguosalise konkreetse isiku, kauba või teenuse suhtes:

a) võimaldavad teatada teise lepinguosalise isikule, keda menetlus otseselt mõjutab, mõistliku aja jooksul ja vastavalt siseriiklikule korrale menetluse algatamisest, sealhulgas kirjeldada menetluse laadi, nimetada menetluse algatamise õigusliku aluse ja kirjeldada üldiselt vaidlusaluseid küsimusi;

b) annavad punktis a nimetatud isikutele piisava võimaluse esitada fakte ja väiteid oma seisukoha toetuseks enne lõpliku haldusmeetme rakendamist, kui aeg, menetluse laad ja avalik huvi seda võimaldavad, ning

c) viiakse läbi kooskõlas lepinguosalise õigusega.

ARTIKKEL 27.4

Läbivaatamine ja edasikaebamine

1. Lepinguosalised asutavad või säilitavad kohtu- või kohtulaadsed asutused või haldusvaidluste komisjonid või kehtestavad asjakohased menetlused, et käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustega seotud lõplikud haldusmeetmed viivitama läbi vaadata ja vajaduse korral neid muuta. Lepinguosaline tagab, et tema kohtud on erapooletud ja sõltumatud ametist või asutusest, kelle ülesanne on võtta halduslikke täitemeetmeid, ning et neil ei ole olulist huvi küsimuse lahenduse suhtes.

2. Lepinguosaline tagab, et lõikes 1 nimetatud kohtutes või menetlustes antakse menetlusosalistele õigus saada:

a) piisav võimalus toetada või kaitsta oma vastavaid seisukohti ning

b) otsus, mis põhineb tõenditel ja esitatud andmetel, või kui lepinguosalise õigusaktides seda nõutakse, siis haldusasutuse kogutud andmetel.

3. Lepinguosalised tagavad, et selliseid otsuseid rakendab asjaomase haldusmeetmega seotud amet või asutus ja et nendega reguleeritakse asjaomase ameti või asutuse tegevust, kusjuures selliseid otsuseid võib lepinguosalise õigusaktide alusel edasi kaevata või uuesti läbi vaadata.

## ARTIKKEL 27.5

### Läbipaistvuse suurendamise alane koostöö

Lepinguosalised lepivad kokku, et teevad koostööd kahepoolsetel, piirkondlikel ja mitmepoolsetel foorumitel, leidmaks viise, kuidas suurendada rahvusvahelise kaubanduse ja investeeringute läbipaistvust.

KAHEKÜMNE KAHEKSAS PEATÜKK

ERANDID

ARTIKKEL 28.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„elukoht“** – maksuresidentsus;

**„maksukonventsioon“** – konventsioon topeltmaksustamise vältimiseks või muu rahvusvaheline maksustamisleping või -kokkulepe ning

**„maks“** ja **„maksumeede“** – aktsiisimaks, kuid see ei hõlma:

a) artiklis 1.1 („Üldmõisted“) määratletud tollimaksu ning

b) artiklis 1.1 („Üldmõisted“) esitatud tollimaksu määratluse erandite b või c all loetletud meetmeid.

ARTIKKEL 28.2

Lepinguosalisega seotud mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

**„konkurentsiasutus“** –

a) Kanada puhul konkurentsivolinik või tema õigusjärglane, kellest on teatatud teisele lepinguosalisele laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu kontaktpunktide kaudu, ning

b) Euroopa Liidu puhul Euroopa Komisjon vastavalt oma Euroopa Liidu konkurentsiõiguse kohastele kohustustele;

**„konkurentsiõigus“** –

a) Kanada puhul konkurentsiseadus (*Competition Act*, R.S.C. 1985, c. C-34) ning

b) Euroopa Liidu puhul 13. detsembri 2007. aasta Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 101, 102 ja 106 ning nõukogu 20. jaanuari 2004. aasta määrus (EÜ) nr 139/2004 kontrolli kehtestamise kohta ettevõtjate koondumiste üle ning nende rakendusmäärused või muudatused ning

**„konkurentsiõiguse alusel kaitstud teave“** –

a) Kanada puhul teave, mis kuulub konkurentsiseaduse (*Competition Act*, RSC. 1985, c. C-34) 29. jao kohaldamisalasse, ning

b) Euroopa Liidu puhul teave, mis kuulub nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määruse (EÜ) nr 1/2003 (asutamislepingu artiklites 81 ja 82 sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta) artikli 28 või nõukogu 20. jaanuari 2004. aasta määruse (EÜ) nr 139/2004 (kontrolli kehtestamise kohta ettevõtjate koondumiste üle) artikli 17 kohaldamisalasse.

## ARTIKKEL 28.3

## Ülderandid

1. Artikli 30.8 („Muude olemasolevate lepingute lõpetamine, peatamine või inkorporeerimine“) lõike 5, teise peatüki („Võrdne kohtlemine ja kaupade turulepääs“), viienda peatüki („Sanitaar- ja fütosanitaarmeetmed“), kuuenda peatüki („Tollimenetluste ja kaubanduse lihtsustamine“), päritolureegleid ja päritolumenetlusi käsitleva protokolli ning kaheksanda peatüki („Investeeringud“) B jao („Investeeringute tegemine“) ja C jao („Mittediskrimineeriv kohtlemine“) kohaldamiseks inkorporeeritakse käesolevasse lepingusse ja muudetakse selle osaks GATT 1994 XX artikkel. Lepinguosalised mõistavad, et GATT 1994 XX artikli punktis b nimetatud meetmed hõlmavad keskkonnameetmeid, mis on vajalikud inimeste, loomade või taimede elu ja tervise kaitseks. Lepinguosalised mõistavad, et GATT 1994 XX artikli punkti g kohaldatakse meetmete suhtes, mida võetakse taastumatute elus ja eluta loodusvarade kaitseks.

2. Üheksanda peatüki („Piiriülene teenustekaubandus“), kümnenda peatüki („Füüsiliste isikute ajutiselt lepinguosalise territooriumile sisenemine ja seal viibimine ärilisel eesmärgil“), kaheteistkümnenda peatüki („Siseriiklikud õigusnormid“), kolmeteistkümnenda peatüki („Finantsteenused“), neljateistkümnenda peatüki („Rahvusvahelised mereveoteenused“), viieteistkümnenda peatüki („Telekommunikatsioon“), kuueteistkümnenda peatüki („E-kaubandus“) ning kaheksanda peatüki („Investeeringud“) B jao („Investeeringute tegemine“) ja C jao („Mittediskrimineeriv kohtlemine“) kohaldamisel ning tingimusel, et selliseid meetmeid ei kohaldata viisil, mis põhjustab meelevaldset või põhjendamatut diskrimineerimist samasugustes tingimustes olevate lepinguosaliste vahel või rahvusvahelise teenustekaubanduse varjatut piiramist, ei tõlgendata ühtki käesoleva lepingu sätet selliselt, et see takistab lepinguosalisel võtta vastu selliseid meetmeid või tagada selliste meetmete täitmist, mis on vajalikud:

a) avaliku julgeoleku või kõlbluse kaitseks või avaliku korra tagamiseks[33];

b) inimeste, loomade või taimede elu ja tervise kaitseks[34]; või

c) selleks, et tagada kooskõla käesoleva lepingu sätetega kokkusobivate õigusnormidega, sealhulgas sellistega, mis käsitlevad:

   i) kelmuste ja pettuste takistamist või lepingute rikkumise tagajärgede menetlemist,

   ii) isikute eraelu kaitset isikuandmete töötlemisel ja levitamisel ning isiklike andmestike ja kontode konfidentsiaalsuse kaitset või

---

[33] Avaliku julgeoleku ja avaliku korra erandeid võib kohaldada üksnes juhul, kui esineb tõeline ja piisavalt tõsine oht, mis kahjustab mõnd ühiskonna põhihuvi.

[34] Lepinguosalised mõistavad, et punktis b nimetatud meetmed hõlmavad keskkonnameetmeid, mis on vajalikud inimeste, loomade või taimede elu ja tervise kaitseks.

iii) ohutust.

ARTIKKEL 28.4

Kapitali liikumise ja maksete ajutised kaitsemeetmed

1. Kui kapitali liikumine ja maksed, sealhulgas ülekanded, erandlikel asjaoludel põhjustavad või ähvardavad põhjustada Euroopa Liidu majandus- ja rahaliidu toimimises tõsiseid raskusi, võib Euroopa Liit kehtestada kuni 180 päevaks selliste raskuste kõrvaldamiseks hädavajalikud kaitsemeetmed.

2. Meetmed, mille Euroopa Liit lõike 1 kohaselt kehtestab, ei tohi põhjustada Kanada või tema investori meelevaldset või põhjendamatut diskrimineerimist võrreldes kolmanda riigi või tema investoriga. Euroopa Liit teatab neist meetmetest viivitamata Kanadale ja esitab niipea kui võimalik selliste meetmete kaotamise ajakava.

ARTIKKEL 28.5

Piirangud tõsiste maksebilansiraskuste ja väliste finantsraskuste korral

1. Kui Kanadal või Euroopa Liidu liikmesriigil, kes ei ole Euroopa majandus- ja rahaliidu liige, on tõsiseid maksebilansiraskusi või väliseid finantsraskusi või kui sellised raskused teda ohustavad, võib ta võtta või säilitada piiravaid meetmeid kapitali liikumise või maksete, sealhulgas ülekannete suhtes.

2. Lõikes 1 nimetatud meetmed:

a) ei tohi võimaldada kohelda lepinguosalist vähem soodsalt kui samasuguses olukorras olevat kolmandat riiki;

b) peavad olema vastavuses 22. juulil 1945. aastal Bretton Woodsis koostatud *Rahvusvahelise Valuutafondi põhikirjaga*, kui see on kohaldatav;

c) ei tohi põhjendamatult kahjustada lepinguosalise kaubanduslikke, majanduslikke ega finantshuvisid;

d) peavad olema ajutised, need tuleb lõikes 1 kirjeldatud olukorra paranedes järk-järgult kaotada ja neid ei tohi kehtestada kauemaks kui 180 päeva. Kui lepinguosaline taotleb äärmiselt erandlike asjaolude ilmnemisel meetmete kehtestamist kauemaks kui 180 päevaks, konsulteerib ta selle kavandatava pikendamise küsimuses eelnevalt teise lepinguosalisega.

3. Lepinguosaline võib oma maksebilansi või välise finantspositsiooni kaitseks võtta piiravaid meetmeid kaupadega kauplemise suhtes. Sellised meetmed peavad olema kooskõlas GATT 1994ga ja *1994. aasta üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe maksebilansisätete käsitusleppega*, mis sisaldub WTO asutamislepingu 1A lisas.

4. Lepinguosaline võib oma maksebilansi või välise finantspositsiooni kaitseks võtta piiravaid meetmeid teenustekaubanduse suhtes. Sellised meetmed peavad olema kooskõlas teenustekaubanduse üldlepinguga.

5. Lepinguosaline, kes kehtestab või säilitab lõikes 1 nimetatud meetme, teatab sellest viivitamata teisele lepinguosalisele ja esitab niipea kui võimalik selle kaotamise ajakava.

6. Käesoleva artikli kohaste piirangute vastuvõtmise või säilitamise korral peetakse laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitees lepinguosaliste vahel kiiresti konsultatsioone, kui selliseid konsultatsioone ei peeta juba mõnel käesoleva lepingu välisel foorumil. Käesoleva peatüki alusel peetavatel konsultatsioonidel hinnatakse meetmete võtmise põhjustanud maksebilansiraskusi või väliseid finantsraskusi, võttes muu hulgas arvesse järgmisi tegureid:

a) raskuste laad ja ulatus;

b) majanduslik ja kaubanduslik väliskeskkond või

c) alternatiivsete parandusmeetmete olemasolu.

7. Lõike 6 kohaste konsultatsioonide käigus uuritakse piiravate meetmete vastavust lõigetele 1–4. Lepinguosalised aktsepteerivad kõiki Rahvusvahelise Valuutafondi esitatud statistilisi ja muid andmeid välisvaluuta, valuutareservide ja maksebilansi kohta ning nad võtavad järelduste tegemisel aluseks kõnealuse fondi hinnangu asjaomase lepinguosalise maksebilansi ja välise finantsolukorra kohta.

## ARTIKKEL 28.6

## Riiklik julgeolek

Ühtki käesoleva lepingu sätet ei tõlgendata selliselt, et see:

a) kohustab lepinguosalist esitama teavet või võimaldama juurdepääsu teabele, kui ta leiab, et teabe avalikustamine oleks vastuolus tema oluliste julgeolekuhuvidega, või

b) takistab lepinguosalist võtmast meedet, mida ta peab vajalikuks oma oluliste julgeolekuhuvide kaitsmiseks:

   i) seoses relvade, laskemoona ja sõjavarustuse tootmise või nendega kauplemisega ning seoses muude kaupade ja materjalide, teenuste ja tehnoloogiaga seotud kauplemise ja tehingutega ning majandustegevusega, mis toimub otseselt või kaudselt relvajõudude või mõne muu julgeolekuasutuse varustamiseks[35];

   ii) sõja ajal või muus rahvusvaheliste suhete kriisiolukorras või

   iii) seoses lõhustuvate ja ühinevate tuumamaterjalidega või ainetega, millest neid saadakse, või

c) takistab lepinguosalisi võtmast mis tahes meedet, et täita rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamiseks oma rahvusvahelisi kohustusi.

[35] Käesolevas artiklis kasutatav väljend „relvade, laskemoona ja sõjavarustusega kauplemine“ on samaväärne väljendiga „relvade, lahingumoona ja sõjatarvikutega kauplemine“.

ARTIKKEL 28.7

Maksustamine

1. Ühtki käesoleva lepingu sätet ei tõlgendata selliselt, et see takistaks lepinguosalisi vastu võtmast või säilitamast maksumeedet, millega tehakse vahet isikutel, kes ei ole ühesuguses olukorras, eeskätt oma elukoha poolest või selle koha poolest, kuhu nad on investeerinud oma kapitali.

2. Ühtki käesoleva lepingu sätet ei tõlgendata selliselt, et see takistaks lepinguosalisi vastu võtmast või säilitamast maksumeedet, mille eesmärk on takistada maksudest kõrvalehoidmist vastavalt lepinguosaliste maksuõigusele või maksukonventsioonidele.

3. Käesolev leping ei mõjuta lepinguosaliste maksukonventsioonidest tulenevaid õigusi ja kohustusi. Käesoleva lepingu ja maksukonventsiooni vahelise vastuolu korral on ülimuslik kõnealune konventsioon.

4. Ühtki käesoleva lepingu sätet ega ühtki käesoleva lepingu alusel vastu võetud korra sätet ei kohaldata:

a) lepinguosalise maksumeetme suhtes, millega tagatakse äriühingule või äriühingu aktsionärile soodsam maksustamine seetõttu, et äriühing kuulub tervikuna või osaliselt otseselt või kaudselt ühele või mitmele investorile, kes on kõnealuse lepinguosalise elanikud, või on tervikuna või osaliselt otseselt või kaudselt selliste investorite kontrolli all;

b) lepinguosalise maksumeetme suhtes, millega antakse eelis seoses panusega meetmesse, millega nähakse ette maksude edasilükkamine või maksudest erandi tegemine pensioni, pensionile jäämise, säästude, hariduse, tervise, puude või muu sarnase tõttu, või sellisest meetmest saadava tuluga, tingimusel et selline meede jääb asjaomase lepinguosalise pideva kontrolli alla;

c) lepinguosalise maksumeetme suhtes, millega antakse konkreetse teenuse ostmise või tarbimisega seotud eelis, tingimusel et asjaomast teenust osutatakse asjaomase lepinguosalise territooriumil;

d) lepinguosalise maksumeetme suhtes, mille eesmärk on tagada maksude võrdne ja tõhus kehtestamine või kogumine, sealhulgas meetme suhtes, mille lepinguosaline võtab eesmärgiga tagada kooskõla oma maksusüsteemiga;

e) maksumeetme suhtes, millega antakse eelis valitsusele, osale valitsusest või isikule, kes on otseselt või kaudselt valitsuse omandis, valitsuse kontrolli all või valitsuse asutatud;

f) olemasoleva mittevastava maksumeetme suhtes, mida lõiked 1 ja 2 ning lõike 4 punktid a–e ei hõlma, sellise meetme võtmise jätkamise või meetme viivitamatu uuendamise suhtes või sellise meetme muutmise suhtes, tingimusel et muutmine ei vähenda seda kooskõla käesoleva lepingu sätetega, mis esines meetme puhul vahetult enne selle muutmist.

5. Suurema kindluse huvides ei tähenda asjaolu, et maksumeede kujutab endast olemasoleva maksumeetme olulist muudatust, jõustub selle väljakuulutamisel, selgitab olemasoleva maksumeetme ettenähtud kohaldamist või avaldab ootamatut mõju investorile või käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringule, iseenesest artikli 8.10 („Investorite ja käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringute kohtlemine“) rikkumist.

6. Artiklit 8.7 („Enamsoodustusrežiim“), artiklit 9.5 („Enamsoodustusrežiim“) ja artiklit 13.4 („Enamsoodustusrežiim“) ei kohaldata eelise suhtes, mille lepinguosaline on andnud vastavalt maksukonventsioonile.

7. a) Kui investor esitab kooskõlas artikliga 8.19 („Konsultatsioonid“) konsultatsioonitaotluse, väites, et maksumeetmega rikutakse kaheksanda peatüki („Investeeringud“) C jao („Mittediskrimineeriv kohtlemine“) või D jao („Investeeringute kaitse“) kohast kohustust, võib kostja otsustada pidada selles küsimuses konsultatsioone, mille käigus lepinguosalised otsustavad ühiselt, kas:

   i) see meede on maksumeede;

   ii) selle meetmega, kui see leitakse olevat maksumeede, rikutakse kaheksanda peatüki („Investeeringud“) C jao („Mittediskrimineeriv kohtlemine“) või D jao („Investeeringute kaitse“) kohast kohustust, või

   iii) käesoleva lepingu kohaste väidetavalt rikutud kohustuste ja maksukonventsiooni kohaste kohustuste vahel on vastuolu.

b) Punkti a kohane konsultatsioonide pidamise otsus tuleb teha hiljemalt päeval, mille kohus on kostjale määranud vastuse andmiseks. Kui kostja otsustab pidada konsultatsioone, siis kaheksanda peatüki („Investeeringud“) F jaos („Investori ja riigi vaheliste investeeringuvaidluste lahendamine“) kindlaks määratud tähtaegade või menetluste kohaldamine peatatakse. Kui 180 päeva jooksul pärast konsultatsioonide pidamise otsust ei ole lepinguosalised leppinud kokku küsimuse kaalumises või suutnud teha ühist otsust, siis lõpeb tähtaegade või menetluste kohaldamise peatamine ja investor võib esitada oma nõude.

c) Punkti a kohaselt tehtud lepinguosaliste ühine otsus on kohtule siduv.

d) Lepinguosaline tagab, et tema delegatsioonis, mis osaleb punkti a kohaselt korraldatavatel konsultatsioonidel, on isikud, kellel on käesoleva artikliga hõlmatud küsimustes vajalikud eksperditeadmised, sealhulgas asjakohaste maksuasutuste esindajad. Kanadas on sellisteks isikuteks Kanada rahandusministeeriumi ametnikud.

8. Suurema kindluse huvides kehtib järgmine:

a) **„lepinguosalise maksumeede“** – ükskõik millisel lepinguosalise valitsustasandil vastu võetud maksumeede ning

b) **„lepinguosalise elanik“** – riigi tasandist madalamate valitsustasandite meetmete puhul kas selle valitsustasandi jurisdiktsiooni alla kuuluv elanik või lepinguosalise osaks oleva föderaalüksuse elanik.

ARTIKKEL 28.8

Teabe avalikustamine

1. Käesoleva lepinguga ei nõuta, et lepinguosalised esitaksid teavet või võimaldaksid juurdepääsu teabele, mis takistaks avalikustamise korral õigusnormide täitmise tagamist või mille avalikustamine on lepinguosalise õigusega keelatud või piiratud.

2. Käesoleva lepingu kohase vaidluste lahendamise menetluse raames

a) ei pea lepinguosaline esitama teavet ega võimaldama juurdepääsu teabele, mis on tema konkurentsiõiguse normide kohaselt kaitstud, ning

b) kummagi lepinguosalise konkurentsiasutus ei pea esitama teavet ega võimaldama juurdepääsu siseteabele ega muul viisil avalikustamise eest kaitstud teabele.

ARTIKKEL 28.9

Kultuurivaldkonnas kohaldatavad erandid

Lepinguosalised tuletavad meelde kultuurivaldkonnas kohaldatavaid erandeid, mis on sätestatud seitsmenda peatüki („Subsiidiumid“), kaheksanda peatüki („Investeeringud“), üheksanda peatüki („Piiriülene teenustekaubandus“), kaheteistkümnenda peatüki („Siseriiklikud õigusnormid“) ja üheksateistkümnenda peatüki („Riigihanked“) asjakohastes sätetes.

ARTIKKEL 28.10

WTO peatamisotsused

Lepinguosalised lepivad kokku, et kui käesolevas lepingus sätestatud õigus või kohustus dubleerib WTO asutamislepingu kohast õigust või kohustust, siis käsitatakse meedet, mis on kooskõlas WTO asutamislepingu IX artikli alusel vastu võetud WTO peatamisotsusega, kooskõlas olevana käesoleva lepingu dubleeriva sättega.

KAHEKÜMNE ÜHEKSAS PEATÜKK

VAIDLUSTE LAHENDAMINE

A JAGU

Algussätted

ARTIKKEL 29.1

Koostöö

Lepinguosalised püüavad käesoleva lepingu tõlgendamises ja kohaldamises alati kokku leppida ning annavad koostöö ja konsultatsioonide kaudu endast kõik, et jõuda vastastikku rahuldava lahenduseni ükskõik millises küsimuses, mis võib mõjutada käesoleva lepingu toimimist.

ARTIKKEL 29.2

Kohaldamisala

Kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse käesolevat peatükki kõikide käesoleva lepingu sätete tõlgendamise või kohaldamisega seotud vaidluste suhtes.

ARTIKKEL 29.3

Kohtu valik

1. Käesoleva peatüki vaidluste lahendamise sätete kasutamine ei piira sellise vaidluste lahendamise menetluse kasutamist, mis on sätestatud WTO asutamislepingus või ükskõik millises teises lepingus, mille osalised lepinguosalised on.

2. Olenemata lõikest 1, kui käesoleva lepingu kohane kohustus on sisuliselt samaväärne kohustusega, mis tuleneb WTO asutamislepingust või ükskõik millisest teisest lepingust, mille osalised lepinguosalised on, ei või lepinguosaline taotleda seoses sellise kohustuse rikkumisega hüvitist kahes kohtus. Kui vaidluste lahendamise menetlus on ühe lepingu alusel juba algatatud, ei esita lepinguosaline nõuet hüvitise saamiseks teise lepingu sisuliselt samaväärse kohustuse rikkumise eest, välja arvatud juhul, kui valitud kohus ei suuda menetluslikel või jurisdiktsioonist tulenevatel põhjustel kõnealuse kohustuse rikkumise kohta otsust teha.

3. Lõike 2 kohaldamisel:

a) loetakse WTO asutamislepingu kohane vaidluste lahendamise menetlus algatatuks lepinguosalise taotlusega moodustada vaidluste lahendamist reguleerivate eeskirjade ja protseduuride käsitusleppe artikli 6 kohane vahekohus;

b) loetakse käesoleva peatüki kohane vaidluste lahendamise menetlus algatatuks lepinguosalise taotlusega moodustada käesoleva lepingu artikli 29.6 kohane vahekohus ning

c) loetakse ükskõik millise teise lepingu kohane vaidluste lahendamise menetlus algatatuks lepinguosalise taotlusega moodustada kooskõlas kõnealuse lepingu sätetega vaidluste lahendamise vahekohus või kohus.

4. Ükski käesoleva lepingu säte ei takista lepinguosalist peatamast kohustuste täitmist WTO vaidluste lahendamise organi loal. Lepinguosaline ei või tugineda WTO asutamislepingule, et takistada teist lepinguosalist peatamast käesoleva peatüki kohaste kohustuste täitmine.

B JAGU

Konsultatsioonid ja vahendus

ARTIKKEL 29.4

Konsultatsioonid

1. Lepinguosaline võib taotleda kirjalikult konsultatsioone teise lepinguosalisega ükskõik millises artiklis 29.2 nimetatud küsimuses.

2. Taotluse esitanud lepinguosaline edastab teisele lepinguosalisele taotluse, milles esitatakse selle põhjendus, nimetatakse vaidlusalune meede ja kaebuse õiguslik alus.

3. Kooskõlas lõikega 4 alustavad lepinguosalised konsultatsioone 30 päeva jooksul alates hetkest, kui vastust andev lepinguosaline taotluse kätte sai.

4. Kiireloomulistel juhtudel, sealhulgas seoses kergesti riknevate kaupade või hooajakaupade või -teenustega, mis kaotavad kiiresti oma kaubandusliku väärtuse, algavad konsultatsioonid 15 päeva jooksul alates sellest, kui vastust andev lepinguosaline sai taotluse kätte.

5. Lepinguosalised teevad kõik endast oleneva, et jõuda konsultatsioonide teel vastastikku rahuldava lahenduseni. Selleks lepinguosaline:

a) esitab piisavalt teavet, et vaidlusalust küsimust oleks võimalik põhjalikult uurida;

b) kaitseb konsultatsioonidel vahetatavat konfidentsiaalset või ärisaladusena käsitatavat teavet, nagu nõuab teavet esitav lepinguosaline, ning

c) teeb kättesaadavaks oma valitsusasutuste või muude reguleerivate asutuste töötajad, kellel on konsultatsioonidel käsitletavas küsimuses eksperditeadmised.

6. Konsultatsioonid on konfidentsiaalsed ega piira menetlusosaliste käesolevast peatükist tulenevaid õigusi.

7. Konsultatsioonid toimuvad vastust andva lepinguosalise territooriumil, kui lepinguosalised ei lepi kokku teisiti. Konsultatsioonid võivad toimuda asjaomaste isikute kohtumise vormis või muul viisil, milles lepinguosalised on kokku leppinud.

8. Lepinguosalise kavandatud meedet võib käsitleda käesoleva artikli kohastel konsultatsioonidel, kuid selle suhtes ei või kohaldada artikli 29.5 kohast vahendust või C jao kohast vaidluste lahendamise menetlust.

ARTIKKEL 29.5

Vahendus

Lepinguosalised võivad kasutada meetme puhul vahendust, kui meede kahjustab kaubandust ja investeeringuid lepinguosaliste vahel. Vahendusmenetlus on sätestatud 29-C lisas.

C JAGU

Vaidluste lahendamise menetlus ja vahekohtu otsuse täitmine

A alajagu

Vaidluste lahendamise menetlus

ARTIKKEL 29.6

Vahekohtu moodustamise taotlus

1. Kui lepinguosalised ei lepi kokku teisiti, siis juhul, kui artiklis 29.4 nimetatud küsimus ei ole lahendatud:

a) 45 päeva jooksul pärast konsultatsioonitaotluse saamist või

b) 25 päeva jooksul pärast konsultatsioonitaotluse saamist artikli 29.4 lõikes 4 nimetatud küsimuste puhul,

võib taotluse esitanud lepinguosaline edastada asjaomase küsimuse vahekohtule, esitades vastust andvale lepinguosalisele kirjaliku taotluse moodustada vahekohus.

2. Taotluse esitanud lepinguosaline nimetab oma kirjalikus taotluses vaidlusaluse meetme ja kaebuse õigusliku aluse ning selgitab, mil viisil rikutakse sellise meetmega artiklis 29.2 osutatud sätteid.

ARTIKKEL 29.7

Vahekohtu koosseis

1. Vahekohus koosneb kolmest vahekohtunikust.

2. Lepinguosalised peavad konsultatsioone, et leppida kokku vahekohtu koosseis kümne tööpäeva jooksul pärast seda, kui vastust andev lepinguosaline sai taotluse moodustada vahekohus.

3. Kui lepinguosalised ei suuda leppida kokku vahekohtu koosseisusu lõikes 2 ette nähtud aja jooksul, võib kumbki lepinguosaline paluda laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee esimehel või tema esindajal valida vahekohtunikud artikli 29.8 alusel koostatud nimekirjast loosi teel. Üks vahekohtunik valitakse taotluse esitanud lepinguosalise osanimekirjast, üks vastust andva lepinguosalise osanimekirjast ja üks vahekohtu eesistujate osanimekirjast. Kui lepinguosalised on leppinud kokku ühes või enamas vahekohtunikus, valitakse ülejäänud vahekohtunikud kohaldatavast vahekohtunike osanimekirjast sama menetluse alusel. Kui lepinguosaliste kokku lepitud vahekohtunik, kes ei ole eesistuja, ei ole kummagi lepinguosalise kodanik, valitakse eesistuja ja teine vahekohtunik eesistujate osanimekirjast.

4. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee esimees või tema esindaja valib vahekohtunikud nii ruttu kui võimalik ja tavaliselt viie tööpäeva jooksul pärast ühelt lepinguosaliselt lõikes 3 osutatud taotluse saamist. Esimees või tema esindaja annab mõlema lepinguosalise esindajatele piisava võimaluse viibida loosimise juures. Üks esimeestest võib korraldada loosimise ise, kui teist esimeest teavitati loosimise kuupäevast, kellaajast ja kohast, kuid ta ei väljendanud nõusolekut selles osaleda lõikes 3 nimetatud taotluse saamisele järgneva viie tööpäeva jooksul.

5. Vahekohtu moodustamise kuupäev on päev, mil valitakse viimane kolmest vahekohtunikust.

6. Kui lõike 3 kohase taotluse esitamise ajaks ei ole artiklis 29.8 sätestatud nimekirja koostatud või kui see ei sisalda piisavalt nimesid, valitakse kolm vahekohtunikku loosi teel vahekohtunike kandidaatide seast, kelle üks või mõlemad lepinguosalised on esitanud kooskõlas artikli 29.8 lõikega 1.

7. Vahekohtunik asendatakse üksnes 29-A lisa punktides 21–25 sätestatud põhjustel ja korras.

## ARTIKKEL 29.8

### Vahekohtunike nimekiri

1. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee koostab oma esimesel käesoleva lepingu jõustumise järgsel koosolekul nimekirja vähemalt 15 isikust, kes on valitud nende objektiivsuse, usaldusväärsuse ja otsustusvõime järgi ning kes soovivad ja saavad täita vahekohtuniku ülesandeid. Nimekiri koosneb kolmest osanimekirjast: kummagi lepinguosalise osanimekiri ning osanimekiri eesistujakandidaatidest, kes ei ole kummagi lepinguosalise kodanikud. Igasse osanimekirja kantakse vähemalt viis isikut. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee võib nimekirja igal ajal läbi vaadata ning tagab, et nimekiri on kooskõlas käesoleva artikliga.

2. Vahekohtunikel peavad olema rahvusvahelise kaubandusõiguse alased eriteadmised. Ka eesistujana tegutseval vahekohtunikul peavad olema kogemused, mis on saadud vahekohtu liikme või nõustajana käesoleva lepingu kohaldamisalasse kuuluvate küsimustega seotud vaidluste lahendamise menetlustes. Vahekohtunikud peavad olema sõltumatud, täitma oma ülesandeid üksikisikuna, nad ei tohi vastu võtta juhtnööre üheltki organisatsioonilt ega valitsuselt ega olla seotud kummagi lepinguosalise valitsusega ning nad peavad järgima 29-B lisas esitatud tegevusjuhendit.

ARTIKKEL 29.9

Vahekohtu vahearuanne

1. Vahekohus esitab lepinguosalistele vahearuande 150 päeva jooksul pärast vahekohtu moodustamist. Aruanne sisaldab:

a) tuvastatud asjaolusid ning

b) otsust selle kohta, kas vastust andev lepinguosaline on täitnud oma käesolevast lepingust tulenevaid kohustusi.

2. Lepinguosaline võib esitada vahekohtu kindlaks määratud aja jooksul vahekohtule vahearuande kohta kirjalikke märkusi. Pärast selliste märkuste kaalumist võib vahekohus:

a) oma aruande läbi vaadata või

b) korraldada mis tahes lisauurimise, mida ta peab vajalikuks.

3. Vahekohtu vahearuanne on konfidentsiaalne.

ARTIKKEL 29.10

Vahekohtu lõpparuanne

1. Kui lepinguosalised ei lepi kokku teisiti, esitab vahekohus vastavalt käesolevale peatükile aruande. Vahekohtu lõpparuandes esitatakse tuvastatud asjaolud, teave käesoleva lepingu asjakohaste sätete kohaldatavuse kohta ning vahekohtu tuvastatud asjaolude ja tehtud järelduste põhjendused. Vahekohtu lõpparuandes esitatud otsus on lepinguosalistele siduv.

2. Vahekohus esitab lepinguosalistele ning laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele lõpparuande 30 päeva jooksul pärast vahearuande esitamist.

3. Lepinguosaline teeb vahekohtu lõpparuande avalikkusele kättesaadavaks kooskõlas 29-A lisa punktiga 39.

ARTIKKEL 29.11

Kiireloomulised menetlused

Kiireloomuliste juhtumite korral, sealhulgas seoses kergesti riknevate kaupade või hooajakaupade või -teenustega, mis kaotavad kiiresti oma kaubandusliku väärtuse, teevad vahekohus ja lepinguosalised kõik võimaliku, et menetlust võimalikult palju kiirendada. Vahekohus püüab esitada lepinguosalistele vahearuande 75 päeva jooksul pärast vahekohtu moodustamist ja lõpparuande 15 päeva jooksul pärast vahearuande esitamist. Lepinguosalise taotluse korral teeb vahekohus kümne päeva jooksul pärast taotluse saamist eelotsuse selle kohta, kas ta peab juhtumit kiireloomuliseks.

B alajagu

Otsuse täitmine

ARTIKKEL 29.12

Vahekohtu lõpparuandes esitatud otsuse täitmine

Taotlusele vastav lepinguosaline võtab meetmed, mis on vajalikud vahekohtu lõpparuandes esitatud otsuse täitmiseks. Hiljemalt 20 päeva pärast seda, kui lepinguosalised on saanud vahekohtu lõpparuande, teatab vastust andev lepinguosaline teisele lepinguosalisele ning laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele oma kavatsustest seoses kõnealuse otsuse täitmisega.

ARTIKKEL 29.13

Lõpparuandes esitatud otsuse täitmise mõistlik tähtaeg

1. Kui kõnealust otsust ei ole võimalik kohe täita, teatab vastust andev lepinguosaline taotluse esitanud lepinguosalisele ning laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele hiljemalt 20 päeva pärast seda, kui lepinguosalised on saanud vahekohtu lõpparuande, kui palju aega ta vajab aruandes esitatud otsuse täitmiseks.

2. Kui lepinguosalised ei suuda vahekohtu lõpparuandes esitatud otsuse täitmiseks vajalikus mõistlikus tähtajas kokku leppida, võib taotluse esitanud lepinguosaline 20 päeva jooksul pärast seda, kui vastust andev lepinguosaline on saanud lõikes 1 nimetatud teate, esitada vahekohtule kirjaliku taotluse määrata mõistlik tähtaeg. Sellisest taotlusest tuleb teavitada samal ajal teist lepinguosalist ning laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteed. Vahekohus esitab oma otsuse lepinguosalistele ning laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele 30 päeva jooksul pärast taotluse esitamist.

3. Mõistlikku tähtaega võib lepinguosaliste vastastikusel kokkuleppel pikendada.

4. Ükskõik millal pärast seda, kui pool mõistlikust tähtajast on möödunud, ja taotluse esitanud lepinguosalise taotluse alusel pakub vastust andev lepinguosaline võimalust, et arutada samme, mida ta võtab vahekohtu lõpparuandes esitatud otsuse täitmiseks.

5. Taotlusele vastav lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele ning laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele enne mõistliku tähtaja möödumist meetmetest, mida ta on võtnud vahekohtu lõpparuandes esitatud otsuse täitmiseks.

ARTIKKEL 29.14

Ajutised meetmed otsuse täitmata jätmise korral

1. Kui:

a) vastust andev lepinguosaline ei teata kooskõlas artikliga 29.12 oma kavatsusest täita vahekohtu lõpparuandes esitatud otsust või ei nimeta artikli 29.13 lõike 1 alusel aega, mida ta vajab kõnealuse otsuse täitmiseks;

b) vastust andev lepinguosaline ei teata enne mõistliku tähtaja möödumist ühestki vahekohtu lõpparuandes esitatud otsuse täitmiseks võetud meetmest või

c) vahekohus, mis on vastavalt lõikele 6 seoses otsuse täitmisega uuesti kokku kutsutud, leiab, et otsuse täitmiseks võetud meede ei sobi kokku lepinguosalise kohustustega, mis tulenevad artiklis 29.2 osutatud sätetest,

on taotluse esitanud lepinguosalisel õigus peatada kohustuste täitmine või saada hüvitist. Kasu olematuks muutumise ja vähenemise ulatust arvestatakse alates kuupäevast, mil vahekohtu lõpparuanne tehti lepinguosalistele teatavaks.

2. Enne kohustuste täitmise peatamist teavitab taotluse esitanud lepinguosaline vastust andvat lepinguosalist ning laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteed oma vastavast kavatsusest, teatades muu hulgas nende kohustuste ulatuse, mille täitmise ta kavatseb peatada.

3. Kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti, võib kohustuste täitmise peatamine olla seotud ükskõik millise artiklis 29.2 nimetatud sättega ning selle ulatus peab olema samaväärne kasu olematuks muutumise ja vähenemisega, mille tõi kaasa rikkumine.

4. Taotluse esitanud lepinguosaline võib peatada kohustuste täitmise kümme tööpäeva pärast seda, kui vastust andev lepinguosaline sai lõikes 2 nimetatud teate, välja arvatud juhul, kui lepinguosaline on taotlenud lõigete 6 ja 7 alusel vahekohtumenetluse algatamist.

5. Kui lepinguosaliste vahel tekib vaidlus küsimuses, kas artiklis 29.2 nimetatud sätete järgimiseks on võetud mõni meede või kas see meede vastab osutatud sätetele (edaspidi „vastavusega seotud vaidlus“) või kas kohustuste täitmise peatamise ulatus on samaväärne kasu olematuks muutumise ja vähenemisega, mille tõi kaasa rikkumine (edaspidi „samaväärsusega seotud vaidlus“), pöördutakse vahekohtusse.

6. Lepinguosaline võib vahekohtu uuesti kokku kutsuda, esitades vahekohtule, teisele lepinguosalisele ning laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele kirjaliku taotluse. Vastavusega seotud vaidluse korral kutsub vahekohtu uuesti kokku taotluse esitanud lepinguosaline. Samaväärsusega seotud vaidluse korral kutsub vahekohtu uuesti kokku vastust andev lepinguosaline. Kui vaidlus esineb nii vastavuse kui ka nende samaväärsusega seoses, teeb vahekohus enne samaväärsusega seotud vaidluse kohta otsuse tegemist otsuse vastavusega seotud vaidluse kohta.

7. Vahekohus teatab oma otsusest lepinguosalistele ning laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele:

a) vastavusega seotud vaidluse korral 90 päeva jooksul pärast taotlust vahekohus uuesti kokku kutsuda;

b) samaväärsusega seotud vaidluse korral 30 päeva jooksul pärast taotlust vahekohus uuesti kokku kutsuda;

c) nii vastavuse kui ka samaväärsusega seotud vaidluse korral 120 päeva jooksul pärast taotlust vahekohus uuesti kokku kutsuda.

8. Taotluse esitanud lepinguosaline ei peata kohustuste täitmist enne, kui lõigete 6 ja 7 alusel uuesti kokku kutsutud vahekohus on teinud oma otsuse. Kohustuste täitmise peatamine peab olema kooskõlas vahekohtu otsusega.

9. Kohustuste täitmise peatamine peab olema ajutine ja seda kohaldatakse üksnes seni, kuni meede, mis on leitud olevat kokkusobimatu artiklis 29.2 osutatud sätetega, on tühistatud või muudatuste abil kõnealuste sätetega artikli 29.15 kohaselt kooskõlla viidud või kuni lepinguosalised on vaidluse lahendanud.

10. Taotluse esitanud lepinguosaline võib igal ajal taotleda, et vastust andev lepinguosaline pakuks ajutist hüvitist, ja vastust andev lepinguosaline peab sellise pakkumise tegema.

ARTIKKEL 29.15

Vahekohtu otsuse täitmiseks võetud meetme läbivaatamine pärast kohustuste täitmise peatamist

1. Kui vastust andev lepinguosaline võtab meetmeid vahekohtu lõpparuandes esitatud otsuse täitmiseks pärast seda, kui taotluse esitanud lepinguosaline on peatanud kohustuste täitmise, teavitab vastust andev lepinguosaline sellest teist lepinguosalist ning laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteed ning taotleb, et taotluse esitanud lepinguosaline alustaks taas kohustuste täitmist.

2. Kui lepinguosalised ei jõua 60 päeva jooksul pärast teate saamist kokkuleppele teatatud meetme kooskõlas artiklis 29.2 osutatud sätetega, taotleb taotluse esitanud lepinguosaline kirjalikult vahekohtult selles küsimuses otsuse tegemist. Sellisest taotlusest tuleb teavitada samal ajal teist lepinguosalist ning laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteed. Vahekohtu lõpparuandes esitatud otsusest teatatakse lepinguosalistele ning laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele 90 päeva jooksul pärast taotluse esitamist. Kui vahekohus leiab, et otsuse täitmiseks võetud meede on kooskõlas artiklis 29.2 osutatud sätetega, tuleb kohustuste täitmise peatamine lõpetada.

D JAGU

Üldsätted

ARTIKKEL 29.16

Töökord

Käesoleva peatüki kohast vaidluste lahendamise menetlust reguleeritakse 29-A lisas sätestatud töökorraga, kui lepinguosalised ei lepi kokku teisiti.

ARTIKKEL 29.17

Üldised tõlgendamiseeskirjad

Vahekohus tõlgendab käesoleva lepingu sätteid vastavalt rahvusvahelise avaliku õiguse tõlgendamise tavadele, sh *rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioonile*. Vahekohus võtab arvesse ka asjakohaseid tõlgendusi, mis on esitatud WTO vaidluste lahendamise organi poolt vastu võetud vahekohtute otsustes ja apellatsioonikogu otsustes.

ARTIKKEL 29.18

Vahekohtu otsused

Vahekohtu otsustega ei tohi suurendada ega vähendada käesoleva lepinguga ette nähtud õigusi ja kohustusi.

ARTIKKEL 29.19

Mõlemat lepinguosalist rahuldav lahendus

Lepinguosalised võivad mis tahes ajal leida käesoleva peatükiga hõlmatud vaidlusele mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduse. Nad teavitavad sellisest lahendusest laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteed ja vahekohut. Mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduseni jõudmisest teavitamisel lõpetab vahekohus oma töö ja menetlus lõpetatakse.

KOLMEKÜMNES PEATÜKK

LÕPPSÄTTED

ARTIKKEL 30.1

Käesoleva lepingu lahutamatud osad

Käesoleva lepingu protokollid, lisad, deklaratsioonid, ühisdeklaratsioonid, kokkulepped ja joonealused märkused on selle lahutamatud osad.

ARTIKKEL 30.2

Muudatused

1. Lepinguosalised võivad käesoleva lepingu muutmises kirjalikult kokku leppida. Muudatus jõustub pärast seda, kui lepinguosalised on vahetanud kirjalikud teated, mis tõendavad, et nad on täitnud oma vastavad kohaldatavad siseriiklikud nõuded ja viinud lõpule menetlused, mis on vajalikud muudatuse jõustumiseks, või lepinguosaliste poolt kokku lepitud kuupäeval.

2. Olenemata lõikest 1 võib laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee otsustada muuta käesoleva lepingu protokolle ja lisasid. Lepinguosalised võivad laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee otsuse heaks kiita oma vastavate siseriiklike nõuete ja menetluste kohaselt, mis on vajalikud muudatuse jõustumiseks. Otsus jõustub lepinguosaliste poolt kokku lepitud kuupäeval. Seda menetlust ei kohaldata I, II ja III lisa muudatuste ning kaheksanda peatüki („Investeeringud“), üheksanda peatüki („Piiriülene teenustekaubandus“), kümnenda peatüki („Füüsiliste isikute ajutiselt lepinguosalise territooriumile sisenemine ja seal viibimine ärilisel eesmärgil“) ja kolmeteistkümnenda peatüki („Finantsteenused“) lisade muudatuste suhtes, välja arvatud 10-A lisa („Euroopa Liidu liikmesriikide kontaktpunktide loetelu“).

## ARTIKKEL 30.3

### Soodustuste kasutamine

Lepinguosalised vahetavad kümne aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist kvartaliandmeid harmoneeritud süsteemi gruppide 1–97 tariifiridade tasandil selliste kaupade impordi kohta teiselt lepinguosaliselt, mille suhtes kehtivad enamsoodustusrežiimis kohaldatavad tariifimäärad ja käesoleva lepingu kohased soodustariifid. Kui lepinguosalised ei otsusta teisiti, pikendatakse seda ajavahemikku viie aasta võrra ja lepinguosalised võivad seda hiljem veelgi pikendada.

ARTIKKEL 30.4

Jooksevkonto

Lepinguosalised annavad loa teha vabalt konverteeritavas valuutas ja kooskõlas 22. juulil 1944 Bretton Woodsis koostatud *Rahvusvahelise Valuutafondi põhikirja* VIII artikliga lepinguosaliste vahel kõiki makseid ja ülekandeid, mis on seotud maksebilansi jooksevkontoga.

ARTIKKEL 30.5

Kapitali liikumine

Lepinguosalised konsulteerivad teineteisega, et hõlbustada omavahelist kapitali liikumist, jätkates oma poliitika rakendamist seoses kapitali ja finantskontode liberaliseerimisega ning toetades pikaajaliste investeeringute stabiilset ja turvalist raamistikku.

ARTIKKEL 30.6

Eraõigus

1. Ühtegi käesoleva lepingu sätet ei tõlgendata nii, et sellega saaks isikutele anda muid õigusi või määrata muid kohustusi, kui need, mis on lepinguosalistele antud rahvusvahelise õiguse alusel, ega viisil, mis võimaldab käesolevale lepingule tugineda otse lepinguosalise siseriiklikus õigussüsteemis.

2. Lepinguosaline ei näe oma siseriikliku õiguse kohaselt ette nõudeõigust teise lepinguosalise vastu põhjusel, et teise lepinguosalise meede on vastuolus käesoleva lepinguga.

ARTIKKEL 30.7

Jõustumine ja ajutine kohaldamine

1. Lepinguosalised kiidavad käesoleva lepingu heaks kooskõlas oma siseriiklike nõuete ja menetlustega.

2. Käesolev leping jõustub teise kuu esimesel päeval pärast seda, kui lepinguosalised on edastanud teineteisele kirjaliku teate, et nad on täitnud asjaomased siseriiklikud nõuded ja viinud lõpule menetlused, või kuupäeval, milles lepinguosalised kokku lepivad.

3. a) Lepinguosalised võivad käesolevat lepingut ajutiselt kohaldada alates selle kuu esimesest päevast, mis järgneb päevale, mil lepinguosalised on teineteisele teatanud, et on täidetud nende käesoleva lepingu ajutiseks kohaldamiseks vajalikud siseriiklikud nõuded ja lõpule viidud menetlused, või muul kuupäeval, milles lepinguosalised kokku lepivad.

b) Kui lepinguosaline ei kavatse teatavat käesoleva lepingu sätet ajutiselt kohaldada, teavitab ta kõigepealt teist lepinguosalist sätetest, mida ajutiselt ei kohaldata, ja teeb ettepaneku alustada viivitamata konsultatsioone. Teine lepinguosaline võib 30 päeva jooksul pärast teate saamist esitada vastuväite, mis juhul käesolevat lepingut ajutiselt ei kohaldata, või esitada oma teate käesoleva lepingu samaväärsete sätete kohta, mida ta ei kavatse ajutiselt kohaldada, kui selliseid sätteid on. Kui teine lepinguosaline esitab 30 päeva jooksul alates teisest teatisest vastuväite, siis käesolevat lepingut ajutiselt ei kohaldata.

Sätteid, millest lepinguosaline ei pea teatama, kohaldab see lepinguosaline ajutiselt alates hilisemale teatele järgneva kuu esimesest päevast või mõnest muust kuupäevast, milles lepinguosalised võivad kokku leppida tingimusel, et lepinguosalised on edastanud teineteisele punktis a nimetatud teated.

c) Lepinguosaline võib lõpetada käesoleva lepingu ajutise kohaldamise, saates teisele lepinguosalisele kirjaliku teate. Selline lõpetamine jõustub sellisele teatele järgneva teise kuu esimesel päeval.

d) Kui käesolevat lepingut või selle teatavaid sätteid kohaldatakse ajutiselt, käsitavad lepinguosalised mõistet „käesoleva lepingu jõustumine“ nii, et see tähendab ajutise kohaldamise kuupäeva. Laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee ja muud käesoleva lepingu kohaselt loodud organid võivad käesoleva lepingu ajutise kohaldamise ajal täita oma ülesandeid. Kõik nende ülesannete täitmisel vastu võetud otsused kaotavad kehtivuse, kui käesoleva lepingu ajutine kohaldamine lõpetatakse punkti c alusel.

4. Kanada esitab käesoleva artikli kohased teated Euroopa Liidu Nõukogu peasekretariaadile või selle õigusjärglasele. Euroopa Liit esitab käesoleva artikli kohased teated Kanada välis-, kaubandus- ja arenguministeeriumile või selle õigusjärglasele.

## ARTIKKEL 30.8

### Muude olemasolevate lepingute lõpetamine, täitmise peatamine või inkorporeerimine

1. 30-A lisas loetletud lepingud kaotavad kehtivuse ning need asendab ja tühistab käesolev leping. 30-A lisas loetletud lepingute lõpetamine jõustub alates käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval.

2. Kaheksanda peatüki („Investeeringud“) ajutise kohaldamise korral peatatakse kooskõlas artikli 30.7 lõike 3 punktiga a 30-A lisas loetletud lepingute täitmine ning nendest tulenevad õigused ja kohustused alates ajutise kohaldamise kuupäevast. Kui ajutine kohaldamine lõpetatakse, kaotab 30-A lisas loetletud lepingute täitmise peatamine kehtivuse.

3. Olenemata lõigetest 1 ja 2 võib esitada 30-A lisas loetletud lepingu kohase nõude kooskõlas lepingus sätestatud eeskirjade ja menetlustega:

a) kui nõudega seotud kohtlemine lepiti kokku siis, kui lepingu täitmine ei olnud peatatud või leping lõpetatud, ning

b) lepingu täitmise peatamise või lepingu lõpetamise kuupäevast ei ole möödas rohkem kolm aastat.

4. Kui käesoleva lepingu ajutine kohaldamine lõpetatakse ja käesolev leping ei jõustu, võib olenemata lõigetest 1 ja 2 esitada kuni kolme aasta jooksul alates ajutise kohaldamise lõppkuupäevast kaheksanda peatüki („Investeeringud“) F jao kohase nõude, mis käsitleb käesoleva lepingu ajutise kohaldamise ajal tekkivaid küsimusi, kooskõlas käesolevas lepingus sätestatud eeskirjade ja menetlustega.

5. Muudetud *alkohoolsete jookidega kauplemist käsitlev Euroopa Majandusühenduse ja Kanada vaheline leping*, mis sõlmiti 28. veebruaril 1989 Brüsselis (edaspidi „Alkohoolsete jookidega kauplemist käsitlev 1989. aasta leping“), ja *Euroopa Ühenduse ja Kanada vaheline veini ja piiritusjookidega kauplemist käsitlev kokkulepe*, mis sõlmiti 16. septembril 2003 Niagara-on-the-Lake'is (edaspidi „Veine ja piiritusjooke käsitlev 2003. aasta kokkulepe“), inkorporeeritakse käesolevasse lepingusse ja saavad selle osaks 30-B lisaga tehtud muudatustega.

6. Alkohoolsete jookidega kauplemist käsitlev 1989. aasta leping või veine ja piiritusjooke käsitlev 2003. aasta kokkulepe, mida on muudetud ja mis inkorporeeritakse käesolevasse lepingusse, on ülimuslikud nende lepingute sätete ja mis tahes teiste käesoleva lepingu sätete vaheliste vastuolude ulatuses.

7. *Euroopa Ühenduse ja Kanada vahelise vastastikuse tunnustamise leping* (edaspidi „vastastikuse tunnustamise leping”), mis sõlmiti 14. mail 1998 Londonis, lõpetatakse alates käesoleva lepingu jõustumise kuupäevast. Neljanda peatüki („Tehnilised kaubandustõkked“) ajutise kohaldamise korral peatatakse kooskõlas artikli 30.7 lõike 3 punktiga a vastastikuse tunnustamise lepingu täitmine ning sellest tulenevad õigused ja kohustused alates ajutise kohaldamise kuupäevast. Kui ajutine kohaldamine lõpetatakse, kaotab vastastikuse tunnustamise lepingu täitmise peatamine kehtivuse.

8. Lepinguosalised tunnustavad saavutusi, milleni on jõutud *Euroopa Ühenduse ja Kanada valitsuse vahel sõlmitud elusloomade ja loomsete toodetega kauplemisel inimeste ja loomade tervise kaitseks võetavaid sanitaarmeetmeid käsitleva kokkuleppega*, mis sõlmiti 17. detsembril 1998 Ottawas (edaspidi „veterinaarkokkulepe"), ning kinnitavad oma kavatsust seda tööd käesoleva lepingu raames jätkata. Veterinaarkokkulepe lõpetatakse alates käesoleva lepingu jõustumise kuupäevast. Viienda peatüki („Sanitaar- ja fütosanitaarmeetmed") ajutise kohaldamise korral peatatakse kooskõlas artikli 30.7 lõike 3 punktiga a veterinaarkokkuleppe täitmine ning sellest tulenevad õigused ja kohustused alates ajutise kohaldamise kuupäevast. Kui ajutine kohaldamine lõpetatakse, kaotab veterinaarkokkuleppe täitmise peatamine kehtivuse.

9. Artikli 30.7 lõike 3 punktis d esitatud mõiste „käesoleva lepingu jõustumine" määratlust käesoleva artikli suhtes ei kohaldata.

## ARTIKKEL 30.9

## Lõpetamine

1. Lepinguosaline võib käesolevast lepingust taganeda, edastades kirjaliku teate lõpetamise kohta Euroopa Liidu Nõukogu peasekretariaadile ning Kanada välis-, kaubandus- ja arenguministeeriumile või nende vastavatele õigusjärglastele. Käesolev leping lõpetatakse 180 päeva pärast kõnealuse teate kuupäeva. Lepinguosaline, kes esitab lõpetamisteate, edastab teate koopia ka laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomiteele.

2. Olenemata lõikest 1 kehtivad juhul, kui käesolev leping lõpetatakse, kaheksanda peatüki („Investeeringud“) sätted 20 aasta pikkuse perioodi jooksul pärast käesoleva lepingu lõpetamise kuupäeva endiselt enne seda kuupäeva tehtud investeeringute suhtes. Käesolevat lõiget ei kohaldata käesoleva lepingu ajutise kohaldamise korral.

## ARTIKKEL 30.10

### Euroopa Liidu uute liikmesriikide ühinemine

1. Euroopa Liit teavitab Kanadat igast riigi esitatud taotlusest Euroopa Liiduga ühineda.

2. Läbirääkimiste ajal Euroopa Liidu ja ühineda sooviva riigi vahel teeb Euroopa Liit järgmist:

a) esitab Kanada taotluse korral võimalikult suures ulatuses kogu teabe käesoleva lepinguga hõlmatud mis tahes küsimuse kohta ning

b) võtab arvesse kõiki Kanada tõstatatud probleeme.

3. Euroopa Liit teavitab Kanadat igast Euroopa Liiduga ühinemise jõustumisest.

4. Piisavalt aegsasti enne riigi Euroopa Liiduga ühinemise kuupäeva uurib laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu ühiskomitee ühinemise mõju käesolevale lepingule ja teeb otsused vajalike muudatuste või üleminekumeetmete kohta.

5. Iga uus Euroopa Liidu liikmesriik ühineb käesoleva lepinguga alates Euroopa Liiduga ühinemise kuupäevast selleks Euroopa Liiduga ühinemise aktis oleva klausliga. Kui Euroopa Liiduga ühinemise aktis ei ole sätet liikmesriigi automaatse ühinemise kohta käesoleva lepinguga, ühineb asjaomane Euroopa Liidu liikmesriik käesoleva lepinguga nii, et annab ühinemisakti hoiule Euroopa Liidu Nõukogu peasekretariaati ning Kanada välis-, kaubandus-ja arenguministeeriumisse või nende õigusjärglastele.

## ARTIKKEL 30.11

## Autentsed tekstid

Käesolev leping on koostatud kahes eksemplaris bulgaaria, eesti, hispaania, hollandi, horvaadi, inglise, itaalia, kreeka, leedu, läti, malta, poola, portugali, prantsuse, rootsi, rumeenia, saksa, slovaki, sloveeni, soome, taani, tšehhi ja ungari keeles, kusjuures kõik versioonid on võrdselt autentsed.